În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
vor apărea :

G. COȘBUC
Fire de tort

***
Alexandria-Esopia

ANATOLE FRANCE
Crima lui Sylvestre Bonnard

N. BĂLCESCU
Rominii sub Mihai-Voievod Viteazul

TUDOR ARGHEZI
Versuri

AL. DAVILA
Vlaicu Vodă

M. GORKI
Copilăria mea

M. GORKI
La stăpîn

Lei 4

N. OSTROVSKI

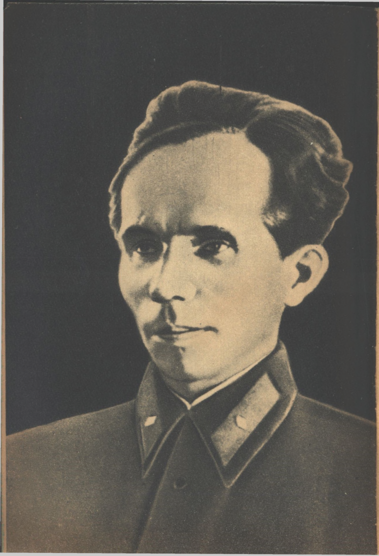
14

N. OSTROVSKI

Născuți în furtună

14

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

NIKOLAI OSTROVSKI

Născuţi în furtună

ROMAN
Ediţia a III-a

Traducere de
D. MANU şi N. STROE

1960
BIBLIOTECA PENTRU TOŢI
E. S. P. L. A. — CARTEA RUSĂ

Николай Островский

РОЖДЕННЫЕ БУРЕЙ

из второго тома

Сочинений в двух томах

Издательство ЦК ВЛКСМ

«Моло ая Гвардия» 1955

Responsabil de carte: N. Stănescu

Tehnoredactor: S. Gusti

Corector: C. Moldoveanu

Dat la cules 06.01.60. Bun de tipar 12.02.60. Tiraj 30.150 ex. Hîrtie tipar sul de 50 gr./m². Format 700×920/32. Coli ed. 13,16. Coli de tipar 8. Ediţia III. Comanda 4832. Planşe tiefdruck 1. A. nr. 0.2159. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8S—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 51 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN“, Bucureşti — R.P.R.

NIKOLAI OSTROVSKI
ŞI ROMANUL SĂU „NĂSCUŢI ÎN FURTUNĂ"

Locuitorii caselor cu numere mici de pe strada Gorki din Moscova se obişnuiseră cu noul lor vecin. Nu li se mai părea nimic deosebit cînd la uşa lui sunau oameni pe care îi recunoşteau după portretele apărute prin ziare.

Totuşi ziua de 15 noiembrie 1936 li se păru chiar şi lor ieşită din comun. Rînd pe rînd, se opriră şi sunară la uşa vecinului lor Fadeev, Serafimovici, Aseev, Tregub. Timpul trecea, şuvoiul de oameni continua să se scurgă spre casa de la nr. 40. Activişti de partid, ziarişti cunoscuţi, redactori de reviste, scriitori veneau fără întrerupere. În sfîrşit totul se potoli şi, pentru mai multe ore, strada îşi recăpătă aspectul obişnuit. Abia într-un tîrziu trotuarul din faţa casei cu pricina se umplu iar de oameni care discutau cu aprindere. Obiectul discuţiei lor era primul volum din noul roman al celui ce locuia în casa de la nr. 40 de pe strada Gorki. Romanul se numea „Născuţi în furtună", autorul – Nikolai Ostrovski.

*

Dramatismul soartei lui Nikolai Ostrovski nu s-a dezminţit pînă în ultimele clipe ale existenţei scriitorului. Ca şi cum ar fi presimţit că moartea necruţătoare, care pătrundea tot mai adînc în trupul lui, îi va frînge organismul extenuat, Ostrovski s-a grăbit să-şi termine romanul, lucrînd, după propria lui expresie, în trei schimburi, în vederea realizării acestui scop. Astfel s-ar putea spune că scriitorul a apucat să-şi iscălească ultimul său act de luptă, romanul „Născuţi în furtună". Asemenea unui ostaş, a avut parte de o moarte vrednică de numele lui.

Ostrovski s-a născut în 1904, la 29 septembrie, în calitatea puțin promițătoare de al cincilea copil al unor oameni săraci din satul Vilia, gubernia Volînskaia. A avut o copilărie căreia nu i se potrivește nici unul din epitetele banalizate de literatura burgheză. Ea nu a fost nici „senină", nici „fericită", și nici nu i-a prilejuit șuvoi de bucurii copilărești, oferindu-i în schimb cunoștințe precise asupra valorii unei bucăți de pîine neagră, pe care cel care avea să uimească lumea la 28 ani a fost obligat s-o cîștige de la 11. Ostrovski a participat de la 14 ani la acțiunile organizației locale a bolșevicilor, aflată cînd în legalitate, cînd în ilegalitate, ca urmare a situației mai mult decît nestabile din Șepetovka, localitate în care se refugiase familia lui în timpul primului război mondial și unde puterea politică s-a schimbat între 1918–1920 de nenumărate ori. În aceste condiții a decurs nu numai primul botez revoluționar, ci și prima etapă a instruirii lui Ostrovski, întreruptă de focuri de armă ce prevesteau noi lupte de stradă, la multe din ele luînd parte și viitorul scriitor. În Șepetovka, datorită indiferenței totale a guvernelor țariste pentru tot ceea ce era cultură și progres, nu exista nici măcar o bibliotecă. Cu atît mai mult ne impresionează lista cuprinzătoare a cărților citite de Ostrovski, pentru procurarea cărora au fost necesare intervenții, rugăminți și chiar șiretlicuri. Faptul că în capul ei se afla „Taras Bulba", „Spartacus" și „Tăunul", care și mai tîrziu au făcut parte din cărțile de căpătîi ale scriitorului, nu este lipsit de semnificație. Tot această perioadă include primele încercări literare ale viitorului scriitor (cîteva povestiri și poezii, din păcate pierdute).

Din 1919 pînă în 1924, Ostrovski participă activ la războiul civil, iar apoi la opera de refacere a economiei naționale, dînd dovadă de adevărat eroism în muncă. Din păcate boala necruțătoare, căpătată în urma rănirii în luptele de lîngă Lvov și agravată de o febră tifoidă, se face din ce în ce mai simțită, și la vîrsta de 20 ani, Ostrovski este clasat definitiv invalid. Astfel, omul care la 15 ani a devenit membru al Comsomolului, iar la 20 membru al Partidului Comunist din Rusia, este redus printr-o boală îngrozitoare – paralizie progresivă – la rolul unui observator, țintuit într-un pat din care știe că nu se va mai ridica niciodată. Neputînd accepta pasivitatea

impusă de starea sănătăţii sale, organizează la el acasă un cerc politic pentru comsomolişti, citeşte foarte mult, termină secţia fără frecvenţă a Universităţii de partid „Sverdlov" din Moscova, însă totuşi i se pare că face prea puţin şi mai ales că luptă prea puţin. În 1927, în condiţiile unei paralizii aproape totale, scrie o nuvelă despre luptele diviziei lui Kotovski, nuvelă care a format nucleul romanului „Aşa s-a călit oţelul". Această nuvelă, trimisă prin poştă unor prieteni, s-a pierdut.

Romanul „Aşa s-a călit oţelul" a apărut în perioada denumită în istoria literaturii sovietice – „anii treizeci". Dacă perioada războiului civil este leagănul literaturii sovietice, iar perioada următoare este cea a cristalizării, „anii treizeci" constituie consacrarea ei. Prin urmare, romanul lui Ostrovski a apărut într-un peisaj literar format. Ostrovski a unit de fapt în acest roman cele două aspecte fundamentale ale literaturii sovietice din cel de-al treilea deceniu – tema războiului civil şi cea a construcţiei socialiste – într-unul singur, printr-o sinteză artistică, strălucită, axată pe evoluţia, *călirea* lui Pavel Korceaghin, personajul central al romanului. La Ostrovski eroismul muncii zilnice, eroism mult mai greu de atins decît cel de pe front, se explică prin maturizarea pe care tînăra generaţie a căpătat-o în anii şi în condiţiile războiului civil. Şi în timpul muncii paşnice, Pavel Korceaghin şi tovarăşii săi luptă ; scopul, esenţa luptei sînt aceleaşi, diferă numai forma ei de manifestare.

*

Definindu-şi într-o scrisoare noul roman, „Născuţi în furtună", Ostrovski scrie că acesta va fi „un roman antifascist, un roman politic". Determinarea romanului drept politic de un om ca Ostrovski, care nu concepea viaţa în afara celei mai active participări la politică, constituie un fapt de o semnificaţie deosebită. Pentru o înţelegere mai bună a precizării lui Ostrovski, trebuie să amintim specificul situaţiei politice internaţionale din vremea creării romanului, adică din anii 1935–1936.

În această perioadă, care a coincis cu Congresul al XVII-lea al P.C.U.S. (ianuarie-februarie 1934) – congresul învingătorilor, forţa

şi perspectivele Uniunii Sovietice au devenit incontestabile. În răsărit nu numai că se construia o lume nouă, dar roadele acestei construcţii apăruseră în plenitudinea valorii lor sociale şi istorice. Ritmul rapid de dezvoltare a economiei sovietice uimea lumea capitalistă şi o punea pe gînduri. Toate teoriile burgheze, care s-au perindat prin apus, mai ales în primii ani ai celui de-al treilea deceniu, şi conform cărora Uniunea Sovietică putea să reziste maximum un an sau doi, se soldaseră de mult printr-un faliment. Însă reacţiunea mondială îşi găsise forma cea mai antiumană de manifestare – fascismul, care se pregătea febril să dea foc omenirii. Devenise evident că scopul principal al fasciştilor era distrugerea Uniunii Sovietice. În acest sens, sublinierea făcută de Ostrovski cu privire la caracterul politic al noului său roman poate fi înţeleasă la adevărata ei valoare numai în legătură cu caracterul antifascist al cărţii. Cu alte cuvinte, această afirmaţie plasează romanul în prima linie a luptei politice de atunci, lucru deosebit de caracteristic pentru Ostrovski.

Tratarea temei luptei antifasciste nu l-a găsit pe Ostrovski fără predecesori în literatura sovietică. Ea a mai fost abordată de Fedin în „Oraşe şi ani", de Alexei Tolstoi în „Hiperboloidul inginerului Garin", de Iuri Gherman în „Facerea lumii", ca să nu amintim decît cîteva titluri şi nume.

Deci lui Ostrovski nu-i revenea numai sarcina de a include romanul său în detaşamentul de luptă antifascistă, dar şi aceea de a rosti un cuvînt nou în această luptă.

Ostrovski îşi plasează acţiunea primului volum al romanului „Născuţi în furtună" într-o scurtă perioadă a războiului civil, toate faptele consumîndu-se în cele cîteva luni de la sfîrşitul anului 1918 şi începutul anului 1919. Prin urmare, sub acest aspect, există o diferenţă între romanul „Aşa s-a călit oţelul", care este o reflectare artistică a celor trăite de scriitor, şi „Născuţi în furtună", în care războiul civil este elementul central. Dar diferenţa nu se opreşte aici. Primul roman este produsul experienţei directe – personajele, pe care le întîlnim aici, şi-au avut prototipuri pe care autorul le-a întîlnit, le-a cunoscut, alături de care sau contra cărora a luptat. Ce-i drept, şi cîteva personaje din „Născuţi în furtună"

au avut prototipuri, ca de pildă : ofițerul ungur Sajno, în care-l recunoaștem pe Mate Zalka, celebru sub numele de Lucacs (este vorba de generalul Lucacs, unul din eroii războiului civil din Spania, comandantul celei de-a XII-a brigăzi internaționale). Unele elemente autobiografice le întîlnim la Andri Ptaha și la fratele său, Vasiliok. Totuși marea masă a personajelor, mai ales a celor centrale, precum și împrejurările luptei lor sînt rodul imaginației scriitorului. Aceasta l-a făcut pe Ostrovski să afirme că „Născuți în furtună" constituie un examen mai dificil pentru titlul de scriitor. Aceasta i-a impus o documentare mai largă și mai multilaterală. În vederea realizării ei, Ostrovski a considerat necesar să se mute la Moscova (unde s-a și mutat la 14 decembrie 1935), deși sănătatea îi era prejudiciată în chipul cel mai serios.

Munca lui la romanul „Născuți în furtună" se caracterizează printr-o migală extremă. Scriitorul n-a lăsat neexploatată nici o posibilitate, pentru o cît mai bună elucidare și redare a faptelor războiului civil din părțile de vest ale Ucrainei, locul unde se desfășoară acțiunea romanului. Aici lupta socială a poporului ucrainean se împletea cu tradițiile luptei de eliberare națională, înviorată de suflul internaționalismului proletar care i-a adus pe ruși, ucraineni, polonezi și cehi în tabăra revoluției. Ostrovski a studiat lucrările lui Lenin în legătură cu această temă, a cercetat documentele vremii, tratatele de istorie, a cerut să i se facă listele de nume poloneze și cehe, necesare romanului.

Romanul „Născuți în furtună" este construit pe principiul antitezei, Ostrovski acordînd o deosebită atenție nu numai personajelor din lagărul revoluționar, ci și celor din lagărul reacțiunii. De fapt, Ostrovski a anticipat puțin istoria, însă el n-a greșit cînd a arătat că, în acțiunile ei contrarevoluționare, aristocrația poloneză este purtătoarea trăsăturilor proprii fascismului, care apar deosebit de pregnant în discuția dintre Mogielnicki și Potocki. Metodele întrebuințate de ei – diversiunea socială sub forma politicii demagogice a lui Piłsudski, tendințele de învrăjbire națională, lipsa oricărui scrupul, crimele în masă, trădarea imediată a propriilor lor aliați, atunci cînd nu mai au nevoie de ei (cazul armatei germane, care, după ce i-a ajutat să ia puterea în mînă, a fost dezarmată și

făcută prizonieră) – toate aceste lucruri pe care le întîlnim în cartea lui Ostrovski, le întîlnim mai tîrziu în Germania hitleristă și în toate țările strivite sub călcîiul fascist. Ostrovski a intuit pînă și metodele de recrutare a viitorilor reprezentanți ai ordinii fasciste. Este deosebit de semnificativ în acest sens cazul lui Dziobek. Escroc, măsluitor de cărți, băgat în închisoare pentru pungășiile sale, este scos de acolo și făcut agent al poliției. Psihologia lui Dziobek, care visează să facă rost de „1000 de mărci și de gradul de sublocotenent“, îl apropie uimitor de respingătorul Fenbong, fascistul din romanul „Tînăra Gardă“ al lui Fadeev.

Ceea ce descrie Ostrovski este fascismul în formare, de aceea și proporțiile lui sînt reduse la această perioadă. Lupta fasciștilor pentru înăbușirea oricăror manifestări de libertate ale poporului polonez nu reprezintă pentru ei decît o etapă. Etapa următoare, după cum o spune Potocki în discuția lui cu Mogielnicki, este atacul împotriva Uniunii Sovietice, pentru ocuparea Moscovei sau cel puțin (!) a Smolenskului.

Lui Ostrovski i-a venit greu să-i descrie pe aristocrații care formau nucleul fascist. Necunoscîndu-i pînă atunci decît pe frontul de luptă, ca dușmani în care trebuia să tragă, Ostrovski a întîmpinat o serie de dificultăți mai ales în determinarea bagajului lor lexical. De altfel, la remarca prietenilor săi că figurile aristocraților sînt mai puțin reușite decît cele ale revoluționarilor, Ostrovski a exclamat : „Blestemații ăștia de aristocrați, după ce mi-au stricat viața, îmi strică și romanul !“ Scriitorul nu s-a mulțumit cu exclamația și a continuat să lucreze, reușind pînă la urmă o creionare mult mai precisă. În concluzie, avem de-a face cu o galerie variată de portrete, care, deși sînt puse pe același perete, totuși prezintă individualități puternic conturate – de la escrocul Dziobek și fabricantul Barankiewicz pînă la Mogielnicki, înfățișat ca un autocrat scos în evidență mai mult de mediocritatea înconjurătoare, decît de propriile sale calități, însă care își recapătă dimensiunile de autocrat de provincie o dată cu apariția lui Potocki, unul din capii reacțiunii poloneze.

Din acest grup se desprinde Ludwika Mogielnicki, care, judecînd viața și oamenii după principiile cavalerismului feudal, este dez-

axată de prima ei ciocnire cu realitatea. Ludwika nu este însă capabilă să rupă cu clasa ei, putînd evolua în cel mai fericit caz pînă la stadiul filantropismului burghez.

În aceste condiții, contrastul realizat prin valoarea socială și etică a grupului revoluționar din roman apare cu atît mai izbitor. Ca și în „Așa s-a călit oțelul", atenția scriitorului este canalizată spre generația tînără, la care se referă și titlul de „Născuți în furtună". Prezentat într-o frescă de naționalități și tipuri deosebit de variate, grupul de tineri revoluționari te cucerește prin avîntul lui impetuos, prin dîrzenia lui neclintită. De la expansivul și temperamentalul Ptaha pînă la romanticul, seriosul și meditativul Rajmund Rajewski, de la ucraineana Olesia pînă la evreica Sarra, pe toți acești tineri Ostrovski ni-i arată evoluînd spre o maturizare revoluționară. Esența revoluționară, din ce în ce mai concentrată și mai pură, pătrunde pe căi specifice și se manifestă prin forme specifice la fiecare din cei „născuți în furtună". Evoluția și cimentarea acestui grup multinațional de tineri, care simbolizează internaționalismul proletar, se face sub îndrumarea revoluționarilor maturi din roman și mai ales a lui Zygmund Rajewski, o întruchipare a înțelepciunii, a devotamentului nemărginit pentru cauză, a curajului bolșevic, prin care se și traduce în roman rolul conducător al partidului în marea furtună socială.

Din păcate, romanul nu a fost terminat. Ostrovski a scris numai unul din cele trei volume concepute, însă evoluția luptei sociale și a personajelor nu lasă nici un dubiu cu privire la victoria finală a revoluției proletare.

*

Se poate spune că Ostrovski a murit pe baricadele luptei antifasciste. Romanul a apărut la 25 decembrie 1936, ziua incinerării scriitorului. Faptul are semnificația unei salve de tun trase în cinstea unuia din cei mai remarcabili luptători ai proletariatului, a cărui viață reprezintă pentru generațiile următoare un strălucit exemplu.

LEONIDA TEODORESCU

CARTEA ÎNTÎI

CAPITOLUL I

O ușoară bătaie în ușă. Ludwika ridică ochii de pe carte și ascultă. Bătaia se repetă încet, dar stăruitor. Numai bătrînul Józef bătea așa: cu băgare de seamă, slugarnic, cerîndu-și parcă dinainte iertare că-i tulbură liniștea. Fără să vrea, Ludwika aruncă o privire spre arătătoarele străvechii pendule.

„E trecut de miezul nopții. Ce-o fi cu bătrînul de vine atît de tîrziu ?"

Volumul lui Żeromski [1] alunecă de pe plapomă pe covor. Ușoara înfiorare, pricinuită de mătasea chimonoului aruncat pe umerii goi, ori poate nedeslușita neliniște ce o cuprinsese o făcu să tresară :

– Tu ești, Józef ?

– Eu, preamărită pani.

Numai după felul cum intră bătrînul în dormitor, uitînd să se plece în fața ei, și după aerul lui zăpăcit, Ludwika înțelese că s-a petrecut ceva neobișnuit.

– A sosit panul conte Edward, contesă.

– Ce spui ? Edward ? Unde-i ? îl întrebă ea, aproape în șoaptă, deși i se păruse că a țipat.

Ludwika s-ar fi așteptat la orice, numai la asta nu : să se înapoieze soțul ei. Cîteva clipe încercă să-și stăpînească tremurul vocii, dar nu izbuti. Uitînd de toate, se repezi afară din cameră. Imensul salon era foarte slab luminat de flacăra palidă a unei lumînări așezate pe pian. Un om

---

[1] *Żeromski Stefan* (1864—1925) — scriitor polonez de seamă. (N. ed.)

într-o manta soldățească cenușie tocmai își scotea ranița de pe umeri. Auzind zgomotul ușii deschise, el întoarse grăbit capul. Instinctiv, Ludwika își strînse chimonoul : în fața ei se afla un bărbat necunoscut, cu *papaha*[1] mototolită trasă pînă peste ochi. Ludwika își opri mirată privirea pe barba stufoasă a necunoscutului. Prinzînd-o de mîini, soldatul o trase spre el. Ea se feri, dar mîinile vînjoase ale bărbatului o țineau strîns la pieptul lui.

Cînd fața aceea străină și bărboasă se apropie de ea, spaima, care o cuprinsese, i se topi tot atît de repede precum venise. Acum nu o mai putea înșela nici papaha, nici barba încîlcită, urîtă. Dintr-o mie de alți ochi ar fi recunoscut ochii lui Edward, ochii ce privesc printre gene, cu sprîncenele subțiri, frînte-n unghi. Și totuși, nu mai era Eddy al ei, colonelul de gardă totdeauna elegant altădată, cu epoleții scînteind în aur.

Acum mustățile, barba, hainele-i murdare – toate duhneau a fum de mahorcă ; mirosul dezgustător al mantalei ude îi făcea greață.

Mogielnicki își dădu seama ce simte soția lui, de aceea nu-i sărută buzele plinuțe, tremurînde. Îi sărută doar o buclă vaporoasă de lîngă tîmplă și-i dădu drumul din brațe. Jósef, care intrase între timp, aștepta lîngă ei.

– Din cauza lui mă vezi în halul ăsta. N-ar fi trebuit să te anunțe că am sosit, înainte de a mă fi spălat și schimbat, spuse el încet, parcă scuzîndu-se, în timp ce-și scotea papaha. Apoi, cu o mișcare obosită, își trecu mîna prin părul încîlcit. Gestul acesta, atît de cunoscut, trezi în Ludwika vechile sentimente față de soțul ei. O duru faptul că hainele murdare și înfățișarea atît de puțin atrăgătoare a omului iubit o făcuseră să simtă pentru o clipă acel dezgust. Uitînd de prezența lui Józef, ea se cuibări la pieptul lui și, cuprinzîndu-i capul cu mîinile, îi sărută

[1] Căciulă înaltă, cu fundul de postav. (N. ed.)

ochii dragi, neschimbaţi. De data asta el o depărtă, cu gingăşie, dar şi cu hotărîre.

– Lasă, Ludwika, pe urmă. Să lepăd mai întîi de toate zdrenţele astea, şi mai ales, să mă spăl. Am impresia că murdăria mi-a pătruns pînă la oase. În ultimele două zile am călătorit pe o locomotivă şi am dormit pe cărbuni ; la drept vorbind, nici n-am dormit măcar.

Cînd, peste o oră, Edward intră în dormitorul soţiei lui, ea rămase din nou surprinsă – îşi dăduse barba jos, dar o dată cu ea îşi răsese şi părul ondulat. Capul mare, de o formă regulată, cu lobii frunţii puternic reliefaţi, părea lustruit. Din nou nu mai semăna cu Eddy al ei care, ştiind că nu-i stă bine, nu se rădea niciodată în cap. Costumul gri, scos de Józef din vechea garderobă a contelui, îi amintea Ludwikăi de primele luni de căsnicie, petrecute la Nissa. Acolo l-a văzut pentru întîia oară pe Edward în haine civile.

– Ei, acum n-ai de ce să te mai sperii de mine, dragostea mea, şi ai putea chiar să mă săruţi, spuse el.

Dimineaţa se strecură în dormitor, printre draperiile ce nu fuseseră bine trase, sub forma unei dungi de lumină cenuşie. Ludwika se deşteptă, dar, temîndu-se să nu-şi trezească soţul, rămase în pat fără să se mişte şi-l cercetă cu atenţie. Edward respira adînc şi, o dată cu răsuflarea, cămaşa-i de mătase se mişca pe pieptul lui lat şi păros. Gura de om hotărît, cu aspre cute la colţuri, o ţinea întredeschisă. Nopţile nedormite, primejdia care îl pîndise tot timpul – toate îl copleşiseră dintr-o dată. Obosit, ameţit de vinul tare, de mîncarea îmbelşugată, de mîngîierile soţiei, adormise repede, dar nu mai înainte de a fi apucat să-i spună ei lucrul cel mai de seamă : că venise aici pentru că aici era şi ea. Bineînţeles, n-a uitat-o niciodată ! Drumul de la Paris, drum lung şi primejdios, trecînd peste două fronturi, tot pentru ea îl făcuse. E drept că mai primise şi cîteva însărcinări... dar ar fi lăsat el Parisul, munca lui la

Ministerul de Război, și s-ar fi expus atîtor primejdii și lipsuri, dacă n-ar fi știut că aici îl așteaptă cea mai frumoasă femeie din Polonia ? ! Ultimele cuvinte i le spusese pe jumătate adormit. Și, din puținul cît a apucat soțul ei să-i povestească, Ludwika înțelese că se pregăteau evenimente mari, că se apropia o primejdie groaznică, nimicitoare, care amenința să sfarme tot rostul, toate temeiurile vieții ei. Și totuși, se simțea fericită. Orice s-ar întîmpla, cît timp el e aici, n-are de ce să se teamă. El va hotărî totul și va duce totul la bun sfîrșit așa cum se întîmpla și înainte : ea se va ascunde pe după umerii lui vînjoși, ori de cîte ori va avea de rezolvat vreo problemă grea.

Edward se trezi pe neașteptate, tot așa precum adormise. Privirile lor se întîlniră, și amîndoi zîmbiră.

– Închipuie-ți, cum ți-ar veni să te trezești tocmai în clipa cînd te simți înjunghiat cu un cuțit bont ?... Și deodată, în locul unei mutre de bandit, te-am văzut pe tine ! Dar e tîrziu, hai să ne sculăm.

– Închide ochii, Edward, mă-mbrac îndată.

El zîmbi îngăduitor.

Ridică de pe covor cartea căzută și o deschise, vrînd să pară că citește... Żeromski... *Rîul credincios*... Romantismul răscoalelor, al abnegației, al credinței... Ludwika nu s-a schimbat de loc. Și-acum îi cere să închidă ochii !... Ce copil ! Un copil mare ! Fire romantică !...

În străvechiul palat al conților Mogielnicki, în cele douăzeci și șapte de camere, începea obișnuita zarvă a dimineții. Parterul, în parte ocupat de servitori, se trezise de mult. La bucătărie se pregătea micul dejun. Două cameriste și un lacheu tînăr făceau curat în vestibul și în salonul cel mare. Sus, toată lumea dormea încă. Camerista Ludwikăi, Helia, o fată frumușică de șaisprezece ani (nepoata bătrînului Józef), voind să deretice în iatacul stăpîne-si, găsi ușa încuiată. Se duse la bunicul ei să-i spună,

însă bătrînul o opri să mai deretice astăzi în odăile pani-ei contese, ca să n-o tulbure.

Aşteptînd-o pe Ludwika, care ieşise, Edward privea cu ochi cercetători bibelourile scumpe, atît de cunoscute, de pe măsuţa de toaletă a soţiei sale. Ea se-ntoarse curînd, însoţită de Józef. Capul cărunt al bătrînului se plecă adînc în faţa lui. Omoplaţii i se desenau puternic sub livreaua albastră. Jósef îl slujea pe Edward încă de pe cînd acesta era copil. Bătrînul era credincios şi supus familiei contelui, aşa cum sînt numai dulăii bătrîni, gata să se repeadă la oricine ar îndrăzni să intre în casa stăpînului. Nimeni nu-şi putea închipui palatul fără Józef. Toţi membrii familiei Mogielnicki erau obişnuiţi cu el, aşa cum se obişnuiseră şi cu cele două armuri care străjuiau uşa vestibulului. Aceste armuri de cavaleri medievali se moşteneau din generaţie în generaţie, ca şi Józefii.

Bătrînul fusese lacheu. Iar fiii şi nepoţii lui, moştenindu-l parcă, deveneau şi ei lachei ai conţilor Mogielnicki. Józef începuse de la cincisprezece ani să-l servească pe bunicul lui Edward. Iată de ce, în relaţiile cu majordomul, care se bucura de încrederea lui deplină, Edward îşi îngăduia o oarecare intimitate.

– Ai făcut totul aşa cum ţi-am spus, Józef ?

– Da, nimeni nu ştie despre sosirea măritului pan. Am să fac chiar eu curăţenie, în camerele domniei sale. Poftiţi cheia de la uşa biroului care dă în dormitorul măritei pani. De cînd aţi plecat, nimeni n-a mai călcat pe acolo, în afară de contesă şi de mine... Cînd Helia o să deretice odăile, prea măritul pan o să rămînă în biroul domniei sale. Bineînţeles, nepoata mea n-ar spune nimănui nimic, dar e mai bine aşa...

Józef vorbea încet, cu vocea-i răguşită de bătrîn. Edward, privindu-i obrazul cu favoriţi lungi, cărunţi, abia acum îşi dădea seama cît a îmbătrînit în ultimii trei ani.

– Foarte bine, Józef. Şi-acum, spune-mi, ce-i cu maiorul acela neamţ ? Cum îl cheamă ?

– Adolf Sonnenburg, preamărite pan. Maiorul ocupă camera perceptorului. Are și o ordonanță, un trîntor care se tot învîrtește pe la bucătărie și doarme împreună cu Adam în odaia lacheilor. Pan maior e de neam nobil, și-mi permit să vă raportez că e un om cumsecade. Le-a interzis soldaților să-și facă de cap în curtea de păsări. Că doar ne tăiau gîștele, găinile...

– Cîți nemți sînt pe moșie? îl întrerupse Edward.

– Un escadron întreg. Iată că-i... o lună întreagă de cînd caii lor ne mănîncă ovăzul. La început, luminăția sa contele nu le-a dat voie, dar nemții l-au arestat pe pan administrator și a trebuit să le deschidem hambarele. Acum, de cînd pan maior locuiește la noi, nemții își procură fînul din sat; altfel ar fi luat totul de la noi...

– Unde stau soldații?

– La fermă.

– Bine. Cînd te duci la părintele Hieronim? Vreau să-l văd chiar astăzi.

– Plec îndată. Mai poronciți ceva?

– Nimic.

Józef se opri în ușă.

– Pot să-i anunț părintelui Hieronim sosirea preamăritului pan?

Edward șovăi cîteva clipe, apoi dădu afirmativ din cap. Soții Mogielnicki rămaseră singuri. Edward se apropie de soția lui.

– Iartă-mă, Eddy, dar nu-nțeleg. Ce nevoie ai de părintele Hieronim? Nu pot crede că ai de gînd să te spovedești... spunîndu-i toate păcatele tale!

Rîsul ei răsună limpede în cameră.

Edward o îmbrățișă cu duioșie.

– Oare nu-l ai la inimă pe părintele Hieronim?

– Ba, de ce... Dar e ceva ciudat: nici tata n-a aflat că ai venit, nici fratele, nici Stefania.

– ...iar părintele Hieronim primește o invitație specială... Să nu te miri. Nu puteam să-i scol pe toți cu noaptea-n cap.

Doar în casa noastră stau nemţi, şi nu uita că eu... sînt ofiţer francez. Mă înţelegi, Ludwis? Mîine trebuie să plec la Varşovia, şi cu cît se va şti mai puţin despre sosirea mea, cu atît va fi mai bine.

– Cum, iarăşi pleci?

– Mă înapoiez curînd, Ludwis!

– Şi-acum, în loc să petreci cu mine cele cîteva ore cît mai stai, îl chemi pe nesuferitul ăsta de iezuit!

Edward zîmbi.

– Trebuie să-i dau părintelui Hieronim o însărcinare specială. Sînt treburi care nu te pot interesa pe tine. De altfel, cînd va sosi părintele Hieronim, să mă ierţi, dar o să fiu nevoit să-i vorbesc între patru ochi... Înţelegi? I-a cerut ceva cardinalului. Nişte chestiuni bisericeşti... E secretul lui, şi i-ar fi neplăcut să mai fie cineva de faţă... Deocamdată, dă-mi voie să-ţi pun cîteva întrebări...

– Te ascult, Eddy.

– Spune-mi, maiorul acela ia masa aici, cu voi?

– Da, tata şi Stefania îl invită la masă. Are o purtare ireproşabilă... Vorbeşte destul de bine franţuzeşte. Cîteodată însă, numai cîteodată, aduce cu el încă un ofiţer, pe *Oberleutenant*-ul Schmultke, un bavarez atît de necioplit!... Să-i auzi complimentele stîngace şi grosolane! Şi-ntotdeauna ne dă a-nţelege că ei sînt stăpîni aici, nu noi. Tata spune că Schmultke îi face servicii însemnate; dar pentru mine, tot antipatic rămîne.

Ghicind din vorbele ei ceva mai mult decît spune, Edward îşi încrunta sprîncenele din ce în ce mai tare. Ludwika îşi dădu seama de proasta dispoziţie a soţului ei şi-i atinse sprîncenele cu vîrful degetelor, netezindu-i cuta adîncă ce-i apăruse pe frunte. Acest gest îl împăca întotdeauna, fără să mai fie nevoie de cuvinte. Cînd, după aceea, ea îşi apropie degetele de buzele lui, el admiră fără voie jocul pietrelor nestemate de la inel.

– Ludwis, unde-ţi păstrezi bijuteriile?

Genele lungi și dese ale tinerei femei tresăriră a mirare.

– Foarte ciudat, Eddy ! Nu mă întrebi cum am trăit în acești trei ani și te preocupă...

– Ce copil ești tu... Te-am întrebat ca să știu ce lucruri de valoare mai avem ! Am să-ți spun mai tîrziu de ce... Nu-ți amintești cît valorau pe vremuri briliantele tale în ruble-aur ?

– Mama i-a spus o dată mătușii că bijuteriile pe care le-am primit ca zestre făceau cam o sută șaptezeci de mii. Cît despre briliantele pe care mi le-ai dăruit tu, trebuie să știi mai bine decît mine cît fac.

Edward socoti repede în gînd : „O sută șaptezeci plus o sută douăzeci fac două sute nouăzeci de mii. Butoiașul acela cu galbeni de cîte zece ruble, îngropat în parc, încă două sute de mii. Șase sute de mii de franci se află la Banca Franței. Douăsprezece mii lire sterline – depuse pe numele Ludwikăi la Banca Londoneză... Și vreo șaptesprezece mii de mărci germane, cîte mai am asupra mea... Iată toată averea noastră în bani. Cam un milion de ruble-aur. Din care numai jumătate ne aparțin mie și Ludwikăi. Și asta-i tot ce mi-a rămas din cele șapte milioane, averea mea personală !... Cu greu ai mai putea socoti drept capital, în clipa de față, cele nouă mii deseatine de pămînt, fermele și conacele, moara cu aburi, tăbăcăria și o mie șase sute de deseatine de pădure, cînd totul trosnește în jurul tău, gata să se năruie. Pentru toate acestea însă trebuie să mai luptăm... Și pînă atunci, n-avem decît o jumătate de milion ruble-aur. Ei, în definitiv, tot e mai bine decît nimic."

De cealaltă parte a ușii răsunară deodată voci și rîsete.

– Wladek, cînd ai să-nveți să te porți ? se auzi o voce dojenitoare de femeie.

Se auzi un chicotit în loc de răspuns.

– Sînt Stefa și Władisław, șopti Ludwika îngrijorată. Józef le-a spus că nu mă simt bine, dar ei tot au venit.

Edward intră în iatacul soției lui, trăgînd-o și pe ea după sine. Apoi deschise în grabă ușa biroului său :

– Deocamdată să nu le spui nimic și caută să scapi cît mai repede de ei, îi șopti, închizînd ușa.

– Ce-i cu tine, dragă ? Am aflat că nu te simți bine, intră Stefania, flecărind, în odaie.

În urma ei apăru, parcă lunecînd pe patine, Władisław Mogielnicki.

– Pe onoarea mea, ești mai fermecătoare ca oricînd ! începu el cu obișnuitul lui fel de a apăsa pe „r" și, ocolind-o cu dibăcie pe Stefania, se repezi spre Ludwika.

Cînd buzele lui lipicioase îi atinseră mîna, ca întotdeauna Ludwika fu cuprinsă de silă. Nu știa de ce, dar pe măsură ce tînărul acesta blond și spălăcit se mărea, devenind tot mai bărbat, creștea și-n ea, din ce în ce mai mult, repulsia față de el.

– După cum vezi, Ludwis, praful s-a ales de banii cheltuiți cu educația cumnatului nostru. Parcă-i un jocheu la curse ; vrea întotdeauna să iasă cel dintîi, spuse zîmbind Stefania, cu o umbră de dispreț pe buze.

Satisfăcut de sine, Władek își îndreptă papionul.

– Izbește fulgerător – iată deviza marilor conducători de oști ! Și ca să schimbe subiectul, Władisław îi propuse Stefaniei să-i arate și Ludwikăi scrisoarea pe care o primise de la iubitul ei soț.

– Ce scrie Stanisław ? se interesă Ludwika și, cuprinzînd-o de umeri pe Stefania, se așeză alături de ea pe divan.

Trîntindu-se pe un fotoliu, în fața lor, Władek examină cu aer de cunoscător pulpele pline, strînse în ciorapi de mătase, ale Stefaniei și picioarele zvelte ale Ludwikăi.

„– Stefocika, draga mea, începu Ludwika să citească dinadins cu glas tare, ca să audă și Edward din biroul de alături, statul nostru major se află în prezent la Kiev. E un oraș mare și destul de civilizat ; are și o operă bunicică. Așa, de exemplu, aseară am ascultat *Faust*, și colonelul nostru, bătrînul Becklendorf, se tot mira : «La

fel ca la München! Şi doar sîntem într-o ţară barbară, în care mişună banditţii!» Ţi-am mai scris că în timpul ocupării oraşului Ostrog am avut un concediu de două săptămîni şi am fost la moşia noastră de la Maliie-Boroviţî, din Volînia. Nu-ţi poţi închipui ce furie m-a cuprins cînd am văzut ce-i acolo. Casa este prădată, odăile goale, geamurile sparte. Chiar şi tabla de pe acoperiş au smuls-o. Maşinile au fost furate. Ţăranii au luat toate vitele şi toţi caii de la fermă. Magaziile de grîne devastate! N-am găsit decît zidurile! Peste tot murdărie şi paragină! Administratorul a fost omorît, iar personalul a fugit. Cu ajutorul unui pluton din regimentul „Frankfurt", care ocupa Boroviţî, am făcut cercetări şi percheziţii. Preotul rus – părintele Paisi – la care am poposit, mi-a povestit cum şi cine a prădat moşia. După sfatul lui, am făcut o percheziţie serioasă prin sat. Desigur, n-am găsit decît nişte jalnice rămăşiţe. Totul a încăput numai în trei camere. Am propus celor din regimentul „Frankfurt" să se mute în casa noastră. Şeful poliţiei (îţi aduci aminte de fiul cîrciumarului Mazurenko?) s-a mutat şi el, cu familia, în casa noastră. L-am numit temporar administrator al moşiei. S-a dovedit un om folositor şi serviabil. A jurat că va scoate de la tîlhari şi va aduce pe moşie toate lucrurile furate, pînă la ultima bucăţică de lemn. Un administrator mai bun, pentru treizeci de mărci pe lună, nici n-aş fi putut găsi. Îi cunoaşte pe toţi în sat, şi tot ce poate fi restituit va fi restituit. Şi pentru el, şi pentru cei din regimentul „Frankfurt" e mai bine să nu stea în sat; în casa noastră vor fi cu toţii laolaltă şi, în caz de atac, le va fi mai uşor să se apere. Trebuie să-ţi spun că pretutindeni mişună bande de partizani. Din păcate, toţi cei indicaţi de preot s-au refugiat în pădure, înainte de venirea noastră. N-au rămas în sat decît nişte vite încălţate. Ca să le treacă acestor netrebnici pofta de prădăciune, i-am poruncit lui Mazurenko să le tragă o mamă de bă-

taie celor mai primejdioşi dintre ei. Bineînţeles că n-am asistat la execuţie..."

– Ce oroare! şopti Ludwika, lăsînd să-i cadă pe genunchi mîna cu scrisoarea.

– Lasă că bine le-a făcut! Ăştia l-au adus la sapă de lemn pe Stanisław şi pe Stefa. Şi încă la Boroviţi au rămas cel puţin zidurile, dar conacul moşiei din Galiţia a ars pînă la temelie. Mai rău le trebuia! Chiar nu înţeleg: de ce s-a purtat aşa de blînd cu ei? Eu aş fi spînzurat jumătate din sat şi le-aş fi luat bestiilor toate vitele, toţi caii şi toate grînele! continuă Władisław.

– Ce tot vorbeşti? Dar e îngrozitor să snopeşti în bătaie nişte oameni care poate nu-s vinovaţi cu nimic! Şi tocmai Stanisław s-o facă! Nu ştiu... dar aşa ceva nu este de demnitatea unui adevărat aristocrat, îi tăie vorba, tulburată, Ludwika.

– Ţie îţi convine să vorbeşti aşa! izbucni şi Stefania. Tu şi cu Edward n-aţi pierdut aproape nimic, pe cînd noi, Stanisław şi cu mine, am ajuns aproape cerşetori!...

– Aş vrea să ştiu ce înţelegi tu prin „adevăraţi aristocraţi", se înfurie Władisław. Crezi poate că numai voi, Czernecki, sînteţi demni să vă numiţi aşa?!

– Gata, Władek, ajunge! îi făcu semn Stefania. Văd că nu vă interesează ce scrie în scrisoare.

Ea era fata unui exploatator de păduri, căruia milioanele îi ţineau prea bine loc de blazon, iar îngîmfarea artăgoasă a lui Władisław, pe care-o socotise întotdeauna caraghioasă, acum o enerva.

Władisław era gata să mai spună ceva, dar se auzi o bătaie în uşă. Intră un servitor înalt, care – după ce anunţă că luminăţia sa pan contele doreşte s-o vadă pe mărita contesă – se dădu respectuos la o parte, făcînd loc unui bătrîn obez şi buhăit. Acesta pătrunse încet în cameră, abia tîrîndu-şi picioarele.

„Din clipă în clipă o să vină Józef cu părintele Hieronim, şi tocmai acum, ca un făcut, s-au adunat cu toţii aici.

Şi după cît se vede, n-au de gînd să plece curînd. Ar trebui să-l previn pe Józef să-l conducă pe părintele Hieronim direct în cabinetul lui Eddy. Ce ciudat pare totul ! Eddy a venit şi nimeni nu ştie ! Să fie oare venirea lui atît de primejdioasă pentru el ? Şi nesuferitul ăsta de Władek !" se gîndi Ludwika enervată.

– Blestemată toamnă ! Iar mă doare tot trupul şi, nu ştiu de ce, mereu mi-e frig. Înveleşte-mă la picioare, Adam, şi poţi pleca. Sa-mi pregăteşti patul, îi porunci bătrînul cu vocea răguşită, abia articulînd cuvintele.

Îl înăbuşea astma ; respiraţia-i era grea, şuierătoare. Adam ieşi.

– Tocmai citeam scrisoarea lui Stás, tată, spuse Stefania, aşezîndu-se lîngă bătrîn.

Ochii spălăciţi ai contelui prinseră viaţă :

– Ei, ia spune-mi, ce scrie ?

De hatîrul bătrînului, Stefania trebui să mai citească odată prima jumătate a scrisorii. Apoi continuă :

„– Nu vă pot vorbi despre toate, deşi scrisoarea pleacă prin poşta militară. Din păcate, nu vă pot da nici o veste liniştitoare. Ucraina a început să semene cu un stup de albine răscolit cu băţul. Şi un astfel de băţ este şi armata noastră germană. Albinele înţeapă tot mai des. E primejdios să ieşi pe poartă, fără o mască protectoare de oţel. Cine ştie ? Poate o să ne revedem în curînd. Să sperăm că soarta nu ne pregăteşte nici o surpriză tragică şi că ne vom revedea vii şi nevătămaţi. Ce-aţi mai aflat despre Edward ? Sînteţi bine, sănătoşi ? Vă salut pe toţi, dragii mei Ludwika, tată, şi Władek. Iar pe tine, Stefocika, te sărut şi..." Ei, restul mă priveşte pe mine personal, rîse Stefania. Mă bucur c-o să vină Stanisław. Mi-e urît de moarte fără el. Războiul ăsta interminabil a început să mă cam plictisească, mai ales în ultimii ani. N-am avut în tot sezonul decît vreo două baluri, şi acelea fără importanţă. Nu întîlneşti un bărbat mai distins. Toţi sînt pe front. Unde te-ntorci, numai de soldăţoi dai. Mai ales aci, în

Ucraina asta mujicească. Cred că la Berlin şi la Paris, oamenii trăiesc o viaţă adevărată, dar aici poţi să înnebuneşti de urît, nu altceva!

– Te bucuri! Dar eu nu văd de ce! rosti bătrînul plin de venin.

– Cum, dar vine Stás!

Kazimierz Mogielnicki o privi dezaprobator pe Stefania.

– Sînt revederi şi revederi. Doar scrisoarea spune clar că situaţia nemţilor este extrem de nesigură. Şi nu e greu să-ţi închipui ce-o să se întîmple dacă ei vor părăsi Ucraina. Cum pleacă ei, vin bolşevicii, să ştiţi.

Władisław găsi de cuviinţă să pufnească dispreţuitor:

– Ce tot spui, tată! Armata germană are în Ucraina peste trei sute mii de oameni. E cea mai bună armată din lume, iar bolşevicii nu-s decît o gloată de ţărani înarmaţi cu puşti; nişte vite care dau bir cu fugiţii cum văd o maşină blindată. Mi-a povestit Schmultke cum i-a fugărit pe aceşti imbecili de la Brest-Litovsk pînă la Rostov. Locotenentul e convins că în curînd nemţii vor ocupa Baku şi pe urmă – Moscova.

Bătrînul dădu plictisit din mînă:

– Mai slăbeşte-mă, te rog, cu Schmultke al tău! Aici, sub nasul lui, şi nu le poate veni de hac ţăranilor. Cînd ţăranii le-au luat Zajączkowskilor fînul din luncă, ce le-au făcut Schmultke şi Sonnenburg al tău? Au spus că e primejdios să pornească împotriva lor numai cu un escadron! Sau la fabrica de zahăr a lui Barankiewicz, ce-a fost? Bătaie de joc! Cîţiva mucoşi, cu o mitralieră, i-au ţinut trei ore cu nasu-n pămînt şi nu i-au lăsat să se apropie de fabrică. Ţie toate astea ţi se par fleacuri? Oricînd putem să ne trezim cuprinşi de flăcări. Nu se mai lipeşte somnul de mine. Ştiu eu de ce sînt în stare bestiile astea; au şi învăţat să omoare! Numai forţa poate să-i ţină în loc! Mi-e groază cînd mă gîndesc ce-o să se întîmple, dacă n-o să mai existe această forţă. Nemţii sînt singurul nostru sprijin. Dacă pleacă ei, sîntem pierduţi!

Bătrînul gîfîia. Vinele i se umflaseră pe tîmple, ca nişte rîme vinete. Apoi îl apucă o tuse chinuitoare, care-i zgudui tot trupul.

Toţi tăceau. Ludwika se apropie de fereastră.

O caleaşcă era trasă la scară.

– Iertaţi-mă, vă părăsesc pentru o clipă, spuse Ludwika, îndreptîndu-se spre uşă.

– Vă stau cu totul la dispoziţie, pan Edward! rosti încet părintele Hieronim, de îndată ce Ludwika îi lăsă singuri.

Şedeau în fotolii adînci, la masa de scris, unul în faţa celuilalt. Ochii mici, negri şi lucioşi ai părintelui Hieronim, ascunşi sub pleoapele lăsate, îl priveau iscoditor pe Mogielnicki. Edward simţea asta, deşi s-ar fi putut crede că părintele Hieronim era pur şi simplu obosit şi că dormita.

– Sînteţi mirat de sosirea mea, părinte Hieronim?

Edward urmărea cum degetele nervoase ale interlocutorului său trăgeau de ciucurele negru al cordonului răsucit.

– Mirat, hm!... Se prea poate.

Privirile lor se întîlniră. Se înfruntară aşa, cîteva clipe, într-o luptă tăcută; Edward avea senzaţia că-l atinge tăişul unui brici.

– Cred c-o să fim sinceri şi-o să intrăm de-a dreptul în subiect, rosti Edward, rupînd tăcerea.

Părintele Hieronim îl privi, vădit iscoditor.

– Sfinţia sa cardinalul Camarini m-a rugat să vă transmit salutări din partea lui şi un bileţel. Iată-l!

Părintele Hieronim parcurse de cîteva ori cele cîteva rînduri, scrise în latineşte, ca o reţetă, pe o bucăţică de hîrtie.

„Ar putea să fie un boxer minunat!" îi trecu prin minte lui Edward, care îl măsură din cap pînă-n picioare. Într-adevăr, părintele Hieronim avea capul mare, cu falca

de jos puternică și pătrată, cu gîtul gros. Un corp vînjos și bine hrănit se ghicea sub sutana-i neagră.

– După cîte înțeleg, prea-sfinția sa dorește ca eu să vă ajut, ba, ceva mai mult, să îndeplinesc tot ce veți găsi necesar să-mi încredințați, spuse în cele din urmă părintele Hieronim.

– Ați înțeles bine. Dar, pe cît îmi pot da seama, pentru dumneavoastră nu este încă destul de clară noua orientare a Vaticanului. Ceva mai tîrziu veți primi explicații amănunțite în privința aceasta ; deocamdată însă, o să vă povestesc eu cum stau lucrurile, răspunse Edward.

– Bine, mă interesează foarte mult.

– Așadar, părinte Hieronim, începu aproape în șoaptă Edward, cunoașteți desigur dispozitivul armatei germane ?

– Da, în linii mari o cunosc...

Edward scoase dintr-un buzunar de la haină o hartă obișnuită și o întinse pe masă. Amîndoi se plecară deasupra ei. Degetul lui Edward lunecă încet de la Marea Neagră spre Marea Baltică.

– Iată, de pildă, pînă unde se întinde teritoriul ocupat de nemți : Rostov-pe-Don, Harkov, în fond întreaga Ucraină... Ajunge pînă aici, în Polonia, apoi Bielorusia, Lituania, Letonia... și se termină cu Estonia. E un teritoriu aproape de trei ori mai mare decît Germania propriu-zisă. Vorbesc numai de Germania, lămuri Edward, fiindcă Austro-Ungaria nu joacă aici decît un rol secundar. După datele statului-major francez, foarte exacte, comandamentul austro-german dispune în spațiul acesta de cel puțin douăzeci și nouă divizii de infanterie și trei divizii de cavalerie. Cu totul – trei sute douăzeci de mii de oameni.

Părintele Hieronim zîmbi din colțul gurii.

– Înțeleg de ce zîmbiți, părinte. Vă gîndiți că nu făcea să părăsească cineva Parisul, ca să numere cîte sute de mii de soldați germani se găsesc pe un teritoriu unde deocamdată Franța nu are nici unul. Spun deocamdată, fiindcă războiul nu s-a terminat. Iar războiul, părinte Hieronim,

crează nu numai frontiere noi, ci chiar şi state noi. Am să-ţi dezvălui acum un secret militar, care a determinat sosirea mea aici. În primul rînd : Germania a şi pierdut războiul.

– A pierdut războiul ? nu-şi putu ascunde stupefacţia Hieronim. E cu putinţă oare ca Antanta s-o fi zdrobit pe Frontul de Vest ?

– Nu, frontul se mai ţine deocamdată, dar asta nu-i decît o agonie. Pieirea lor vine dinăuntru. Serviciul nostru de informaţii ne aduce la cunoştinţă că au avut loc o serie întreagă de demonstraţii ale soldaţilor şi muncitorilor în Austria, la Berlin şi la Hamburg. Pe unul din cuirasate a izbucnit revolta. Răscoalele sporesc cu fiecare zi, şi guvernul kaiserului nu le mai poate stăpîni. Nu există nici o îndoială că în curînd vom avea ştiri despre o revoluţie în Austria şi Germania. Nemţii sînt la capătul puterilor. Nu le-a ajutat nimic – nici cotropirea celor mai roditoare regiuni ale Rusiei, nici vitele şi grînele Ucrainei, pe care le-au exportat în Germania înfometată. Nemţii nu mai sînt în stare să continue războiul, fiindcă spatele frontului lor e cuprins de flăcări. Cît despre Austria, nu se menţine decît cu ajutorul Germaniei. Precum vedeţi, în Germania se petrece acelaşi lucru ca şi în Rusia. Ar fi absurd să crezi că molima revoluţiei din Rusia nu va pătrunde în Europa... A şi pătruns. Chiar şi Ludendorf[1] a recunoscut că unităţile germane, aruncate de pe frontul Ucrainei pe cel francez, sînt contaminate de bolşevism şi că nu sînt apte de luptă, fiindcă le descompun pe celelalte...

– Spuneţi-mi, pan Edward, aceasta se referă numai la Germania ? îl întrerupse părintele Hieronim.

Cîteva secunde domni tăcerea. Abia acum simţi Edward cît de rece e în biroul neîncălzit. Alături, Ludwika cînta

[1] *Ludendorf Erich* (1865—1937) — general german, unul din teoreticienii militari ai imperialismului german. (N. ed.)

la pian. Se mişcă greoi în fotoliu, se întunecă la faţă şi vorbi cu glas surd şi aspru, alungînd toate sentimentele calde şi gingaşe trezite o clipă de muzică :

– Bolşevismul, dacă nu va fi distrus în germene, poate să înghită întreaga lume civilizată.

În vocea lui Edward răsuna o hotărîre cruntă, dar – după cum mirosi iezuitul cu nasul său fin – şi frica. Edward se sculă, făcu vreo cîţiva paşi şi, oprindu-se în faţa părintelui Hieronim, continuă :

– Se dărîmă întreg edificiul imperiului german... Şi-i greu de ştiut ce o să urmeze. Dacă Berlinul se va lua după Moscova şi-şi va crea şi el Soviete, va deveni o primejdie ameninţătoare. Or, aducînd armatele aliate într-o ţară cuprinsă de revoluţie, înseamnă să ai soarta nemţilor din Ucraina. Dar dacă social-democraţii – vorbesc de cei de dreapta – vor reuşi să se menţină la putere, atunci vulturul imperial va ceda locul găinii democratice, iar Germania va înceta să mai joace rolul de mare putere, timp de foarte mulţi ani...

Edward ghici întrebarea nerostită din ochii părintelui Hieronim.

– Mă întrebaţi de ce am venit aici, cînd nemţii ar putea să mă împuşte ca pe un spion francez. Nu-i aşa ?

– Se pare că n-am vorbit despre asta. Dar vă mărturisesc că m-ar interesa s-o ştiu.

– Perfect. Iertaţi-mi introducerea atît de lungă. Deci, vreţi să ştiţi pentru ce am venit aici ? Să vă spun. Imediat ce incendiul va izbucni la Berlin, armata germană din Ucraina şi din Polonia se va destrăma. Asta-i cert. Nemţii vor pleca, şi tot teritoriul ocupat de ei va trece în mîinile Armatei Roşii. Vă puteţi închipui ce va urma ? ! Moscova Roşie – Berlinul Roşu ! Va fi sfîrşitul Europei. Nici Franţa, nici Anglia nu pot îngădui aşa ceva. Situaţia se schimbă brusc. Pînă acum armata austro-germană era zăgazul care despărţea Europa de Rusia comunistă. Acum,

acest zăgaz se prăbușește. Dacă în locul lui nu ridicăm un altul, Sovietele se vor revărsa peste tot...

– Și cum am putea impiedica această revărsare ? întrebă părintele Hieronim, care îl ascultase cu atenția încordată.

Edward luă harta in mînă.

– Creînd o Republică Polonă, cu armată națională, care să închidă Armatei Roșii drumul spre Vest. Letonia și Estonia își vor căpăta „independența" și, împreună cu Polonia și Romînia, vor forma, sub protectoratul Franței, un puternic tampon între Rusia și Vest. Cît despre Anglia, ea se va ocupa de Murmansk și de Arhanghelsk. Debarcînd, armatele aliate vor împinge Armata Roșie dinspre nord, iar flota aliaților o va respinge dinspre Marea Baltică. A doua zonă engleză este Caucazul de Nord, Baku, Asia Mijlocie. Cît despre flota franceză, ea va intra cu prima ocazie în Marea Neagră și va ocupa Odesa și alte porturi. Japonezii au și ocupat Vladivostokul și înaintează spre Siberia. În aceeași direcție acționează armata rusă albă și corpul cehoslovac. În timpul acesta, Polonia va încerca să ocupe Ucraina de pe malul drept al Niprului, Lituania și Bielorusia, iar dacă nu va reuși, va crea acolo state ostile Sovietelor. Strînsă în acest inel, Moscova se va înăbuși. Dar noi, polonezii, trebuie să ne grăbim, pînă ce haosul n-a cuprins și meleagurile noastre. Trebuie să pregătim o putere armată, ca să-i putem nimici pe cei care s-ar încumeta, după plecarea nemților, să creeze în Polonia Soviete, sau ceva asemănător. Pentru noi e important să ciștigăm timp, să ne adunăm forțele, să le înarmăm, să creăm organe ale puterii, jandarmeria. Franța ne va da pe credit muniția, armamentul, ne va trimite circa o mie cinci sute de ofițeri. Și atunci, vom vorbi altfel. Dar acum totul e să acționăm neîntîrziat și cît mai hotărît. Cu atît mai mult cu cît aceasta nu este numai o chestiune de politică generală, ci e însăși soarta dumneavoastră și a noastră în joc. Dacă nu-i nimicim pe bolșevicii polonezi, ne vor nimici ei pe noi !

Edward tăcu și începu să cerceteze cu atenție harta. Apoi, parcă aducîndu-și aminte de ceva, rosti :

– Apropo, prea-sfinția sa cardinalul m-a însărcinat să vă transmit că nici nu se poate găsi un vicar[1] suprem al Volîniei mai potrivit decît sfinția voastră... mai ales dacă munca dumneavoastră se va desfășura cu succes...

Ochii mici ai părintelui Hieronim nu-și schimbară expresia obișnuită.

– Aștept ordinele dumneavoastră, pan Edward, zise el.

– Prea bine, părinte ! Edward se așeză. Deci, începem activitatea... Peste vreo două zile plec la Varșovia, la o consfătuire. În timpul acesta, informați-i pe colegii dumneavoastră din district asupra situației. Dar procedați cu băgare de seamă. Prinzînd mișcarea nervoasă a degetelor iezuitului, Edward își dădu seama că ultimele cuvinte nu trebuiau spuse. Deocamdată nici un cuvînt despre sosirea și misiunea mea. Peste trei săptămîni e ziua de naștere a soției mele. Vom aduna sub acest pretext cele mai de seamă familii din regiune, îi vom chema și pe cei mai bogați oameni, interesați ca activitatea noastră să reușească. În același timp veți strînge la sfinția voastră acasă pe toți csiondzii[2], pentru o consfătuire. Apoi veți căuta să vă întîlniți personal cu politicienii din localitate. Cine se bucură de mai multă autoritate printre ei ?

– Un pesepist[3], avocatul Sładkiewicz.

– Cum, s-a și făcut socialist ? Repede a mers ! Mare pramatie mai e și omul ăsta ! Să fiți foarte prudent cu el, părinte Hieronim. Pînă să se lămurească situația, ar fi în stare să ne vîndă nemților de trei ori. Am să aduc din Varșovia cîțiva ofițeri, pe care va trebui să-i găzduim în familiile cele mai bune. O să începem să selecționăm oamenii și să-i înarmăm încetul cu încetul... Unul din colegii sfinției voastre, într-o predică, va trebui să cheme

---

[1] Locțiitor al episcopului. (N. ed.)
[2] Preoți catolici polonezi. (N. ed.)
[3] Membru al partidului socialist polonez — P.S.P. (N. ed.)

lumea la luptă pentru patrie, pentru Polonia Mare. Chiar dacă-l arestează, nu-i nimic. Îl scăpăm noi din bucluc! Am să aduc bani. Deocamdată, iată cincisprezece mii de mărci. Apropo! Preveniți pe cine trebuie despre falimentul apropiat al mărcii germane. La Varșovia mă voi întîlni cu nunțiul papal și-l voi ruga să ne sfătuiască el cum să lucrăm mai departe. Pentru moment, sarcina principală e să ne adunăm forțele... Cred că v-am spus tot ce țineam să vă spun. Iar acum, vă rog să treceți pe la contele Zamojski și să-i înmînați această scrisoare.

Amîndoi se ridicară în picioare.

CAPITOLUL II

Franciszka nu-și mai lua ochii de la flăcăul care spărgea lemne. Iată-l, ridică toporul, izbește, și jumătate din butuc zboară cît colo. Încă o lovitură, a doua... și grămada de lemne sparte crește văzînd cu ochii. Iar în mișcarea dibace cu care mînuiește toporul, se simte siguranța și forța tinereții:

– Mai stai puțin de-ți trage sufletul! Ce te grăbești așa? îi zise Franciszka, împăturind covorul scuturat.

Tînărul o privi nedumerit pe fata-n casă. Băiatul avea ochii albaștri și sprîncenele negre ca două aripi desfăcute pentru zbor... O șuviță rebelă, numai inele, îi cădea peste ochi.

„Frumos e, bată-l norocul, și nici n-o știe măcar! Uite la el ce buze de copil are, nesărutate de nimeni", îl cerceta ea cu priviri de femeie cu experiență.

Îi zîmbi. În flăcăul acesta înalt și voinic se ghicea ceva bun, neîntinat încă. Și, ciudat, vocea lui nu mai era o voce de flăcăiandru, care se frînge, ci o voce puternică, formată, de bărbat:

– Vă împiedic cumva de la treabă?

– Nu mă împiedici de loc ! protestă Franciszka. Dar văd că munceşti fără răgaz de azi dimineaţă, de parcă te-ar mîna cineva din urmă. Ai mîncat ?

– Vezi... eu... nu mi-am adus nimic... şi nici nu mi-e foame.

– Vorbeşti prostii ! Hai, ajută-mă să duc covorul. Pe urmă, mergem la bucătărie să mîncăm. Nici eu n-am luat nimic în gură.

Flăcăul şovăi.

– N-a fost aşa învoiala. Mai marele vostru, acela cu caftan albastru, care m-a tocmit, n-a pomenit nimic despre mîncare.

– E socrul meu. Hai, ia covorul şi vino să mănînci ! Au ei cu ce să hrănească zece oameni, nu numai pe tine. Nu le duce tu grija, că n-o să sărăcească din asta !

Franciszka îşi îndreptă cu nerăbdare şorţul.

Tînărul zvîrli pe umăr uriaşul covor împăturit şi porni în urma fetei spre palat.

– Barbara, dă-ne ceva de mîncare, spuse Franciszka, intrînd în bucătărie. Şi umple bine farfuriile, să se sature flăcăul ! Mi-e foame şi mie. Zău, cu pregătirile astea, toate-s cu susu-n jos în casă ! Şi-apoi, ce-o să mai fie şi la serbare ! Nu-i glumă să găteşti pentru o sută de oaspeţi ! Vine şi orchestra din oraş... Maică precistă ! De mult n-a mai fost aşa ceva, sporovăia Franciszka, îndemnîndu-l pe flăcău să şadă la masa pe care Barbara pusese farfuriile pline cu ciorbă.

– Cum te cheamă ? îl întrebă Franciszka, umplîndu-i a doua farfurie cu ciorbă.

– Rajmund.

– Rajmund şi mai cum ?

– Rajewski.

– Eşti din oraş, nu ? Părinţi ai ?

– Am.

– Se vede treaba că n-o duceţi prea bine, dacă ai plecat după lucru... Tată-tău e pe front?
– Nu.
– Dar unde-i? îl tot descosea Franciszka.
Tînărul nu răspunse.
Franciszka suspină cu înţeles.
– Mi-nchipui. V-a lăsat?
Helia dădu buzna în bucătărie. Îi aruncă o privire flăcăului necunoscut şi începu să sporovăiască, întocmai ca o vrăbiuţă gureşă:
– Panii pleacă la prinţul Zamojski. Contesa – cu trăsura, contele cel tînăr – călare. Acu Anelia o coafează pe contesa Stefania, iar eu o să dau fuga pînă la grajd, să spun să fie trăsura gata într-o oră.
Uşa se deschise din nou şi intră Józef.
– Iar aţi adus oameni străini în bucătărie? Ce ţi-am spus eu ţie, Franciszka?! Şi-apoi, mănîncă mai repede, că te cheamă sus, vorbi el supărat.
– Ce viaţă mai e şi asta! Nici să mănînci nu te lasă! Alergi, alergi, de dimineaţă pînă noaptea tîrziu, şi tot nu e bine! Toţi îţi caută nod în papură! se răsti Franciszka.
– Ia mai scurtează-ţi limba! strigă Józef. Iar tu, flăcăule, termină-ţi treaba şi pe urmă poţi să te odihneşti cît vrei. Aici n-ai ce căuta... Aşază lemnele tot acolo, în magazia din curtea din dos. Să mături curtea, şi-apoi să vii după plată. Hai! La treabă amîndoi! ridică el glasul.
Tînărul sări în picioare cu atîta repeziciune, încît bătrînul se trase înapoi.
– Mulţumesc pentru masă, spuse Rajmund cu o voce surdă, adresîndu-se poate Franciszkăi, poate lui Józef, şi se repezi spre uşă.
Cînd ultimul braţ de lemne fu aşezat, Rajmund mătură curtea, îşi trase flanela pe el, luă toporul subsuoară şi se îndreptă spre intrarea principală.
Palatul era clădit pe o colină, la poalele căreia curgea un rîu. Spre rîu coborau două scări late, de granit. Din-

colo de straturile cu flori, ce se întindeau în semicerc, acolo unde începea rîpa, se afla un gard de sîrmă, înalt cam de un metru. Jos, unde se terminau scările, se găsea un havuz rotund, părăsit. Odinioară aici se afla castelul întărit al conților Mogielnicki. Resturile cetății se mai puteau vedea dinspre rîu.

Fațada palatului dădea în parc. Dinspre intrările principale se desfășura, în semicerc, un uriaș peron turnat în beton. O alee largă, presărată cu nisip roșu, ducea spre poarta principală a parcului. Livada de pomi fructiferi îndepărtase de lîngă palat toate pavilioanele, grajdurile și celelalte acareturi.

La scară aștepta o trăsură deschisă. Vizitiul vînjos abia stăpînea caii iuți. Unul din ei, un armăsar frumos, sătul de grajd, izbea nerăbdător betonul cu copita. Se uită cu coada ochiului la Rajmund, care se apropiase de el, și sforăi amenințător.

– Ptrru-u, drace! se răsti vizitiul la armăsar, trăgînd de hățuri.

Se auziră pași ușori pe treptele de marmoră. Rajmund se-ntoarse și, pentru o clipă numai, întîlni ochii Ludwikăi. Flăcăul continua s-o privească, fără să-și poată lua ochii de la ea, cu o expresie de mirare, așa cum privesc copiii. Ludwika se urcă sprintenă în trăsură.

– Stefania n-a coborît încă? Dar calul meu unde-i? Jan, dă fuga pînă la grajd: imediat să mi-o trimită pe Laska. De cîte ori trebuie să vă spun?! auzi Rajmund pe cineva vorbind în spatele său. Omul vorbea aspru și apăsînd pe „r".

Vizitiul coborî greoi de pe capră.

– Cineva trebuie să țină caii, mărite pan!

– Ei, tu de colo, cum îți zice? Ține caii! îi strigă poruncitor lui Rajmund tînărul îmbrăcat într-un costum de călărie și cu jambiere de piele. Vorbea disprețuitor, cu buza groasă de jos răsfrîntă și învîrtind nervos cravașa

în mînă. Nu-i dăduse încă mustaţa: era gras şi avea picioarele scurte.

– Nu sînt sluga ta! izbucni Rajmund.

Władisław se zăpăci o clipă. Apoi, înfuriat, ridică cravaşa, dar nu-l lovi; ghicise, sau mai bine zis simţise, că, pentru lovitura asta, flăcăul ar fi fost în stare să-i crape capul cu toporul.

– Atunci marş de-aici! Cine te-a lăsat încoace? Ei, Józef sau care eşti! Unde dracu v-aţi băgat? strigă Władisław scos din fire, smucind hăţurile din mîinile vizitiului.

Depărtîndu-se de peronul palatului, Rajmund porni încet spre bucătărie, ca să i se facă socoteala.

În clipa aceea apăru Stefania.

Rajmund se opri în apropierea gardului de sîrmă care despărţea rîpa de peron. Atenţia îi fusese atrasă de o motocicletă ce venea în goană pe alee; era condusă de un soldat german cu o carabină scurtă în bandulieră. Motocicleta răsări deodată lîngă trăsură şi, la zgomotul asurzitor al motorului, caii se traseră la o parte, armăsarul se ridică pe picioarele de dinapoi, oiştea trăsurii pîrîi. Władek dădu drumul hăţurilor şi se repezi spre peron, ca să scape de copitele cailor. Soldatul, căutînd să evite ciocnirea, dădu viteză maximă şi viră motocicleta în unghi drept. Asta sperie şi mai rău caii, care se smuciră, luînd-o razna spre rîpă. Strigătul desperat al Stefaniei fu ca un bici pentru cai. Cîţiva paşi încă, şi caii, cu trăsură cu tot, se vor prăbuşi în rîpă. Animalele nu o simţiseră însă, nu văzuseră prăpastia care era ascunsă de tufe. Rajmund tăie drumul cailor înnebuniţi, dar, ca într-o străfulgerare, înţelese că nu-i va putea opri şi că, aşa cuprinşi de spaimă oarbă cum erau, l-ar strivi înainte de a putea face ceva... Numai în ultima clipă simţi toporul din mînă. Iată drept în faţa lui botul sălbatic al armăsarului! O lovitură înspăimîntătoare de topor, primită drept în frunte, şi calul se prăbuşi pe loc. În aceiaşi clipă se prăbuşi şi el, lovit

de oişte. Al doilea cal se împiedică de trupul flăcăului şi se prăvăli peste el.

Tot personalul veni în goana mare, atras de strigăte. Pe Ludwika, albă de spaimă, o dădură jos din trăsură, şi abia atunci alergară spre calul care se zbătea în agonie şi spre Rajmund ce se afla sub el. Cînd în cele din urmă izbutiră să-l scoată de sub cal, flăcăul nu mai dădea nici un semn de viaţă. Îl întinseră pe pămînt. Aşa cum era, fără pic de sînge în obraji, părea că doarme dus.

Bărbaţii se agitau lîngă cai. Armăsarul zăcea cu ţeasta sfărîmată, tot atît de nemişcat ca şi cel care-l doborîse.

– I-a spart capul ! A omorît un cal atît de scump ! ţipă în cele din urmă Władek, care-şi venise în fire.

– Slavă domnului că a scăpat contesa ! Isuse Christoase! Ce-ar fi fost ! Şi contele Edward e plecat ! bolborosi Józef, cu buzele uscate de emoţie.

Spaima de adineaori a lui Władek se transformă într-o adevărată furie, pe care el o vărsă pe capul slugilor din jur.

– Din cauza voastră s-au întîmplat toate, trîntorii dracului ! V-aţi puturoşit, nemernicilor ! Unde mi-aţi fost cînd s-a tras trăsura ? Şi cum de îndrăznesc toţi soldăţoii să se plimbe pe aici cu pîrîitoarele lor ? !

Ultimele cuvinte le spusese pentru Sonnenburg, care tocmai ieşise din casă. Maiorul îi ceru iertare Ludwikăi pentru cele întîmplate. Władisław se repezi spre el.

– Domnule maior, cer să-l arestaţi pe acest nătărău care era s-o omoare pe contesă... Şi-apoi calul valorează cîteva mii de mărci, cît n-o să cîştige idiotul dumneavoastră toată viaţa lui. Ar trebui să-i lămuriţi pe soldaţii dumneavoastră că aici nu e han, strigă Władisław, pocind cuvintele nemţeşti.

Maiorul, înalt şi uscăţiv ca o prăjină, o salută politicos pe Ludwika, ducîndu-şi mîna la cozoroc, şi se-ntoarse către Władisław.

– Ce doreşti, tinere ?

– Eu nu-s un „tînăr" pentru dumneavoastră. Sînt contele Mogielnicki ! Vă rog să nu uitaţi aceasta, domnule von Sonnenburg !

– Perfect, dar dacă mai continuaţi pe tonul acesta, refuz să vă ascult ! Motociclistul îndeplinea o misiune şi nu-i cu nimic vinovat pentru simplul motiv că dumneavoastră aţi aruncat hăţurile şi aţi lăsat-o pe contesă în voia soartei, i-o reteză Sonnenburg. Apoi intră cu soldatul în casă, deschizînd din mers plicul, pe care scria : „Strict confidenţial. F.f. urgent. Să se deschidă personal."

În zarva aceea îl uitaseră cu toţii pe Rajmund. Ludwika îşi dădu cea dintîi seama de asta.

– O doamne, cum de l-aţi lăsat fără ajutor ! strigă ea. Duceţi-l imediat în casă ! Stefa, roagă-l pe maior să trimită după felcer.

Maiorul, în camera lui, citea :

„...Transmit telegrama cifrată – două puncte... În Austro-Ungaria puternice tulburări... Stop... Majestatea sa regală şi imperială a abdicat... Stop... Ordon ca, prin toate mijloacele, inclusiv împuşcarea instigatorilor, să se păstreze disciplina în armată... Stop... A se executa numai ordinele Comandamentului Suprem.

Ludendorf...

Urmează indicaţiuni suplimentare... Să se ardă după citire...", şoptiră buzele lui Sonnenburg.

– Un leşin adînc. E numai un şoc, n-are fracturi. Nu, nu-l îmbrăcaţi deocamdată. Am să-i fac chiar acum o injecţie cu camfor, spunea felcerul neamţ, cu brasarda Crucii Roşii la mîneca tunicii.

Rajmund zăcea pe divanul larg din fumoar, acoperit cu o pătură călduroasă. Îl îngrijea lacheul Adam şi Franciszka. Stefania le dădea şi ea o mînă de ajutor.

Cînd Rajmund începu să-și vină în fire, Ludwika intră în odaie.

– Așa... Pulsul e din ce în ce mai regulat. Tînărul se comportă bine. Acum are nevoie de o liniște absolută... Ce-i asta ? Sună adunarea ? Trebuie să plec. Mă întorc peste o oră. Dar nu-l lăsați singur, dădu felcerul instrucțiunile, ridicîndu-se de pe divan.

– Voi puteți să vă vedeți de treabă, și Stefania îi trimise afară pe Franciszka și pe Adam. Stăm noi aici, eu și contesa. Toate-s bune. Uite că-și vine în fire, răspunse încet Stefania la întrebarea mută a Ludwikăi, cînd rămaseră singure. Nu găsești, Ludwika, că-i frumos băiatul ăsta ?

– Stefa, nu ți-e rușine ?

Rajmund ridică încet pleoapele grele. Stefania, care ședea la căpătîiul lui, se plecă duioasă spre el. Tînărul se uită îndelung, cu o privire încețoșată, la doamna aceasta necunoscută, elegantă, la ochii ei surîzători, ironici, la buzele puternic date cu carmin, și nu putu să priceapă unde se află și ce-i cu el.

Stefania îi povesti, cu multă băgare de seamă, cele întîmplate. Iar cînd el dădu să se ridice, îl opri :

– Stai liniștit !

Observîndu-i mișcarea, Ludwika se apropie de divan și luă mîna lui Rajmund.

– Cum să vă mulțumesc ? îi spuse ea încet.

Afară zbîrnîi din nou motocicleta : pleca maiorul. Abia acum își aduse aminte Rajmund de toate. Îl cuprinse o senzație de frig și un sentiment de neliniște.

– Unde-mi sînt hainele ? Vreau să plec, șopti el.

– O să ți se aducă îndată hainele și o să fii ajutat să te îmbraci. Dar nu trebuie să pleci pînă nu-ți recapeți puterile, îi spuse Stefania, ieșind din odaie în urma Ludwikăi.

Rajmund începu să se îmbrace încet, amețit, clătinîndu-se pe picioare, gata să cadă. Cînd Józef intră, aducîn-

du-i un costum de haine de postav, cizme și o jachetă de vînătoare, Rajmund era gata îmbrăcat.

– Preamărita pani îți trimite aceste lucruri, spuse Józef și așeză hainele pe un scaun. Și-afară de asta, mi-a spus să-ți dau două sute de mărci (îi întinse un pachet de bancnote). Apoi am primit poruncă să-ți dau de mîncare și să te duc în oraș.

Lui Rajmund i se părea că se învîrtește camera cu el. Făcea mișcări încete cu mîinile, ca să-și păstreze echilibrul.

– Dar pentru lemne, cît am de primit?

– Pentru lemne – trei mărci, că așa te-am tocmit. Dar ce mai vrei? Doar ai căpătat două sute?

Rajmund scoase din pachetul de bancnote trei mărci, puse restul pe masă și ieși în tăcere.

După ce ieși pe poarta parcului, se întoarse și se uită mult timp la palat. Apoi se îndreptă spre oraș. Vîntul îi biciuia fața, îi pătrundea pe sub flanelă. Iar el mergea, mergea mereu, poticnindu-se și legănîndu-se ca un om beat...

– *Herr Oberleutenant,* ăștia doi nu au permisul în ordine, îi raportă ofițerului un vagmistru scund, ducînd mîna la cozoroc.

Schmultke se uită la arestați. Unul din ei, adus de spate, cu fața acoperită de o barbă țepoasă, în uniformă de soldat austriac, îl privea cu răutate și clipea des, ca și cum l-ar fi usturat ochii din pricina fumului de la țigara ofițerului. Celălalt, înalt, cu niște mustăți lungi, cărunte, de culoarea scrumului de țigară, îmbrăcat cu o scurtă neagră și în cizme soldățești cu carîmbi scurți, stătea liniștit, uitîndu-se nepăsător la călătorii care coborau din tren.

– De ce n-aveți permisele vizate? îi întrebă Schmultke cu severitate.

– Are trei vize, a patra n-a avut cine să ne-o mai pună. Cui îi arde acum de viză? Toți se-nghesuie să plece acasă, i-o întoarse cu satisfacție răutăcioasă primul arestat.

– Ce-i poziția asta? Drepți! Te-nvăț eu, canalie, cum se vorbește cu un ofițer! Din ce unitate ești? Unde-ți sînt epoleții și cocarda? Dezertezi, mișelule! strigă Schmultke, bucuros că a găsit pe cine să-și verse focul pentru cele trei zile de cînd sta de gardă, neschimbat, în gară. Escadronul lui primise misiunea să vîneze prin trenuri dezertorii din armata austro-ungară.

– Nu-s dezertor! Am fost prizonier în Rusia și acum mă întorc acasă. Vă rog să vă uitați și dumneavoastră, își domoli vocea soldatul.

Schmultke examină actele arestaților. Pe un certificat soios și rupt, eliberat prizonierului Mieczyslaw Przygodzki, era pusă ștampila comandamentului din Kiev, cu o notă scurtă: „Controlat. Invalid. Liber să meargă la vatră." Al doilea permis era pe numele Zygmunt Rajewski, instalator la uzina de apă din Varșovia, care de asemenea era autorizat să meargă în localitatea unde domicilia familia lui.

– Ce-ai căutat în Rusia după 1917?

– Am săpat la cartofi, *Herr Oberleutenant!*

Schmultke surprinse în răspunsul soldatului o ironie ascunsă.

– Lasă c-o să stai tu mult și bine la răcoare, pînă ce vom lămuri toate astea... Dar dumneata de ce n-ai viză? se adresă Schmultke celui înalt, spunîndu-i fără să vrea „dumneata".

– Nu știu nemțește, răspunse acesta în limba polonă.

– E polonez și nu vă înțelege, tălmăci soldatul. Am călătorit împreună. A fost și el la comandament după viză. Dar acolo nu mai era nimeni s-o pună. Sîntem amîndoi de pe aici.

Lămuririle lui nu ajutară la nimic. În ultimul timp Schmultke trăise într-o permanentă încordare, încît cu greu își mai putea stăpîni ieșirile nesăbuite. Și de astă dată, la fel îi venea să-i cîrpească o palmă acestui mitocan, care numai cu o săptămînă înainte tremura în fața oricărui

ofițer, iar acum, cînd în idioata asta de Austro-Ungarie a început să fiarbă cazanul, îndrăznește să discute cu el, și încă pe un astfel de ton... Ce va fi atunci mai departe ? Azi au fost dați jos din tren cincizeci și șapte de dezertori, dintre care unsprezece înarmați. Iar telegramele anunță că începe dezertarea în masă. Dar dacă valul acesta se va rostogoli pînă aici ?!... Fir-ar al dracului !

– La comenduire cu ei ! Mîine o să controlăm dacă într-adevăr sînt din oraș.

•

– Așa ! Va să zică am sosit ! Frumoasă primire, n-am ce zice ! Acu putem să ne perpelim aci și să ne războim cu ploșnițele toată noaptea. O să cerceteze mîine dimineață, auzi ? O lună întreagă pe drum, și cînd să zici c-am ajuns acasă... te bagă la răcoare ! Ah, să nu dea sfîntul să-l prind pe vreunul din ei undeva mai la-ntuneric ! scrîșni din dinți Przygodzki, aruncîndu-și furios traista pe patul de lemn, după ce s-au pomenit închiși în arestul gol.

– Ești și tu puțin de vină, prietene. Ar fi trebuit s-o iei mai domol. Dar, la drept vorbind, unde stai ?

– Aici, aproape de oraș, pe moșia lui Mogielnicki.

– Pe cine ai acolo ?

– Pe nevastă-mea, pe tata, și pe frate-meu... Destui !... Stau bine ei, ce le pasă ! Tot neamul nostru, de cînd lumea, au fost lachei la Mogielnicki. Tata-i majordom, fratele e lacheu, iar nevastă-mea fată-n casă... Eu am fost grăjdar. Știi, mutra mea, nu prea sînt arătos... nu m-au primit ca lacheu. Și-apoi, nici mie nu mi-ar fi plăcut. Profesie de cîine. Să stai sluj și să dai din coadă cînd te cîrpește stăpînul peste bot. E mult mai bine la cai.

Rajewski își așternu scurta pe scîndurile patului, scoase căciula din cap și se culcă cu fața spre soldat. Przygodzki privea părul argintiu al vecinului său.

– Cîți ani ai, pan Rajewski ?

– Patruzeci și cinci. Dar de ce mă-ntrebi ?

– Mă uit că ești cărunt de tot. De ce oare ?

Sprîncenele încruntate, stufoase, ale lui Rajewski tresăriră.

– Se-ntîmplă... Sînt unii care încărunţesc şi la douăzeci de ani.

Trecură cîteva clipe.

– Tare mai eşti închis la suflet, pan Rajewski, spuse în cele din urmă Przygodzki. De mult mă tot uit la dumneata. Iaca, i-ai spus neamţului că nu-l înţelegi, şi doar asta nu-i adevărat!

Rajewski îl privi atent. Przygodzki zîmbi, liniştitor.

– Nu-ţi fie frică, pan Rajewski. Sînt eu neam de poliţai, dar nu mi-am vîndut încă sufletul necuratului. Am şi eu gîndurile mele. Dacă ar fi ştiut caltaboşul cela de neamţ ce „cartof" am săpat eu tot anul ăsta, altfel ar fi vorbit cu mine!... Dacă te interesează, am să-ţi povestesc cîte ceva din viaţa mea. Tot n-avem ce face. O să treacă timpul mai repede...

Rajewski urmărea mişcările agitate ale soldatului.

– Ştii ce, Przygodzki? răspunse el peste cîtva timp. Nu întotdeauna e bine să povesteşti tot ce-ai vrea să povesteşti. Îmi pari un om de treabă. Dar acum nu e timpul să vorbim lucruri de prisos, acolo unde am putea să n-o facem. Uite, să nu merg mai departe: dacă nu l-ai fi călcat pe bătătură pe neamţ, poate că acum eram amîndoi acasă.

Soldatul se aşeză pe pat lîngă el.

– Asta-i drept! Dar acum e altceva. Ştii, sînt clipe cînd te-apucă urîtul. Şi-apoi, uneori simţi nevoia să-ţi descarci sufletul. Mai cu seamă dacă simţi c-o să te înţeleagă omul ce-i spui. Uite, aproape c-am ajuns acasă, dar să nu crezi că mă bucur cine ştie cît...

– De ce?

– Apoi să vezi cum devine cazul. Să-ţi povestesc de la începutul începutului... M-am însurat în preajma războiului. Mi-am găsit în sat o fată pe cinste, frumoasă chiar, dar, ce-i drept, cam năstruşnică. Şi am intrat cu Franciszka la ferma de lîngă conacul conţilor. A început războiul. Iar în

familia conților s-a întîmplat așa că băiatul cel mai mare, Edward – care are moșie lîngă Varșovia – să fie într-un regiment de gardă din armata rusă, iar cel mijlociu, Stanisław – care are moșii în Galiția și în Ucraina – să fie mobilizat ca ofițer în armata austriacă. Cînd nemții au ocupat locurile noastre, acest Stanisław a devenit aghiotantul comandantului garnizoanei de la noi, de aci. Știi, cum e mai bine : oricine ar fi cîștigat războiul, Mogielnicki tot n-ar fi pierdut nimic. S-a rugat taică-meu, și-atunci contele Stanisław m-a luat ordonanță la el. Totul ar fi mers bine, dar au văzut-o boierii și pe Franciszka... Au plăcut-o și au făcut-o fată-n casă. Au mutat-o într-un pavilion, lîngă palat. Au rînduit-o să îngrijească de bătrînul conte... că tot bolea... Trebuia să stea nopți întregi să-l îngrijească. Și uite-așa, numai ce bag eu de seamă că e ceva necurat la mijloc. Ea nu-mi spunea nimic, dar vedeam c-o apasă ceva. Eu veneam din oraș s-o văd în fiecare seară. Mă uit dimineața (mai dormea încă) și văd pe sînul ei o vînătaie, de parc-ar fi mușcat-o cineva. Mi s-a suit sîngele la cap. Era cît p-aci s-o sugrum ! Și-atunci mi-a mărturisit că bătrînul conte nu-i dădea pace. O chinuia cumplit, și nu putea să scape de el. Cînd i s-a împotrivit, a amenințat-o că a doua zi chiar o să mă trimită pe front, iar pe ea are s-o alunge din casă... Și mi-a mai povestit pe urmă asemenea lucruri, de m-am zbîrlit ca o fiară. De cînd ar fi trebuit să crape scîrba aia bătrînă ! Sac de osînză, nu altceva ! De nimic nu-i bun ! Și deși nu-i în stare nimic, tot se ține de muieri. Rupe cu dinții din ele... O zi întreagă am umblat ca scos din minți ! Am venit noaptea, ea nu era acasă. M-am repezit la palat. Am vrut să sparg ușa bătrînului. Ce-a fost pe urmă, dracu știe ! Nu mai mi-aduc aminte... Au alergat toți... să mă țină, și m-am bătut cu ei ca o fiară turbată ! Contele Stanisław m-a izbit atît de tare cu revolverul în țeastă, că m-au tîrît afară mai mult mort decît viu... M-au arestat „pentru scandal în stare de ebrietate“. Iar a doua zi, m-au și băgat într-un eșalon care pleca

pe front. Acolo, cu prima ocazie, m-am predat rușilor. Ne-au dus tocmai în Siberia, în lagăre de concentrare. Era pe la sfîrșitul lui 1915. Cît am suferit acolo !... Treizeci și cinci de copeici de suflet de soldat pe zi. Iar pentru ofițeri, cîte șapte ruble. Soldații crăpau de foame și de tifos, iar ofițerilor nici nu le păsa... Veni și revoluția. Anul 1917 l-am petrecut fără nici un rost, n-am zis nici hăis, nici cea. Dar cînd bolșevicii au pus mîna de-au scărmănat pe cine trebuia, am deschis ochii și noi, prizonierii. S-a găsit printre ofițeri un îndrăcit de ungur – locotenentul Sajno. Uite, drept așa ne-a spus : „Spargeți, fraților, depozitele, luați alimentele și echipamentul !“ Chiar așa am și făcut. Numai că revoluția bolșevică nu ajunsese încă pînă acolo. Așa că am mîncat o bătaie de ne-au mers fulgii. Pe Sajno și pe noi, ăștia care fusesem în fruntea soldaților, ne-au băgat la închisoare, gata să ne trimită în judecata Tribunalului militar de război. Dar tocmai atunci a-nceput zarva mare ! Bolșevicii au ajuns pînă la lagărul unde ne aflam noi. Ne-au eliberat pe toți. Au început mitingurile, și iată că o parte din prizonieri au hotărît să-i sprijine pe bolșevici. Ne-am adunat vreo mie cinci sute, dacă nu și mai mulți, maghiari și polonezi din Galiția ; mai mult cavaleriști. Ne-am înarmat, am făcut rost de cai și-am ocupat orașul. Am deschis porțile închisorii, l-am găsit pe Sajno și i-am spus deschis : „Dacă într-adevăr ești un om cumsecade și mergi cu poporul, ia comanda și... la treabă !“ Locotenentul n-a stat mult să se gîndească : „Bucuros, zice. Aduceți-mi un cal și o pereche de pistoale Mauser !“ Și uite-așa am început să-i ciomăgim pe domnii ofițeri ruși. Asta mi-a plăcut atît de mult, că timp de o jumătate de an nici nu m-am mai dat jos de pe cal. Locotenentul Sajno cu prizonierii au rămas să ducă mai departe acțiuni de partizani în Orientul Îndepărtat, dar mie mi s-a făcut dor de casă. Măcar să fiu mai aproape, mi-am zis. Așa că am plecat în Ucraina. Nici acolo n-am stat cu mîinile în sîn. Am luptat pîn-ce am căzut în ghearele nemților. Plecasem

în recunoaştere într-un sat şi-am dat de o patrulă călare. Noroc că n-aveam arma la mine... M-au luat drept prizonier de război, că aveam actele vechi la mine, şi ele m-au salvat. Şi uite-aşa, m-au frecat cît m-au frecat, apoi mi-au dat drumul acasă...

Przygodzki tăcu şi rămase nemişcat, plecîndu-şi obosit capul.

– De ce-mi povesteşti despre isprăvile tale la bolşevici? Sînt un străin pentru tine, atîta doar că de trei zile călătorim împreună. Cu povestiri de astea ai să dai o dată peste vreun nemernic şi te trimiţi singur în faţa plutonului de execuţie, rosti încet Rajewski.

– D-apoi ţi-am povestit dumitale, ca să nu te mai uiţi chiorîş la mine...

– Dar ce-ţi pasă de mine? Ciudat om mai eşti... O tot apuci pe unde nu trebuie. S-o lăsăm mai bine baltă şi hai la culcare!

În arest se furişau umbrele înserării. Dincolo de ziduri amuţea vuietul glasurilor omeneşti. Se auzea ploaia ropotind în geamuri...

– Eu, tovarăşe Rajewski, te-am recunoscut... de-abia acum, cînd ţi-ai scos căciula... De trei zile mă tot frămînt să-mi aduc aminte unde te-am mai văzut. Semeni leit cu comisarul brigăzii internaţionale. Numai că aici nu prea e locul potrivit pentru el şi nici numele de familie nu-i acelaşi. Pe acela îl chema tovarăşul Hmurîi. Dar dacă mă uit mai bine – parc-ar fi aceeaşi faţă. De-aia ţi-am şi povestit, ca să nu te mai uiţi chiorîş la mine. Vezi, nu sîntem chiar aşa de străini.

Rajewski zîmbi în mustaţa-i căruntă.

– Se întîmplă asemănări de astea! Numai că-s cam primejdioase: poate să te spînzure, aşa, fără să fii vinovat cu nimic...

Przygodzki îi puse lui Rajewski mîna pe umăr:

– Puteţi să fiţi sigur, tovarăşe Hmurîi, iertaţi-mă... tova-

rășe... adică pan Rajewski. Nu degeaba am petrecut eu o jumătate de an în Armata Roșie. Tot am învățat ceva...

Dincolo de pereți s-auzea zgomotul unui tren ce se apropia. Se porniră din nou, ca un vuiet, glasurile oamenilor. Cineva deschidea ușa. Afară, pe coridor, răsunau strigăte scurte de comandă. În arest fură îmbrînciți o mulțime de soldați austrieci, de toate armele.

Cînd odaia se umplu pînă la refuz, dragonii nemți închiseră din nou ușa. Îndată arestul deveni strîmt și zgomotos. Soldații se așezau pe paturile de lemn puse unul peste altul, jos pe podea, pe pervazul ferestrei, pe lada care servea drept masă.

Un brav cavalerist cu Crucea de Fier pe piept îi făcu cu ochiul lui Przygodzki.

– Te retragi și tu *Kamrad ?* Singur ți-ai scos epoleții sau ți i-a smuls nemernicul acela de *Ober ?*

– Eu sînt prizonier de război... Dar voi, încotro, băieți ? Spre casă ? întrebă Przygodzki, zîmbind fără să vrea.

Un flăcău vînjos, cu galoane de *Gefreiter,* răspunse în locul cavaleristului :

– Da, avem concediu nelimitat.

Cei din jurul lui începură să rîdă.

– Mergem acasă, la pescuit.

– Ne-au dat nevestele ultimatum : dacă nu ne-ntoarcem, cică ne consideră demisionați. De-aia ne și grăbim.

Dintr-un colț, cineva bolborosi nemulțumit :

– Se și vede că v-ați grăbit. Consiliul regimentului v-a spus să plecați cu tot regimentul, nu răzleți ! Dacă-l ascultați, i-ați fi strivit pe dragoni de nu s-ar mai fi ales nici praful de ei.

– N-ai grijă ! Lasă, vin ai noștri și ne scapă.

– Acum, degeaba ! Dacă s-a rupt zăgazul, nu mai poți opri apele astupînd gaura cu căciula...

– Las' că am luptat destul... Ne-ajunge !

Se-ntunecase de-a binelea. Soldații aprinseră o lumînare, își deschiseră ranițele și se așezară să mănînce.

– Veniți încoace *Kamraden!* V-o fi și vouă foame, îi invită cavaleristul pe Przygodzki și pe Rajewski, deschizînd cu briceagul o cutie de conserve.

Rajewski mulțumi, dar nu se ridică de la locul lui. Przygodzki primi bucuros : nu mai mîncase de două zile.

– Va să zică vii din Rusia, *Kamrad?* Ei, ce mai e pe-acolo? Aud că nu mai e de trăit. Așa să fie? îl iscodi un infanterist vîrstnic.

– Pentru unii, într-adevăr, e prost al dracului! Pentru fabricanți, pentru moșieri, pentru toți aceia care pe timpul țarului îi încălecau pe ai noștri, pe cei ca mine și ca tine. Ca-n clește i-au strîns bolșevicii : abia dacă mai suflă. Cît despre muncitori și țărani, ei luptă. Știi prea bine că s-au năpustit dușmanii din toate părțile asupra lor, răspunse Przygodzki, uitînd unde se află.

– Să fie chiar așa, că bolșevicii le-au luat moșierilor pămîntul și l-au împărțit la țărani?

– Tu ce crezi : s-ar fi urnit altfel țăranul să lupte pentru Puterea sovietică?

– E adevărat că bolșevicii îi chinuie pe prizonieri?

– Prostii! Născociri de-ale ofițerilor! Dar că bolșevicii au brigăzi internaționale, formate pe de-a-ntregul din prizonieri, asta v-a spus-o careva?

– Ni s-a spus că ar fi niscai trădători... Și pe noi *Ober*-ul tot trădători ne-a făcut!

– Ce credeți, o să ni se dea și nouă pămînt în Ungaria?

– O să ți se dea... vreo doi coți în adîncime.

– Cum adică, eu să nu primesc pămînt?! Atunci pentru ce am luptat?

– Bine, măi! Ai și uitat regulamentul? „Pentru împărat, pentru..."

– Las' că i s-a înfundat și împăratului! i-o întoarse vesel cavaleristul, îndesîndu-și în gură un dumicat zdravăn de pîine.

Przygodzki nu se mai dezlipea de el și tot zîmbea mulțumit, ascultînd vorbele soldaților. Cînd cutia se goli cu

totul, Przygodzki își șterse mustața cu mîneca, îi mulțumi cavaleristului și întrebă așa, fără să se adreseze cuiva :

– De ce oare, *Kamraden,* plecați acasă fără arme ? O să vă prindă pe acolo jandarmii, grămezi, grămezi... Să fi pornit cîteva eșaloane o dată, fără ofițerime... A mai spus-o aici un *Kamrad.* E bună arma și-acasă, dacă știi cînd și împotriva cui s-o îndrepți. Altfel...

Rajewski îl trase neobservat de mînecă.

– Mai ușurel ! îi șopti el în limba polonă.

Treziți în zorii zilei de focuri de armă, toți se sculară și vorbeau alarmați între ei :

– Ce-o fi asta ? îl întrebă Przygodzki pe Rajewski.

Acesta dădu nedumerit din umeri. Peste vreo douăzeci de minute, totul se lămuri. În ușa spartă de lovituri date cu patul puștii se îngrămădiră cîțiva soldați, și din toate părțile se auziră strigăte vesele :

– A-a-a ! Sînt ai noștri, din regimentul treizeci și șapte pușcași !

Un artilerist înalt, cu baioneta prinsă la centură, tună cu o voce groasă de bas :

– Strîngeți-vă ranițele, camarazi ! Repede ! Plecăm mai departe. I-am cam jumulit puțin pe dragoni. Gata-gata să trecem pe lîngă voi ; noroc că am aflat că sînteți aici. Hai, mai repede !

Se despărțiră în piața orașului. Przygodzki strînse cu putere mîna tovarășului său de drum :

– Rămîneți cu bine ! Dacă vreodată pot să vă fiu de folos, știți de unde să mă luați. Cu bine, pan Rajewski !

După cîțiva pași se întoarse din nou și flutură mîna, salutîndu-l.

Rajewski dădu din cap în semn de răspuns...

Rajewski se opri lîngă intrarea cunoscută, la subsol. Era emoționat. Acum unsprezece ani l-au luat trei jandarmi și l-au dus departe. Iată ! Aici, pe trepte, stătea Jadwiga,

ţinîndu-l de mînuţă pe Rajmund. Un al patrulea jandarm n-o lăsa să se apropie... Ce-o fi cu ei? Mai trăiesc oare? Ce ciudat – n-avea destulă tărie să coboare treptele şi să bată la uşă.

Dar uşa se deschise. O fată tînără, într-o jachetă simplă, împletită, urcă scările. Din nou se întredeschise uşa, şi-n crăpătura ei apăru un căpşor de copil.

– Tanti Sarra, mi-aduci bomboane, nu?

– Sigur, roşcovanul meu. Hai, închide uşa!

– Vă rog, aici stă Jadwiga Rajewska? întrebă Rajewski, căutînd să pară calm.

Fata se opri.

– Rajewska? Nu... adică a stat aici acum cîţiva ani. Acum locuieşte aici cizmarul Mihelson. Rajewska stă în fundătura Cracovia, cu băiatul ei...

– Va să zică trăieşte şi ea, şi copilul?

– Jadwiga Bogdanovna şi Rajmund? Bineînţeles că trăiesc. Nu i-aţi văzut de mult?

– Da de mult... Sînteţi bună să-mi spuneţi la ce număr...

– Dacă vreţi să-i vedeţi, mergem împreună. În fiecare dimineaţă trec s-o iau pe Jadwiga Bogdanovna... Lucrăm în acelaşi atelier. Să mergem.

Mergînd alături, Rajewski auzea zgomotul tocurilor ei înalte pe trotuar. Mergea fără să se uite la ea, dar cu coada ochiului îi surprinse privirea, plină de curiozitate. Întotdeauna reţinea bine chipurile oamenilor, şi chipul acestei fete, pe care băieţaşul o strigase „Sarra", i se întipărise adînc în minte. Mai cu seamă ochii ei mari, întunecoşi, în care expresia de indiferenţă se topise dintr-o dată, fără urmă, atunci cînd vorbise cu micuţul. Dacă n-ar fi fost atît de tînără – cu siguranţă că n-avea mai mult de şaptesprezece ani – ai fi putut crede că este mama copilului.

Ar fi vrut să afle mai multe despre Jadwiga şi fiul lor, dar obişnuita-i prudenţă îl oprea să-ntrebe. Deşi nu-l mai apăsa acea nesiguranţă, atît de greu de suportat – ştia acum

că ei trăiesc – simțea cum crește mereu în el emoția întîlnirii apropiate. Un bărbat în toată legea... Dar Jadwiga ? Nu s-o fi remăritat ? Doar sînt unsprezece ani de-atunci ! Şi nu mai poți lepăda de pe umeri greutatea acestor unsprezece ani, cum nu poți scăpa de cărunțeală.

– Ei, iată că am ajuns !

Vocea fetei suna melodios : lungea puțin silabele, parc-ar fi cîntat.

O mai privi o dată. Purta, fără pic de cochetărie, o căciuliță de lînă cenușie, tricotată, de culoarea jachetei. Avea năsucul drept, și linia gurii ei frumoase exprima multă hotărîre...

Zîmbea, de parc-ar fi bănuit ceva.

– Tu ești, Sarrocika ? Viu, viu îndată...

– Nu sînt singură, Jadwiga Bogdanovna. Îți aduc un musafir. Bună ziua, Rajmund.

Rajewski aproape că atingea cu capul tavanul odăiței joase. În fața unicei ferestre mici se ridica zidul unei magazii. Odaia era întunecoasă și părea ticsită de lucruri.

Jadwiga, care tocmai își îmbrăca paltonul, se-ntoarse.

Zygmunt își scoase căciula, cu mîna parcă înțepenită, și rosti încet :

– Bună ziua, Jadzia.

Jadwiga rămase cîteva clipe neclintită, privindu-l cu ochii larg deschiși :

– Zygmunt !

Apoi izbucni într-un plîns cu suspine și se lipi de el, temîndu-se parcă să nu i-l ia cineva din nou.

– De ce plîngi, scumpa mea, de ce ? Uite, sîntem din nou împreună. Nu trebuie să plîngi, Jadzia, căuta Rajewski s-o potolească.

Rajmund nu-și mai lua ochii de la tatăl său. În serile nesfîrșite, maică-sa îi povestise multe despre el, cu nespusă dragoste și duioșie ! În închipuirea lui Rajmund se înfiri-

pase de mult figura tatălui, o figură minunată, de adevărat bărbat, puternic, drept şi cinstit.

O dată cu dragostea pentru tatăl său, în inima lui Rajmund crescuse o ură de moarte împotriva acelora care îl urmăriseră, îl ferecaseră în lanţuri şi-l trimiseseră la ocnă.

Băiatul nu înţelegea prea bine ce înseamnă „ocnă".

Dar simţea că e ceva cumplit, întunecos, de unde nu există scăpare. Mama îi povestise despre Siberia, o ţară depărtată, undeva la marginea pămîntului, unde domneşte un ger nemilos, unde sînt codri de nestrăbătut şi se-ntinde o cîmpie moartă, îngropată sub zăpadă. Sute şi sute de kilometri în jur nu găseşti nici un suflet de om. Şi iată că acolo, în ţara aceea posomorîtă, oameni ferecaţi în lanţuri şi păziţi de santinele sapă adînc pămîntul, scoţînd aur pentru ţar. Asta e ocna... Şi-acolo trăieşte tatăl lui.

Cîte lacrimi a vărsat copilul, ascultînd tristele povestiri ale mamei despre cel care n-a avut altă vină decît aceea de a fi dorit o viaţă fericită pentru săraci şi oropsiţi.

Cui, dacă nu fiului, putea să-i povestească mama despre durerea ei nemărginită, despre tînăra-i viaţă schilodită, despre acela pe care n-a încetat să-l iubească şi să-l aştepte toţi aceşti ani îndelungaţi ?

Întregul prinos al dragostei, ea îl dăruise copilului.

Şi băiatul creştea, duios şi simţitor la suferinţa şi la necazurile celor din jur. Era singura bucurie a mamei, care nu trăia decît prin el şi pentru el. Anii treceau... Copilul devenise un bărbat puternic. Adesea, privindu-l, ea îşi amintea de tinereţea ei, cînd Zygmunt venea la întîlniri, tot atît de tînăr şi de frumos. De ce i-a hărăzit soarta o atît de cumplită suferinţă ?

Să-ţi trăieşti cei mai frumoşi ani departe de omul care ţi-e drag şi să ştii că fiecare ceas e o suferinţă pentru el... Şi-acum, iată-l... e din nou lîngă ea... bărbatul ei, tatăl copilului ei. A încărunţit şi l-a înăsprit viaţa. Două cute adînci îi brăzdează fruntea ca două tăieturi de sabie...

Tatăl e mai înalt ca Rajmund. Puternic. Băiatul o simte din strînsoarea braţului care i-a cuprins umerii.

– Tată dragă ! şopteşte el încet.

Sarra privea intimidată la tot ce se petrecea în faţa ei. Era martoră fără voie la această scenă şi se simţea stingherită. „Acesta-i va să zică tatăl lui Rajmund ! Şi doar aproape că am ghicit-o", se gîndea ea, împărtăşind din plin bucuria prietenilor ei.

– Eu plec, Jadwiga Bogdanovna... Iar dumneata rămîi. O să spun că eşti bolnavă, spuse ea încet.

Jadwiga tresări. Îşi dădu seama deodată :

– Ah, atelierul ! Stai, Sarrocika dragă ! Nu pot să lipsesc. Astăzi mergem la Mogielnicki. Dacă nu merg, mă dă Spielman afară. Se-ntoarse spre soţ şi-i şopti, parcă dezvinovăţindu-se : Iartă-mă, Zygmunt, trebuie să plec... Trebuie să fac chiar eu proba... Şi să predau o comandă scumpă. Am să caut să mă întorc mai repede... Rajmund o să-ţi povestească totul... Doamne ! Să fie oare adevărat că te-ai întors ?

În prag îşi mai îmbrăţişă o dată bărbatul şi trase uşa după ea.

Zygmunt se întoarse spre Rajmund :

– Vă e prietenă fata asta ? îl întrebă el deodată.

– Da, tată.

– Du-te după ele şi spune-le să nu pomenească nimănui că am venit... nici ea, nici mama.

Rajmund înţelese şi ieşi repede din odaie.

Cînd se-ntoarse, tatăl şedea îngîndurat la masă, cu capul cărunt sprijinit în palmă. Îşi privi fiul şi-i zîmbi cu duioşie de bărbat. Rajmund stătea în faţa lui şi nu-şi găsea cuvintele.

– Vă e foame, desigur, rosti băiatul în cele din urmă.

– Aş mînca. Dar nu-mi vorbi cu „dumneavoastră".

Tăcură din nou... Se uitau unul la altul... Fiul ştia multe despre tatăl lui, iar tatăl despre fiu-său – nimic. Asta îl

nelinîştea pe Zygmunt Rajewski. Ce gînduri avea şi cum îşi trăia viaţa flăcăul acesta înalt ? Care vor fi relaţiile dintre ei ? Îi va fi oare prieten şi tovarăş de luptă, sau îi va rămîne pe jumătate străin, un om de care va trebui să se ferească şi să se ascundă, ca şi de burtă-verzimea din vecini ? Ca de obicei, se hotărî să înfrunte primejdia.

– Stai jos, fiule, şi spune-mi cum aţi dus-o ?

Rajmund se aşeză la masă, zîmbind încurcat. Tatăl îi privea faţa frumoasă, cu trăsături gingaşe, ca de fată... Se încruntă : căuta să descopere bărbăţie, îndrăzneală în obrazul acesta, şi numai timp de o clipă surprinse în ochii albaştri ai băiatului ceva din ceea ce căuta el.

– Cu ce să încep, tată ?

– Spune-mi, eşti la şcoală ?

– Nu. De trei ani nu mai învăţ, de cînd am terminat gimnaziul. N-am putut să merg mai departe... n-aveam bani. Mama m-ar fi dat, dar n-am vrut eu s-o las să lucreze cîte douăzeci de ore pe zi. Şi-am intrat la fabrica de zahăr a lui Barankiewicz...

Era linişte în odaie. Se auzea numai tictacul regulat al ceasului.

– Din cauza mea nu te-ai dus astăzi la fabrică ?

– Nu, de cîteva luni nu mai lucrez acolo...

– De ce ?

Rajmund se suci pe loc, neliniştit :

– M-au dat afară...

– Pentru ce ?

Ochii lui Rajmund se micşorară.

– Mi-au dat o hîrtie... După cum scrie acolo, m-au concediat pentru că am luat parte la jefuirea depozitelor...

Rajmund tăcu, văzînd că tatăl său se încruntă brusc.

– Dar nu-i adevărat, tată ! E o minciună sfruntată ! Noi am cerut salariul pe cele şase luni din urmă, salariul pe care nu ni-l plătise. Muncitorii au ales delegaţi să vorbească cu Barankiewicz, iar tineretul m-a trimis pe mine. Barankiewicz a zbierat la noi, ca la nişte cîini, şi ne-a dat

afară. În fața birourilor ne așteptau toți muncitorii fabricii. Le-am povestit cum ne-a primit patronul. Și așa a început toată povestea... Cînd santinelele nemțești au vrut să ne alunge, le-am dezarmat și le-am luat mitraliera. L-am silit pe casier să ne achite salariile, după state. Văzînd că nu mai ajung banii din casă, am deschis cu toții depozitul și i-am ordonat magazionerului să dea fiecăruia cîte trei saci cu zahăr în loc de bani. N-a fost nici un fel de jaf ! Împreună cu foștii soldați am apărat strada de dragonii nemți. Barankiewicz apucase să-i cheme telefonic din oraș. Cînd am terminat toate benzile de cartușe, am fugit care încotro... Dar mitraliera n-am lăsat-o nemților, am ascuns-o la loc sigur...

Rajmund tăcu... Zîmbind, dus pe gînduri, tatăl își ciupea mustața căruntă.

– Ei, și pe urmă ?

– Pe urmă nemții au luat înapoi zahărul. Mulți au fost arestați, iar pe ceilalți Barankiewicz i-a dat afară și nu le-a plătit nici un ban. Mie și celorlalți delegați, administrația ne-a dat aviz de concediere. Dar n-am luat nici un kilogram de zahăr, tată ! O sută optzeci de mărci avea să-mi dea Barankiewicz... Pentru o jumătate de an... și nu mi i-a dat...

– Nu-i nimic, băiete ! Să știi c-aș vrea și eu să-i cunosc o dată pe mitraliorii tăi. Iar deocamdată, hai să mîncăm dacă avem ce...

– Iartă-mă, tată, n-avem decît niște scrumbie sărată...

CAPITOLUL III

Monumentala poartă de fontă a parcului nu mai apuca să se închidă ; una după alta, trăsurile intrau pe alee. Pe scara principală a palatului Mogielnicki, puternic luminată, era o forfotă neîntreruptă : soseau invitații. În vestibul, lacheii îi ajutau să se dezbrace.

Stefania şi Władisław îi întîmpinau pe oaspeţi la uşa salonului. Rochia neagră de bal se lipea strîns de trupul Stefaniei, dezvăluindu-i formele rotunde, lăsîndu-i goale braţele şi umerii. Se vedea pe faţa ei că e puţin surescitată, dar şi fericită. Îi întîmpina pe oaspeţi cu un zîmbet atît de prietenos, cu atîta amabilitate, încît micii boiernaşi – şleahticii – năuciţi în primele clipe de splendoarea din interiorul palatului Mogielnicki şi de societatea plină de strălucire, deveneau dintr-o dată mai îndrăzneţi, mai siguri de ei.

Władisław era roşu de emoţie şi de dorinţa de a părea un adevărat aristocrat ; voia ca toţi aceşti oameni fără importanţă, admişi la serată din consideraţiuni de ordin politic, să simtă că el este contele Mogielnicki. Boiernaşilor le întindea dispreţuitor două degete ; pe moşierii bogaţi îi onora cu cîteva cuvinte de bun venit. Şi numai atunci cînd sosi prinţul Zamojski cu familia, ieşi în întîmpinarea lui.

Din salonul mare se auzeau sunete de instrumente care se acordează.

– Iată-l şi pe pan Barankiewicz cu soţia ! îi şopti Władisław Stefaniei.

În clipa aceea se apropia de ei un uriaş, tot atît de gras pe cît era de slabă soţia lui, cu care mergea la braţ. Osînza gîtului i se revărsa peste gulerul tare, prea strîmt. Ochii lui ca de rac, ieşiţi din orbite, cu vinişoare roşii, se opriră asupra Stefaniei.

– O-o-o ! La soare te poţi uita, dar la preamărita pani ba ! De-aş fi fost mai tînăr cu vreo zece ani, ehehei... mm... da... tună el cu vocea-i de bas, răguşită de băutură.

Nevastă-sa, doamna Anelia, zîmbea acru. Lui Władisław i se păru că nasturii de pe vesta fabricantului de zahăr sînt gata să sară, sub apăsarea enormei lui burţi.

Soții Barankiewicz intrară în salon. Lacheul îi comunică Stefaniei că mașina cu domnii ofițeri nemți a sosit. Władisław o privi cu înțeles pe Stefania :

– Sper că n-ai uitat, Stefa, că Edward te-a rugat să nu-i pierzi din ochi pe nemți ? Condu-i tu în salonul cel mic și adună acolo toate domnișoarele care știu nemțește... Și mai ales să nu se facă economie la băuturi, spuse el grăbit.

– Lasă că știu. Uite-i, vin... Eu ies înaintea lor, iar tu du-te sus, la Edward, să-l vestești că au sosit... Și spune-i Ludwikăi să coboare să mă ajute. Toți întreabă de ea...

Władisław dispăru. Stefania îi întîmpină pe nemți cu un zîmbet fermecător. Alături de Sonnenburg pășea un colonel încă tînăr, comandantul garnizoanei orașului. După el – trei ofițeri, printre care și Schmultke. Sonnenburg îl prezentă Stefaniei.

Colonelul îi atinse mîna cu mustața lui îngrijită.

– Foarte recunoscător contesă, pentru amabila dumneavoastră invitație, și bucuros să-ntîlnesc în persoana dumneavoastră pe soția unui ofițer al armatei germane, spuse el.

– Sper, excelență, că nu vă veți plictisi în societatea noastră.

– Vai, e cu putință oare ? ! protestă colonelul.

Înconjurată de ofițeri, Stefania se îndreptă spre salon. Sonnenburg îl opri pe Schmultke :

– Ai pus santinele în jurul conacului ?

– Am pus, *Herr Maior !*

În biroul lui Edward se adunaseră mai multe persoane. Erau acolo : Edward, care se reîntorsese în ajun din Varșovia, părintele Hieronim, prințul Zamojski, Barankievicz, Benedict, locțiitorul episcopului, și încă trei tineri îmbrăcați civil.

La uşa apartamentului Ludwikăi se instalase pe scaun Józef.

Cînd apăru bătrînul conte Mogielnicki, sprijinit de lacheu, Józef deschise respectuos uşa în faţa lui şi i-o închise apoi brusc, în nas, lacheului.

– Poţi să pleci, Adam. Te chem eu cînd va fi nevoie.

Fiul lui dădu nedumerit din umeri şi începu să coboare scara.

– Pe unde umblă haimanaua aceea de Mieczysław ? Adam, să nu-l scapi din ochi ! E şi asta o pedeapsă de la dumnezeu !...

Adam se opri şi-l privi morocănos pe tatăl său.

– De aseară, de cînd a bătut-o pe Franciszka, nu l-am mai văzut. Oamenii spun că a plecat la fermă, la soldaţi.

Văzîndu-l pe tatăl său, Edward se sculă în picioare.

– Se pare că acum sînteţi toţi aici. Cît timp petrec cei de jos, noi putem discuta cîte ceva în voie. Fă cunoştinţă, tată, spuse el, cînd Kazimierz Mogielnicki se opri în faţa tinerilor necunoscuţi care, la intrarea lui, se sculaseră în picioare.

– Căpitan Wrona, se prezentă unul din ei, un om palid şi cu ochii albaştri.

– Locotenent de marină Varneri, spuse celălalt, înalt şi cu ochi albaştri.

– Porucik[1] Zaremba, mormăi cu o voce de bas cel de-al treilea, un om vînjos, cu mustaţa tunsă scurt.

Władisław intră grăbit în cameră :

– Au sosit nemţii, Edward : un colonel şi cîţiva ofiţeri. Ludwika a coborît... Auzi, muzica le cîntă tuşul[2]. Toate ordinele tale sînt executate. Pot să rămîn aici ?

---

[1] Grad ofiţeresc în armata ţaristă, corespunzînd celui de locotenent. (N. ed.).

[2] Scurtă piesă muzicală de bun venit, executată de orchestră la recepţiile mari. (N. ed.)

– Nu. Coboară şi ocupă-te de invitaţi. Să revii peste o jumătate de oră, îi răspunse rece Edward.

Władisław făcu o mutră nemulţumită, dar se-ntoarse milităreşte şi ieşi. Chiar în dimineaţa aceea fusese „înaintat" la gradul de podporucik[1] şi numit comandant de pluton în legiunea poloneză, care luase fiinţă conform directivelor lui Edward.

– Deci, dacă domnii îngăduie, voi începe, spuse Edward, cînd toţi se aşezară la locurile lor.

De jos răzbăteau pînă la ei sunetele mazurcii.

– Am hotărît să pornim poimîine. Nu mai putem tărăgăna. Austriecii au început să se retragă şi părăsesc totul pe drum. Astăzi am aflat şi despre revoluţia din Germania. Situaţia noastră este neobişnuit de grea. Detaşamentele de partizani îi urmăresc pe nemţii ce se retrag. Curînd vor năvăli aici. Pan Zajączkowski spune că la ei în sate a şi început... După cum ştiţi, în ziua de 7 noiembrie, la Liublin, a fost instaurat noul guvern polonez, în frunte cu Daszyński, membru al partidului socialist polonez...

Barankiewicz făcu un gest de teamă.

– Nici o grijă, îl linişti Edward. Ce-i drept Daszyński, în declaraţiile sale, a făgăduit dreptul de vot universal, direct, egal şi secret, a făgăduit ziua de muncă de opt ore şi chiar trecerea pămîntului în mîinile ţăranilor, continuă Edward batjocoritor, dar toate astea nu sînt decît decorul obligator pentru ziua de azi. O să ne debarasăm noi uşor de toate astea, îndată ce vom avea puterea în mînă. Pînă una alta, datorită declaraţiilor lui Daszyński, ţăranii păzesc singuri moşiile : bunul poporului, vezi bine ! Important este ca puterea armată să fie în mîinile noastre. Deocamdată dispunem numai de o sută de oameni... suficient ca să ocupăm oraşul. Garnizoana austriacă a oraşului s-a topit. Singura forţă care a mai rămas e un

[1] Grad ofiţeresc în armata ţaristă, corespunzînd celui de sublocotenent. (N. ed.)

escadron de dragoni nemţi... Dar ne vom înţelege cu nemţii. Mai ales că în curînd vor rămîne şi ei fără nici un soldat.

– Şi de unde aveţi această sută de oameni ? se interesă locţiitorul episcopului, un bătrînel uscat ca o mumie, ale cărui degete se jucau maşinal cu mătăniile.

Pînă atunci dusese o politică de orientare germană, iar acum se străduia să afle cît de reală este această aventură, spre care-l împingea cu atîta stăruinţă părintele Hieronim.

– În această sută intră o parte din efectivele fostei legiuni poloneze a armatei austriace şi membrii organizaţiei poloneze militare locale. Apoi, tineretul din familiile bune... Iar a doua zi după ocuparea oraşului, vom avea de trei ori mai mulţi... Pe de altă parte, pan Daszyński a promis că la nevoie va trimite un detaşament din miliţia populară organizată de el.

– E... hm... da ! tuşi ameninţător Barankiewicz. Nu-i pot suferi pe aceşti socialişti şi pe toţi banditii de teapa lor ! „Miliţia populară" ! Mă rog, mă rog ! Eu însă prefer cuvîntul „jandarm".

– Mulţumesc pentru compliment ! îi răspunse din colţul lui căpitanul Wrona, schimonosindu-şi faţa într-o strîmbătură care încerca să fie zîmbet.

Cînd zîmbea Wrona, părea că rînjeşte un mort, atît de nemişcaţi îi rămîneau ochii tulburi şi faţa. După lovitura de stat, Wrona urma să fie numit comandantul jandarmilor.

– Şi cine va fi primarul oraşului ? întrebă episcopul. Edward zîmbi îngăduitor.

– Puterea o să fie în mîinile noastre, a statului-major al districtului. Iar în consiliul municipal vor sta marionete de felul lui Sładkiewicz... Peste vreo trei săptămîni vom strînge cam o mie cinci sute, două mii de soldaţi. O mică armată deci...

– Şi credeţi că asta va fi de ajuns ? îl întrerupse mieros episcopul.

– Să ştiţi că limbricul ăsta uscat nu-i chiar atît de prost cum pare, îi şopti Wrona lui Varneri.

Bătrînul Zajączkowski sări deodată de pe scaun.

– Mi se pare că prea-sfinţia sa nu-şi dă seama de întreaga gravitate a momentului. Dacă dumneavoastră, la oraş, unde întotdeauna există o garnizoană oarecare, vă simţiţi într-o siguranţă relativă, apoi noi, cei care locuim pe moşiile noastre, ne vedem siliţi, pur şi simplu, să nu mai dormim noaptea. Sîntem înconjuraţi de ţărani. La zece ucraineni – un polonez... Iar slugile astea nu visează altceva decît să dea mîna cu partizanii.

– Mai bine zis, să ne ia pămîntul, adăugă Zamojski. Problema naţională nu-i decît un supliment.

– Pămîntul să-l ia ţăranii, uzinele – muncitorii, boierii – la zid, iar csiondzii – la spînzurătoare... Cam aşa ceva vor ei, spuse Wrona pe un ton liniştit.

– Să nu ne depărtăm de subiect, domnilor, îl opri Edward. Aşadar, poimîine vom ocupa comenduirea oraşului, primăria şi gara ; declarăm stare de asediu şi începem recrutarea voluntarilor. Şi pe urmă, vom vedea noi cum stau lucrurile.

Episcopul zîmbi caustic.

– Să mă ierte panul conte că-l întrerup. Dar vreau să precizez ceva, rosti el încet şi, lăsînd mătăniile în pace, îşi aţinti privirea ochişorilor lui de şobolan asupra lui Edward. Chiar acum a spus pan Zajączkowski că nu-mi dau seama de întreaga gravitate a situaţiei... Tonul dulceag cu care fuseseră spuse aceste cuvinte nu era lipsit de venin. Cred însă, continuă el, că păcatul acesta nu este numai al meu. De treizeci şi cinci de ani îl slujesc pe domnul în ţinutul acesta, şi e timpul să cunosc adevărata faţă a lucrurilor. Eu nu-s ostaş, sînt doar un umil propovăduitor al cuvîntului lui dumnezeu. Nici n-ar fi locul nostru – al meu şi al părintelui Hieronim – aici. Dar slujitorii bisericii au venit de multe ori în consiliile de război, ca să-i prevină pe conducătorii de oaste prea în-

flăcărați de primejdiile pe care aveau să le întîmpine aceștia în campaniile lor... Sînteți cu toții buni catolici. Ca pastor al vostru, am datoria să vă spun ce cred despre toate acestea. Episcopul făcu o pauză plină de subînțeles. Să nu uitați, domnilor, că noi locuim chiar pe granița ruso-austriacă. Acum, această graniță nu mai există. Ucrainenii, cei ce se aflau în Rusia, știu acum ce înseamnă revoluția. Sper că n-ați uitat cum i-au pîrjolit ei pe moșierii lor? Numai ocupația germană i-a pus cu botul pe labe o bucată de vreme. Și dacă ceilalți ucraineni, aceia care locuiesc dincolo, în Galiția, n-au făcut la fel, e pentru că, prin voința lui dumnezeu, mai domnea acolo împăratul Austriei... și acesta avea o armată pentru menținerea ordinii... În momentul de față însă, nu mai există nici împăratul, nici armata lui. Vă pregătiți să luați puterea în mîinile voastre într-un ținut unde nouăzeci la sută din populație sînt ucraineni. Pan Edward mi-a citit scrisorile contelui Potocki și cele ale prințului Radziwiłł. Moșiile și fabricile lor sînt risipite peste tot în Volînia și Podolia. Și ei făuresc detașamente proprii, se pregătesc să ia puterea în mînă. Ei așteaptă ajutorul nostru..., Ce-nseamnă aceasta, domnilor? Aceasta înseamnă că statul polon, care încă nici nu s-a născut, se și gîndește la un război cu Ucraina și cu Bielorusia. Dar veți avea de luptat cu întreaga populație, care va fi împotriva voastră, a ocupanților venetici, a moșierilor... Acum judecați: poate un stat tînăr să se angajeze într-o astfel de... iertați-mi cuvîntul prea tare... de aventură, fără să-și riște existența? Dacă în Polonia noi dispunem de o majoritate națională, care se poate ridica pentru apărarea patriei împotriva muscalilor și a mîrlanilor, cum veți putea să-i împingeți pe ucraineni și pe bieloruși împotriva ucrainenilor și a bielorușilor, pentru apărarea moșierimii poloneze? Martor mi-e dumnezeu că visul meu este triumful bisericii catolice în întreaga lume! Dar, domnilor, nu mai sîntem copii... Și trebuie să știm că, pentru a ocupa

Ucraina, nemţilor le-au trebuit trei sute douăzeci de mii de soldaţi ! Iar dumneavoastră abia peste o lună speraţi să aveţi două mii... Eu unul, cred, domnilor, că trebuie să sacrificaţi interesele unora ca Potocki, Radziwiłł, Sanguszko şi a altor cinci-şase magnaţi, şi să întăriţi regatul polonez acolo unde avem un sprijin...

Prinţul Zamojski, al cărui nume episcopul nu-l pomenise printre ceilalţi magnaţi, îşi muşcă înciudat buza.

– E...; hmmm... da ! hîrîi Barankiewicz, lovindu-se cu pumnii peste genunchi. (Abia îşi stăpînea furia.) Barankiewicz îi intimida întotdeauna pe interlocutorii săi prin tusea-i asurzitoare, pe care de obicei o termina cu exclamaţia „da". Cer iertare prea-sfinţiei voastre ! Va să zică, mă sfătuiţi să-mi părăsesc fabrica şi să mă refugiez la Varşovia ? Şi s-o facem cu toţii, noi cei de faţă ? Să ne lăsăm moşiile, întreaga avere, şi să mergem să cerşim la Varşovia, „să întărim acolo regatul polon" ? Mulţumim ! Noi sîntem însă de altă părere ! Vom lupta pînă la ultima suflare... Să le dăm de bună voie întreaga noastră avere acestor vite încălţate, acestor cîini turbaţi ? Drept cine ne luaţi ?

Episcopul îşi strînse dispreţuitor buzele.

– Pan Barankiewicz priveşte toate evenimentele de la înălţimea coşului fabricii sale, de unde nu poate vedea decît pe o rază de cinci kilometri, iar interesele Poloniei, ca naţiune, îi sînt cu desăvîrşire străine.

– Dar oare idealul fiecărui şleahtic nu e Polonia Mare, de la mare pînă la mare ? strigă Zaremba, sărind în picioare.

Episcopul nici nu-şi întoarse capul spre el.

– Un prost exemplu, domnule porucik ! Polonia Mare a anului 1772, care avea o parte din Ucraina, Lituania şi Bielorusia (iar graniţele ei chiar şi atunci erau departe de Marea Neagră), a pierit tocmai fiindcă fiecare judeţ nu se gîndea decît la el, fiecare voievod nu căuta decît să smulgă cît mai multe pămînturi pe care să le anexeze

posesiunilor sale, fiindcă nici un magnat nu se gîndea la stat ca atare, ci numai şi numai la interesele lui... Vă pregătiţi să repetaţi ceva în felul acesta? îi răspunse el cu răceală lui Zaremba.

– Ciudat e că prea-sfinţia sa n-a obiectat nimic atunci cînd nemţii au ocupat Ucraina, bombăni prinţul Zamojski supărat.

– Era o putere reală... Acum se prăbuşesc imperii întregi, cad tronuri... Rusia e cuprinsă de flăcări. Şi noi, dacă nu vrem să pierim, trebuie să fim prudenţi. Eu sînt pentru o întărire acolo unde putem conta pe un sprijin! Sînt pentru prudenţă! Martor mi-e dumnezeu că, dacă aţi fi fost puternici, v-aş fi binecuvîntat pentru distrugerea blestemaţilor de bolşevici, şi nu numai a celor din Polonia... Eu plec... dar domniile voastre să ţină minte că aici, la noi acasă, sînt destui oameni care ne şi sapă mormîntul. Amintiţi-vă că şi în Polonia, în afară de guvernul Daszyński, pe ici, pe colo, există acum şi Soviete!

Episcopul se sculă şi, făcînd o plecăciune tuturor, ieşi. Părintele Hieronim, care tot timpul nu scosese nici un cuvînt, se sculă şi el şi ieşi în urma lui. Coborîră pe scara de serviciu, căutînd să nu atragă atenţia nimănui. Ieşiră în tăcere în parc, unde îi aştepta trăsura închisă a episcopului şi, fără un cuvînt, se urcară amîndoi în trăsură. Numai cînd se apropiară de oraş, episcopul se întoarse spre părintele Hieronim şi-i spuse încet:

– Bineînţeles, vă veţi întoarce acolo, părinte Hieronim... Da? Bine... Atunci, mîine treceţi pe la mine să-mi povestiţi totul. Căutaţi să-l influenţaţi pe conte, să nu se lase tentat de propunerile lui Zamojski şi ale lui Potocki. Toate detaşamentele pe care le va organiza el trebuie să rămînă aici, pe loc, să nu plece în fundul Ucrainei. Am mai auzit că ieri s-au adunat la dumneavoastră csiondzii din localitate... Cred că altă dată vă veţi aduna în prezenţa mea. Voi sta vreo zece zile în oraş. Ştiţi, desigur, că sînt mutat în scaunul episcopal din Cracovia. Dar atita timp cît mai

sînt aici, vă rog să nu faceţi nimic fără mine... Nu uitaţi că dacă toată această afacere se va prăbuşi, nu veţi fi niciodată locţiitor de episcop. De aceea să nu dispreţuiţi ajutorul şi sfatul meu... Şi iarăşi să nu uitaţi : prudenţa e soră cu înţelepciunea !

Părintele Hieronim îşi muşca buzele. Se simţea în situaţia unui şcolar prins asupra faptului şi tras de urechi: „De unde le află pe toate vulpoiul ăsta bătrîn ? Da, trebuie să fiu cu multă băgare de seamă faţă de diavolul ăsta în sutană !"

Trăsura se opri înaintea casei unuia dintre csiondzii din localitate. Părintele Hieronim deschise portiera trăsurii şi-l ajută pe episcop să se dea jos.

– Dumnezeu să vă binecuvînteze ! spuse episcopul, luîndu-şi rămas bun. Vizitiul vă va duce înapoi.

În timpul acesta, în sufragerie vinul curgea gîrlă, se auzea clinchetul paharelor ciocnite, se bea şi se mînca mult. Vorbeau toţi o dată, neascultîndu-se unul pe altul. Se-nfierbîntau, discutau, demonstrau...

Lacheii de-abia se mai ţineau pe picioare de oboseală.

Józef strîngea din dinţi, văzînd cum se irosesc cele cincisprezece mii de mărci date pentru cheltuială de contele Edward.

Doamnele în vîrstă, tolănite pe canapelele din saloane, nu mai oboseau bîrfind cunoştinţele comune.

În sala de sport, bărbaţii tineri se adunaseră în jurul lui Władisław. Porucikul Zaremba, după un discurs plin de chemări patriotice, trecu la înscrierea voluntarilor. De fapt, toţi candidaţii fuseseră aleşi dinainte. Fiecare „recrut" primea un ordin de numire şi instrucţiuni. Lăzile cu arme fuseseră aduse, şi a doua zi, seara, tot armamentul trebuia să fie distribuit. Unii se cam temeau, dar căutau să nu se dea de gol. Scoţînd din dulap uniforma fratelui său, pe care şi-o prefăcuse pentru el, Władisław se fălea cu galoanele ofiţereşti pe care i le pusese. După

terminarea înscrierilor, pentru a prinde curaj, cînta
„Jeszcze Polska nie zginela" [1] şi năvăliră cu toţii în sal
Nemţii jucau cărţi în biroul bătrînului conte. Li se tu
mereu vin în pahare. Stefania trecea foarte des pe acc
ca să controleze dacă-i destul vin pe masă şi dacă ofiţ
sînt tot atît de antrenaţi la joc. Observînd că vinul e
terminate, îi spuse lui Władisław :

– Porunceşte tu să se trimită sus în birou vin de Burgundia.

Władisław băuse cam multişor şi era foarte înfierbînta
Prima servitoare care-i ieşi în cale fu Helia.

– Du-te repede în pivniţă şi adu un coş cu sticle cu vin de Burgundia. Hai, iute !

– Eu nu mă pricep la vinuri, preamărite pan. Am să-l rog pe tatăl meu, şi-o să aducă el.

Cîteva clipe Władisław îşi plimbă privirea peste trupul fetei.

– Dar ne trebuie chiar acum, numaidecît ! Hai cu mine, că-ţi aleg eu.

Coborîră în pivniţă. Władisław închise încet uşa fără ca Helia, care mergea înainte ducînd lumînarea, să observe ceva.

După ce umplu coşul cu sticle, Helia se aplecă să-l ridice. Dar Władisław o cuprinse în braţe şi cu o smucitură bruscă o răsturnă pe podea.

Sus, petrecerea era în toi...

Władek întredeschise cu băgare de seamă uşa pivniţei : nu era nimeni. Scoase coşul cu sticle afară, trînti uşa şi, uitîndu-se sperios în toate părţile, o încuie. I se păru că aude pe cineva umblînd sus. Lăsă cheia în broască şi se furişă în curte prin uşa laterală. Ca un cîine care se ştie vinovat, se strecură pînă la bufet şi dădu pe gît un pahar de porto.

---

[1] Polonia n-a pierit încă (în l. pol.). (N. t.)

Într-un colț al bufetului stăteau doi musafiri, care nu se simțeau în largul lor. Erau Spielman – proprietarul atelierelor de croitorie – un omuleț scund, vioi, și directorul băncii comerciale, Abramaker, un bărbat dolofan, flegmatic, cu o chelie respectabilă. Nu-l observaseră pe Władisław și-și continuau convorbirea.

– Înțelegi, domnule Abramaker, cum mă dor toate astea pe mine? Cînd Isaak al meu a vrut să se înscrie, i-au spus că nu primesc „jidani". Mă rog, cică e armată poloneză!

– Ei și?

– Isaak s-a revoltat... L-am prins și eu pe Barankiewicz și i-am spus: „Ascultați, v-am dat pentru toate astea zece mii de mărci și o să vă mai dau trei sute de echipamente complete! Dar oare nu se poate să-l aranjați pe Isaak ca gestionar sau într-un post de ofițer de administrație? Slavă domnului, a terminat școala comercială și nu-i mai prost ca domnișorii aceia care n-au nici o para chioară în buzunar. Credeți, i-am spus, că așa se cade să vă purtați cu aliații numai fiindcă sînt evrei?"

– Și?

– Ei, și Barankiewicz le-a aranjat pe toate. Isaak a fost repartizat la intendență. Numai că tot nu i-au dat grad de ofițer... Deocamdată e sergent!... Dar asta nu-i nimic. Isaak e băiat deștept și dacă totul o să meargă bine, apoi o să vezi că o să ajungă și el ofițer! De-ar fi să mă mai coste încă zece mii, dar nu-i nimic!

Abramaker îl observă pe Władisław și-i făcu semn cu cotul lui Spielman. Începură să vorbească în șoaptă.

– Și dumneata crezi, domnule Spielman, că ei vor veni la putere?

– Dar atunci pentru ce se fac toate astea?

– Dar dumneata cum vezi lucrurile?

– Eu, cum să le văd, domnule Abramaker? Eu cred – ș-o să crezi și dumneata ca mine – că-i mai bine să ai de-a face cu panii, decît cu Puterea sovietică! Dacă golănimea o să-i bată pe pani, apoi nici dumitale, nici mie,

n-o să ne lase nimica. Mai ştii... Poate nici capul... Ieri ce crezi că au spus muncitorii mei ? Au spus cam aşa : „Lasă ! Numai să vină Puterea sovietică şi o să-i arătăm noi acestei lipitori !" Ptiu ! Auzi, parşivii... Eu îi hrănesc, şi ei, golanii, drept mulţumire mă fac lipitoare ! Ei, spune-mi te rog, există pe lumea asta dreptate ?

– Ştii cine-a spus asta ? întrebă Abramaker.

– Cum să nu ştiu ! Am şi eu oamenii mei. A spus-o Sarka, fata cizmarului Mihelson. Stă în casa dumitale, mi se pare. Bineînţeles, am s-o dau afară chiar mîine pe scîrba aia de fată ! Dar parcă ea este singura ? Ce le-a trebuit austriecilor să stîrnească tot balamucul ăsta ?! Uite-aşa, ţi se pare că sînt oameni cumsecade, şi cînd colo – poftim ! Revoluţie !

Abramaker îl întrerupse nerăbdător :

– Aşadar, mîine scoţi valuta străină pe care o ai la mine la bancă. Eu unul cred c-ar fi bine s-o ascundem pe toată, şi cît mai departe. Dar pînă una alta, cu regret, nu putem nici s-o ducem undeva, nici s-o mutăm la altă bancă... Aşa că grăbeşte-te. Cine ştie ce poate să iasă de aici ! Ia în consideraţie faptul că acest Mogielnicki ar putea să-nhaţe şi banca noastră. Ce l-ar opri ?

– Sînteţi un om de aur, domnule Abramaker ! Vedeţi limpede lucrurile ! Nimic nu vă scapă, nici sub pămînt, la patru arşini adîncime ! Dacă s-ar găsi un idiot care să-mi cumpere atelierele şi casele, n-aş sta o clipă pe gînduri, le-aş vinde chiar astăzi, chiar cu jumătate preţ, zău ! Într-atît e de proastă situaţia...

Întorcîndu-se la palat, pe aceeaşi scară dosnică, părintele Hieronim auzi deodată nişte ţipete înăbuşite în pivniţă. Se opri.

– Deschideţi ! Pentru numele lui dumnezeu ! Mi-e frică !

Ţipa o femeie. Cheia era în broască. Părintele Hieronim o răsuci. Heliei, înnebunită de groază, pe întuneric, i se păru că-l vede pe dracu.

– Isuse Christoase ! Sfîntă Maria ! Aveţi milă de mine ! strigă ea, cuprinsă de o criză de nervi.

– Nu te teme, copila mea ! Nu mă cunoşti ? Sînt părintele Hieronim ! Ce-i cu tine ?

Vorbele fără şir ale Heliei îl lămuriră pe deplin. O luă de mînă.

– Hai cu mine...

Bătu la uşa etajului de sus. Îi deschise Stefania, care tocmai se afla acolo.

– Ce s-a întîmplat, părinte Hieronim ? îl întrebă ea speriată, văzînd chipul desfigurat al Heliei.

– Iertaţi-mă, contesă, trebuie să vorbesc cu copila aceasta între patru ochi. Îmi daţi voie să trec în budoarul dumneavoastră ?

– Mă rog. Dar ce s-a întîmplat ?

Părintele Hieronim îi făcu semn să aştepte, o duse pe Helia în odaie, o aşeză pe divan şi, ieşind din nou în camera în care se afla Stefania, trase uşa după el.

– S-a petrecut ceva foarte supărător. Trebuie să facem astfel ca să nu se afle. Treceţi în iatacul dumneavoastră şi ascultaţi. Voi mai avea nevoie de dumneavoastră, şopti el grăbit.

– Da, da, copila mea ! Ceea ce-mi spui e îngrozitor, dacă-mi spui adevărul... Acum însă, ascultă-mă, fata mea. Vrei să spui şi părinţilor ? Nu trebuie s-o faci ! O să te nenoroceşti ! Boierii o să-i zvîrle pe părinţii tăi în stradă, iar pe tine o să te bage la închisoare pentru calomnie. Doar tu singură ai spus că nu te-a văzut nimeni cu contele. Ascultă-mă pe mine, pe părintele tău duhovnicesc. Dumnezeu ne porunceşte să le iertăm duşmanilor noştri ! Şi multe ţi se vor ierta pentru fapta ta creştinească, dacă le vei uita pe toate... Dacă-mi dai cuvîntul că ai să taci, eu o să-i spun contesei Stefania ce s-a întîmplat. E o catolică credincioasă şi nu va cruţa aurul, ca să răscumpere în faţa lui dumnezeu păcatul aceluia care te-a batjocorit. Jură-mi,

deci, copila mea, în numele prea-sfintei Maria, că nu vei spune nimănui nimic. Crede-mă, nu-ţi vreau decît binele. Am să mă rog ca dumnezeu să te binecuvînteze. Şi fii fără grijă, omul acela necinstit nu va scăpa de pedeapsa cerească !

Ochii părintelui Hieronim o hipnotizau pe Helia, şi fata şopti abia auzit :

– N-am să spun !

Şoptind cuvinte de rugăciune, părintele Hieronim îi puse mîngîietor mîna-i grea pe cap.

În camera de alături, Stefania, cu faţa aprinsă de ruşine din pricina rolului dublu pe care părintele Hieronim o silea să-l joace în toată povestea asta, alegea din caseta sa de bijuterii lucruri mărunte de aur...

Toată seara aceea Ludwika a fost extaziată, copleşită de fericire. Înconjurată de atenţiile şi admiraţia tuturor, conştientă de frumuseţea ei, fericită că Edward e aici, aproape de ea, stăpînită de emoţie la gîndul că este cea mai distinsă doamnă în societatea asta zgomotoasă, Ludwika simţea că i se învîrteşte capul. Tinerii din cele mai bune familii se considerau onoraţi s-o invite la mazurcă sau la cracoviac. Şi ea dansa, dansa pînă la ameţeală, dansuri naţionale, pline de foc, stîrnind admiraţia bătrînilor cu mustăţi cărunte şi a tineretului de viţă nobilă.

– E încîntătoare ! spuse Varneri, neputîndu-şi lua privirea extaziată de la Ludwika, care se avîntase-n dans.

Coborîse cu căpitanul Wrona în sala de dans, lăsîndu-l pe Edward cu prinţul Zamojski. De pe ultimele trepte ale scării, puteai cuprinde cu privirea întreaga sală.

– Femeile nu sînt slăbiciunea mea, *monsieur* Varneri, îl înfruntă Wrona, pocind fără milă cuvintele franţuzeşti. Un pic de cocaină mă tulbură mai mult decît toate aceste frumuseţi recunoscute, laolaltă.

Varneri făcu o strîmbătură de dezgust.

– Mă rog, gusturile nu se discută... Dar ce crezi, se cade s-o invit la un vals ? Mărturisesc, sînt aproape gata îndrăgostit de ea.

– Cred c-ai putea s-o inviţi, dacă nu mai ai răbdare. Numai să nu uiţi că pentru străini eşti educatorul tînărului prinţ Zamojski şi nimic mai mult... Oricum, îţi doresc succes ! Cu toate că nu prea văd să ai şanse de reuşită, rosti Wrona cu glas moale.

Un vagmistru îndesat insista ca Józef să-l cheme pe locotenentul Schmultke. Văzîndu-l hotărît să intre şi fără să i se dea voie, bătrînul se duse să-l anunţe.

Peste cîteva minute apăru Schmultke, la braţ cu Stefania. *Oberleutenant*-ul era cam ameţit. Văzîndu-l pe vagmistru, îşi mişcă furios mustaţa *à la Wilhelm*.

– Ce este, Suppe ? Am spus doar să nu mă plictisească nimeni cu fleacuri !

Schmultke continua s-o ţină pe Stefania de braţ, iar ea nu se grăbea să plece. Vagmistrul nu se putea hotărî să vorbească în faţa ei, dar mustaţa locotenentului se mişca atît de înspăimîntător, încît se grăbi să raporteze :

– Am onoarea să vă raportez, *Herr Oberleutenant*, că am arestat la fermă pe unul Mieczysław Przygodzki, care a mai fost reţinut de noi... acela care spunea că e prizonier de război şi care a fugit cu alţi arestaţi, cînd cu atacul dezertorilor din gară...

– E arestat ? Foarte bine ! Puteai să-mi raportezi şi mîine.

Vagmistrul se lăsa, încurcat, de pe un picior pe celălalt.

– Dar omul acesta îi aţîţă pe soldaţi. În afară de asta, a venit la fermă şi ordonanţa domnului maior ; e beat şi a adus un coş plin cu sticle de vin, nu ştiu de unde. Şi a început să le povestească soldaţilor cum că-n Ger-

mania s-ar fi făcut... vagmistrul se poticni şi nu putu să rostească cuvîntul înspăimîntător.

Schmultke lăsă braţul Stefaniei :

– Ce face ? !

– Atunci prizonierul acela a început să-i îndemne pe soldaţi ca să-i aresteze pe domnii ofiţeri.

– Ajunge ! Dar tu ce-ai păzit ? Iertaţi-mă contesă, trebuie să plec.

Tulburată, Stefania se grăbi să ajungă sus, la Edward, şi-i povesti în grabă lui Józef, care veghea în faţa uşii, că a fost arestat fiul său. Bătrînul cobori în fugă.

După ce o ascultă pe Stefania, Edward îl întrebă pe Wrona, care tocmai intrase :

– L-aţi recrutat cumva pe cel de-al doilea fiu al bătrînului Józef ?

– Nu. E un individ cam ciudat. Dimineaţa, cînd i-am propus să se-nscrie, a răspuns că e sătul de război, că-i ajunge cît a luptat...

Kazimierz Mogielnicki, care nu mai părăsise cabinetul fiului său, se trezi din toropeală.

– Să nu-l scape Schmultke din mînă pe acest nemernic... Începu să tuşească. În general pare cam suspect. De unde a răsărit aici ? Îl apucă din nou tusea. Individul acesta e capabil de orice crimă... Abia azi am aflat că s-a întors. A snopit-o în bătaie pe Franciszka... Te rog, Edward, să iei măsuri !

– Linişteşte-te, tată. Şi fără intervenţia noastră o să-l bage nemţii acolo unde trebuie. Pînă la urmă, tot noi cîştigăm din istoria asta. Se vede că ordonanţa îi umblă maiorului prin actele secrete... E bine ca soldaţii să ştie despre revoluţie. Nu-i nimic, Stefa, astea sînt fleacuri ! Haide, prinţe, să privim din galerie cum petrece tineretul. De acolo se vede totul foarte bine...

Franciszka trebălui la bucătărie toată seara. Nu i se îngăduise să servească la masă, din pricina celor două

vînătăi mari pe care le avea pe față. Cînd Józef îi spuse că l-au arestat pe Mieczysław, mai întîi se zăpăci, iar pe urmă începu să trîntească mînioasă farfuriile.

– Ei și! Ce mă interesează pe mine? Nu mai este bărbatul meu. S-o ia dracu de viață, dacă asta-i viață! N-au decît să-l spînzure, nu-mi pare rău!

Lacrimile o împiedicau să vorbească. Îi era milă și de ea, și de tinerețea ei nenorocită. Își aduse aminte de toate suferințele, de toate jignirile pe care le îndurase în casa asta. Dar dintre toate, cea mai grozavă a fost totuși bătaia pe care i-o trăsese Mieczysław în ziua sosirii lui. Și cu ce vorbe ticăloase o ocărîse! Lacrimile-i curgeau din ce în ce mai tare. Îi părea rău și de ea, și de el. Ce-o mai fi făcut? Cum se vor termina toate astea? Și fiindcă pe Mieczysław îl amenința o primejdie, se simțea și ea cuprinsă de neliniște. Nu voia să recunoască nici c-o sperie soarta lui, nici că-i este încă drag.

Stefania se uita cu milă la Franciszka. Aceasta, abia ținîndu-și lacrimile, răsucea încurcată un colț al șorțului.

– Nu cred că pot face ceva. Bătrînul conte nu-l poate suferi pe soțul tău. Și de fapt, așa sînt timpurile acum...

– Puteți, toate le puteți, preamărită pani. Vă rog! Numai să vorbiți cu domnul ofițer, o imploră în șoaptă Franciszka, și-i va da drumul!

Stefania făcu un gest de refuz.

– Nu. Acum nu-i pot vorbi locotenentului despre asta. Și pe urmă, mă mir de tine. El te stîlcește în bătaie, iar tu...

– Ei, și ce dacă mă bate? Înseamnă că mă iubește...

– Așa va să zică!

Stefania bănuia ce rol avea bătrînul conte în această poveste și găsea că nu trebuie să mai continuie convorbirea. Îi făcu deci o promisiune vagă, lăsînd-o să spere și, după ce ieși din coridorul unde o chemase Franciszka, se întoarse în sală.

...Zgîlţîită de friguri, Helia se strîngea ghem sub plapomă. Lîngă ea şedea maică-sa, cuprinsă de nelinişte.

– Să trimit poate după doctor, fata mamei ?

– Nu-i nimic, mamă, o să-mi treacă. Am răcit puţin. Lasă-mă singură, mamă !

– Ei, acum nu mai scapi, canalie, ca data trecută ! Aşa va să zică, să-i aresteze pe ofiţeri ? Pînă atunci mai sîntem în stare să-ţi scurtăm ţie din viaţă, cîine ! Să-mi răspunzi la întrebări, că de nu... Schmultke izbi în masă cu *parabellum.* Numele... numele şi pronumele.

– Przygodzki Mieczysław.

În sala cea mare se juca mazurca. Panii băteau vitejeşte din călcîie, femeile lunecau lin pe parchet.

– Sînt vrăjit de dumneavoastră, contesă !

Ludwika zîmbea... Privea peste umărul lui Varneri galeria unde stătea Edward, mîndru şi sigur de sine. Iar locotenentul credea că zîmbetul îi era adresat lui...

– Trăiască Polonia Mare, de la mare pînă la mare ! Trăiască marea nobilime poloneză ! Moarte duşmanilor noştri ! urla Władisław, pe care băutura îl făcuse să-şi piardă cu desăvîrşire capul.

– Vivat ! îi răspunse sala, acoperind pentru o clipă orchestra.

CAPITOLUL IV

– Tată, vezi, a venit soarele să ne vadă ! Moişe caută să prindă în mînuţe petele aurii de soare de pe podeaua murdară. Tată, vrei să-ţi aduc puţin soare ?... Uite că fuge ! Nu vrea...

Moişe strînge pleoapele. O rază stingheră alunecă pe obrăjorul lui. Moişe ştie că soarele o să plece îndată să se culce, şi atunci are să fie întuneric beznă. Tatăl şi

bunicul vor bate cu ciocanele repede, repede. Așa fac întotdeauna cînd soarele pleacă să se culce – n-au gaz și totuși trebuie să termine cizmele. Mîine o să vină un nenea tare supărăcios, cu un cuțit mare la brîu, și-o să țipe din nou la bunicu. Moișe nu știe ce tot îi spune nenea ăla bunicului, bunicul însă știe și-i spune și el ceva, dar Moișe nu înțelege nici ce spune acesta. Bunicul le știe pe toate. Orice-l întreabă Moișe, la toate-i răspunde... Uite și pe bunica, aprinde surcelele sub pirostrii. Acum o să mănînce. Moișe își aduce aminte că de mult îi este foame. De mult n-a mai mîncat ceva bun. Tot fasole fără ulei. Cînd o să se plictisească odată bunica s-o tot fiarbă? Poate c-o să-i aducă tanti Sarra un măr sau bomboane. Lui Moișe îi plac bomboanele, dar îi plac și mai mult cînd la aduce tanti Sarra. Moișe o iubește pe tanti Sarra. Ea e bună, se poartă frumos cu el. Se joacă întotdeauna cu Moișe, cînd n-are de cusut. El a văzut casa aceea unde stau o mulțime de tanti și toate cos cîte ceva... Tanti Sarra are niște ochi mari, mari de tot! Și negri cum e vacsul. Și-n ei Moișe se vede ca-n oglindă... Are și Moișe un colțișor al lui – sub masă. Acolo își ține el toată averea lui: un scăunel mic, cîteva bucățele de piele, un ciocan micuț – dăruit de tata – și cuișoare de lemn. Moișe coase și el cizme, dar numai pentru păpuși.

Ce bine se simte el sub masă! Aici nu încurcă pe nimeni, iar mama nu țipă la el că se vîră în picioarele lor. Tata și bunicul lucrează în colțul celălalt, sub luminatorul din tavan. Pe-acolo soarele vine foarte rar în casă și pentru puțin timp. N-apucă bine Moișe să se joace cu el, și gata, a și plecat!

Într-un alt colț e o vatră cu cuptor – acolo stau mama și bunica. În ultimul colț e un pat. Bunica doarme pe cuptor, tanti Sarra pe un cufăr, bunicul – pe lada în care ține pielea, tata și mama în pat, iar Moișe doarme cu toți pe rînd. În casă sînt patru colțuri și el are patru ani. Tata îi spunea aseară bunicului... Moișe nu mai apucă să-și aducă

aminte ce anume a spus tata... Ușa scîrțîie. A-a-a ! Tanti Sarra ! ! Moișe sare în sus de bucurie.

Îi cuprinde genunchii. Acu o să afle dacă i-a adus ceva... Moișe știe unde-i mai bine să stai seara – pe genunchii lui tanti. Are tanti Sarra niște cozi lungi și grele, cu vîrfuri stufoase, și-i atît de plăcut să-ți gîdili năsucul cu ele.

Ciocanele bat repede, repede... În curînd, seara o să acopere fereastra cu o căciulă neagră. Numai focul de sub pirostrii o să mai lumineze odaia ! Mama taie pîinea. Tata și bunicul se spală acum pe mîini.

– Tu ce faci, Sarra dragă ? o întreabă tata.

– M-a dat Spielman afară.

– Pentru ce ? strigă toți, aproape în același timp. Numai Moișe tace.

– Fiindcă am spus că e o lipitoare care ne suge sîngele.

Moișe nu știe ce e aia „lipitoare", dar își închipuie că trebuie să fie ceva înfricoșător.

– Adică ce ? Credeai c-o să-ți mărească salariul pentru asta ?

Vocea mamei e plină de supărare. N-o prea iubește pe tanti Sarra.

– După părerea ta, Fira, trebuia să tac ? În fiecare lună ne micșora salariul, ne punea să muncim chiar cîte paisprezece ore pe zi, se-mbogățește într-una și tot se mai bucură la cele cîteva copeici ale noastre. Năpîrca dracului !

– Ce-o să ne facem acum ? Cu salariul tău voiam să plătim luna viitoare lui Abramaker chiria, spune bunicul speriat.

– Ce-i pasă ? Ea e de capul ei... Are ambiție !... Parcă-i doamnă mare. Îi spune obrăznicii stăpînului, iar mîine o să mănînce răbdări prăjite. Ce, poate crezi c-o să te țină fratele tău și cu taică-tu ? strigă mama.

Moișe se uită speriat la ea. E slabă, are nasul ascuțit. Mama e-ntotdeauna bolnavă și se supără mereu.

– Nu vă mai certaţi, Fira! Dacă este o nenorocire în casă, cearta nu ajută la nimic.

Acum a vorbit bunicul. El ţine mult la tanti Sarra şi la Moişe. Bunicul este bătrîn... Are o barbă lungă, albă şi sprîncenele încruntate... dar ochii îi sînt atît de buni! Şade întotdeauna încovoiat şi de aceea e gîrbov.

Cineva bate la uşă. Uşa s-a deschis, şi Moişe îl vede pe nenea Abramaker, care e aşa de falnic! Toţi se uită la el şi tac.

În cele din urmă, bunicul spune:

– Bună seara, domnule Abramaker! Vă rog, luaţi loc! Fira, aprinde lumînările.

Lui Moişe îi stă pe limbă să-l întrebe pe bunicul dacă astăzi e sîmbătă. Dar i-e frică de nenea ăsta falnic.

– Am venit să te întreb, Mihelson: ai de gînd să-mi plăteşti chiria sau trebuie să iau alte măsuri? se răsteşte nenea cel falnic.

– Vă rog să mai aveţi puţină răbdare, domnule Abramaker. Plătim, cum să nu plătim! Numai că acum n-avem parale. Nici o marcă n-avem în casă! Ştiţi cît de greu trăieşte astăzi un om sărac! Tot ce cîştigi se duce pe mîncare. Am crezut că Sarra o să aducă leafa, dar domnul Spielman a dat-o afară... spune bunicul încet.

Nenea se uită la tanti Sarra. Parcă-i un motan gras, ca acela care şade pe gard şi se tot uită după vrăbii. Tare e şiret motanul! Ţi se pare că doarme, cînd colo – vede totul. Abia s-a aşezat o vrabie pe gard, dă cu laba şi – haţ! Şi ce mult seamănă mustăţile lui nenea cu mustăţile motanului!

– Asta nu mă priveşte pe mine! Eu vă întreb: cînd îmi achitaţi chiria?

Iată că-şi pune căciula. De-ar pleca odată!

– Dacă mîine nu achitaţi şaizeci de mărci, chiria pentru patru luni, să ştiţi că poimîine dormiţi în stradă!

– Cum aşa, în stradă? Dar acum e iarnă! Nu vă temeţi de dumnezeu, domnule Abramaker? Doar nu sîn-

teți de piatră ! Sînteți evreu ca și noi ! se vaită bunica.

– Sînt în primul rînd stăpînul casei ! Pentru dumnezeu și pentru evreii săraci dau lunar ceva mai mult decît îmi datorați voi mie. Dar dacă credeți că un evreu nu trebuie să-i plătească unui alt evreu chiria pentru casă, faceți o greșeală foarte mare, spune nenea.

– Ce casă ? ! Păi asta-i casă ? E un coșciug ! strigă tata așa tare, că Moișe începe să tremure de frică.

– Așa ? ! Coșciug ? Poate vreți pentru cincisprezece mărci să stați într-un palat ? Eu am spus – mîine să am banii ! Și afară de asta, să vă căutați altă locuință. Nu vreau să țin în casa mea oameni grosolani și nerecunoscători.

Și nenea se-ntoarce spre ușă. Mama se repede spre el.

– Stați, domnule Abramaker ! Nu vă supărați pentru vorbele bărbatului meu. Sîntem oameni simpli, fără creștere, și poate nu știm să vorbim. Vă rog să ne iertați, domnule Abramaker. Chiria o să v-o plătim !... Dar nu s-ar putea ca pentru o parte din bani să vă muncim ceva ? Dumneavoastră tot luați, de pildă, o spălătoreasă. Pot să vă spăl eu rufele... Sau poate aveți ceva de cusut pentru doamna Abramaker, sau pentru fiicele dumneavoastră ? Sarra știe să coasă, se roagă mama, cu lacrimi în ochi, de nenea cel falnic.

El se uită încă o dată la tanti Sarra și spune :

– Fie, mai aștept cîteva zile... Iar ea, și arată cu degetul pe tanti Sarra, să treacă pe la mine, pe la birou. Poate-i găsesc ceva de lucru... Banii însă tot să-i pregătiți...

Și nenea cel falnic a plecat.

Tare ar mai fi avut poftă Moișe să scoată limba la el, dar, dacă l-ar fi văzut mama, l-ar fi tras precis de urechi ca azi dimineață, cînd i-a legat pisicii o tinichea de coadă.

...Zygmunt se-ntoarse noaptea tîrziu în micuța lor odaie. Jadwiga, neliniștită, se uită atent la el. Noaptea, cuprinzîndu-l cu brațele, îi șopti :

— Te văd atît de puțin... Totul, Zygmunt, e iarăși ca înainte. N-am pic de liniște, mă tem pentru tine! Se vede că așa mi-a fost mie scris... Cînd te-ai întors, nu-mi venea să cred că e cu putință atîta fericire! Înțelege-mă, Zygmunt, am stat atîția ani fără tine, singură, singură de tot, atîția ani...

Zygmunt își puse-n tăcere mîna mare pe umărul ei. Nici o vorbă, oricît de dulce, nu prețuia pentru ea cît această mîngîiere. De altfel, el nu se prea pricepuse niciodată să spună asemenea vorbe. Dar cine și-ar fi putut da seama mai bine decît ea cu cîtă căldură și gingășie știe el să iubească? Își aminti de prima lor întîlnire la Varșovia, la o ședință ținută în ilegalitate. De atunci avea un nume conspirativ: tovarășul Hmurîi. Era ședința de la care Jadwiga a plecat ca membru al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Polonia. Iar instalatorul cel înalt, tovarășul Hmurîi, membru în comitet, a petrecut-o pînă acasă. Din noaptea aceea a început prietenia și apoi dragostea lor...

— Mă îngrozește gîndul că s-ar putea să vă pierd. Da, așa am spus, „să vă", fiindcă băiatul e acum umbra ta. Nu-și ia ochii de la tine... Știu, nici nu se poate altfel... dar înțelege și tu ce-i în inima mea. Oriunde mă duc, orice fac, sînt veșnic cu gîndul la voi! Atîta am suferit, am trecut prin atîtea, că n-aș mai putea îndura această pierdere...

Ca să nu mai continue, Zygmunt îi strînse umărul cu degetele.

— Nu, Jadzia, așa nu se poate. Eu înțeleg totul. Știu și eu ce-nseamnă durerea. Sigur că suferința e și mai adîncă pentru o mamă. E îngrozitor să pierzi pe cineva. Dar ce vrei să fac? Doar și tu ai fost membră de partid. Parcă tu nu știi că, atunci cînd lupta a-nceput, singurul scop e să-l zdrobești pe dușman, cu orice preț, chiar de-ar fi să pierzi ce-ai mai scump pe lume? Îi simți la piept capul și obrazul, ud de lacrimi. Ea-l asculta năucită, dezarmată. N-am să te judec acum pentru că te-ai rupt de partid. Se-ntîmplă ca cei slabi să nu poată înfrunta greutățile luptei. Nu toți

au fost în stare să țină în mîna lor, în anii aceștia, steagul partidului. Unii s-au depărtat și și-au dăruit toate gîndurile, toate grijile familiei. Pentru aceștia, pieirea familiei ar însemna propria lor pieire. Dar oare poți să închizi într-o odaie întreaga ta viață ? Gîndește-te, Jadzia !... Ai să te întorci la noi, scumpa mea, și ai să-ți regăsești fericirea... Orice s-ar întîmpla cu noi, ție îți va rămîne întotdeauna un scop în viață – cel mai frumos, cel mai mare din cîte a cunoscut omenirea.

Buzele Jadwigăi se lipiră cu iubire de pieptul lui, acolo unde bate inima. Cuprins de o adîncă duioșie, Zygmunt o trase spre el...

La capătul celălalt al odăii, respirînd adînc, cu brațele azvîrlite în lături, dormea fiul lor. Visa că el și cu tatăl lui stau sus, pe o movilă, pe un mormînt străvechi. În jurul lor numai stepă, stepă fără de sfîrșit. E noapte. Dar acolo, spre răsărit, se ridică o văpaie orbitoare. Stepa-ntreagă pare cuprinsă de flăcări. Vîntul vuiește înspăimîntător : e vestitorul apropiatei furtuni. Departe, cît vezi cu ochii, val după val, vin mulțimi de oameni. Și văpaia puternică, revărsată peste ei, face ca steagurile lor să ardă mai luminoase decît flacăra. Scînteiază oțelul. Pămîntul se cutremură sub tropotul copitelor. Și peste mulțimea aceasta se avîntă, zboară, cu aripile larg deschise, un cînt victorios. „Sînt ai noștri, băiete ! Hai să mergem în întîmpinarea lor", spune tatăl și-l ia de mînă...

Se treziră dis-de-dimineață. Era duminică. Astăzi, în casa mecanicului de la castelul de apă, la o jumătate de kilometru de gară, în rîpa adîncă de lîngă rîu, urmau să se întîlnească muncitorii revoluționari. Rajewski îi căutase zile și seri de-a rîndul, urmărind firul acestor legături de tovărășie, păstrate cu sfințenie de oamenii care cîndva luptaseră umăr la umăr împotriva asupritorilor. I-a găsit și pe acei vechi luptători din ilegalitate, care renunțaseră vremelnic la luptă. Și pe oriunde trecea, simțea în spatele lui prezența băiatului, care-l păzea de primejdie. Și acuma,

cînd muncitorii se adunaseră în locuința încăpătoare a mecanicului Kovallo, Rajmund ședea într-o cabină goală de acar, sus pe deal, acolo unde drumul cotește spre depou. De aci vedea totul în jurul său. Jos, lîngă rîu – castelul de apă. Prin ferestruica din dreapta – terasamentul căii ferate, cu șinele de oțel fugind spre nord. Prin ferestruica din stînga – liniile care duc spre depou, iar dincolo de ele – gara.

Mecanicul Kovallo își tot făcea de lucru pe-acolo, dregînd, de ochii lumii, un podeț. Cînd jos, pe cărăruia ce șerpuia de-a lungul rîului, trecu al patrulea om, își luă și el toporul subsuoară și se-ndreptă spre cabină.

– Acum, flăcăule, să fii cu ochii-n patru, îi spuse sec lui Rajmund. N-are cine să mai vină. Dacă trece careva pe-aici, lasă-l să-și vadă de drum, dar dacă vezi că dă să coboare, fă un semn cu șapca. O trimit pe fată să stea afară, în curte. O să-mi dea ea de veste.

Apoi porni să coboare la vale.

– Olesia, du-te în curte și vezi ce mai e de gospodărit pe-acolo. Și să nu uiți despre ce ți-am vorbit, zise Kovallo, intrînd în casă. Ei, se pare că sîntem cu toții aici. Putem sta de vorbă. Și Kovallo își plimbă privirea întrebătoare peste cei care se aflau în cameră. Cu bărbuța lui aspră, căruntă, și cu părul retezat scurt, semăna cu un arici. Ochii lui cenușii, inteligenți, se opriră asupra lui Rajewski : Așadar... ai cuvîntul, Zygmunt. Începe, te ascultăm, spuse el, așezîndu-se la masă.

Și, adresîndu-se celorlalți, întrebă :

– V-ați cunoscut, nu ? Noi – eu și cu el – sîntem prieteni vechi. După cum știți, a fost trimis aici ca să mai miște apele stătute. Fiindcă oamenii noștri s-au cam lăsat pe tînjeală. În oraș se încurcă lucrurile, așa că trebuie să le chibzuim pe toate.

Grigori Kovallo vorbea în limba ucraineană.

– Tovarăşi, începu Rajewski, Comitetul revoluţionar local m-a însărcinat să discut cu voi unele lucruri.

– Şi cine face parte din acest Comitet? se informă naiv Vorobeiko, un om slăbuţ, care se aşezase modest într-un colţ al camerei. Era cel mai tînăr dintre cei de faţă. Rajewski se uită la el şi zîmbi.

– Fii pe pace, numai oameni pe care te poţi bizui.

Vorobeiko se fîstîci.

– Avem chiar şi o organizaţie de partid, continuă Rajewski. Ce-i drept sîntem puţini, numai treizeci şi şapte, dar toţi oameni verificaţi. În oraş, după cît se pare, se pregăteşte o lovitură de stat : nemţii pleacă, iar panii pun mîna pe putere. Azi, încă n-avem cu ce să lovim în aceşti pani. De aceea trebuie să acţionăm, trebuie să-i ridicăm pe muncitorii de la calea ferată, de la fabrica de zahăr! Căci dacă corbii ăştia se întăresc, pe urmă n-o să ne mai fie atît de uşor să ne descotorosim de ei.

Danilo Ciobot, care şedea în faţa lui Rajewski, un om vînjos, dar mic de statură, negru ca antracitul cu care îndopa focarul locomotivei sale, se mişcă greoi, şi scăunelul vechi scîrţîi sub el, parcă văitîndu-se.

– Am priceput... Dar vorba-i cu ce-o să-i lovim pe pani? Ridicăm poporul. Bun! E ca şi făcut! Dar arme avem? N-avem! Cu pumnul nu prea te poţi lupta, se auzi vocea lui puternică, de bas, pe care-n zadar căuta s-o domolească.

Priviră cu toţii, fără să vrea, la pumnii lui de uriaş.

– Dacă asta-i singura greutate, nu trebuie să căutăm prea mult ; pe linia a şaptea, pe linia moartă, e tras un vagon plumbuit ; e plin de lăzi cu arme... Am văzut cu ochii mei cînd le încărcau, vorbi cu însufleţire Vorobeiko. Cît despre muniţii, în depozitul artileriei, de lîngă gară, sînt atîtea, să te îneci în ele! Şi dacă aşa stau lucrurile, chiar în noaptea asta putem trage vagonul cu arme încoace, lîngă castelul de apă. Cît ai clipi, îl descărcăm şi ascundem armele în camera de rezervă. Castelul de apă

e departe de gară. Nimeni n-o să bage de seamă... Numai să nu pierdem vremea!

Rajmund îl urmărea cu privirea pe flăcăul care se apropia de cabină. Venea de-a dreptul pe terasament. Vîntul aducea pînă la el frînturi de cîntec:

Ești a mea pentru vecie,
Moartea doar ne-o despărți!

Era frig, dar flăcăul ținea larg desfăcută scurta lui vătuită. Se cunoştea că-i bine dispus. Își dăduse căciula roşcată pe ceafă, şmechereşte. Un cîrlionț de culoarea secarei coapte se legăna în voia vîntului. Păşea cu mîinile înfundate în buzunare şi cînta cît îl ținea gura.

Rajmund îl recunoscu. Era Andri Ptaha, fochistul de la secția de cazane a fabricii de zahăr.

Un singur lucru îl neliniştea acum pe Rajmund: unde se duce? Dacă merge-n sat, ar trebui s-o apuce peste barieră, la dreapta. Iată-l lîngă pasaj... Dar vine-ncoace! Fără doar şi poate c-o ia spre castelul de apă... Altfel unde ar putea să meargă? Rajmund îşi părăsi postul.

– Ei, Andriușa!

Ptaha se-ntoarse şi-l privi mirat pe Rajmund, care ieșise parcă din pămînt și venea acum spre el.

– Încotro, Andri?

– La Grigori Mihailovici. Uite, colo jos e căsuța lui...

– Dar ce cauți tu acolo?

– Ce caut? Hm... Ştiu eu ce caut! Are o păsărică nostimă foc... Așa că mă mai duc și eu duminica s-o ascult. Că tare frumos mai cîntă, hoțoaica! răspunse Ptaha, zîmbind cu subînțeles și-i strînse tare mîna lui Rajmund. Dar tu? Tu ce cauți pe-aici?

– Eu?... Așa... Să vezi... se bîlbîi Rajmund. Am nimerit din întîmplare... N-am mai fost niciodată prin locurile astea... și-am vrut să văd...

Zîmbetul lui Andri se stinse brusc, iar ochii cenuşii şi îndrăzneţi se pironiră cu neîncredere asupra lui Rajmund. Dintr-un gest, îşi dădu căciula pînă peste sprîncene :

– Ai vrut să vezi ? ! Cunoaştem noi ! Şi, încruntîndu-se, adăugă supărat : Te-aş sfătui să-ţi cauţi un alt loc... că pe drumul ăsta au apucat să umble alţii înaintea ta ! Mă-nţelegi ?

– Nu înţeleg nimic !

– Păi atunci am să te fac eu să-nţelegi. Văd că fără bătaie nu merge !

– Ce face ? Bătaie ! Dar pentru ce, mă rog ? Cred că ai cam tras la măsea astăzi...

Dar Ptaha îşi scoase mîinile din buzunare, cu intenţii care nu mai lăsau nici o îndoială.

– Tu să nu faci pe prostul cu mine, auzi ? Crezi că dacă au venit ai voştri la putere, gata, îţi merge ? !... Mă doare în cot pe mine de toate astea ! Cînd ţi-oi atinge vreo cîteva, ai să ştii şi tu ce-nseamnă să te pui cu un hohol [1] ! Nici ordonanţa care s-a dat zilele astea n-o să te scape ! spuse Andri ameninţător.

– Mă Andri, astîmpără-te ! Ce tot îndrugi acolo ? Ce putere şi ce ordonanţă ? Dacă ţi s-a făcut de bătaie, vezi-ţi de altul, răspunse Rajmund, pe care purtarea lui Andri începea să-l cam plictisească.

– Ce face ? ! Ţi-e frică, hai ? Va să zică, te simţi cu musca pe căciulă ? Polonezu-i tot polonez ! Mort, flămînd, dar nu se lasă, el vrea haină de mătase ! Îţi spun eu, v-aţi învăţat să-i încălecaţi pe hoholi ca pe măgari, asta-i !...

Rajmund făcu un pas spre el. Abia stăpînindu-se, îi spuse :

– Dacă n-ai fi beat, ţi-aş rupe coastele pentru vorbele astea !... Te legi de oameni ! Ca un cîine rău ! Nu ţi-e

---

[1] Poreclă şovină dată ucrainenilor. (N. t.)

rușine ! Și eu care te credeam băiat cumsecade... Ce ai tu cu poporul polonez ? Ce mătase ai văzut tu la mine ? Și pe cine am încălecat eu ? Prost mai ești !

Nu se știe cum s-ar fi terminat această ceartă, dacă de jos nu s-ar fi auzit o voce limpede de fată :

– Andri-i-i !

Întoarseră capul amîndoi. Lîngă căsuța din vale, pe platforma de ciment a castelului de apă, stătea Olesia. Ptaha șovăi cîteva clipe. Apoi își dădu din nou căciula pe spate și-ncepu să coboare. După cîțiva pași se opri și, fără să-l privească pe Rajmund, spuse :

– Fă bine și caută-ți alt loc de plimbare, că de nu... cît ai fi tu de-ai noștri... să știi că o să ai de-a face cu mine... Ai înțeles ?

Olesia aștepta nerăbdătoare ca Andri să ajungă jos. Vîntul rece și uscat se furișa șăgalnic pînă și-aici, în rîpă, și Olesia lupta din greu să-și scape fustele din hîrjoana mîinilor lui.

O flaneluță de lînă îi acoperea strîns pieptul și umerii. Împlinise șaisprezece ani... Era oacheșă, cu ochii negri, plină de viață și de avînt. În fiecare mișcare a ei, gingășia femeii se împletea cu siguranța și îndrăzneala. Și acest contrast o făcea nespus de atrăgătoare.

Sprintenă și mlădioasă, ca o căprioară de munte, era conștientă de farmecul ei. Femeia, care se și trezise în ea, îi indica mișcările cele mai grațioase, o învăța acea cochetărie gingașă folosită inconștient de orice fată, ca să placă.

– Ce vorbeai cu el ? îl întrebă ea deodată, nelăsîndu-i nici timpul să-i dea bună ziua.

– Așa... i-am pomenit de rudenia noastră : taică-său și cu bunică-mea sînt veri prin cunoștință... Dar tu ce stai aci și te uiți la el ? De ce-l lași în frig ? Mă mir că nu-l poftești în casă ! Ce ți l-aș mai fi încălzit eu, dacă n-ai fi fost...

Andri tăcu deodată. În ochii fetei citi atîta răceală, încît se fîstîci.

– Ce-ați mai vorbit ?

În întrebarea aceasta, Ptaha simți o amenințare fățișă. Își găsise nașul și n-avea nici o poftă să se certe cu ea ; venise-ncoace cu alte planuri. Dar întîlnirea cu Rajmund și tonul atît de aspru al Olesiei îi stricaseră tot rostul.

– Ce i-ai mai spus ? se răsti Olesia, izbind cimentul platformei cu tocul.

– ...I-am mai spus să se ducă la dracu de-aici. Ce mai vrei ?

Andri își zise că dacă ziua oricum i-a fost stricată, cel puțin să-și verse tot necazul. Vîntul răbufni deodată și o surprinse pe Olesia tocmai cînd se aștepta mai puțin, astfel încît fata trebui să-și strîngă furioasă fusta care-i zburase-n sus, umflată de vînt. Andri, stingherit, privi în altă parte.

– Ce măgar ! Mare măgar mai ești !... Ei, acum ce-o să creadă omul ăsta ? șopti ea.

Andri îi văzu ochii plini de lacrimi și se întristă :

– Las' să fiu măgar, dar de ce plîngi ? Doar nu ți-am...

– Eu plîng ? Atîta mi-ar mai trebui, să plîng pentru neghiobiile fiecărui puștan... Mă ustură ochii de vînt. Auzi ! Pretinde că-i cavaler !... Un mucos... și... uite la el !... Ia spune, ce dracu tot vii pe-aici ? De cîte ori ți-am spus că nu vreau să te mai văd ?...

– Ai zis tu așa ? Eu n-am auzit...

– Piei din ochii mei, urîciosule !

Olesia se-ntoarse cu spatele la el, și Andri nu mai știa cum s-o împace. Simți instinctiv că Rajmund n-a venit pentru întîlnire... Altfel s-ar fi purtat Olesia dacă...

– Atunci să fumăm o țigară... de necaz ! spuse el cu tristețe-n glas și vîrî mîna-n buzunar după tutun. Dădu cu degetele peste o hîrtie împăturită. O scoase și citi pentru a doua oară : „Ordinul comandantului forțelor armate ale Statului Polonez din Volînia".

– Nu știi, Olesia, taică-tău a citit drăcovenia asta ? Ce face el ? E acasă ? Mă duc să-i dau asta, dacă ție îți sînt atît de nesuferit.

– Nu se poate să intri. Tata are musafiri... Dă-mi-o mie.

Olesia îi luă din mînă hîrtia.

Ordinul era scris în limba rusă și în limba polonă. Olesia îl parcurse repede cu ochii și se-ntoarse spre Andri :

– Să nu vii după mine, mă-ntorc îndată ! și fugi spre casă.

Andri se simți ceva mai vesel... Se pare că lucrurile începeau să se-ndrepte. Întorcîndu-se cu spatele spre vînt, se apucă, de bucurie, să răsucească o țigară cît toate zilele.

Toți cei prezenți în odaie ascultau cu atenția încordată. Rajewski citea rar și răspicat :

– Paragraful unu... „Prin voința poporului polonez, începînd din ziua de azi, toată puterea în acest ținut aparține statului-major al legiunii..."

– Ei, ați văzut ? ! S-au oploșit în Ucraina și comandă în numele poporului polonez ! strigă mînios Ostap Sciabel, fierar la depou, un om chipeș, cu sprîncene negre.

– Ar fi interesant să-i întrebăm pe ăștia, cînd au cerut ei părerea poporului polonez ?! sări de la locul lui zveltul Metelski, iar în ochi i se aprinse văpaia unei uri de moarte.

– Paragraful doi... „Declarăm stare de asediu în oraș. Este oprit sub pedeapsa cu împușcarea a se umbla pe străzi după ora șapte seara..."

– Paragraful trei... „Sînt oprite orice fel de întruniri, adunări sau ședințe, fără autorizația noastră. Persoanele, surprinse făcînd agitație împotriva statului-major și a puterii noi, vor fi împușcate pe loc !"

– Oho !

– Se cunosc, cît de colo, apucăturile de lup !

– Halal „putere a poporului polonez“ !

– Şi tocmai de acest popor polonez se tem ca de dracu !...

– Paragraful patru... „Se pune în vedere tuturor că orice încercare de a acapara prin violenţă proprietăţile ca şi alte bunuri, aparţinînd cetăţenilor Statului Polonez, va fi calificată drept tîlhărie, iar acaparatorii vor fi consideraţi bandiţi şi vor suporta rigorile legii.“

– Aha ! Cu asta ar fi trebuit să înceapă !...

– Poporul nu se prea vede, dar biciul moşieresc se arată ! tună Ciobot.

– Deocamdată nu spun nimic despre pămînt, ca să nu se răzvrătească poporul. Mai e timp. Sîntem în plină iarnă, spuse Vorobeiko.

– Dar proprietăţile ce-s, mă rog dumitale ? i-o întoarse Sciabel.

– Citesc mai departe : Paragraful cinci... „Anunţăm recrutarea voluntarilor polonezi în unităţile nou formate. Fiecare voluntar va primi întreţinere completă, echipament şi cincizeci de mărci soldă pe lună.“

– Ei, şi mai departe ? întrebă cu nerăbdare Kovallo.

– Mai departe ?! „Statul-major va lupta fără cruţare pentru nimicirea bolşevicilor, cei mai primejdioşi duşmani ai Statului Polonez. Ordonăm : persoanele dovedite ca făcînd parte din partidul bolşevic să fie îndată deferite Tribunalului militar extraordinar, cercetările urmînd să se facă în douăzeci şi patru de ore.“

– Asta-i special pentru noi !

– Dac-ar fi după ei, n-am prea avea noi multe zile de trăit !

Ciobot îşi vîrî furios toate cele cinci degete de la mînă în claia de păr.

– Şi cine-i individul ăsta atît de iute ? întrebă el.

Rajewski se uită la semnătură :

– Colonelul Mogielnicki...

O clipă tăcură cu toţii. Rajewski puse ordonanţa pe masă.

– Cred, tovarăşi, că acum totul este limpede.

Ciobot trăgea adînc aerul pe nas, cu ochii ţintă la fereastră. Rajewski îi cuprinse pe toţi cinci cu privirea şi nu găsi în ochii lor nici frică, nici tulburare. „Straşnici oameni !"

Chipuri serioase de muncitori... Cam posomorîte... Sciabel arată prea aspru pentru vîrsta lui... Vorobeiko, trist, se gîndeşte la ceva. Nici Sciabel, nici Vorobeiko nu ştiu că şi Kovallo, şi Ciobot, şi doctorul Metelski sînt membri ai Comitetului revoluţionar. Pentru ei numai Rajewski era reprezentantul Comitetului.

Rajewski se apropie de gazdă.

– Trebuie să-i trimitem pe copii în recunoaştere prin oraş, să vadă ce mai e pe-acolo... Să se ducă Rajmund cu fata ta...

– Bine, le spun îndată.

– Acum să vedem ce-avem de făcut, propuse Rajewski.

Olesia veni în fugă spre Ptaha.

– Hai, nesuferitule, în oraş ! Să ne mai plimbăm, să vedem ce mai e pe-acolo.

În timp ce urcau malul, îi spuse cu hotărîre :

– Să te-mpaci cu Rajewski, că altfel să ştii că nu mai ies cu tine nicăieri ! Dacă n-ai fi fost atît de prost, ţi-aş fi spus ce face aici băiatul.

Apoi se apropie în fugă de cabină.

– Să mergem în oraş, Rajmund. Tata zice să ne ducem acolo, să vedem ce se mai întîmplă. Tatăl tău rămîne la noi şi aşteaptă. Iar aici o să stea Vorobeiko. Şi, pînă să-i ajungă Andri din urmă, adăugă tulburată : Multe prostii trebuie să-ţi fi spus Ptaha ! Dar nu-i băiat rău, să ştii. Nu fi supărat pe el !... Şi acum, haide !

Pe drum, Ptaha vorbea de parcă între el şi Rajmund nu s-ar fi petrecut nimic. Dinspre gară se auziră cîteva im-

pușcături... O locomotivă șuieră speriată, dar deodată amuți... Se făcu liniște...

– Andri, tu ai fost azi în oraș? Ce mai e pe-acolo? întrebă Olesia neliniștită.

– Dracu știe! Am văzut un detașament de cavaleriști. Lîngă primărie, cîțiva ofițerași înarmați. Pe unul l-am recunoscut: era Sladkiewicz, băiatul avocatului. Să vedeți ce mai vulturi albi și-au pus pe șepci! Și-s mai mult liceeni... Să te prăpădești de rîs, nu alta!...

De-a lungul liniilor ferate – nici un om... Porțile depoului – închise... Pustietatea aceasta avea în ea ceva amenințător. Mai aveau doar cîțiva pași pînă să ajungă la pasarela care trecea peste gară, cînd de după un colț al magaziei de mărfuri se furișă o siluetă... Era un polițai austriac... Se aruncă speriat la o parte, dar înfățișarea celor trei îl liniști. Gîfîind și tot întorcînd capul înapoi, le strigă în poloneză, pocind cuvintele și arătînd cu mîna spre nord:

– N-ați văzut pe-acolo oameni înarmați?

– Nu, răspunse Rajmund. Din toți trei numai el vorbea limba polonă.

Polițaiul o luă la fugă spre castelul de apă, dar Ptaha îi puse pe neașteptate piedică, trîntindu-l cît era de lung la pămînt. Cu aceeași iuțeală, Andri sări călare pe el. Și oricît de tare se zbătu polițaiul, nu putu să scape din mîinile puternice ale flăcăului.

– Rajmund, ia ușurează-l de levorver... dar iute!

Rajmund se aplecă spre polițai... Grăbit și tulburat, deschise tocul și scoase revolverul. Cît ai clipi, Ptaha sări din spatele polițaiului în picioare, trăgîndu-i totodată și baioneta din teacă, și se opri în poziție de apărare.

Rajmund răsucea în mîini *mauserul* luat, neștiind ce să facă cu el.

Totul se petrecuse atît de repede, încît, de fapt, Olesia nici n-a avut timp să se dezmeticească. Polițaiul se ridică

dintr-o dată de la pămînt. Falca de jos îi tremura de spaimă și de furie. Dar văzînd înfățișarea hotărîtă a lui Ptaha, îi pieri orice gînd de împotrivire.

– Și-acum, haide! Dă viteză la călcîie. Și Andri făcu un gest grăitor cu baioneta, arătînd înspre nord. Nu-nțelegi? Ai vrea să ți-o zic pe legea voastră? Machen trap la mama dracului!

Rajmund băgă revolverul în buzunar. De-abia atunci polițaiul începu să se depărteze grăbit de ei, întorcînd mereu capul. După cîțiva pași, desfăcîndu-și cureaua, aruncă teaca baionetei și tocul revolverului de care nu mai avea nevoie. Andri se duse și le ridică. Băgînd baioneta în teacă și zîmbind mulțumit, se întoarse îndărăt:

– Unde să mai ascund și drăcia asta?!

– Ești nebun de-a binelea! se răsti la el Olesia. Dacă ne împușca pe toți?

– Ehei! Dac-ar avea baba roate! Ce-i mai trebuie lui pistolul? S-a isprăvit cu ei... Pe cînd eu... o să mai am nevoie de el.

– Dar cu baioneta ce faci? Zvîrle-o dracului și hai să mergem!

– Ce face? Scot din ea două cuțite de toată frumusețea. Stai, o bag aici, sub scara asta... Aici nu se vede...

Rajmund și Olesia porniră înainte. Pe pasarelă îi ajunse și Andri.

– Ascultă, Andri, dacă ai de gînd să ne mai faci o figură ca asta, mai bine nu veni cu noi. Avem o sarcină prea importantă, îi spuse rece Rajmund.

– Ce aveți cu mine? Totu-i în regulă. De cînd voiam să am un pistol; și-acum să scap o ocazie ca asta din mînă?!... Da' rău l-am mai băgat în sperieți! Nu? Te pomenești că acum măsoară al zecelea kilometru. Mare caraghios!

Și Andri rîse atît de molipsitor, încît Rajmund și Olesia nu-și putură stăpîni zîmbetul.

Andri se simțea din nou bine dispus. Trecea pasarela, jucînd și cîntînd :

Hai, cumetre, zi-i așa,
Joacă ici, nu te lăsa !

Și deodată îi dădu în gînd să încheie cele petrecute cu un gest mărinimos :

– Știi ce, Rajmund, îți dăruiesc ție pistolul ! Ia-l ! Să nu zici că-s băiat rău ! Lasă, îmi găsesc eu altul...

Olesia se-ntoarse furioasă spre el :

– Ce, iar vrei să te repezi la careva ? Nu mai mergi cu noi ! Auzi ? Nu mai mergi, și gata !!

– Zău că nu ! Ce-ai cu mine astăzi ? De ce îmi tot strici cheful ? Eu o fac din tot sufletul și ea... Am zis o dată că nu mai fac nimic ? Am zis. Ce mai vrei ? Găsesc eu destule ocazii să-mi fac rost de altul !... Ce-ți pasă ție ? Uite și tocul, Rajmund, și să-l porți sănătos... Parcă se pricep muierile astea în chestiuni militare...

– Mai ușurel cu muierile !

Dar Andri n-o mai asculta. Îl cuprinsese pe Rajmund de braț și, tulburat, îi șoptea, zîmbind :

– Să fie al dracului cine-și mai aduce aminte de ce-a fost ! Înțelegi ? Iar cu drăcia asta... o să tragem noi, măcar cîte-un foc, la locul potrivit. Ce zici ?

Drept răspuns, Rajmund îi puse mîna pe umăr.

CAPITOLUL V

În duminica aceea, la palatul Mogielnicki se treziseră cu toții dis-de-dimineață.

În grajduri, oameni în uniforma legiunii poloneze puneau șeile pe cai. În dependințe, unde se aflau locuințele nenumăraților servitori ai casei, infanteriștii așteptau semnalul de plecare.

Schmultke şi Sonnenburg abia-şi terminaseră gustarea, cînd în cameră intră Józef şi-i întinse maiorului un bileţel. Maiorul citi şi spuse :

– Contesa Stefania ne roagă să trecem pe la ea pentru o afacere extrem de urgentă şi importantă.

Schimbară o privire nedumerită, dar se ridicară îndată de la masă şi, aranjîndu-şi tunicile, îl urmară în tăcere pe bătrîn.

La etajul întîi, Jósef deschise larg uşa budoarului, şi, cu gestul obişnuit, îi pofti pe nemţi să intre.

Dar în locul contesei îi întîmpinară cîţiva ofiţeri, în uniforme necunoscute. Unul din ei închise uşa în urma nemţilor şi rămase în spatele lor, cu revolverul în mînă.

– Ce-nseamnă asta ? întrebă Sonnenburg aspru.

Schmultke duse instinctiv mîna la şold. Dar revolverul lui rămăsese în camera maiorului.

Într-un colţ al budoarului, şedeau în fotolii Barankiewicz şi bătrînul conte.

– Luaţi loc, domnilor, spuse unul dintre ofiţeri, şi un zîmbet îi schimonosi faţa palidă.

Nemţii rămaseră în picioare.

Barankiewicz se sculă greoi din fotoliu şi se apropie de ei. Le-ntinse mîna ca unor cunoştinţe, dar nici unul din cei doi ofiţeri nu se clinti. Barankiewicz se făcu stacojiu la faţă.

– Hm-m-m... da !... începu el. Uitaţi-vă cum stau lucrurile, domnilor : fiindcă dumneavoastră părăsiţi ţinutul nostru şi nu mai sînteţi în stare să ne apăraţi, să menţineţi ordinea, ne-am hotărît să ne ocupăm noi înşine de treaba asta.

– Care „noi" ? întrebă Sonnenburg furios, aruncîndu-i o privire plină de venin.

– Noi, adică statul-major al legiunii poloneze. Am onoarea să vi-l prezint ! Şi Barankiewicz îşi suci trupul masiv spre unul din ofiţeri : Colonelul conte Mogielnicki, comandantul legiunii.

– Edward Mogielnicki? Colonel în armata franceză?

– Aproape așa, *Herr Oberleutenant!* De fapt sînt ofițer al gărzii imperiale ruse, dar războiul l-am făcut în Franța, ca membru al misiunii militare ruse. După lovitura de stat bolșevică am devenit ofițer francez, răspunse Edward, rece și politicos.

– Atunci trebuie să vă arestăm...

– Cam tîrziu, *Herr Oberleutenant!* Mai ales că v-am poftit aici pentru un scop cu totul diferit. Va fi mult mai bine pentru ambele părți, dacă vom discuta liniștiți situația care s-a creat, continuă Edward. Vom ocupa orașul... Dumneavoastră nu vă cerem decît neutralitate. Nu ne vom împotrivi la evacuarea dumneavoastră de aici, cu o singură condiție: să nu vă amestecați în treburile noastre. E de la sine înțeles că toate depozitele de arme și echipament trec în posesia noastră. – Schmultke făcu un gest plin de indignare. – Vă dați seama că aici nu este vorba de o răscoală a plebei, dar în urma dumneavoastră vin ostașii roșii, care se vor revărsa peste noi îndată ce vă veți retrage. Iată de ce sîntem nevoiți ca, fără a mai aștepta plecarea dumneavoastră, să instaurăm ordinea în ținut și să ne mobilizăm forțele. Mă adresez dumneavoastră, domnule maior și domnule locotenent. Amîndoi sînteți nobili și ofițeri. E drept că ne aflăm în lagăre inamice. Dar acum avem un dușman comun: revoluția. Dacă veți începe lupta cu noi, nu veți face decît jocul roșilor. Și nu cred că doriți asta!

Urmară cîteva clipe de tăcere. Schmultke îl privi întrebător pe Sonnenburg.

– Bine... Dar ce va zice comandantul garnizoanei? murmură Sonnenburg zăpăcit.

– Prea-sfinția sa episcopul Benedict s-a și înțeles cu domnul colonel, rosti cineva încet în spatele lui.

Nemții se-ntoarseră. În fața lor stătea părintele Hieronim, care în timpul discuției intrase, neobservat de nimeni, în cameră. Îi întinse lui Sonnenburg un plic sigilat... În

timp ce nemții citeau, el se retrase modest într-un colț și se așeză alături de bătrînul conte.

– Așadar, domnilor ofițeri, care este răspunsul dumneavoastră? întrebă Edward.

– Nu ne rămîne decît să ne supunem, răspunse Sonnenburg cu voce surdă.

– Prea bine! Dumneavoastră, domnilor, sînteți – bineînțeles – liberi. De azi înainte veți fi oaspeți în casa noastră. Fiți buni și preveniți-i pe soldații dumneavoastră cum trebuie să se poarte. Porucik Zaremba, puneți revolverul în toc. Podporucik Mogielnicki, transmiteți ordinul meu plutonului: să fie gata. Domnilor ofițeri – fiecare la postul său!

Peste o jumătate de oră, un mic grup de cavaleriști și infanteriști, cu trei mitraliere, porni spre oraș.

În celula mare era aproape întuneric. Două ferăstruici cu gratii groase de-abia dacă lăsau să intre puțină lumină. Înghesuială. În loc de cincisprezece oameni – treizeci și unu. Trupuri omenești zăceau claie peste grămadă pe paturile de lemn suprapuse... Duhoare și murdărie.

Un țăran, croit ca un uriaș, care stătea culcat de-a dreptul pe podea, întoarse spre Przygodzki capul său mare și, trecîndu-și toate cinci degetele în chip de pieptene prin barba-i stufoasă, zise:

– Ce tot latri acolo! De cînd e lumea, leșii ne-au tot plesnit peste bot... S-au învățat panii să se uite la noi ca la niște vite... Așa ne și spuneau: „dobitoace". Degeaba! N-o să fie pace între ucraineni și polonezi cît o fi lumea și pămîntul!

Przygodzki scuipă, plin de ciudă:

– Prost ești, măi omule! Din toate ai din belșug, numai minte puțină! Să ne luăm, de pildă, pe noi, pe mine și pe tine, ursule... De ce să ne dușmănim noi, mă rog ție? Pe tine, ca și pe mine, vrea să ne înhame la jug moșierul și să jupoaie șapte piei de pe noi... Va să zică – sînt po-

lonezi și polonezi... Doar n-or fi ei toți moșieri, lua-i-ar dracu. Mai sînt și coate-goale ca tine!

Țăranul îl asculta cu neîncredere.

– Nu te teme... dacă erai moșier, dădeai și tu în noi cu harapnicul cum dă și pan Zajączkowski. Spui că ești coate-goale, dar mie-mi tot vîri în ochi: „Ești prost, mă! Un bou de la țară, iar eu-s deștept." Mulțumesc de-așa vorbe. Prea te fudulești...

Przygodzki se ridică și se așeză pe pat. Cîteva clipe se uită posomorît la țăran, apoi zîmbi:

– Sucit mai ești, măi omule! Eu vin la tine cu sufletul deschis și tu te superi!

– Ăsta-i suflet deschis la tine: să mă faci urs și prost?

– Lasă, măi tată! Nu te uita la vorba mea, privește mai în adînc!

De sub pat apăru un cap ras, și niște ochișori ca de vulpe se-nfipseră în Przygodzki.

– Încăpățînat mai ești, pan Przygodzki! Vrei să-l faci pe boul ăsta cal de curse! Hi-hi-hi!

Și omul cu ochi de vulpe ieși de sub pat, unde dormise pînă atunci.

– Dar tu ce te bagi?! Ce treabă ai? îl întrebă liniștit țăranul, care înțelese că-i vorba de el, deși cei doi vorbiseră în polonă.

Przygodzki se uită și el cu răceală la omulețul acesta iute ca o sfîrlează, într-o haină de vară soioasă și cu cravata boțită.

– Ce treabă am? Uite că am, că de aia sînt...

– Măsluitor și spion! Asta ești, termină pentru el o voce limpede, tinerească, de undeva dintr-un colț al camerei.

– Taci, javră, că de nu!... și omulețul făcu un gest grăitor cu mîna.

Un muncitor în vîrstă, cu fața palidă, care stătea culcat lîngă Przygodzki, se amestecă în vorbă:

– Mai încet cu pumnii, pan Dziobek ! Bine-a spus Pšeniček. Vrei să spui că nu i-ai jefuit pe toţi prostănacii de-aici ?

– Eu ?! Eu i-am jefuit ?! şi Dziobek băgă mîna în buzunar.

Cei din celulă se treziseră mai de mult, dar abia acum începură să se mişte toţi, să dea semne de viaţă. Şi-n această foială, Dziobek simţi o ameninţare făţişă.

– Tu ce crezi, Patlai, de ce-şi vîră Dziobek mîna-n buzunar ori de cîte ori îl încolţeşte cineva ? Vrea să sperie sau are poate numai aşa, un nărav scîrbos ? îl întrebă Przygodzki pe vecinul său.

– Eu ştiu ce are acolo, interveni tînărul din colţ, trăgîndu-şi cizmele. Are o lamă de ras !

Sări apoi deodată în picioare şi, călcînd peste oamenii culcaţi pe podea, se apropie de Dziobek. Era un flăcău înalt, blond, cu ochi albştri, îmbrăcat în haine de brutar. Poliţia îl luase chiar de la lucru, pentru că sărise cu cuţitul la stăpîn, care-l stîlcea în bătaie pe-un ucenic de zece ani. Stăpînul brutăriei se alesese numai cu o uşoară zgîrietură, dar pe Pšeniček îl aştepta judecata.

– Arată ce-ai acolo ! îi strigă el lui Dziobek.

Toţi amuţiră. Dar în aceeaşi clipă, un paznic trecu în goană pe coridor... apoi se auzi un tropot de cizme grele.

Uşa celulei se deschise. În prag apăru un ofiţer îmbrăcat într-o uniformă pe care nimeni n-o mai văzuse pînă atunci. În spatele lui – cîţiva soldaţi. Speriat, lîngă el, directorul închisorii răsfoia registrul gros în care erau trecuţi arestaţii. Przygodzki sări în picioare : îl recunoscuse printre soldaţi pe fratele său, pe Adam, iar în persoana ofiţerului, pe acela care-l îndemnase să se înscrie în legiunea poloneză.

– Aici, domnule căpitan, sînt ţăranii arestaţi pentru răscoală, mormăi în nemţeşte directorul închisorii.

– Cei care au furat fînul lui Zajączkowski ? întrebă Wrona.

– Da, da... Şi şapte muncitori de la fabrica de zahăr.
– Ştiu...
– Mai sînt cîţiva inşi pentru fapte diverse ; printre ei – doi polonezi : Dziobek – pentru şantaj şi înşelătorie la jocuri de noroc, şi Przygodzki... acesta este un caz aparte, el ţine de competenţa comenduirii.
– Ştiu... Wrona îl şi văzuse în mulţime pe Przygodzki.
– ...iar restul... pentru infracţiuni mărunte ; avem şi un minor – Pšeniček.
Wrona luă registrul, notă ceva cu creionul roşu pe margine, în dreptul numelui lui Przygodzki, al muncitorilor de la fabrica de zahăr şi al ţăranilor.
– Celorlalţi să le dai drumul. Ce să-i mai adăpostim aici şi pe paraziţii ăştia !... Mergem mai departe...
Pînă să se deschidă celula următoare, directorul avu timp să citească numele celor ce urmau să fie eliberaţi. Peste douăzeci de minute numai şaisprezece oameni mai rămăseseră în celulă. Patlai îi trimisese în grabă nevestei sale cîteva vorbe prin Pšeniček ; iar Przygodzki spera să stea de vorbă cu fratele său.

– Pan căpitan, îndrăznesc să vă cer o favoare : eliberaţi-l pe fratele meu, pe Mieczyslaw Przygodzki... din celula nr. 9. Făcea agitaţie împotriva nemţilor... d-aia l-au arestat...
Vocea lui Adam tremura... Stătea cu mîna la cozorocul chipiului de confederat.
– Soldat Przygodzki, ştiu şi fără tine ce am de făcut... Marş la poartă !
Adam încremeni locului.
– Ce ţi-am spus ? Stînga-mprejur, marş ! Ce-mi stai aici, dobitocule ?
Tăcere... Izbit cu pumnul în obraz, Adam se clătină, cît p-aci să scape arma din mîini.
– Marş de-aici, că te-mpuşc ca pe un cîine !

Adam se urni greoi din loc... Mergea încet prin coridor, tîrîndu-și arma pe podea. Trecînd pe lîngă celula nr. 9, întîlni privirea fratelui său... Mieczyslaw auzise totul.

Știrea despre lovitura de stat și despre eliberarea celor arestați făcu într-o clipă ocolul orașului. În curînd, în fața închisorii se adună o mulțime de oameni. Un pluton de soldați din legiunea poloneză nu lăsa pe nimeni să se apropie de poartă.

Rajmund, Andri și Olesia se aflau și ei acolo.

Cei liberați erau înconjurați de lume și năuciți cu întrebările, dar nimeni nu știa nimic sigur. Îndată se adună lume și în jurul tînărului muncitor de la brutărie, care ieșise fugind pe poartă...

– Și tu ai fost închis ?

– Da !

– Va să zică le dă drumul la toți ? îl întrebă Rajmund.

– Da' de unde !... Numai hoților le dă drumul... Iar pe cei cinstiți îi mai închid cu un lacăt...

– Atunci și tu ești hoț ? Atenție la buzunare, Rajmund. Știi tu : „Te uiți la el, adio portofel !"

Pšeniček se-ntoarse furios spre Andri.

– Mă faci hoț, hai ! *Sakramentska potwora*[1] !

– Tu te-ai făcut ! i-o întoarse Andri, gata să se bată.

– Ce vă-ncăierați ca niște cocoși ? Nici nu te lasă să-l întrebi pe om ca lumea ! strigă o femeie în vîrstă, trăgîndu-l pe Pšeniček de mînecă : Spui că nu le dă drumul la toți ? Pe cine oprește ?

– Păi am mai spus : care-s pentru dreptate, aceia rămîn închiși !... Dar să nu-mi mai spuie careva hoț, că piftie îl fac ! Eu am fost închis pentru dreptate ! Dracu știe de ce mi-au dat drumul !

---

[1] Înjurătură poloneză. (N. t.)

– Ei, tu de colo ! Ce tot îndrugi ? Vrei să intri înapoi după gratii ? strigă un domn bine îmbrăcat, pe care tot orașul îl știa că-i proprietar al unei fabrici de mezeluri, amenințîndu-l pe Pšeniček și împingîndu-l cu bastonul în spate.

Andri îi smulse bastonul din mînă :

– Ce dai în el, cîrnat împuțit ? Na, ține restul, și cu o lovitură de baston Andri îi zvîrli gambeta din cap.

– Puneți mîna pe el ! Poliția ! zbiera omul, acoperindu-și chelia cu mîna.

Caldarîmul răsună de tropotul copitelor.

– Ce-i cu adunătura asta ? întrebă Edward Mogielnicki de sus, de pe cal, aruncînd o privire disprețuitoare asupra mulțimii adunate lîngă închisoare. Porucik Zaremba, evacuați piața !

– Cir-cu-lați ! comandă Zaremba.

Sabia sclipi deasupra capului său. Mulțimea se feri în lături și-ncepu să fugă, răsturnînd totul în calea ei.

Plutonul de soldați de lîngă poarta închisorii luă arma în cumpănire. Asta putea fi și un salut pentru comandant, dar și un avertisment pentru mulțime.

Rajmund, Olesia și Pšeniček, după ce străbătură în goană vreo două străzi, se opriră. Soldații din legiunea poloneză plecară în galop, îndată ce-mprăștiară mulțimea.

– Unde-i Andri ?! Nu l-ați văzut ? întrebă îngrijorată Olesia.

De fugă îi ardeau obrajii și sufla greu.

Tînărul brutar o privi pe fată, apoi pe Rajmund, și zîmbi trist.

Ptaha apăru pe neașteptate dintr-o ulicioară... Fugea în salturi ușoare, învîrtind în mînă un baston.

– A-a-a ! Aici erați ! Ptiu !... Am cam rămas în urma voastră...

Ochii îi sclipeau de veselie.

Cînd ajunse lîngă prietenii săi, se rezemă cu spatele de gard și se porni să rîdă cu hohote.

– Ei, dacă nu l-ați văzut cum a șters-o! O-of, mor!... Cînd toți au luat-o la sănătoasa, i-am mai croit una bună cîrnățarului... Și cînd a zbughit-o, fugea atît de repede, c-abia l-am putut ajunge din urmă! Și i-am mai tras încă una... de bun rămas! Fugea de mine ca de dracu și a intrat pe poartă...

Pšeniček rîdea și el.

Privindu-i, Rajmund și Olesia abia se puteau stăpîni să nu rîdă.

– Nu mai merg nicăieri cu tine! Mă faci de rușine... Nu te știam atît de zurbagiu!...

– Ei, lasă! Ce sînt eu de vină dacă astăzi toate-mi ies pe dos? răspunse Andri senin. Ia-ți bastonul, prietene. Pe tine te-a atins cu el, ține-l ca amintire! Dar, ia spune-mi, n-ai văzut pe-acolo pe vreunul din muncitorii noștri?... Pe Patlai, pe Șiroki? îl întrebă Andri pe brutar, întinzîndu-i bastonul.

– Cum nu! Păi cu ei am stat... Cumsecade om – Vasili Stepanovici! Toți muncitorii-s la un loc... Și mai e unul cu ei... Przygodzki... Și ăla-i om de ispravă, spunea Pšeniček, vorbind cu greutate în limba ucraineană.

– Știi ce? hotărî Rajmund, după o clipă de chibzuială. Hai la nevasta lui Vasili Stepanovici... Să-i povestești chiar tu toate astea...

– Chiar, că și el m-a rugat să-i transmit nevestii-si ceva.

– Hai, atunci să mergem... Stai să facem cunoștință.

– Domnule căpitan, unul din cei eliberați vrea să vă comunice ceva important. Directorul închisorii îl arătă pe Dziobek.

– Ei, ce este? Spune repede! aruncă Wrona, intrînd în cancelarie.

— Să-mi dea voie preamăritul pan să-l felicit pentru victorie... Şi eu sînt polonez, şi eu... începu pe un ton patetic Dziobek.
— Mai scurt!
Dziobek înghiţi sfîrşitul frazei, rînji slugarnic şi-ncepu să-ndruge grăbit:
— Ca polonez, am datoria faţă de patrie să vă servesc cu credinţă... Am nimerit în închisoare numai dintr-o neînţelegere...
— Mai scurt, neam de cîine! zbieră Wrona.
— Socot de datoria mea să vă comunic, pan căpitan, că în celula nr. 9 au rămas oameni primejdioşi... Mai ales acela... Patlai... dar şi Przygodzki! Ei fac mereu propagandă comunistă. Mai ales Patlai e primejdios. E un bolşevic îndîrjit, pan căpitan! Aţi binevoit să-i daţi drumul puşlamalei celeia... Pšeniček. Şi ăla e foarte primejdios! Tot timpul a stat pe lîngă el. Patlai i-a şoptit ceva înainte de a pleca. Dacă nu e prea tîrziu, ordonaţi să-l aresteze. Dacă vrea pan căpitan, pot să-i povestesc totul cu de-amănuntul.
— Bine! Mai vorbim noi... Şi fiindcă veni vorba, ce-ai de gînd să faci de-aici înainte?
— Ce binevoieşte pan căpitan!...
— Fie, am să încerc... Poate o să iasă un agent bun din tine! Însă fără fandoseli... altminteri — un glonţ în cap şi la gunoi cu tine!...
— Vai de mine, pan căpitan! Se poate? O să caut să fiu demn de-ncrederea ce-mi arătaţi!...

Seara, Rajewski cu fiul său se apropiară cu băgare de seamă de căsuţa lor... O lampă aprinsă ardea la fereastră.
— Înseamnă că totul e în regulă. Mama-i acasă.
Tatăl intră în curte, iar fiul rămase la poartă de pază... Toată ziua băiatul alergase prin oraş, îndeplinind însărcinările date de tatăl său.

Peste cîteva clipe, mama ieşi din casă. Din mers ea îi şopti la ureche :

– Mă duc la nevasta lui Patlai. Oliva, tipograful, e la noi. L-a aşteptat pe tata... şi dispăru în întuneric.

„Scumpa de ea, măicuţa mea dragă ! Cît de mult s-a schimbat. Parcă-i alta, nu ştiu cum... atît de tînără !..."

– Le facem pe toate, tovarăşe Rajewski. Fiţi fără grijă. Avem în depozitul tipografiei o presă de rezervă de tip „Boston"... de mînă... Pentru la noapte avem o comandă urgentă a statului lor major... Scoatem nişte ordonanţe, ordine de mobilizare şi livrete militare... Am să vă aduc şi dumneavoastră cîteva exemplare... nu strică... poate o să aveţi nevoie... Iar ăsta am să-l tipăresc chiar eu la noapte. Vreo cinci sute de exemplare... mai multe nu cred să pot. Numai că manifestele trebuiesc ridicate cît mai de dimineaţă... şi zaţul de asemeni... altfel n-o să am timp să-l desfac. Mai încolo o să vă aduc şi şapirograful... îl demontez şi-l aduc bucăţi, bucăţi... o să vă prindă bine. De altfel cred că n-o să mai putem lucra în tipografie. Cînd o să le descopere, o să întoarcă totul cu fundul în sus... Trebuşoara asta trebuie pornită cu socoteală. Altminteri rămîi şi fără cap... spunea Oliva, cumpănind liniştit situaţia.

Bătrînul culegător îi plăcu lui Rajewski. Avea faţa plină de creţuri mărunte. Purta ochelari mari, cu rama de alamă, în dosul cărora se ascundeau nişte ochi albaştri, plini de bunătate...

– Spune-mi, tovarăşe Oliva, în afară de dumneata, mai este cineva acolo în care am putea să avem toată încrederea ?

– Cine mai poate să ştie ? Sînt, desigur, şi oameni de treabă, dar n-o să-şi rişte capul... Nu-s deprinşi cu aşa ceva... Iar ceilalţi... şi mai rău : doi pesepişti, un sionist şi trei – după cum bate vîntul... Poate doar Emma Stohlberg... Taică-său e ungur, dar fetişcana s-a născut

aici. E cam mică... totuşi, cred c-am putea avea încredere în ea.

– Bine, tovarăşe Oliva, atunci la treabă !

Tipograful se sculă.

– Da, cît pe-aci să uit... Spune-mi, n-ai putea să ne faci o ştampilă ?

– Nu-s gravor, dar cred că am să vă fac ceva. Doar nu vă trebuie cu cine ştie ce zorzoane. He-he... Cutele de pe obrazul său prinseră viaţă şi i se adunară raze-raze în jurul ochilor. Ei, rămîneţi cu bine... Să mi-i trimiteţi pe copii pe la cinci dimineaţa.

Rajewski reţinu o clipă în palmele sale mîinile înnegrite de plumb ale lui Oliva.

– De ce nu eşti în partid, tovarăşe Oliva ?

– Sînt prea bătrîn... Nu-i de mine... Lasă-i pe ăi tineri. Eu am să le ajut... Chiar dacă m-ar spînzura pe mine, nu e cine ştie ce pagubă ; mi-am trăit traiul. Bineînţeles, nimănui nu-i vine uşor să moară, dar tot parcă mai greu îi vine unui tînăr.

Îl privi pe Rajewski sever, pe deasupra ochelarilor, şi, după cum i se păru lui Zygmunt, cu imputare.

După plecarea lui Oliva, Rajmund intră în casă.

– Uite, băiete, am hotărît să-ţi încredinţăm organizarea Uniunii Tineretului Comunist. Partidul are nevoie de oameni care să stea de strajă, care să facă recunoaşteri, are nevoie de tineri devotaţi. Vezi şi tu, ne aflăm în plin lagăr inamic ; un pas, o mişcare nesăbuită pot nimici întreaga organizaţie. Uneori, din lipsă de experienţă, tineretul e imprudent. De aceea, primirea tovarăşilor noi în organizaţie este un lucru de mare răspundere. Să-i primim numai pe cei curajoşi şi conştienţi, care sînt gata să-şi dea şi viaţa. Închipuieşte-ţi c-am primi în rîndurile noastre pe un fricos şi că, din cine ştie ce pricină, acesta ar încăpea pe mîna jandarmilor. Sigur că ne vinde pe toţi, ca să-şi scape pielea. O să fie revoluţionar numai pînă la prima arestare. Atît. Există asemenea amatori de

senzații tari. Pentru ei lupta noastră nu este o chestiune de viață și de moarte... Se joacă de-a revoluția. De boala asta suferă de cele mai dese ori intelectualii, care s-au intoxicat cu romane de aventuri. Cînd lucrurile nu se mai cheamă „joacă", atunci cînd e primejdie de moarte, începe să le fie frică. Vom hotărî împreună cine să intre în organizația de bază a viitoarei Uniuni. Pe cine-l socotești cel mai indicat, cel mai demn ?!

Rajmund rămase pe gînduri.

– Nu știu, tată... E o răspundere atît de mare, șopti el în cele din urmă.

– Ai dreptate ! O să te ajut... Ce crezi despre Olesia Kovallo ? E dintr-o familie de oameni de treabă. Nu-s decît doi : tatăl și fata, legați și prin sînge, și prin lupta comună. Ea, după cît mi se pare, este o fată plină de curaj.

– Da, sînt de aceeași părere.

– Așadar, iată un tovarăș. Mai departe... Pe cine mai cunoști ?

Rajmund tăcu multă vreme, apoi spuse :

– Pe Sarra Mihelson. Spielman a dat-o afară din atelier, iar proprietarul i-a azvîrlit azi familia în stradă. Stau cu lucrurile îngrămădite în curte. Am văzut-o adineaori. N-au unde să se ducă... Cum am putea să-i ajutăm, tată ?!

Rajewski chibzuia ceva.

– Să se mute la noi...

– Dar unde să-ncapă ? Aici, și așa n-ai loc să te miști, iar ei sînt șase... și lucrurile...

– Nu-i nimic. Noi tot o să trebuiască să plecăm de aici. Știi prea bine că mișună agenții prin oraș. Azi, mîine, ne vor dibui. Lasă-i să se mute aici. Să facă ce-or vrea cu lucrurile noastre, iar noi trebuie să ne risipim care încotro. Eu am să stau deocamdată la Kovallo, mama – la mătușa Marcelina, iar tu – undeva, la unul

din tovarăşi... Dar ne-am abătut de la discuţia noastră. Va să zică, Sarra... Bine. Şi pe cine mai ai în vedere?

– Andri Ptaha... Curaj are cît trei... Numai că îi cam place tărăboiul şi uneori sare peste cal. Eu cred că e conştient, dar se aprinde prea repede.

Rajewski zîmbi:

– O să-l ţineţi voi în frîu deocamdată... Precauţia va veni o dată cu conştiinţa că ar putea să-i piardă şi pe alţii. Ţi-e prieten, nu-i aşa?

– Da, adică nu tocmai prieten... Dar e prieten bun cu Olesia...

Rajmund se arătă foarte încurcat.

– Aha! Nu e rău... Prietenia e un lucru mare... Şi la cine te mai gîndeşti?

– Mai e flăcăul acela care a fost închis împreună cu Patlai. Un ceh... Pšeniček. Seamănă la fire cu Andri.

– Bine! Să vorbeşti mîine cu ei, cu fiecare în parte, fără să-i numeşti pe ceilalţi. Vorbeşte-le despre toate greutăţile, ca băieţii să ştie ce-i aşteaptă... Şi numai dacă îşi vor da consimţămîntul, îi vom putea număra printre membrii Uniunii Tineretului Comunist. Primul grup va fi aprobat de Comitetul revoluţionar, iar pe urmă îi veţi primi singuri pe tovarăşii noi... Şi-acum, du-te la castelul de apă. La noapte vom avea de îndeplinit acolo o sarcină foarte importantă... O să-ţi spună Kovallo. Ai o armă?

– Da, am un revolver; l-a luat Andri de la un poliţai.

– Ştii să umbli cu el?

– Nu ştiu.

– Hai să-ţi arăt.

După ce Rajmund învăţă cum să mînuiască revolverul, tatăl lui îi spuse:

– Ţine-l şi nu uita. Nu trebuie să-l foloseşti decît în cazuri excepţionale, cînd nu mai ai încotro. Dar o dată ce ai început să tragi, apără-te pînă la ultimul glonţ. Fie că ai tras o dată sau de zece ori, primeşti aceeaşi răsplată

de la jandarmi. Du-te, băiatul meu, şi fii cu băgare de seamă...

Pentru prima oară îi spusese „băiatul meu". Rajmund ar fi vrut să-l îmbrăţişeze, să se lipească de pieptul lui, să-i spună : „Cît de mult te respect şi te iubesc, tată !" Dar, observînd la el un gest de nerăbdare, se-ntoarse repede şi plecă.

În drum spre castelul de apă se abătu pe la Sarra, ca s-o bucure cu vestea cea bună. Dar nu putu să stea de vorbă cu ea aşa cum îl instruise tatăl lui : erau într-una întrerupţi...

Mai avea vreo două ore libere şi se-ndreptă spre cartierul industrial, unde locuia Ptaha.

Andri era acasă... Stătea pe pat şi cînta la mandolină cîntece şi jocuri ucrainene. Tocmai terminase melodia tristă a cîntecului : *Fără mamă, fără tată, rău mi-e viaţa blestemată* şi trecuse la veselia frenetică a gopacului [1]. Cînta cu măiestrie. Cîrlionţul de pe frunte îi sălta nebuneşte în ritmul degetelor, pe care aproape că nu le puteai urmări de iute ce se mişcau.

Fratele lui mai mic, Vasiliok, băiat de nouă ani, şedea pe pat în spatele lui, cu capul în jos, între perne, şi cu picioarele în aer, şi făcea cu ele fel de fel de mişcări caraghioase. Uneori îşi pierdea echilibrul şi cădea într-o parte pe pat, dar îndată azvîrlea ca un mînz din picioare şi revenea la poziţia verticală.

Văzîndu-l pe Rajmund, Andri îşi termină concertul cu un *fortissimo* atît de puternic, încît două strune nu rezistară şi plesniră, ceea ce-l entuziasmă pe stăpînul mandolinei.

– Straşnic i-am mai zis !! Au plesnit şi strunele ! şi sări de pe marginea patului, punînd mandolina pe masă.

Mama lui Andri nu era acasă ; plecase prin vecini.

– Am de vorbit cu tine, Andri... Ceva foarte important.

---

[1] Dans popular ucrainean. (N. ed.)

– Ce s-a întîmplat ? se nelinişti acesta. Hai, dă-i drumul odată !

– Trebuie să fim numai noi doi.

Andri se întoarse spre Vasiliok, care şedea acum pe marginea patului, legănîndu-şi picioarele goale, şi se scobea în nas cu un aer grozav de preocupat.

– Vasiliok, ia mai du-te tu puţin pe-afară !

– Păi de ce să mă duc ?

– Du-te, n-auzi ?! Las' că putem să stăm şi fără tine.

– Nu mă duc. Afară-i frig şi eu n-am cizme.

– Ia ghetele mamei.

– Zău ? Ca să mă bată pe urmă ?!

– Ţi s-a făcut de curea ? Ce-i asta ? ! Poate vrei să plec eu afară?!

– De ce să pleci ? Îmi astup urechile şi n-aveţi decît să vorbiţi.

– Vaska ! ridică Andri tonul.

Dar Vasiliok şedea tot acolo, pe pat, şi nu voia de loc să se supună. Andri începu să-şi desfacă, încet, cureaua. Vasiliok îi urmărea atent mişcările. Rajmund îl luă pe Ptaha de braţ :

– Hai afară, Andriuşa. Adevărat, e prea frig...

Se aşezară pe treptele scării. Uşa scîrţîi uşor.

– Vaska, te omor în bătaie ! Te-nvăţ eu minte să mai tragi cu urechea !

Uşa se închise în grabă.

– Şi-l baţi cu adevărat ?

– Aiurea ! Dar seamănă leit cu mine, puşlamaua ! Îi spun una, iar el alta. Nu pot să-l bat ; mi-e tare drag, afurisitul ! Şi el ştie asta... Dar dacă-l iei cu binişorul, face orice... Nu suferă, broscoiul, să-i comande cineva !...

...Rămaseră mult timp aşa, sfătuindu-se încet.

Andri îl conduse pe Rajmund pînă la portiţă. Stătură cîteva clipe în tăcere, mînă-n mînă.

– Înţelegi, Andri, nu trebuie să ştie nimeni...

– Ți-am spus doar, Rajmund. Mormînt ! De cîte ori nu m-am gîndit eu : Nu se poate, trebuie să fie pe lume oameni care să aducă domnia adevărului pe pămînt... Și uite că sînt !

– Poate te mai răzgîndești. Atunci îmi spui mîine.

– Eu să mă răzgîndesc ! Să crăp aici, pe loc, dacă mă dau îndărăt ! Ehei, Rajmund ! Nu mă cunoști tu pe mine ! Crezi că sînt dintr-ăia cu gura mare ? Nu ! Plînge inima în mine după viața cea adevărată !

Noapte-ntunecoasă și geroasă. De-a lungul liniilor ferate bătea un vînt rece.

În gară fusese schimbată tăblița de pe ușa secției de jandarmi. Dar de fapt scria același lucru, numai că în limba polonă.

Nimeni din cei care se aflau în biroul jandarmeriei nu știau că o locomotivă de manevră de pe linia de garaj a dat ca din întîmplare peste un vagon singuratic, pe care l-a împins și i-a făcut vînt înainte, ca pe urmă să se oprească tot atît de neștiută de nimeni și să facă calea-ntoarsă. Iar vagonul luneca singur spre locul unde-l așteptau vreo douăzeci de oameni. Către ziuă, aceeași locomotivă remorcă vagonul de pe linia moartă de lîngă castelul de apă, spre locul unde se afla aseară.

Înainte de revărsatul zorilor, Rajmund scosese din depozitul tipografiei un teanc de manifeste învelite într-un sac. Nu închisese ochii toată noaptea. Dar abia de-acum înainte avea de-ndeplinit munca cea mai primejdioasă...

Dimineața, familia Mihelson se mută în odăița lui Rajewski. Jadwiga îi anunțase pe proprietari că ea și fiul ei pleacă din oraș.

Iar castelul de apă primi un nou chiriaș...

Wrona termină de citit pentru a treia oară manifestul proaspăt tipărit. „Proletari din toate țările, uniți-vă !" Titlul era imprimat în limbile rusă, ucraineană, polonă și

germană. Un îndemn la insurecţia armată! „Toată puterea în mîinile Sovietelor! Jos capitaliştii şi moşierii! Pămînt ţăranilor!" Ah, neam de cîini! Şi doar e imprimat în tipografia de aici, sub nasul nostru!... Ce-o să spună Mogielnicki? Dar semnătura, semnătura dracu s-o ia! „Comitetul revo-o-luţionar"! Va să zică există şi aşa ceva?!...

– Ei, cine-i acolo?

Santinela se ivi în uşă.

– Să vie aici Dziobek, mama lui!...

Dziobek năvăli în biroul şefului de jandarmi zdrăngănind din sabia pe care o tîra pe jos, după moda husarilor austrieci.

– Am onoare...

Dziobek se poticni, văzînd cum pe loc se schimonoseşte obrazul lui Wrona.

Căpitanul se sculă de la masă cu un manifest în mînă. Dziobek nu ştia dacă Wrona zîmbeşte, sau dacă o convulsie îi schimonoseşte buzele.

– Ce-i cu asta?

– Am onoare să vă raportez că agenţii mei m-au înştiinţat despre asta... De dimineaţă, cîţiva inşi au afişat şi aceste foi, o dată cu afişele de cinematograf. Priviţi-le, vă rog: pe o parte-i tipărită ordonanţa dumneavoastră, pe cealaltă – manifestul. Aşa le-au şi afişat: unde s-a putut – manifestul, unde nu – ordonanţa! Pe urmă îndrăznesc să vă raportez că un băiat de vreo zece ani alerga pe străzile din centru cu ziarul nostru şi-mpărţea aceste foi, strigînd: „Citiţi ordonanţa comandamentului". Cînd patrulele noastre au citit manifestul, mai ia-l de unde nu-i!... Îndrăznesc să vă mai raportez că indivizi necunoscuţi au împărţit astfel de manifeste şi la fabrica de zahăr şi la calea ferată. Am arestat întreaga tipografie. Dar acolo, în afară de materialele noastre, nu s-a găsit nimic. De altfel, acolo lucrează doi pesepişti, care se jură

pe viața lor că la ei nu putea nimeni să le tipărească. Cu siguranță că ăia au o mașină proprie.

– Dar de unde au luat ordonanțele ?

– Îndrăznesc să vă raportez că de la primărie ; din altă parte n-au avut de unde să le ia. Sînt stive întregi acolo, de-a dreptul pe coridor... Putea să ia oricine !...

Wrona făcu doi pași spre vagmistru.

Dziobek se trase tot cu doi pași înapoi.

– Ascultă-mă, escrocule !... Eu te-am îmbrăcat cu uniformă de militar, te-am făcut gradat, dar tot eu am să te spînzur ! Iar înainte de a te spînzura, dau ordin să ți se tragă vreo sută de bice... dacă nu dai de urma lor. Uite, ai aici o mie de mărci... Strînge-ți toată adunătura și să nu-mi vii fără ăia care au tipărit manifestele. Ai înțeles ? Dacă reușești, te fac podporucik și-ți dau pe deasupra și o mie de mărci... Pe cinstea mea că fac o crimă împotriva onoarei ! Mutra asta de nespălat nu e demnă de epoleții de ofițer. Dar o să-i ai, dacă nu preferi spînzurătoarea ! Să nu-ți dea cumva prin cap să fugi cu banii ; te găsesc și-n gaură de șarpe. Marș !!

Dziobek luă banii și se-ntoarse atît de brusc, încît sabia nu-l ajunse din urmă și vagmistrul, încurcîndu-se în ea, fu cît p-aci să cadă. Apucă atunci sabia cu o mînă și o zbughi pe ușă afară.

– Așadar, de aceea l-au trimes pe soțul tău pe front, șopti Ludwika.

– Da, preamărită pani ! Vă rog. Vă sărut picioarele ! Ce nu face pan conte pentru luminăția voastră !... Salvați-l !

Franciszka îmbrățișa genunchii Ludwikăi, plîngînd cu suspine.

– Bine, am să fac tot ce-mi va sta în putință... dar nu mai plînge, spuse Ludwika, care-și pierduse cumpătul.

— În numele sfintei Maria, grăbiţi-vă, preamărită pani. O să-l împuşte la noapte... Chiar căpitanul a spus-o, suspină Franciszka, sculîndu-se cu greu în picioare.

— Chiar acum mă duc la conte... Linişteşte-te, Franciszka ! rosti Ludwika şi, ocolind privirea femeii istovite de atîta chin, ieşi repede din odaie.

— Cine-i acolo ? A, tu eşti, Ludwis ? Iartă-mă, sînt foarte ocupat.

Edward puse în furcă receptorul telefonului de campanie.

Biroul lui se transformase într-un stat-major. Pe masă — două telefoane ; pe perete — harta ţinutului, plină de stegulețe roşii şi negre, pe divan — sabia şi revolverul.

— O clipă, Eddy... Te rog să faci ceva pentru mine...

— Spune, Ludwis... Ştii doar că pentru tine fac totul...

Telefonul zbîrnîi, Edward ridică receptorul.

— Da, la aparat... Ce ? O răscoală la Pawlodz ? Cum ? Focuri de armă la gară ?! Cercetaţi imediat ce-i acolo... Se-nţelege ! Toată lumea să fie gata... Vin numaidecît. Cum ? Eşalonul german ? Trimiteţi un pluton pentru paza conacului. Da... Plec îndată...

Înfuriat, Edward trînti receptorul.

— Ce s-a întîmplat, Eddy ?

Mogielnicki îşi încheie grăbit centura, de care erau prinse sabia şi revolverul. Era negru la faţă de mînie.

— Neplăceri fără importanţă... Totul se va aranja... O să vină curînd Władisław cu un pluton de cavalerişti... Nu fi îngrijorată, bucuria mea ! Totul se va aranja ! Dar, pentru orice eventualitate, fiţi gata de plecare... O să vă telefonez de la statul-major. La revedere !...

— Eddy, dar rugămintea mea ?

— Iartă-mă, o să mi-o spui diseară !

— Dar o să fie prea tîrziu ! Te rog, Eddy, te implor ! Fă asta pentru mine : dă-i drumul băiatului lui Józef !

Mi-e frică s-o și spun: vor să-l împuște în noaptea asta...

I se așeză în cale.

– Aha, asta vrei ! Nu, asta n-o pot face ! E un om primejdios... Și-n general, scumpa mea, nu te băga în astfel de treburi... Sînt grăbit, Ludwis !

– Eddy, te implor ! Fă-o pentru mine. Auzi, te implor !...

Îl cuprinse de umeri și, tandră, se lipi de el.

Dar el se desfăcu din îmbrățișarea ei și o dădu hotărît la o parte.

– Nu mai pot rămîne nici o clipă... Sînt așteptat... la gară sînt tulburări. La revedere !...

Îl apucă de mîneca tunicii :

– Eddy, în numele dragostei noastre ! Te rog ! Dacă n-o faci, înseamnă că nu mă iubești !...

Edward se întoarse spre ea, atît de rece, atît de străin...

– Te rog, îți cer... da, îți cer să nu te mai amesteci în treburile statului-major ! Vrei imposibilul. Ce ai cu ei ? Acești oameni sînt gata să ne distrugă, și tu îi mai și aperi ?! Umanitatea ta e nelalocul ei. Trebuiesc nimiciți ca niște cîini turbați ! Și te rog, fără istericale !... În loc să mă ajuți, mă-ncurci numai !

Ușa se-nchise. Pași hotărîți și zornăit de pinteni răsunară pe coridor. Peste o clipă, trei călăreți zburau în galop spre oraș.

CAPITOLUL VI

Dziobek își pusese-n gînd cu tot dinadinsul să-și cîștige epoleții auriți de locotenent și o mie de mărci pe deasupra, iar în caz de nereușită s-o șteargă cît mai departe cu putință. De altfel, tot voia el de mult să-și schimbe locul. Dar acum, cînd jocul abia începea, cînd de-abia se îm-

părţeau cărţile, măsluitorul birui pe fricosul din el. Întîi să „spargă banca" ! S-aştepţi mult şi bine şi nu mai apuci vremuri atît de nesăbuite ca astea, cînd poţi tot atît de uşor să devii general, sau să fii spînzurat ! Să nu te prăbuşeşti, asta-i totul ! Cartea cea mare numai o dată ţi-e dat s-o joci... Se puse deci pe treabă.

Luînd cu el doi caporali şi un sergent de jandarmi – pe Kobylski, care pînă mai ieri fusese portar la „hotelul" doamnei Puszkalski – Dziobek se repezi spre cartierul muncitoresc.

Trăsura se opri lîngă casa unde locuia Pšeniček.

– Stai ! Dziobek sări din trăsură. După mine, Kobylski ! Poate prindem pe scîrba aia de Pšeniček.

Şi, luîndu-şi sabia în mînă, dădu buzna în curte.

– Uite-l ! Uite-l ! Stai, că trag ! zbieră el cuprins de o bucurie sălbatică, atunci cînd – drept sub nasul lui – statura înaltă a brutarului o zbughi înapoi pe coridor.

Leon năvăli în odaie ca un vîrtej şi-ndată răsuci cheia în broască.

– Sfîntă Fecioară ! Ce s-a întîmplat ?! strigă mama lui.

Dar cineva lovea în uşă s-o spargă nu alta.

– Dă-i, Kobylski, c-o şterge !

Sergentul îşi făcu vînt şi, cu toată greutatea corpului, se izbi de uşa care se prăbuşi ; se năpusti în odaie o dată cu uşa şi, pierzîndu-şi echilibrul, se rostogoli pe podea. În aceeaşi clipă, Pšeniček o zbughi spre fereastră, sfărîmă cu capul tocul cu geam cu tot şi sări-n grădină.

Zăngănitul de geam spart, oamenii care năvăliseră în odaia lor şi fuga băiatului, toate astea îi năuciră pe bătrînii Pšeniček. Rămaseră încremeniţi de groază.

– Pune mîna pe el ! striga Dziobek turbat. Uşa doborîtă şi Kobylski, care tocmai se ridica de jos, îl împiedicară să se repeadă la fereastră.

– Iar l-am scăpat !... Stai ca un butuc ! Ce-ai păzit ? Ţi-a fugit de sub nas, nemernicule !

Kobylski se oţărî şi el, frecîndu-şi genunchiul lovit:

– Păi nu v-a scăpat şi dumneavoastră de sub nas, pan Dziobek?

Dziobek se repezi la bătrîn:

– Hai, mortăciune, vino cu noi! Te-ncălzim noi acolo şi-o să ne spui pe unde se-ascunde!

– Pan militar, ce aveţi cu mine? se bîlbîi bătrînul, amestecînd vorbe cehe cu vorbe poloneze.

– Mai întrebi, canalie?! Ce ţi-am spus eu ieri: să mă anunţi îndată ce va veni!

– Dar e copilul meu, domnule! Unde s-a pomenit una ca asta?!

– Las' că te-nvăţ eu minte! Ai să răspunzi pentru toate... Marş!

– Unde-l duceţi? strigă bătrîna îngrozită.

– Sst! Gura, hîrcă bătrînă! Toţi sînteţi la fel... să taci că acu te pun să dai ochi cu moartea...

Bătrînul mergea între doi jandarmi, fără căciulă, cu capul lăsat neputincios pe piept. De peste tot, din casele vecine, ieşeau oameni şi priveau nedumeriţi, neînţelegînd pentru ce l-au arestat pe bătrînul rotar, om cumsecade, care a trăit liniştit în această casă douăzeci de ani...

Peste o jumătate de oră, patru jandarmi năvăliră în casa lui Patlai, speriindu-i nevasta şi copiii. Sosirea lor fu îndată observată. Cartierul era locuit de muncitori de la fabrica de zahăr. Toţi îl cunoşteau pe Patlai. Peste cîteva minute, la poarta casei se strînse un grup de muncitori.

– Ce ţi-a transmis puşlamaua care a ieşit din închisoare? Vorbeşte! se repezi Dziobek ca un uliu la nevasta lui Patlai.

– Nu ştiu nimic, şoptea femeia. Era mărunţică, slabă şi speriată. Copiii, unul mai mic decît celălalt, se îngrămădiseră la spatele ei, într-un colţ.

– Ei, tu... n-auzi! o înjură Dziobek cu o vorbă murdară. Las' c-o să te fac eu să vorbeşti!

Se grăbea. Adulmecase cu nasul lui de copoi că tocmai aici, într-un fel sau altul, va putea da de urma acelora care imprimaseră manifestul.

– Așadar... ieri, numitul Pšeniček a fost aici la tine... Am avut noi grijă să punem mîna pe el și a spus totul... Se-nțelege, după ce s-a săturat de nuiele... Așa că degeaba mai tăgăduiești. Vreau numai să-i controlez spusele. Dar dacă taci sau încerci să ne duci, te jupoi de vie. Vorbește !

Femeia se trase într-un colț, îngrozită :

– Nu știu nimic...

Dziobek era grăbit.

– Kobylski, ia trage-i una... pentru început.

Kobylski, cu statura-i pătrată și cu gîtul de taur, cu fruntea îngustă de degenerat, ridică mîna cu harapnicul împletit...

Mama și copiii țipară o dată : mama de durere, iar copiii de spaimă.

– Gura, cățea ! Spune, ce ți-a transmis ? Vorbește ! Kobylski, mai dă-i una !

Răcnetul sălbatic al femeii sfredeli ca o lovitură de cuțit inima celor adunați afară.

– Ce-i fac ?

– Măi băieți, ce stați ? Haideți în casă !

– Poate își bat joc de femeie, iar voi stați și căscați gura !

– Nu le-ajunge că-i putrezește omul în închisoare, o mai omoară și pe femeie în bătaie !...

– Hai, oameni buni ! Haideți !...

– Stați ! Unde vă duceți ? le strigă muncitorilor caporalul care străjuia la ușă.

– Ce faceți cu ei ?

– De ce țipă ?

– Lasă-ne în casă !

– Ce-i asta ? Vreți să fiți singuri, fără martori ?

Auzind strigătele de mînie de afară, Dziobek sări la ușă.

– Ce-nseamnă asta ? Circulați !...

Dar muncitorii nu se urneau din loc. Dimpotrivă... Zarva stîrnită îi atrăsese pe locuitorii cartierului, care se strîngeau din toate părțile.

– O bat cu nagaica pe tușa Marusia ! Am văzut cu ochii mei pe geam, strigă Vasiliok, care se urcase pe gard.

– De ce schingiuiți femeia ? îl întrebă pe Dziobek un muncitor în vîrstă, cu vocea sugrumată de mînie.

Mulțimea înainta. Dziobek simți cum frica, întocmai ca o năpîrcă rece, îi înfioară spatele. Știa că dacă mulțimea își va da seama că-i e frică, îl va dobori. Smulse revolverul din toc...

– Circulați !... Altfel trag !...

Rîndul din față se-ndoi, dar oamenii nu se puteau trage înapoi, fiind împiedicați de cei din spate. Numai muncitorul cu barbă, care stătea în fața lui Dziobek, nu se clinti din loc.

– Nu mai umbla cu jucăria asta ! Doar n-o să-i omori pe toți ! Mai bine ia-o din loc pînă mai e timp...

Împușcătura le strînse inimile de durere.

Muncitorul duse mîna la piept, se clătină și se prăbuși într-o parte. Și-ndată mulțimea se rări în jurul lui. Jandarmii o tîrîră pe nevasta lui Patlai afară din casă și o împinseră în birjă, iar ei, cu revolverele în mînă, gata să tragă, se urcară pe scara trăsurii.

Dziobek și Kobylski se așezară în a doua birjă.

Lîngă omul omorît se strîngea tot mai multă lume.

Zvonul că jandarmii polonezi l-au omorît pe lăcătușul Glușko se răspîndi prin ulițele mahalalei, pătrunse în toate colțurile, pînă și în bordeiele cele mai mărginașe. Aproape toți oamenii se îndreptară spre căsuța lui Patlai, ca să se convingă cu ochii lor de cele auzite. Alții, strînși

în grupuri în fața caselor, discutau cu înflăcărare cele petrecute.

– Dar pentru ce l-au împușcat? întrebară cîteva voci deodată pe acela care adusese vestea.

– I-a luat apărarea femeii lui Patlai. Atunci l-a împușcat... acela... Kobylski, știți, care a fost portar la Puszkalski... a tras cu revolverul.

– N-a tras Kobylski, a tras ăla care umbla prin tîrg cu jocul... cu ruleta. Acum e vagmistru la ei...

– Dar cum rămîne cu legea? Îi omoară pe oameni așa, pentru te miri ce?!

– Legea e una și aceeași: cine are puterea, are și dreptatea. Am ajuns să-i vedem și pe noii stăpîni!

– Da, așa-i acum: dacă mai trece o zi și nu te-au spînzurat, să zici „mulțumesc"! Halal de-așa viață!

Numai ici, colo oamenii vorbeau cu mai mult curaj.

– Despre ce este vorba, băieți?

– Dăm și noi din gură așa, ca să fie. Năpîrcile astea ce vor aia fac. Iar noi nu știm altceva decît să dăm din gură... Ai pălăvrăgit, și te duci acasă! Iar noaptea te pomenești cu ei că te iau din așternut și te spintecă de viu!

– Ei, dacă ai atîta curaj, de ce stai? Du-te la pani și spune-le lor toate astea!...

– Ce te rînjești așa! Îi omoară pe oameni și ție îți arde de glumă?!

– V-am spus eu să nu predați nemților puștile. Iaca: nemții pleacă și acum mai răfuiește-te cu boierii, dacă ai cu ce. O să ni se urce în spinare.

– Eh! Să fi fost poporul mai unit!... Dar fiecare tremură pentru pielea lui...

– Chiar așa! Le dau cu tifla, ținînd mîna în buzunar, și apoi fug, să nu-i prindă cumva...

– Sîntem aici vreo trei sute de soldați care-am luptat pe front. Nu-mi vine să cred că au predat toți armele!

Dar iată că se amestecă în vorbă și o nevastă :
– Hai acasă, Gnat ! N-auzi ce-ți spun ? Hai acasă !

La fabrica lui Barankiewicz schimbul al doilea își termina lucrul. La poarta principală a fabricii se adunase o mulțime compactă de muncitori, veniți pentru schimbul următor. O parte din ei trecuseră prin ghereta de control în atelierele fabricii, iar restul, aflînd că Glușko a fost împușcat, se opriseră la poartă.

– Ce stați aici ? Treceți odată ! strigă bătrînul paznic al uzinei.

– Las' că mai avem timp !... Nici n-a sunat încă...

Andri arunca în cuptor ultima porție de cărbune. Limba ceasornicului se apropia de trei. Fochiștii se schimbau cu zece minute mai devreme decît ceilalți muncitori.

– Ai auzit, Andriușa ?! L-au împușcat leșii pe Glușko ! îi spuse, apropiindu-se, prietenul său, fochistul Dmitrus.

Schimbul nou tocmai intra în sala de cazane și Andri surprinse frînturi de discuții.

– Începe comedia la poartă !

– Ai văzut cum s-a repezit acolo paza ?!

Afară bubui o împușcătură... Fochiștii schimbară cîteva priviri.

– Ce s-o fi întîmplat ?

Cîteva secunde tăcură cu toții, așteptînd, fără să vrea, alte împușcături. Andri se urcă cu ajutorul scăriței pe armătura cazanului. Sus se aflau trei ferestre înguste. Una din ele era deschisă, și prin ea se vedea poarta fabricii. Se petrecea ceva neobișnuit acolo... Toată piața din fața porților era ticsită de lume. Un om, urcat pe grilaj, striga ceva mulțimii. Soldații din legiune care păzeau întreprinderea veneau în goană, unul după altul, spre poarta fabricii.

Din sala de mașini vecină năvăli în sala de cazane ajutorul de mecanic, pan Strumil.

– De ce nu sunați pentru schimb ? strigă el, cît îl ținea gura.

– Unde-i Ptaha ? Sunați schimbul !

Văzînd că nimeni nu-i dă atenție, mecanicul apucă inelul legat de frînghia sirenei și trase de el.

Urletul puternic îl zăpăci pe Andri. Nici nu mai știa unde se află... N-avea ochi decît pentru încăierarea care tocmai începea la poartă... și deodată, acest urlet !

Muncitorii năvăleau în curte prin toate ușile fabricii. Dintre muncitori, jumătate erau femei.

Andri coborî în grabă.

Strumil slobozi inelul din mînă. Urletul încetă. Abia acum mecanicul îl zări pe Ptaha.

– Unde mi-ai umblat ?

– Mă uitam pe geam.

– A-a-a ! Pe geam ! Atunci ești concediat. Ai fost angajat aici ca să lucrezi... La treabă ! le strigă Strumil fochiștilor și alergă în sala de mașini.

Cîteva secunde, Andri rămase nemișcat. Îl muncea un singur gînd.

Șovăia încă... încerca să-l respingă, dar gîndul acela pusese stăpînire pe voința lui. Inima îi zvîcni ca înaintea unui salt de la mare înălțime... Și-n clipa următoare, Andri se repezi spre ușă, o încuie și strecură cheia în buzunar. Apoi, reîntors la cazane, apucă inelul cu mîinile și se agăță de el. Urletul se porni din nou.

– Ai înnebunit, Andri ? se repeziră fochiștii spre Ptaha. Vrei să ne zvîrle afară pe toți ?!

Dar Andri nu-i asculta : continua să tragă de inel.

– Astîmpără-te, Andriușa ! O să ne concedieze pe toți, se ruga de el Dmitrus.

Cu mîna liberă, Andri apucă un drug de fier, cu care spărgeau cărbunii, și îi strigă lui Dmitrus :

– Spune-le băieților să plece de aici... pe ușa de rezervă... și să povestească că eu i-am atacat cu drugul ăsta...

Dar nu-l puteau auzi. Atunci, Andri dădu drumul inelului. Urletul se potoli. Apucînd drugul cu amîndouă mîinile şi fulgerînd din ochi, negru de praf de cărbune, Andri le strigă tovarăşilor :

– Fugiţi pe uşa de rezervă ! Vă rog prieteneşte, băieţi : plecaţi imediat de aci ! Eu o să sun alarma, să se ridice poporul... Las' să-mi facă ce-or vrea ! Ieşiţi, băieţi, că de nu, dau în voi ! Mai repede ! şi ridică drugul deasupra capului. Fochiştii se repeziră valvîrtej spre ieşirea de rezervă.

Andri prinse uşa cu zăvoarele de fier, o întări cu drugul şi apucă din nou inelul... Sirena izbucni iarăşi, zguduind văzduhul cu urletul ei sacadat, înspăimîntător, prevestitor de rele. Acest urlet îi făcu pe toţi locuitorii să iasă-n goană pe stradă ; de spaimă, lui Barankiewicz i se ridcă părul măciucă. Wrona se-ngălbeni, iar Dziobek fu cuprins de fiori. Cei din închisoare ascultau încordaţi urletul sirenei. Soldaţii eşalonului german săreau de zor din vagoane şi se uitau în jur... Iar sirena urla... urla...

Paza încercă să spargă uşa sălii de cazane. Dar uşa masivă, întărită cu drugul de fier, abia dacă se clintea sub izbituri.

– Aduceţi o scară ! Marş la ferestre ! Trageţi în el, mama lui de cîine ! strigă caporalul către pază.

Andri îşi dădu seama de primejdie abia cînd împuşcătura bubui prin fereastră şi cînd glonţul îi şuieră pe la ureche. Scăpă, fără să vrea, inelul din mînă... Urletul încetă... Andri se repezi spre groapa de cărbuni, căutînd să scape de noi împuşcături.

Un soldat din legiune se strecură prin fereastră, vîrînd înainte mîna în care ţinea o carabină. În groapa de cărbuni, Ptaha se agita ca un şoarece prins în cursă. Simţea că se apropie sfîrşitul răzvrătirii lui. Îl cuprinse desperarea.

Fereastra era îngustă şi soldatul îşi trecu cu greu un umăr prin ea. Era împins din spate de cei de afară. Atunci

Andri apucă o bucată de antracit şi, cu riscul de a fi omorît, sări afară din groapă şi azvîrli cărbunele... Îl nimeri pe soldat drept în faţă. Omul urlă de durere. Obrazul i se umplu pe dată de sînge. Scăpă carabina din mîini şi se prăvăli în braţele jandarmilor care îl sprijineau de afară. Carabina zăngăni pe planşeul de beton al sălii de cazane. Din nou bubui o împuşcătură. Andri se zăpăci de bucurie. Bombarda într-una fereastra cu bucăţi de cărbune de pămînt.

Dincolo de fereastră izbucniră sudălmi năprasnice... Oamenii se grăbeau să coboare de pe scară.

Andri fu cuprins ca de turbare. Îşi dezlegă cureaua şi o prinse de inelul sirenei. Apoi o legă de regulatorul presiunii. Sirena izbucni din nou. Urletul ei nu se mai întrerupea acum... Ptaha legase cureaua cu nădejde...

Acum avea mîinile libere. Temîndu-se să nu fie luat pe neaşteptate, bombarda fără încetare fereastra cu bucăţi de cărbune.

În toiul luptei, Andri uitase cu totul că sala de cazane mai avea două ferestre. Şi numai atunci cînd din amîndouă zburară geamurile, iar de pe pereţi începură să curgă bucăţi de tencuială, el se-ntristă, înţelegînd deodată că nu va dovedi să se apere împotriva unui atac ce venea din trei părţi. Împuşcăturile îl alungară din nou in groapa de cărbuni. La una din ferestre apăru ţeava unei carabine.

Furios, Andri azvîrli o piatră în fereastră, dar o împuşcătură trasă din altă fereastră îl făcu să sară înapoi.

„Acum s-a sfîrşit cu mine!", îşi zise Andri, gata să plîngă. Şi deodată îl cuprinse o sfîrşeală cumplită...

Abia acum simţi cît era de obosit. Gata să renunţe la orice împotrivire, se chirci jos în groapă şi deodată se izbi cu şoldul de ceva tare. Durerea-l făcu să apuce obiectul de care se lovise. Era capătul furtunului de incendiu, pe care fochiştii îl foloseau ca să ude cărbunii.

O idee străfulgeră prin mintea lui obosită.

– Stați, bestiilor! Ați crezut că m-ați și prins! Cozi de topor ce sînteți! O să vedeți voi! răcnea el, dar nimeni nu-l auzea, din pricina urletului nebun al sirenei...

Andri răsucea furios robinetul care conducea apa spre furtunuri. Cu un șuierat ascuțit, aburul țîșni din capul de furtun. În urma lui zvîcni năvalnic apa clocotită. Groapa de cărbuni se umplu de aburi... Andri simți că nu mai poate respira, dar cu mîinile tremurînde apucă furtunul, și degetele-i opărite, arse de stropii fierbinți, îndreptară vîna de apă fiartă spre sala de cazane...

Nu se mai gîndea că-l pot omorî. Biciuia ferestrele cu apă clocotită. Auzi urlete neomenești dincolo de ferestre și, de bucurie, începu să țopaie ca un sălbatic. Acum mînuia furtunul stînd între cazane, fără să scoată capul, și îndrepta spre ferestre șuvoiul de apă clocotită.

Inima-i bătea să-i spargă pieptul. Toată sala de cazane se umpluse de aburi. Apa fierbinte curgea șiroaie pe podele. Andri se urcă pe soclul cazanelor, să-și ferească picioarele de ea... Se-năbușea. Apa îi frigea mîinile... Dar, dîndu-și seama că nu are nici o scăpare, continua să reziste.

Urletul sirenei umplea orașul.

Mogielnicki sosi-n galop la statul-major.

– Ce se petrece aici? îl întrebă el răstit pe Wrona.

Căpitanul duse mîna la cozoroc.

– După cît se vede, e o răscoală serioasă, pan colonel. Vagmistrul meu a împușcat un muncitor care i s-a împotrivit... Și din pricina asta, muncitorii de la fabrică n-au mai vrut să lucreze și au făcut miting. L-am trimis acolo pe Zaremba... îi răspunse Wrona, doar în aparență liniștit.

Edward își mușcă înciudat buzele.

– Cine face să urle sirena? Cum de-ați îngăduit pînă acum această alarmă? Nu cumva au pus mîna pe fabrică?

Wrona lăsă mîna ceva mai jos. Îi era neplăcut să stea în poziția de drepți. Aștepta să i se spună „repaus" – politețe obișnuită între ofițerii superiori și cei inferiori.

– Nu, în fabrică e paza noastră. Dar unul din fochiști s-a închis în sala de cazane și pînă-n prezent n-a fost chip să-l scoatem de acolo.

Abia stăpînindu-și furia, Mogielnicki izbi cu mîna peste mînerul sabiei :

– Ce face ? Un singur om ? Ascultă, căpitane, îți bați joc de mine ? Un singur om ridică-n picioare întreg orașul, iar dumneata asiști cu atîta liniște la acest spectacol ?!...

La fabrică, sirena urla puternic și neîncetat. Asta îl făcuse pe Mogielnicki să-și piardă cumpătul.

În fața lui, Wrona stătea nemișcat, ca o stană de piatră, cu fața încremenită într-o strîmbătură. Abia acum Edward își dădu seama de greșeala lui.

– Repaus ! Trebuie să pricepi că acum nu mi-e gîndul la așa ceva, spuse el și dădu plictisit din mînă.

Tăcut, Wrona își lăsă mîna în jos.

Afară se auziră trosnituri, de parcă cineva ar fi rupt niște vreascuri uscate... Apoi, trosniturile încetară. Mogielnicki se apropie iute de geam.

– Zaremba își face drum, explică Wrona.

Mogielnicki se-ntoarse spre el.

– Cum se comportă nemții din eșalon ?

– Deocamdată nimic de spus. Prin oraș nu ies decît cel puțin în formație de pluton. Întotdeauna gata de apărare. Nu lasă pe nimeni să se apropie de eșalon... Sînt vreo șapte sute de oameni. Au patru tunuri și o mașină blindată. Nu se observă nici o descompunere, ofițerii sînt la posturile lor... Au ridicat toate alimentele din magazine și le-au plătit cu niște chitanțe. Am dat ordin poliției să-i lase-n pace și să-nchidă magazinele. Numai dacă vor încerca prin spargere, va trebui să intervenim.

– Da, da ! Nu trebuiesc ațîțați, spuse Mogielnicki mai potolit. Ce credeți, toate astea sînt opera „ălora" ?

Wrona înțelese despre cine vorbește colonelul.

– Se-nțelege! Numai manifestul cît face!... Și totuși, dacă vagmistrul nu-l omora pe țăranoiul acela, cred că am fi avut liniște.

– Ați reușit să aflați ceva? Cine l-a tipărit?

– Deocamdată nimic...

Mogielnicki se plimba dintr-un colț în altul, chibzuind ceva. Apoi, ridicîndu-și sabia cu mîna, se așeză la masă.

– Uite ce-i, pan căpitan, începu el hotărît.

– Ordonați!

Wrona își duse iarăși mîna la cozoroc, luînd poziția de drepți.

– Înțelegeți, pan Wrona, că, dacă noi vom îngădui o asemenea situație în oraș încă o zi, două, apoi...

– Înțeleg, făcu Wrona.

Mogielnicki se sculă în picioare. Își îndreptă cu mîna gulerul înalt, brodat cu aur, al mantalei, simțind parcă nevoie de aer, și-și continuă gîndul:

– Așadar, treceți la fapte. În primul rînd, ordon ca în noaptea asta chiar să executați prin împușcare toate lepădăturile din închisoare. Duceți-i undeva, mai departe de oraș... iar mîine să apară un comunicat despre aceasta, semnat de mine.

– Am înțeles!

– Apoi, oricine își va scoate nasul în stradă după orele șapte seara, să-l împușcați pe loc! Edward își trase energic mănușa pe mînă. Trebuie să închidem în grajd aceste dobitoace. Orice-ai face, degeaba: turma tot turmă rămîne!... Pentru asta a și fost făcut biciul!

Afară, sirena continua să urle...

– Și să nu mai aud niciodată... de la dumneavoastră, pan căpitan, astfel de răspunsuri... N-ați fost în stare să-i astupați gura unui singur om, care mai urlă încă și acum...

– Zaremba e acolo. Sirena trebuie să-nceteze, pan colonel.

Fără să-l mai asculte, Mogielnicki se-ndreptă spre uşă.

– Vino cu mine.

Santinela – un caporal de jandarmi – le prezentă arma pe cînd coborau scara, iar după aceea, intră în biroul lui Wrona şi se aşeză lîngă telefon.

Un pluton de cavalerişti se alinie în faţa statului-major. Cu trupul lui greoi revărsat în şa, Władisław Mogielnicki şedea călare în faţa plutonului, aranjîndu-şi într-una chipiul de confederat cu şnur de argint. Văzîndu-şi fratele, care venea însoţit de căpitanul Wrona, dădu pinteni calului şi răcni :

– Plu-ton, dre-epţi !

Edward puse piciorul în scară şi făcu un efort ca să se salte „uşor" în şa.

„Îmbătrînesc oare ? De vină sînt limuzinele pariziene, care m-au dezvăţat chiar să umblu, se gîndi el cu ciudă, strîmbîndu-se de durere. Şi pe deasupra şi hemoroizii ăştia nu cadrează de loc cu un cavalerist."

Wrona, călare, se apropie de el.

– Să vedem ce răscoală „serioasă" poate fi acolo, îi spuse Edward ironic şi-şi atinse calul cu pintenii.

Władisław scheună din nou o comandă, şi-n urma lui se auzi un tropot neregulat de copite.

Dădură peste primul grup mare de oameni lîngă farmacie.

– Ce s-a întîmplat ? se răsti Edward la mulţime, simţind cum îi zvîcneşte sprînceana dreaptă.

Lîngă el, mai aproape decît toţi ceilalţi, se afla o doamnă în vîrstă – o intelectuală – plinuţă, îmbrăcată corect, dar sărăcăcios.

– Au fost aduşi trei răniţi... O femeie avea un ochi scos, îi spuse ea în limba polonă şi zîmbi cu un aer vinovat parcă.

– Cine i-a rănit ?

Doamna se intimidă şi nu găsi ce să răspundă.

– Au trecut pe-aici nişte oameni de-ai dumneavoastră, domnule ofiţer.

– Omoară lumea fără să fie vinovată cu ceva...

Wrona întoarse repezit calul în direcţia de unde se auzeau vocile.

– Cine a vorbit?

În mulţime se produse mişcare. Unii, din ultimele rînduri, o şi luară la sănătoasa.

– Ocupaţi-vă de ei, strecură printre dinţi Edward şi dădu pinteni calului.

În faţa lui, mulţimea se destrăma ca un aluat moale, frămîntat în pumni.

– Voi de-acolo! Marş acasă! Şi dacă vreo bestie mai îndrăzneşte să-şi scoată botul în stradă, rămîne fără cap!

– Pan podporucik, porunciţi să li se administreze cîteva bice, se auzi vocea lui Wrona în spatele lui Edward.

Edward smuci frîul calului şi porni în galop.

„Scîrboasă mai e şi meseria asta de jandarm! Murdară treabă", se gîndi el cu un fior de dezgust. Mai încercase o dată o senzaţie asemănătoare de dezgust cînd, trecînd prin liniile frontului, găsise pentru prima oară un păduche pe gulerul tunicii.

Wrona îl ajunse din urmă.

– Cred, pan colonel, că nu trebuie să vă depărtaţi singur de pluton. Pan Władisław va termina în curînd treaba şi vom porni îndată.

– Pentru turma asta ajunge deocamdată o singură lovitură de nagaică, spuse Edward cu dispreţ.

– Da, dar dacă unul din ei zvîrle cu-o piatră...

Ţipetele din urma lor se potoliseră brusc. Plutonul se apropia. Nu mai rămăsese ţipenie de om pe stradă.

– Toate astea le făcea înainte poliţia; dar acum, precum vedeţi, sîntem nevoiţi să curăţim singuri străzile de băligarul ăsta.

Wrona zîmbi cu răutate. „Se cunoaşte că te-ai deprins să scoţi castanele din foc cu mîna altuia, şobolan de stat-

major ce ești! Nu-i nimic, o să te mai dezvețe ăștia de-ngîmfare... Stai, mai ai multe de văzut", se gîndea căpitanul cu un fel de satisfacție răutăcioasă.

Tot războiul, Wrona l-a petrecut în tranșee. A fost chiar rănit de două ori. Era descendent al unei familii scăpătate de moșieri. Cu greu a ajuns la gradul de căpitan. N-a prea avut noroc în viață, iar în timpul războiului s-a înrăit de-a binelea. Ura gloata cenușie a soldaților, dar îi ura și pe aceia care huzureau în spatele frontului, irosindu-și viața în petreceri și beție, pe la statul-major și prin orașele depărtate, desfătîndu-se cu toate bunătățile ispititoare, care pentru el rămîneau inaccesibile. N-avea nici bani, nici relații ca să scape de noroiul tranșeelor și să plece în spatele frontului, spre jinduita viață de uitare și petrecere. De aceea, mai că s-a bucurat cînd a căzut prizonier la austrieci: scăpase de primejdia de a fi împușcat pe la spate de soldații săi, care-l urau pentru cruzimea de care dădea dovadă. În Austria, ca polonez, fusese recrutat în legiunea lui Piłsudski[1]. Și din nou, Wrona se apucase de meseria de ucigaș profesionist, dar de data asta în partea opusă a frontului, schimbînd doar culoarea tunicii și a petlițelor. Cînd nemții, neputînd să cadă la învoială cu Piłsudski, l-au închis pe acesta în cetatea de la Magdeburg (după ce, bineînțeles, l-au aranjat cît se poate mai comod în această închisoare de mascaradă) și după ce legiunea lui a fost desființată, Wrona a fugit la Varșovia, nevoind să mai lupte în rîndurile armatei austriece. La Varșovia a fost dibuit de cei însărcinați cu recrutarea voluntarilor pentru organizația militară poloneză[2] și, împreună cu porucikul Zaremba, a fost detașat în Volînia și pus la dispoziția lui Mogielnicki.

---

[1] Piłsudski Józef (1867—1935) — dictator fascist al Poloniei (1926—1935). În timpul primului război mondial a comandat unități militare care au acționat de partea imperialiștilor germani. În 1918, fiind „conducător" al statului burghezo-moșieresc polonez, a contribuit la atragerea Poloniei în intervenția antisovietică. (N. ed.)

[2] Organizația militară complotistă a lui Piłsudski. (N. ed.).

– Iarăşi gloată ! se strîmbă Edward.

Ridicînd capul, Wrona privi înainte. La încrucişarea a două străzi principale, lîngă o brutărie închisă, se strînsese într-adevăr o mare mulţime de oameni. Wrona se întoarse şi făcu plutonului un semn cu mîna. Plutonul porni în galop şi se alinie în spatele lor.

Din mulţime se auzeau strigăte :

– De ce nu se vinde pîine ?

– Ce-nseamnă asta ? Să crăpăm de foame ?...

Ca să facă loc plutonului, Edward ar fi trebuit ori să se dea cu calul la o parte, ori să-şi deschidă el singur drum prin mulţime. Lovi tare calul cu pintenii. Aprigul fugar se ridică pe picioarele de dinapoi. Nici strigătele de spaimă ale femeilor şi copiilor, nici protestele pline de indignare, nimic nu-l opri pe Edward. Trufia nu-i îngăduia să dea înapoi. Muşcîndu-şi de furie buzele, dădu buzna peste mulţime.

– Ce faceţi ?! Copiii... Uite, sînt copii aici, strigă cu desperare o voce de femeie.

Edward se ridică în scări, gîfîind de turbare.

– Săbiile... zbieră ascuţit Władisław.

Cineva apucă de dîrlogi calul lui Edward. Asta a fost ultima picătură. Edward smulse sabia din teacă. O clipă încă şi capul îndrăzneţului ar fi zburat. Dar strigătul aspru : „Zurück !" şi banda roşie a unui chipiu nemţesc, răsărit drept sub botul calului său, îl opriră. Edward smuci de dîrlogi.

Abia acum observă în mulţime cîţiva soldaţi nemţi, iar într-o ulicioară lăturalnică o căruţă militară, venită pesemne după pîine.

În spatele lui, Władisław îşi termina comanda :

– ...din teacă !

– La loc comanda ! răcni Edward, cuprins de o mînie neputincioasă.

Acum şi Wrona îi observă pe nemţi, care se aşezaseră în front strîns, barîndu-le drumul, cu armele grele în cumpănire şi cu baionetele îndreptate înainte.

Din mulţimea de adineaori mai rămăseseră foarte puţini : fugiseră aproape toţi, liberînd strada. Doar cîţiva, mai îndrăzneţi, priveau de departe, curioşi să vadă sfîrşitul acestei ciocniri neaşteptate.

Sirena urla, urla mereu. Şi-i aminti lui Edward de o altă primejdie. Tot sîngele i se scurse încet din obraji. Bineînţeles, ar fi putut să răstoarne sub copitele cailor aceste siluete mici, îmbrăcate în tunici de un verde-închis. Dar în spatele lor vegheau patru tunuri, o maşină blindată şi şapte sute de baionete. Trebuia să-şi sacrifice mîndria, să primească un compromis. Era chinuitor pentru el, dar în sufletul lui Mogielnicki întotdeauna precumpănea calculul.

– Ce doriţi ? îl întrebă el scurt, în nemţeşte, pe acela care-i apucase calul de dîrlogi. Era un locotenent blond, spălăcit, cu ochii albaştri miopi, care-l urmăreau pe Mogielnicki de după lentilele *pince-nez*-ului.

– Doresc să vîrîţi sabia în teacă...

Edward urmărea cît de caraghios se mişcă smocul mustăţii sub nasul locotenentului, în timp ce vorbea.

– Dacă vă enervează, pot s-o fac, din politeţe, îi răspunse Edward sarcastic, şi-şi băgă fără grabă sabia în teacă, tăindu-se uşor la un deget. Strîngîndu-şi tăietura cu un alt deget, se uită cu înţeles la locotenent, apoi la soldaţi.

Locotenentul băgase revolverul în toc şi acum şi-l închidea. Se întoarse apoi spre soldaţii săi şi la o comandă scurtă, ca un lătrat, armele îşi reluară locul pe spatele soldaţilor.

– Cu cine am onoarea ?... îl întrebă, la rîndul lui, neamţul.

– Colonelul conte Mogielnicki, se prezentă Edward, ducînd mîna la cozoroc.

– Colonel ? Din ce armată, dacă nu vă supărați ? N-am prea văzut astfel de uniformă, îl întrebă locotenentul, strîngînd și mai mult pleoapele.

– Din armata poloneză, răspunse Edward, dinadins răspicat și rar, simțind cum îl cuprinde din nou furia.

– Din armata poloneză ? repetă locotenentul mirat. Nu cunoaștem o asemenea armată. Mustăcioara scurtă îi atinse din nou nasul.

– N-o cunoașteți ? Nu-i nimic, cred că pe viitor veți avea prilejul s-o cunoașteți, îi răspunse Edward, cu o amenințare ascunsă în glas, și trase de dîrlogi. Vorbiți cu el, pan Wrona... Dacă au nevoie de pîine, să ia. Nu mai pot să stau de vorbă cu acest șvab. Încă două-trei cuvinte și-i sparg capul cu ochelarii lui idioți, cu tot, spuse el în limba poloneză și, ocolindu-l pe neamț, porni în galop mai departe.

Władisław cu plutonul îl urmă.

În jurul închisorii era liniște. La poartă, lîngă o mitralieră grea – un grup de soldați ai legiunii.

– Pan Wrona, țineți minte ce v-am spus ?

– Sînt dator să țin minte, pan colonel. Vagmistrul e aici și tocmai face ultima anchetă...

Sirena urla... Oprindu-și calul, Edward rămase mult timp așa, ascultînd acest urlet, și din nou simți cum i se zbate sprînceana dreaptă. Căuta să curme acest tic, atingîndu-și sprînceana cu degetul, dar nu reuși.

– Căpitane, să telefoneze cineva de la închisoare la statul-major. Toți cîți se află acolo să fie trimiși la fabrică... Se vede că nici Zaremba n-a putut face nimic... O să trebuiască să mă ocup personal de treaba asta. Am să-i astup eu gura !

Edward dădu pinteni calului.

Plutonul abia se putea ține după el.

Oamenii care îi vedeau pe călăreți gonind se repezeau prin curți, iar cei care nu apucau să se ascundă se lipeau

de ziduri. Pîlcurile de oameni, care se întîmpla să le iasă în drum, dispăreau îndată. Numai spre fabrică, grupurile erau tot mai dese şi nu se destrămau atît de repede.

Încă o cotitură, şi iată că mulţimea închise toate căile de acces spre fabrică. Se aflau aici cîteva mii de oameni.

Vuietul mulţimii se împletea cu urletul sirenei. Văzînd imensa mulţime de oameni, Edward îşi pierdu cumpătul. Nu se aşteptase la astfel de proporţii. Fără să vrea, opri calul. Wrona şi Władisław se apropiară de el în galop.

Trebuia să facă ceva. Era cu neputinţă să stea aşa în faţa mulţimii.

– Căpitane, ordonă ca oamenii să se împrăştie. Imediat !

Şi-n timp ce Wrona zbiera la mulţime, Edward dădea dispoziţii.

– Pregătiţi carabinele ! Trageţi numai la comandă !

– Ocupaţi ulicioara aceea... Şi loviţi-i pe cei care s-au strîns acolo !

Izbind în dreapta şi în stînga, soldaţii legiunii îi alungară pe oameni din ulicioară şi se aşezară în arc.

– Vă ordon pentru ultima oară ! zbieră Wrona.

Ca despicată în două, mulţimea făcu loc călăreţilor spre porţile fabricii şi încremeni aşa, nemişcată.

Edward o apucă într-o parte, iar Wrona şi Władisław – într-alta.

– Deocamdată trageţi în sus, în aer, ordonă Mogielnicki încet. Transmiteţi comanda plutonului.

Soldaţii luară armele la ochi. În mulţime se stîrni panică.

Dar distanţa dintre soldaţi şi mulţime creştea anevoie. Cei care stăteau mai în spate nu ştiau ce se petrece în faţă şi, fără să vrea, ţineau în loc valul de oameni care se revărsa spre ei. Căutînd să scape de moarte, cei din faţă dădeau peste oameni ca să-şi deschidă drum, şi asta sporea şi mai mult panica. Edward triumfa : „Turma tot turmă rămîne !"

– Foc ! strigă el.

Rafala de gloanțe sfîșie aerul ca pe-o pînză imensă. Mulțimea se rostogoli și mai năvalnic, lăsînd în urmă oameni trîntiți pe jos. Celor rămași în picioare li se părea că aceștia sînt morți sau răniți.

– Foc ! strigă Edward încă o dată.

Încetă comanda numai după ce plutonul își termină întreaga încărcătură.

Piața era pe jumătate golită de lume. Valurile de oameni se rostogoleau tot mai departe, tot mai năprasnic...

Porțile fabricii se deschiseră. Plutonul lui Zaremba porni cu săbiile scoase în urmărirea fugarilor.

– Înainte... marș ! strigă Edward. La grajd cu ei !

Plutonul lui Władisław se avîntă și el. Edward și Wrona galopară înspre poartă...

O jumătate de oră încheiată, cele două plutoane îi urmăriră pe cei fugăriți.

Nici țipenie de om nu se mai vedea pe stradă. Cei stîlciți în bătaie și rănițiii se tîrau, căutînd să scape cu viață.

În urma lui Mogielnicki apărură în fabrică Barankiewicz și primarul Sladkiewicz. Pînă atunci nu îndrăzniseră să se arate.

În curtea fabricii erau vreo opt sute de muncitori.

– De ce nu i-ați lăsat să plece de-aici ? se adresă Edward nedumerit sublocotenentului Zajączkowski, pe care Zaremba îl lăsase acolo în rezervă. Podporucikul, un băiat foarte tînăr, căuta să se scuze, salutîndu-l cu stîngăcie.

– Așa a dat ordin pan porucik. Se temea ca nu cumva să se unească afară cu ceilalți...

– Iaca și politicianul ! Fabrica trebuia de la început curățată ! Cei din stradă au crezut că i-ați spînzurat pe toți. Ar fi greu să născocești o provocare mai izbutită ! spunea Mogielnicki enervat, strîngînd mîna avocatului și a fabricantului de zahăr.

– În definitiv, ce se petrece aici ? E o răscoală în toată regula ! Trebuie să-i punem capăt !

– Nu vă enervați, pan Barankiewicz... Vom face tot ce va fi necesar, îl liniști Edward.

– Da ! Dar am fabrica plină de sfeclă. Și o să putrezească toată... Nu pot admite ca fabrica să nu lucreze... Fiecare zi mă costă cîteva mii, spuse Barankiewicz înfuriat.

Edward avea o aversiune pentru omul acesta gras, despre lăcomia căruia circulau adevărate anecdote.

– Sînt lucruri și mai importante decît sfecla dumitale, pan Barankiewicz. La Pawlodz a izbucnit o răscoală. În satele Holmeanka și Sosnovka s-au ridicat țăranii...

– Ce-o fi cu ai noștri ? exclamă podporucikul Zajączkowski speriat.

– Nu fi îngrijorat, podporucik, în drum spre oraș l-am întîlnit pe tatăl dumitale cu întreaga familie. Acum sînt la noi, toți bine, sănătoși.

– Iertați-mă, pan colonel...

– Nu-i nimic, te înțeleg.

– ...Și-apoi nemții ăștia care stau în gară... iau din magazine tot ce le poftește inima, se băgă în vorbă Sladkiewicz.

Mogielnicki se întoarse spre el și zise, fără să-și ascundă disprețul :

– Cred că pan Sladkiewicz nu ne va refuza și va merge să stea de vorbă cu ăștia, și-i arătă pe muncitori.

Tocmai atunci intră în curte Władisław, cu o parte din pluton ; cealaltă parte rămăsese să patruleze pe străzi.

– Ordinele au fost executate, pan colonel, îi raportă el lui Edward.

Cuvintele din urmă le spusese răspicat, cu o deosebită plăcere.

Din cauza sirenei, Edward abia-l putea auzi. Se apropie de fratele său. Władisław se aplecă spre el.

– Ia-ți plutonul și du-te acasă. Facem față aici și fără tine, pe cînd acolo nu-i nimeni... Pune santinele și să fii

cu ochii-n patru. Ţine legătura prin telefon cu statul-major. Cu dumnezeu înainte !

Władisław salută şi dete să-ntoarcă. Pe poartă intră Zaremba cu soldaţii lui.

– Pan Barankiewicz, duceţi-vă de vă liniştiţi soţia. Ordinea e restabilită. Iar diseară poftiţi la noi, să stăm de vorbă... Acum vreau să mă ocup de... ăsta.

Şi Edward privi pămătuful de aburi care se ridica deasupra acoperişului sălii cazanelor.

– Pan Zaremba, daţi ordin muncitorilor să părăsească fabrica. Tot nu-l ascultă nimeni pe acest papagal. Peste douăzeci de minute să nu mai văd picior de om aici ! Iar noi vom merge să-i astupăm gura acestei bestii.

Podporucikul Zajączkowski îi raportă, din mers, lui Edward :

– A-nchis aburul, pan colonel. Se vede că nu mai putea să respire acolo. Noi... gata să ne bucurăm. Dar cînd ne-am căţărat pe ferestre, a tras şi a rănit un soldat... Să vedeţi : în timpul primului atac, un soldat, lovit cu o piatră, a scăpat carabina înăuntru. Avea patru cartuşe. Carabina s-a descărcat cînd a căzut. Au rămas deci trei. Acum, dacă a tras banditul, înseamnă că tot mai are două cartuşe... Şi pe urmă, poate să pună oricînd furtunul în acţiune. E acolo ca-ntr-o cetate... Mecanicul spune că mai are abur încă pentru vreo cîteva ore.

– Chemaţi-l pe mecanic.

CAPITOLUL VII

Vasiliok se furişase în fabrică împreună cu primul grup de muncitori care veniseră pentru schimb. Ţinea să fie primul care să-i povestească fratelui său cum l-au împuşcat pe vecinul lor, nenea Serioga.

Nu era prima oară cînd Vasiliok se strecura la fratele său. Venea uneori chiar şi-n timpul lucrului, furişîndu-se printre muncitori în aşa fel, încît nu-l vedeau nici paznicii. Deseori rămînea un schimb întreg în sala cazanelor, cu fratele lui, căutînd să-i fie de folos cu ceva. Fochiştilor le era drag drăcuşorul ăsta de copil, care prindea atît de repede meşteşugul de fochist.

O dată a dat peste el chiar pan Strumil, dar fochiştii i-au luat apărarea băiatului, şi mecanicul a lăsat-o baltă. Băiatul le ajuta fochiştilor să descarce vagoanele de cărbuni, cunoştea toate intrările şi ieşirile din sala de cazane. Curînd găsi un drum foarte comod pentru el, prin care trecea în sala maşinilor, scăpînd astfel de toate controalele. Se furişa în curtea depozitului de cărbuni, se băga în burlanul de aeraj, care era foarte larg, şi se lăsa prin el în groapa de cenuşă, unde se arunca zgura de cărbune ars. Pe urmă, mergînd pe o grindă de fier, ajungea în groapa de cărbuni, iar de acolo, dînd la o parte cîteva bucăţi de antracit, nimerea în sala de cazane, la deschizătura din care se luau cărbunii. Vasiliok nu spusese nimănui secretul, nici chiar fratelui său. Îi plăcea să răsară aşa, pe neaşteptate, şi să provoace admiraţia fochiştilor cu dibăcia lui de a se strecura pe sub nasul paznicilor.

Pe Vasiliok îl cuprinse groaza cînd află că Andri se-nchisese în sala de cazane şi că vor să-l omoare. Cu inima încleştată, băiatul urmărea toate străduinţele soldaţilor din legiune de a pătrunde în sala cazanelor.

Cînd toate încercările lor dădură greş, băiatul se simţi cuprins de o bucurie fără margini. Se frămînta printre muncitori şi, privindu-i implorator, cu ochii plini de lacrimi, îi întreba pe fochiştii cunoscuţi :

– Spune, nene, ce vor să-i facă ?

Fochiştii tăceau încruntaţi ; iar unul din ei îl luă de mînă şi, trăgîndu-l deoparte, îi zise :

— Şterge-o de-aci pînă mai eşti viu ! Destul că unul şi-a făcut-o singur, cu mîna lui... oare vrei să-ţi sucească şi ţie gîtul ?

Vasiliok i se smuci din mînă. Cu şiroaie de lacrimi pe obraz, fugi din nou să privească ce fac soldaţii.

Toţi muncitorii, opriţi în curtea fabricii, urmăreau ce se petrece în sala de cazane. Îndrăzneala desperată a acestui flăcău, care lupta singur şi faţă de care se dovedeau neputincioşi atîţia oameni înarmaţi, le cucerise inima. Aceşti truditori posomorîţi, istoviţi de muncă, simţeau în lupta eroică, de unul singur, a flăcăului o imputare pentru atitudinea lor pasivă. Şi urletul sirenei nu le îngăduia să se abată nici o clipă de la acest gînd. Toţi erau cuprinşi de o nelinişte adîncă pentru soarta lui Ptaha. Începuseră să-l admire făţiş, mai ales femeile. Se auzeau voci revoltate :

— Să le fie ruşine bărbaţilor ! izbucneau femeile. Stau şi se uită !... Îl lasă pe băiat să moară acolo singur, iar ei... pe-aci ţi-e drumul !...

— Atîta ştiţi, să vă războiţi cu muierile !

— Da, numai atunci sînt eroi, cînd e vorba să spargă capetele nevestelor.

Aţîţaţi de strigătele femeilor, de sirenă şi de toate cîte se petreceau, muncitorii refuzau să plece din curtea fabricii. Soldaţii legiunii recurseră la baionete. Cavaleriştii dădeau cu caii peste ei şi-i loveau cu biciul.

Zaremba răguşise zbierînd. Împotrivindu-se, cîţiva muncitori înfuriaţi îl traseră pe un soldat jos de pe cal. De-abia l-au putut scăpa ceilalţi din mîinile muncitorilor. Cu mare greutate reuşea Zaremba cu escadronul lui să curețe curtea de oameni.

Vasiliok nu-şi mai găsea locul. Soldaţii luaseră la ochi această mogîldeaţă, care se tot învîrtea de colo, colo.

— Ei, tu ! Ce cauţi aici ? Ia stai, mama ta ! Unde fugi ? zbieră unul din ei. Vasiliok se pierdu în mulţime şi, făcîndu-şi loc cu capul şi coatele, ajunse acolo unde era înghesuiala mai mare. Apoi, de frică să nu fie prins, fugi

prin ieşirea de serviciu spre depozitul de cărbuni şi, de-abia aici, îşi aduse aminte de intrarea lui secretă...

Ajuns la groapa de cărbuni, Vasiliok se tîrî mult timp pe întuneric, julindu-şi genunchii şi lovindu-şi capul de bulgării de antracit. În zadar căuta trecerea spre deschizătură. De astă dată, groapa era plină cu cărbuni de curînd aduşi. Începu să scormonească, dînd la o parte bulgării cei mai grei de cărbune. Un bulgăre se rostogoli înapoi de pe muchia gropii făcută de el, izbindu-l dureros peste picioarele goale. Vasiliok căzu şi plînse mult timp. Dar, după ce se sătură de plîns, se apucă din nou de treabă. Izbuti să facă o groapă ceva mai mare, îi venea însă din ce în ce mai greu. Trebuia să care bulgării sus şi să-i arunce departe, ca să nu i se mai rostogolească înapoi peste cap. Praful de cărbune îi intra în nas şi în ochi. Strănuta şi scuipa, iar cărbunii nu se mai isprăveau. Vasiliok se gîndi că poate nu scurmă unde trebuie. Fu cuprins de frică şi amărăciune şi izbucni din nou în plîns.

– Andri, Andriu-u-şka ! strigă el din răsputeri.

Andri tresări, ca-nţepat de-o viespe.

– Ptiu, drace !

I se păru că undeva, în spatele lui, plînge Vasiliok.

Stătea în groapa de cărbuni, ţinînd în mînă carabina şi nu slăbea din ochi ferestrele.

Furtunul era trîntit tot lîngă el. Aburul, care fusese cît pe-aci să-l înăbuşe, ieşea încet afară pe ferestre. În sala de cazane era întuneric şi un aer sufocant.

Uneori i se părea lui Andri că toate astea nu sînt decît un vis urît. Trecuseră trei ore, şi nimeni nu venea să-l scape. Toate cîte făcuse erau deci zadarnice. Tot o să-l prindă, pînă în cele din urmă, şi o să-l împuşte. Şi nimănui nu-i păsa de toate astea. Toţi s-au dat la o parte ; doar el a mai rămas, el, Ptaha, şi va plăti cu capul !...

– Andriușka ! strigă undeva, aproape de tot, Vasiliok. De sus se rostogoli un bulgăre și-l lovi tare pe Andri în umăr. Apoi un strigăt de bucurie : „Eu sînt ! Eu, Vaska !" îl opri pe Ptaha să tragă cu arma.

Vasiliok, în carne și oase, cobora spre el. La gîndul că era cît p-aci să-și împuște fratele, pe Andri îl trecură fiori, de-i clănțăniră dinții în gură.

– Andriușka, eu sînt !... Au venit mulți, mulți, încoace... o curte întreagă... călare... Și cu mai marele lor... să fugim... E o gaură... Uite aici... așa, pe-aici veneam la tine. Numai că acum au umplut-o cu cărbuni pînă sus... de-abia am putut să trec, striga Vasiliok în urechea fratelui, lipindu-se de el.

Inima lui Andri zvîcnea cu putere.

– Pe unde ai ajuns aici ?

– Prin curtea de cărbuni.

– Păi nu-i nici o ieșire pe-acolo...

– Am trecut prin burlan... E destul de larg ! Treci și tu !... Hai să mergem, Andriușka, haidem. Sînt atît de mulți... Nenea Ostap spune că vor să te omoare.

– Hai, treci, vin și eu după tine !

Vasiliok îl trăgea pe Andri spre deschizătură.

Vasiliok se cățără sus. Ptaha mai privi o dată sala de cazane, cuptorul, care stătea gata să se stingă, și urcă după el. Vasiliok îl și aștepta afară. Puse siguranța la carabină și i-o întinse băiețelului. Apoi, zdrelindu-și umerii, se strecură prin gaură și, tot prinzîndu-se cu mîinile de cărbunii care alunecau, urcă și el cu multă greutate pînă sus.

Vasiliok îl zorea. Andri apucă un bloc mare de cărbune și-l rostogoli în gaură. Băiatul îl ajută, împingînd și cu mîinile și cu picioarele bucăți de antracit în groapă. Intr-o clipă, groapa fu astupată.

Vasiliok îi arăta drumul. Ptaha se gîndea cu groază la ce se va întîmpla dacă nu va putea să treacă prin burlanul de aeraj. Răsuflă cu o neînchipuită ușurare cînd, în

urma lui Vasiliok, reuşi să-şi vîre capul şi umerii prin burlan şi începu să se tîrască încet, mereu înainte.

Cînd ajunseră sus, cernea o ploaie măruntă. Curtea de cărbuni era despărţită printr-un zid înalt de piatră de curtea propriu-zisă a fabricii.

Pînă aici veneau liniile de cale ferată.

Vasiliok porni în recunoaştere. Se întoarse curînd şi-i spuse lui Andri că nu-i nimeni pe linii.

– Sînt numai vagoane goale, pe trei rînduri. Trecem printre ele, şi n-are cine să ne vadă. Iar lîngă poarta din dos nu e nimeni... E încuiată cu lacătul. Ne căţărăm pe un vagon, de-acolo pe poartă, şi ţuşti în cîmp, şoptea Vasiliok la urechea lui Andri.

Îşi dădură drumul de pe movila de cărbuni şi, aplecîndu-se, fugiră printre vagoane.

Planul lui Vasiliok se dovedi minunat. Ultimul vagon se afla chiar lîngă poartă. Trecură peste grilajul porţii şi-o luară la goană pe terasamentul căii ferate.

Vasiliok zbura înainte, cu braţele desfăcute în lături, făcînd sărituri de cîte doi metri. Se uita mereu în urma lui, să vadă dacă frate-său se ţine bine după el. Andri fugea cît putea de repede. Ploaia le biciuia obrajii. Norii grei, ce coborîseră jos de tot, acopereau tot cerul.

Andri nu lăsase arma din mînă. „Dacă mă prind, tot o să mă omoare. Aşa, cel puţin, mai omor vreo doi pînă mă nimeresc", se gîndea el. Tot nu-i venea să creadă că va scăpa cu viaţă. Şi numai după ce fabrica rămase mult în urmă, acolo unde linia ferată începea să facă o curbă spre gară, Andri se opri, sfîrşit de puteri, şi se aşeză jos pe terasament...

– Stai, Vasiliok, nu mai pot! strigă el şi-şi duse mîna la inimă.

– Să fugim, Andriuşka, hai să fugim, că ne prind!

Şi băiatul îşi rotea cu teamă privirile, ţopăind nerăbdător pe loc. Ud pînă la piele, se-nchircise tot de frig şi de spaimă. Picioarele goale, stropite cu noroi, îi înghe-

ţaseră. Se aşeză şi el pe o traversă, frecîndu-şi din cînd în cînd un picior de altul.

I se părea că Andri zăboveşte prea mult.

– Ajunge, Andriuşka, hai să fugim !

Ptaha se întoarse obosit spre Vasiliok ; se uită la picioarele-i desculţe, la gioarsa udă din capul lui, care trebuia să fie o şapcă, se uită la întreaga-i făptură mică, ghemuită, îmbrăcată într-o bluză veche femeiască, şi o milă sfîşietoare, o amară umilinţă îl cuprinse, gîndindu-se la viaţa de cîine pe care o duce, neavînd posibilitatea să cumpere din cîştigul lui nici măcar cizme şi haine pentru acest copil. Simţi un nod în gît.

„Iar acum n-o să am nici măcar de-o bucată de pîine, nici unde să mă duc..."

– Andriuşka, se tîngui Vasiliok.

Andri se ridică. Dinspre fabrica, scufundată într-o ceaţă groasă, venea ameninţător urletul sirenei.

– Urlă... şopti Andri mîndru, ascultînd cu desfătare sunetul puternic, de bas, al aliatului său. Şi o porni din nou. De astă dată nu mai fugea, dar mergea cu paşi repezi. Vasiliok fugea alături de el, în trap mărunţel, privind mereu înapoi.

De pe înălţimea terasamentului, Ptaha zări căsuţa de lîngă castelul de apă, căsuţa atît de cunoscută lui. Şi abia acum avu siguranţa că este cu adevărat în afară de primejdie.

– Vasiliok, frăţioare ! Măi, copile... Vaska, puşlama mică ce eşti ! Nu ne mai pasă acum de ei... Iar pentru tine, o să-mi plătească ei cu vîrf şi îndesat...

Îl strînse la piept şi-l sărută. Bine că n-avea nevoie să-şi ascundă lacrimile. Cine să le vadă cînd ploua cu găleata ?

– Nu putem porni decît la noapte. Să ieşim acum, o mînă de oameni – treizeci cîţi sîntem – ar fi o prostie, i-o tăie Rajewski scurt şi, de data asta, supărat.

Ciobot dădu încăpăţînat din cap.

– Pînă la noapte o să-i alunge pe toţi şi o să-i omoare pe-ai noştri în închisoare. Acum e tocmai timpul potrivit. Aşa că nu sînt de acord!

După el vorbi cu înflăcărare Metelski:

– Tovarăşe Zygmunt, Ciobot are dreptate. Cînd masele ies în stradă, cînd îi împuşcă pe muncitori, e de datoria noastră să pornim cu arma-n mînă. Poate să ne distrugă, dar nu ne e îngăduit să stăm cu mîinile în sîn. Altfel ne vom acoperi de ruşine... Aceasta este doar o axiomă a marxismului... Chiar dacă muncitorii au început demonstraţia mai devreme decît trebuia, dar o dată ce-au început-o, sîntem datori să fim în fruntea lor.

Rajewski îl privi cu vădită dezaprobare.

– A porni nechibzuit la luptă, înseamnă mai degrabă a merge în coada maselor.

Metelski se-nroşi de supărare.

– Pentru întîia oară aud că a merge cu arma-n mînă înseamnă să mergi în coadă. E oarecum ciudat s-o aud tocmai de la dumneata...

– Aşa-i! tună vocea groasă a lui Ciobot.

Metelski începu să se plimbe nervos prin cameră. Chipul lui cu trăsături fine, cu fruntea înaltă şi frumoasă, pălise iarăşi. Ochii mari, întunecoşi, erau luminaţi de o flacără lăuntrică. Toată făptura lui avea ceva gingaş. Rajewski îl mai privi o dată pe tînărul doctor şi, de astă dată mult mai liniştit, spuse:

– Am lungit prea mult consfătuirea noastră. Cred că e timpul să curmăm această discuţie inutilă... Ciobot şi doctorul sînt contra, eu şi Kovallo sîntem pentru a porni la noapte. Pînă atunci am mobiliza şi înarma cam vreo două sute de muncitori de la calea ferată şi de la fabrica de zahăr. Va sosi şi Sciabel din Sosnovka şi s-ar putea să aducă şi ţărani cu el. A porni numai aşa, ca să ne aflăm în treabă, nu e o metodă de luptă a bolşevicilor. Trebuie să înţelegi, tovarăşe Metelski, că dacă vom trimite la

moarte sigură şi fără nici un folos treizeci de comunişti, abia atunci ne vom face de ruşine. Dacă v-am asculta, ar însemna să dăm apă la moară duşmanilor noştri. Repet cu insistenţă : acum, sarcina comuniştilor este să-i mobilizeze pe muncitori. Da, da ! Trebuie să vorbim cu fiecare din ei în parte, acolo unde sînt speranţe că omul va lua arma în mînă. Aţi văzut singuri cum numai cîţiva pani înarmaţi au împrăştiat cîteva mii de oameni. De ce ? Fiindcă muncitorii nu erau organizaţi.

De aceea şi există partidul, ca să organizeze rezistenţa. Acum, mai puţin decît oricînd, n-avem nevoie de cuvinte pompoase. Să ne gîndim cum să-i înarmăm mai repede şi mai bine pe muncitori. Cred că de vorbit, am vorbit destul şi despre toate. În timpul ăsta, tovarăşii noştri, pe care i-am trimis cu diferite sarcini, au făcut mai mult decît noi. Avem arme, dar n-avem încă muniţii. Să nu uităm asta. Sînt împotriva propunerii ca fiecare să-şi procure cum poate muniţiile, pe care apoi să le strîngem la un loc. Depozitul se află în apropierea gării şi ar fi de ajuns cea mai mică nereuşită, ca să nu mai avem muniţii. De aceea, formăm detaşamentul aici, pornim cu toţii spre depozite, înlăturăm santinela, punem mîna pe muniţii şi, o dată înarmaţi, începem înaintarea asupra oraşului... Ciobot o să împingă pînă la fabrică două vagoane-platformă cu arme şi muniţii. Vom înarma acolo, în cartier, pe cei care n-au avut timp să se înarmeze, sau pe cei care n-au fost încă hotărîţi să meargă cu noi. Punctul nostru de sprijin va fi cartierul muncitoresc. Majoritatea oamenilor din detaşament vor fi recrutaţi de acolo. Şi cu asta închidem şedinţa.

Kovallo tuşi în semn de aprobare.

– Păcat că tovarăşul Patlai nu e printre noi. Dar îl vom elibera la noapte, fiindcă închisoarea formează primul obiectiv de atac în oraş. Aşadar, ne-am înţeles, tovarăşi. În calitatea mea de preşedinte, vă propun să tre-

ceţi neîntîrziat la fapte. Dar ca să fim siguri, vă rog să răspundeţi dacă vă supuneţi la toate hotărîrile noastre.

Ciobot se uită jignit la Rajewski :

– Mai încape vreo îndoială ?! Ce, nu înţelegem disciplina de partid ?

Rajewski zîmbi obosit. Se ridică de la masă, se apropie de Metelski şi-i puse prieteneşte mîna pe umăr.

– Ia spune, doctore, ai să poţi procura toate cele necesare pentru pansamente ? Nu scăpăm fără vărsare de sînge...

– Am să procur tot ce trebuie. Ordonaţi unde trebuie să merg acum.

– Nu fi copil, Metelski. Nu e momentul potrivit ! Du-te la gară şi descoase-i pe nemţi. În calitatea dumitale de medic la căile ferate ai posibilitatea să stai de vorbă cu ofiţerii. În ce dispoziţie se află ? Ar fi bine să ştim ce atitudine vor lua nemţii cînd va începe ciocnirea noastră cu soldaţii din legiune...

Ieşiră cu toţii în pridvor. Se însera. Din cerul acoperit de nori grei, cenuşii, ploua mărunt.

– Timpul e potrivit, spuse Rajewski. Aşadar, prieteni, ne vedem la ora nouă seara. Tu, Grigori Mihailovici, du-te pe la ai tăi, la depou. Să vină încoace vreo cinci membri de partid. Trebuie să avem aici un sprijin. Dacă are vreunul din ei arme, să le-aducă... Iat-o şi pe rîndunica ta, zîmbi Rajewski cu bunătate.

De sus venea în fugă Olesia.

– Am făcut tot ce mi-ai spus, tată, zise ea gîfîind.

Cînd îi văzu pe ceilalţi, se simţi stînjenită. Rochia udă leoarcă i se lipea de corp, şi fata se grăbi să treacă neobservată în casă.

– Dar Rajmund unde a rămas ? o opri Rajewski.

– M-am despărţit de el în oraş acum vreo două ore... E în cartier. Jadwiga Bogdanovna a adus la fosta dumneavoastră locuinţă un sul de hîrtii... Rajmund m-a rugat să vă transmit că lîngă închisoare se găsesc cinci oameni

cu o mitralieră. Am trecut pe la Vorobeiko şi mi-a spus că locomotiva are să fie pregătită, raportă Olesia grăbită şi se furişă în casă.

– Bună fată ai ! Să-ţi trăiască, spuse trist Ciobot, gîndindu-se că el n-are copii.

– Mulţumesc, păcat că n-o am decît pe ea. Aşa, pare a fi o fetiţă bună, vorbi Kovallo încet şi se posomorî deodată.

Ploaia se înteţise. Bătea dintr-o parte şi inunda pridvorul.

Metelski îşi îndesă pălăria şi îşi strînse mai bine pe el impermeabilul de cauciuc.

– Mergem ?

Rajewski îi petrecu din ochi pînă la cabină şi intră în casă, abia după ce fiecare o apucă în direcţii diferite.

Olesia avusese timp să se schimbe şi, părăsindu-şi camera, îi ieşi înainte.

– N-aţi mîncat nimic. Nu-i aşa ? îl întrebă ea, storcîndu-şi părul ud de ploaie. Am să pun acum cartofi la fiert şi aduc şi nişte varză murată... Tatii nu-i trece prin cap niciodată să pună ceaunul la foc. Şi doar pregătisem totul, continuă ea, prefăcîndu-se supărată.

Abia stăpînindu-şi furia, Mogielnicki se lovea cu sfîrcul împletit al nagaicei peste carîmbul cizmei.

– Gîndeşte-te mai repede, pan Strumil. N-am timp să aştept. Dumneata ai îngăduit bătaia asta de joc ! Şi dacă peste zece minute n-ai să opreşti sirena, mă tem c-am să fiu nevoit să te împuşc.

Edward nu-l privea în faţă pe mecanic. Dar văzu cum acestuia începură să-i tremure genunchii.

– Aveţi milă, pan colonel. Ce vină am eu ?

– Nu căuta să te justifici, mai bine spune cum să-l scoatem de acolo ?

– M-am gîndit că...

– Prost te-ai gîndit, i-o reteză Edward.

Se aflau în sala mașinilor.

– N-am putea să dăm drumul aburului?

– A întrerupt legătura cu sala de mașini, se bîlbîi desperat Strumil.

Și deodată, încremeni cu gura larg deschisă, avînd o expresie de idiot inspirat, apoi se plesni cu mîna peste frunte:

– Gata! Am găsit! Pan colonel mi-a sugerat o idee. Să închidem tirajul de fum și o să se înăbușe...

– Executarea!

Peste o jumătate de oră, cînd fumul gros și negru încetă să mai răbufnească pe ferestrele sălii de cazane, Edward porunci:

– Controlați!

Ușa de rezervă fu deschisă, și caporalul – care intrase împreună cu alți cîțiva soldați ca să controleze sala de cazane – apăru, tușind și clipind din ochii plini de lacrimi, și raportă năucit:

– N-am găsit pe nimeni, pan colonel...

– Ce-e-e? se răsti Edward, strîngînd mînerul nagaicei, de-i pocniră degetele.

Din sala de cazane venea miros de oxid de carbon. Edward se-ntoarse brusc și se-ndreptă spre ieșire, fără să mai privească pe nimeni din jur.

Zaremba, Wrona, Zajączkowski și Strumil intrară în sala cazanelor. Edward se plimba prin curte, fără să-i pese că plouă cu găleata.

– Ei? întrebă el răutăcios, cînd Wrona și Zaremba ieșiră afară.

Zajączkowski și Strumil socotiseră că e mai bine să nu dea ochii cu el.

– Într-adevăr, nu mai este... Îmi stă mintea-n loc. Nu pricep pe unde a reușit să scape...

Acum, cînd sirena tăcuse, liniștea părea apăsătoare.

– Va să zică, nu era nimeni acolo? Sau ce ați vrea să înțeleg din toate acestea?

– Ba a fost, dar pe unde a plecat? Nu mai știu ce să spun... bîigui Zaremba.

– Va să zică, l-ați scăpat?

– Nu! Asta nu-i cu putință, doar am avut pază la toate ieșirile. Nu mai înțeleg nimic, pan colonel...

– Dacă n-ai fi fost un ofițer care a luptat pe front, aș fi procedat altfel cu dumneata, domnule porucik. Pan Wrona, după ce ordinea va fi restabilită, ordon ca porucikul să primească cincisprezece zile de arest sever. Ei, care-i acolo, adu-mi calul!

Căsuța de lîngă castelul de apă se umplea de oameni. Jadwiga sosi cea dintîi. În timp ce Olesia își făcea de lucru la bucătărie, pe lingă cuptor, Jadwiga avu timp să-i povestească soțului ei toate noutățile.

După ea veni Vorobeiko. Scoase de sub palton o armă cu două țevi, demontată, și o geantă cu cartușe. După ce fixă țevile la patul puștii, își încărcă arma și o puse-n colț, cu o vădită satisfacție.

– Am umplut cartușele cu alice. La douăzeci de pași e ușor să tragi... De altfel, noaptea nici nu se vede cu ce tragi; totul e să bubuie, și arma asta bubuie destul de tare. Nu e rău pentru început! Iar ăstelalte, spuse el mîndru, scoțînd din buzunar un încărcător plin cu cartușe germane, sînt pentru o mică gustare! Cinci bucăți... M-am milogit de băiețașul vecinei să mi le dea. Nu știu unde le-o fi găsit drăcușorul ăsta! Ce să facă el cu ele? Nouă însă ne crapă buza!... Dăm cîte unul la cinci tovarăși... să bubuie o dată cel puțin...

Ud leoarcă, dar bine dispus, Vorobeiko puse cu grijă încărcătorul pe masă. Își înălța caraghios sprîncenele scurte, spălăcite, și smiorcăia des, povestind cu însuflețire despre niște „flăcăi strașnici" pe care îi va aduce.

– Potcovesc caii din mers! zise Vorobeiko, negăsind cuvinte mai convingătoare. Cum se-ntunecă, îi și aduc. Iar acum, trebuie să zbor într-un suflet înapoi. Mai am

de vorbit cu unul, cu altul, apoi să-mi aranjez locomotiva. Ehei, de n-ar fi nemţii, nici nu mi-ar păsa... Dracu i-a adus tocmai acum! Auzeam că nu pot să meargă mai departe, le pun panii beţe-n roate... Am plecat, se grăbi el deodată.

În tindă îşi mai aduse aminte de ceva şi se-ntoarse din drum.

– Poate să v-aduc deocamdată o armă din camera de serviciu? Dracu ştie! Mai dă vreun nemernic peste voi şi n-aveţi nici cu ce să vă apăraţi!

Rajewski aprobă din cap.

Cînd Vorobeiko se întoarse în casă, mai veniseră cîţiva muncitori, printre care Rajmund şi un flăcău înalt, blond. Rajmund îl prezentă pe acesta tatălui său.

– E Pšeniček. O să-ţi povestească despre Patlai şi despre ceilalţi tovarăşi. L-am întîlnit din întîmplare la Stepovoi.

Rajewski strînse cu căldură mîna tînărului.

– Iar aceştia, continuă Rajmund în şoaptă, arătînd cu ochii spre muncitorii care tocmai intraseră, sînt mitraliorii. Mai ţii minte, ai vrut să-i cunoşti. Uite, ăsta înalt e Stepovoi, iar celălalt, mustăciosul, Gnat Verba, amîndoi vechi soldaţi. De altfel au adus cu ei şi mitraliera; o au aici, demontată şi ascunsă în saci. Mergem la castelul de apă şi o montăm la loc. Avem şi benzi, numai gloanţe n-avem... Ceilalţi vin mai tîrziu, cum ai ordonat.

Odaia devenea neîncăpătoare. Un muncitor înalt controla arma adusă de Vorobeiko.

– Nouă-nouţă! Baioneta se fixează iac-aşa: un, doi, şi gata!

Rajewski se informă de la muncitori despre starea de spirit din cartier.

Jadwiga plecă s-o ajute pe Olesia, Rajmund se duse şi el la bucătărie, luîndu-l şi pe Pšeniček cu el.

– Uite, Olesia, îți prezint un tovarăș nou. Îți mai aduci aminte de el?

Pšeniček răsucea în mîini șapca udă de ploaie, neștiind ce să facă cu ea. Aflase de la alții despre arestarea tatălui său, și grija pentru bătrîn îl chinuia.

– Stați, stați aici pe laviță. E cam strîmt la noi, dar să ne fie cu iertăciune, îi invită Olesia și răsturnă cu multă dibăcie un ceaun întreg de cartofi fierți, într-o strachină mare.

Jadwiga turnă untdelemn peste salata de varză murată. Rajmund simțea că trebuie neapărat să-i vorbească fetei despre Andri.

– Olesia, știi cine sună sirena?

– Nu, de ce?

– Spunea cineva că Ptaha s-ar fi închis în sala de cazane.

Sprîncenele negre ale fetei tresăriră. Nu mai simțea cum tuciul încins îi arde degetele.

– Cum așa! Andri? Singur?

– Da. Și l-au împresurat... Pînă acum a reușit să se apere...

Pšeniček o urmărea pe Olesia cu privirea tristă.

– Dar cum se poate, Rajmund? De ce l-au lăsat singur? Ce poate să facă el singur?

Rajmund nu fu în stare s-o privească în ochi. Ieși din bucătărie.

– Tată, ți-amintești, ți-am vorbit de Andri Ptaha.

– Da, țin minte.

– El sună sirena. O să-l omoare... Dă-ne voie, tată... te rugăm...

Rajmund o simți pe Olesia la spatele lui.

– Dă-ne voie... O să vină și tovarășii din cartier. Îl știm cu toții pe Andriușka. Dă-ne voie să mergem să-l scăpăm!

– Da, păcat de flăcău ! O să-l omoare, spuse încet muncitorul înalt de lîngă ușă, acela pe care Rajmund îl prezentase ca mitralior.

Sprîncenele lui Zygmunt se împreunară într-o singură linie.

– N-avem muniții. Și-apoi trebuie să pornim toți o dată.

Nimeni nu se clinti. Rajmund stătea în fața tatălui său, parcă implorîndu-l în tăcere.

Rajewski o privi pe fată drept în ochii-i larg deschiși, și ea înțelese că el nu va ceda.

– Doamne, oare n-ai milă ? șopti ea abia auzit.

O clipă, capul cărunt al lui Rajewski se sprijini obosit în mîini. Vîrfurile mustăților îi atîrnau țepene-n jos. Olesia își aduse aminte că omul acesta nu mai închisese ochii de două nopți. Și cîte nopți ca astea, nedormite, n-o fi avut el pînă acum ! Cu cîtă dragoste și stimă îi vorbea taică-său despre el !

Acest om, care zîmbește atît de rar, o întîmpina întotdeauna cu bunătate. Fata se rușină de primul ei gînd...

Sirena tăcu brusc... Cîteva secunde, nimeni nu scoase nici un cuvînt. Suspinînd, Olesia fugi la ea în odaie și căzu pe pat cutremurîndu-se de plîns.

Fără să-i vorbească, Jadwiga o mîngîia pe cap. În casă soseau mereu alți oameni. Sala de mașini a castelului de apă, magazia, camera mare de locuit și bucătăria abia îi mai puteau cuprinde pe noii veniți. Kovallo și Ciobot se-ntorseseră și ei, cu mai mulți muncitori de la căile ferate.

Pe toți îi chinuia întrebarea : de ce a tăcut sirena ?

– Tot au pus laba pe el !

Și deodată în ușă răsări Ptaha, iar în urma lui Vasiliok.

– Asta-i bună ! exclamară cu toții.

Și-n strigătul acesta de mirare, Ptaha simți o dezamăgire, ba chiar iritare.

— Ptaha, tu eşti! strigă Rajmund, dînd buzna din bucătărie.

— Păi cine să fie altul? mormăi Andri, surprins de mulţimea aceasta de oameni strînsă aici şi de faptul că Vorobeiko, înarmat, îl oprise pe el şi pe Vasiliok la podeţ.

Toţi începură să vorbească deodată.

— Vedeţi, cică sună sirena, iar el se plimbă!

Auzind exclamaţia lui Rajmund, Olesia intră fuga în odaie. Kovallo, vădit nemulţumit, se uită chiorîş la Andri.

— Aici se spuneau cîte şi mai cîte despre tine. Se zicea că tu ai fi sunat sirena, şi cînd colo... Va să zică, nu-i adevărat?

— Înseamnă că-i altcineva acolo. Au încurcat-o de frică nătîngii de fochişti.

— Dar cine să-i fi dat drumul sirenei?

— Vreun îndrăzneţ desigur!

— Un adevărat luptător! Un om minunat! Păcat dacă l-au omorît nemernicii ăştia! spuse Rajewski tulburat, sculîndu-se în picioare.

De obidă, lui Andri i se făcu negru înaintea ochilor. Istovit, slăbit în aceste cîteva ore, stătea acum cu capul în piept, ud pînă la piele şi murdar de cărbune. Dar nimeni nu observă asta. Se-ntîmplă uneori aşa: oamenii, preocupaţi de ceva care-i tulbură, nu văd ceea ce în mod obişnuit le-ar fi sărit în ochi.

Şi Ptaha fu îndată uitat de toţi. Nu era decît o întîmplare supărătoare. Îl crezuseră erou, iar el umbla teleleu, fără nici o treabă. Şi această greşeală stîrnise în sufletul tuturora un simţămînt de nemulţumire, de jignire parcă.

Olesia se ruşină de lacrimile ei, de faptul că toţi au văzut-o plîngînd. „Ce-o să creadă despre ea?" Iar faptul că Ptaha fusese obiectul acestei confuzii caraghioase, fie şi fără vina lui, atingea dureros mîndria-i de fată.

Cu o privire de om jignit, îl măsură din cap pînă-n picioare pe Andri, care arăta atît de jalnic. „Ce-am găsit

eu la el? Stă ca un prost! De-ar pleca o dată!" se gîndi ea cu răutate.

Rajmund se ferea să dea ochii cu ea. Era stînjenit.

Vasiliok, plin de revoltă, privea pe după spatele fratelui său. Nu-nțelegea cum poate să rabde Andriuşka una ca asta. „Auzi la ei, cică n-am fost la fabrică! Lor nu le pasă că mi-am zdrelit degetele cu cărbunii." Nu se ştie de ce îşi amintise Vasiliok tocmai de degete. „Şi-am să capăt şi-o bătaie de la mama!" se gîndi el trist, gata-gata să izbucnească-n plîns. Se şi pornise să smiorcăie.

Andri ridică capul.

Olesia îl văzu cum se face deodată alb la faţă. Apoi se clătină şi se sprijină cu mîna de perete, să nu cadă.

„N-o fi beat? Atît ar mai lipsi!" se gîndi Olesia speriată. Dar ceva îi spunea că Andri nu-i beat. Se simţi deodată cuprinsă de milă. Se apropie de el şi-i spuse încet:

– Ce stai aici? Hai la bucătărie... în ce hal eşti! Halal de-aşa erou...

Andri făcu un pas şi o dădu la o parte.

– Aşa va să zică. Vă bateţi joc de mine! Eu nu mi-am cruţat viaţa... Dar voi ce-aţi făcut? Aţi dat toţi bir cu fugiţii şi m-aţi lăsat pe mine singur, să plătesc cu capul. M-am luptat singur cu ei. Singur. Aşteptam să mă ajutaţi şi, cînd colo, voi staţi aici la taifas... Şi-acum vă bateţi joc de mine!...

Andri abia îşi stăpînea plînsul.

Toate privirile se-ntoarseră din nou spre el. Vocea-i, care suna ca o coardă întinsă, zbuciumul şi toată înfăţişarea lui, chinuită şi tulburată, îi făcu pe toţi să-l vadă cu alţi ochi.

Ptaha nu mai avu putere să vorbească; păşi în odaia Olesiei, se lăsă jos pe podea şi rămase aşa, aproape în nesimţire. Năucită de toate acestea, Olesia se străduia în zadar să scoată de la el vreo vorbă care s-o lămurească.

În schimb, Vasiliok, în bucătărie, începu să le povestească cu plăcere lui Pšeniček și lui Rajmund cum s-au petrecut lucrurile. Ei l-au dus pe micul martor la Rajewski, și cînd Vasiliok se obișnui puțin cu cei din jurul lui, mai ales că se și încălzise, spuse încă o dată povestea și nu uită să adauge :

– Și pușca a luat-o Andriușka. Zău ! A lăsat-o lîngă magazie. Dacă vreți, dau fuga s-o aduc.

Și o zbughi pe ușă, fără să mai aștepte să i se dea voie. Se-ntoarse într-o clipă.

– Uite ! E încărcată.

Zygmunt intră în odaia Olesiei. Ptaha tot mai zăcea acolo, jos, pe podea.

Rajewski îl ridică și-i sprijini, cu amîndouă mîinile, capul. Din ochii flăcăului se prelingeau lacrimi.

– Ești un băiat de ispravă, Ptaha ! Nu m-am îndoit niciodată de asta. Iar tovarășilor să le ierți greșeala.

Ptaha îi găsi mîna.

– Eu am sunat sirena, șopti el.

– Nu se mai îndoiește nimeni de asta !

Rajewski îi simți degetele umflate.

– Ce ai la mîini ?

– M-am opărit cu apă clocotită...

– Rămîi aici și odihnește-te. Te scutesc să participi la luptă. Ai grijă de femei.

CAPITOLUL VIII

Limba roșiatică a opaițului atingea marginea vasului de pămînt plin cu seu.

Pe peretele antreului, umbra unei păsări uriașe fîlfîia ritmic din aripi.

Cuprinzîndu-și genunchii cu mîinile, Sarra privea vrăjită limba firavă a flăcării. Meer cosea cu un fir cătrănit căputa unei cizme.

Dincolo, în odăița mică, se potoliseră cu toții. Dormeau somn adînc. Meer își alesese dinadins de lucru ceva care să nu facă zgomot, ca să-i lase pe ceilalți să se odihnească. Bunicul era cam bolnav. Toate intemperiile acestea, evacuarea și mutatul în noua locuință, îi zdruncinaseră complet sănătatea. Vechii clienți nu veneau pînă aici, pentru că era departe, iar unii noi erau greu de găsit. Ca să te cunoască lumea că ești cizmar conștiincios, trebuie să muncești ani de zile. Așa că, aici unde se mutaseră, trebuia s-o ia de la început.

Greu îi vine omului, foarte greu, cînd are șaizeci și patru de ani bătuți pe muchie...

De ce bucurii, de ce mulțumiri a avut parte tată-său în lunga-i viață ? Sarra își amintea de cîte îi povestise el. Viața tatălui ei se-nfățișa ca un șirag nesfîrșit, mohorît, de cuișoare de lemn, aidoma unul cu celălalt. Loviturile monotone ale ciocanului, miros de piele, spate gîrbovit și muncă, muncă silnică de dimineață pînă noaptea tîrziu. Și asta de la vîrsta de unsprezece ani...

Pasărea de pe zid fîlfiia mereu din aripi.

Sarra își strînse pleoapele. Oare și pe ea, și pe Meer, și pe Moișe, pe micuțul, roșcovanul Moișe, îi așteaptă aceeași soartă ? Demult, pe cînd era mică și naivă, bunica-i spunea : „Soarta omului este un musafir misterios, care vine-n taină, și fiecare fată îl așteaptă cu înfrigurare, plină de nădejdi. Soarta e trimisă de dumnezeu. Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus. Și nu trebuie să-ți mînii soarta. Cu cît o primește omul mai supus, cu atît mai darnică este cu ei..."

Bunica a murit de mult. Uitate sînt poveștile ei, și n-a răsărit în căpșorul de copil sămînța biblică semănată de ea. Și chiar dacă ar veni acum, în această friguroasă seară de toamnă, soarta aceea plină de mister, Sarra i-ar închide ușa în nas acestui sol al nenorocirii. Și fără ea, Sarra știe că tinichigiul Falstock nu vine la dînșii decît ca să-i amărască ei viața. E sigur de sine, are atelierul

lui propriu, e un logodnic de invidiat. Şi cu toate că maică-sa e o adevărată furie – şi-acum îl bate pe fecioru-său – mult îi pasă lui cum o să trăiască nevastă-sa cu această mumă a pădurii! Are trei lucrători şi casă... Trebuie să se-nsoare, şi ce cusur are Sarra? O să-i facă copii şi o să-i pregătească un *fisch*[1] gustos... Dar faptul că ea peste cinci ani o să fie o femeie bătrînă, ce contează? Asta-i soarta fiecărei fiice de evreu, dacă tatăl n-are altă avere decît fata...

Cineva ciocăni încet în uşă... Meer se întoarse: acum pe perete se desenă profilul capului său zbîrlit, cu nas ca de vultur.

– E Rajmund... A venit să mă ia... spuse Sarra încet, sculîndu-se în picioare.

Rajmund adusese cu el mireasma nopţii umede de toamnă.

– Mă-mbrac numaidecît.

Sarra deschise încet uşa spre odaie.

Rajmund îi strînse mîna lui Meer şi se aşeză în faţa lui, pe scăunel.

Sarra apăru din odaie, îmbrăcîndu-şi jacheta din mers. Meer ceruia un fir de aţă. Sarra băgă îndată de seamă că-i nemulţumit.

– Unde mergeţi voi pe aşa o ploaie... şi atît de tîrziu? Nu prea e timpul potrivit!

Meer vorbise în idiş.

Rajmund înţelese totuşi şi se-nroşi la faţă. Sarra şovăi cîteva clipe, apoi întrebă:

– Pot să-i spun şi lui?

– Ştiu eu? făcu Rajmund îngrijorat.

– Eu cred că se poate, hotărî Sarra. Ascultă, Meer, lasă firul o clipă.

– Am o comandă urgentă, n-am timp...

---

[1] Peşte (în l. ger.). (N. t.)

– Meer, azi în oraş începe răscoala... Tăcu deodată, văzînd cum ochii lui Meer încremenesc privind-o – ochi tot atît de negri, tot atît de mari ca şi ai ei.

– Răscoală? De unde ştii? Şi... nu-şi mai isprăvi vorba.

Sarra îi puse uşor mîna pe umăr:

– Meer, poate mergi şi tu cu noi?

– Unde?

– Dacă mergi, îţi spunem.

Meer clipea iute-iute din ochi, strîmbîndu-şi buzele ca de durere.

– Nu merg nicăieri! i-o reteză scurt şi trase repede cu bulgăraşul de ceară peste fir.

Pasărea de umbră de pe perete bătea acum dintr-o singură aripă.

– Şi nici tu n-ai să mergi... Du-te şi te culcă... Iar lui să-i spui să nu mai vină pe aici... Da-da... să nu mai vină! Nu vreau să te spînzure, şopti el cu spaimă şi răutate.

Rajmund asculta graiul acesta străin, căutînd să priceapă ce spune. O mişcare abia simţită, în direcţia lui, îl făcu să-nţeleagă că Meer vorbeşte despre el.

– Fie, rămîi. Dar eu plec. Nu te ştiam aşa de... voia să spună „fricos", dar nu putu rosti cuvîntul.

Calapodul cu carîmbul se rostogoli de pe genunchii lui pe podea. Toţi trei se uitară speriaţi la uşa dinspre odăiţă.

– Nu te gîndeşti la familie... la tata! Ce vrei? Să ne omoare pe toţi? N-ai inimă! Ce cauţi tu acolo? şoptea el, din ce în ce mai tulburat.

– N-am inimă?... Vreau să trăiesc, Meer! Vreau să trăiesc! Asta înseamnă că n-am inimă?

– Ha-a! Vrei să trăieşti? Şi te duci la moarte...

– Nu mai pot să duc o asemenea viaţă! Să rabd mereu de foame, de mizerie... pentru ca toţi cei care au bani şi putere să-ţi dea cu cizma drept în... inimă... Spune, la ce bun să trăieşti aşa, ca un vierme, pe care poate să-l stri-

vească oricare din aceste bestii? Lasă, mai bine să mă omoare pe stradă! îi răspunse Sarra înflăcărată, dar tot în șoaptă.

– Cine te-a învățat pe tine așa vorbe?

– Viața m-a învățat, viața asta blestemată...

– Oameni mai deștepți ca tine n-au putut să facă nimic, iar tu crezi c-ai să întorci lumea pe dos?

Sarra se sculă:

– N-au putut să facă nimic?! Da, pentru că așteptați cu toții s-o facă altcineva. Iar tu ai să te tîrăști în fața Spielmanilor și-a Barankiewiczilor! Să-ți blestemi soarta și să arăți pumnul cînd nu te vede nimeni? Nu, noi vrem să terminăm cu ei! Doar sînt și dușmanii tăi! Atunci de ce ți-e frică să ridici mîna asupra lor? Unde-ți este atunci conștiința?

Meer se uită la ea întărîtat.

– Conștiința mea... e familia, spuse el, frămîntînd nervos bucata de ceară între degete. Fără noi o să crape de foame. Înțelegi? O să crape! Și nimeni n-o să le vină într-ajutor! Tu vrei să te duci, du-te! Meer cuprins de furie făcu un semn cu mîna spre ușă. Du-te, n-ai decît să te duci! Dar eu sînt evreu, sînt un cizmar sărac... N-am patrie pentru care să-mi dau viața. A fost țarul rus și m-a alungat ca pe un cîne. Au venit nemții – la fel. Acum sînt polonezii. Ți-e frică să ieși în stradă. Iar dacă în locul lor vor veni haidamacii hatmanului[1], crezi c-o să ne fie mai ușor? Nu știu ce fel de răscoală e acolo și cine pe cine vrea să gonească. Eu atîta știu, că un evreu trebuie să stea acasă!...

– În noaptea asta se vor răscula muncitorii.

– Muncitorii? repetă Meer zăpăcit.

---

[1] Detașamentele contrarevoluționare ale lui Skoropadski, general țarist, pus „hatman al Ucrainei" (din aprilie pînă în decembrie 1918) de către imperialiștii germani, care au cotropit Ucraina în timpul intervenției. (N. ed.)

În gară fluieră prelung o locomotivă. Apoi tăcu pentru o clipă. Urmară încă trei fluierături scurte ; se auzeau surde, depărtate. Rajmund sări în picioare.

– Rămîi cu bine, Meer ! spuse Sarra tulburată.

– Aşadar, totuşi pleci ? Vocea lui Meer tremură.

– Da !

Meer se uită la ea copleşit de tristeţe. Sarra mai aşteptă cîteva clipe.

– O să vă omoare... Cu ce-o să le staţi împotrivă ? murmură el abia auzit.

Apoi, clipind speriat din pleoapele-i înroşite, se aplecă şi ridică de pe jos un cuţit de rihtuit, cu mîner de piele.

– Ia măcar asta...

Uşa se-nchise în urma lor... Meer rămase încă mult timp nemişcat. Gînduri negre, pline de zbucium, puseră stăpînire pe el.

În casă, strîns lipiţi unul de altul, încăpuseră vreo cincizeci de inşi. Ceilalţi stăteau în curte, în pridvor şi în uşa care da spre sala de maşini. Toţi aveau arme cu baionetă.

Olesia astupase cu o pătură fereastra care dădea spre barieră.

Andri, îmbrăcat cu hainele uscate ale lui Grigori Mihailovici – Kovallo îi poruncise să şi le pună – stătea împreună cu alţii în bucătărie. Şi lui Vasiliok îi dăduse Olesia o pereche de pantaloni de-ai lui taică-său şi o flaneluţă veche de-a ei. Băiatul tocmai îşi trăgea zorit nişte ciorapi de-ai fetei. Îl aşteptau alături şi o pereche de ghete de-ale Olesiei. Hainele ude şi pline de noroi ale celor doi fraţi, Olesia le aruncă în magazie.

– Of, că lungi mai sînt ! mormăi Vasiliok.

Se grăbea. Voia s-audă ce spunea nenea cel înalt, cu mustaţa căruntă.

– Cred, prieteni, că nu trebuiesc rostite prea multe vorbe, spunea Rajewski. Fiecare din voi a venit aici de

bună voie și fiecare știe pentru ce a venit. De aceea, tovarăși, să hotărîm fără înconjur : pe cine nu-l trage inima să lupte, să plece. Iar cei care rămin, cei care sînt hotărîți să termine cu acești bandiți, cu dușmanii noștri de veacuri, să-și dea cuvîntul de muncitor că nu vor da înapoi în luptă. Rajewski tăcu o clipă. Apoi, privind parcă întrebător drept în ochii tovarășilor săi, spuse : Iar pe cel care va fugi...

– Îl împușcăm ! termină pentru el Stepovoi.

Rajewski îl căută cu ochii.

– Da. Pentru că acela care întoarce spatele în timpul luptei nu e numai un fricos, ci și un trădător.

Rajewski stătea lîngă fereastră, rezemat în armă. Vorbea clar și răspicat, ca-ntotdeauna, stăpînindu-și vocea și cîntărind fiecare vorbă, ca să fie cît mai simplu, cît mai pe înțelesul tuturor.

Și fiindcă omul acesta puternic, cu umerii lați, cu ochii pătrunzători, cărora nu le scapă nimic, era atît de liniștit, în fiecare creștea încrederea în forțele proprii. Farmecul acestui om venea din simplitatea lui, lipsită de orice prefăcătorie, din încrederea nestrămutată în dreptatea cauzei sale, încredere atît de caracteristică oamenilor care și-au închinat toată viața luptei revoluționare.

Kovallo se uită la ceas.

– E timpul să pornim, Zygmunt !

Rajewski își puse șapca.

– Da, prieteni, rosti el tare. Mai bine gîndiți-vă de două ori și plecați cît mai e timp, decît să fugiți mai tîrziu...

Nici unul nu se clinti măcar.

Rajewski își inspectă cu grijă pe toți tovarășii de luptă, din cap și pînă-n picioare.

Se cunoștea că cei mai mulți dintre ei nu fuseseră pe front. Țineau puștile cu magazia încărcătorului spre ei și cureaua atît de întinsă, că nu puteai trece mîna prin ea. Dar pe fața lor se vedea limpede că vor ști să lupte.

Iată, de pildă, flăcăiaşul acela cîrn, cu şapca trasă pînă peste urechi : ţine arma strînsă-n braţe, ca pe o fată. Ochii lui privesc cu o dîrză seriozitate, dar buzele întredeschise naiv, copilăreşte, trădează cei optsprezece ani pe care-i are.

Din ultimul rînd, un muncitor slab, cu şapcă de piele, răspunse pentru toţi :

– N-avem pentru ce să ne răzgîndim. Cei slabi de înger au rămas acasă. Iar cine a venit încoace, n-a venit ca să se-ntoarcă din drum.

Rajewski îşi puse arma pe umăr.

– Prieteni, spuneţi-le celor din curte şi tuturor, în general, hotărîrea noastră. Comitetul revoluţionar m-a numit pe mine comandant. Iar voi să-mi alegeţi două ajutoare, spuse Rajewski.

– Ciobot !

– Stepovoi !

– Nimeni altul ?

– Nu !

– Atunci, pornim ! Cei care au muniţii merg înainte. Întîi vom ocupa depozitul, de acolo mergem în cartierul muncitoresc şi-apoi spre închisoare. Fiecare pluton îşi ştie comandantul ?

– D-apoi cum ?

– Ştim ! Ştim !

O sută şaizeci şi trei de oameni porniră prin bezna nopţii. Zgomotul paşilor se îmbina cu murmurul ploii şi cu şuieratul vîntului.

Kovallo părăsi casa cel din urmă. Nici nu-şi îmbrăţişă fata : se simţea stingherit de prezenţa Jadwigăi şi a lui Ptaha.

Mai ştii ? Să nu spună cumva de el : „A şi găsit momentul să se-nduioşeze, diavolul bătrîn ! Uite la el, e gata-gata să plîngă." Îşi roti privirea prin odaia atît de

cunoscută şi, uitîndu-se la propriile sale picioare, spuse cu pasivitate voită :

– Tu, fetiţo, vezi, să nu-ţi fie frică ! Ne-om întoarce noi pe la prînz. Să ne faci nişte cartofi prăjiţi şi să scoţi cîţiva castraveciori. Apăi, rămîi cu bine !

Se mai întoarse o dată-n prag. Ochii Olesiei erau plini de lacrimi.

– Ei, asta-i acum, ţi-am spus doar că ne-ntoarcem pe la prînz... şi adăugă în grabă : Tu, Andri, să ai grijă de casă. Închide totul şi nu lăsa pe nimeni să intre. Ţi-aş fi dat şi o armă, dar e mai rău aşa. Toporul e-aici, in tindă... După ce ieşiră, Kovallo îi spuse încet lui Andri : Dacă nu izbutim, ia-o pe Olesia şi pe Jadwiga Bogdanovna, o legătură cu boarfe şi fugiţi la Sosnovka.

– Dar cu casa cum rămîne ?

– Las-o dracului de casă. Dacă sîntem bătuţi, tot n-o să mai avem trai aici. Să ai grijă de fată.

– Grigori Mihailovici ! Eu...

– Ştiu, ştiu. Tocmai de-aia ! Să ai grijă de ea, şi dacă pe mine...

Kovallo tăcu. Ajunseră la portiţă. Andri nu-l vedea pe bătrîn.

– ...să-i fii ca un frate... Prin şfichiul ploii, Andri abia auzi : Nu mă are decît pe mine...

– Apoi nici eu, afară de...

– Bine, las' că vedem noi, deocamdată să ai grijă...

Andri se-ntoarse în casă. Încercă să-ntărească uşa în cîrlige, dar nu putu. Simţi pentru întîia oară o durere groaznică la degete.

– Închide tu, Olesia, mi s-au umflat mîinile, lua-le-ar dracu !

Stinseră lumina în odaia mare. Jadwiga se aşeză la geam. Dacă va porni spre fabrică o locomotivă cu un vagon-platformă, înseamnă c-au reuşit să pună mîna pe muniţii...

Zygmunt dăduse ordin ca femeile să rămînă acasă. Dacă ar fi acum cu el, s-ar simți mai liniștită. Avea înaintea ei o noapte cumplită, o așteptare plină de chin și neliniște...

– Ia, arată-ți mîinile! Doamne, și nu spui nimic! strigă Olesia speriată.

Aduse-n grabă pachetul lăsat de Metelski și, strîmbîndu-se de milă, de parcă o durea și pe ea, începu să-i lege lui Andri degetele opărite, de pe care pielea atîrna bucăți-bucăți.

Vasiliok picotea de somn.

– Du-te la bucătărie, Vaska, și culcă-te pe pat, spuse Andri blînd.

Vasiliok tresări.

– N-ar fi mai bine să mă duc acasă? O să mă bată mama! O să zică: „Unde mi-ai hoinărit toată ziulica?" răspunse băiatul amărît.

– Las' că n-o să-ți facă nimic! Du-te și te culcă, iar mîine mergem amîndoi acasă. Nu-ți fie frică. N-o să te-atingă nimeni nici c-un deget! Cine te-aude, ar putea crede că mama n-are altă treabă decît să te bată...

– Ție-ți convine să vorbești, dar numai eu știu de cîte ori am mîncat bătaie...

– Oi fi vrînd să te mîngîie poate pentru toate poznele cîte le faci?

Jignit, Vasiliok își șterse nasul cu mîneca și, tăcut, se duse la bucătărie. Nici n-apucă să se-ntindă bine pe divan că și adormi dus.

Andri își mușca buzele și privea cum degetele mici și pricepute ale Olesiei îi curățau bucățile de piele moartă, îi atingeau ușor mîna și i-o înfășurau cu un pansament, alb ca zăpada. Ca să poată mînui fașa mai bine, fata se așezase pe podea. Andri o privea de sus în jos și vedea, de fiecare dată, cum orice gest de durere, pe care-l făcea, trezea un tremur al genelor ei minunate și al

buzelor ei fragede, al buzelor ei frumoase de fecioară, proaspete, ademenitoare, tocmai fiindcă nu te puteai atinge de ele. Andri nu le sărutase niciodată. Nu s-a putut hotărî să-ncerce, știind că ea n-o să-i ierte nici cea mai mică îndrăzneală. Şi aştepta, luptînd cu pornirile lui, ca să-i păstreze prietenia.

Olesia termină de pansat. Aplecîndu-se să ia foarfeca de jos, ca să taie capetele feşii, îi spuse :

– Văd că știi să rabzi...

O clipă numai, Andri zări, în răscroiala bluzei, pieptul ei gingaş şi-l cuprinse o neliniște dureroasă. Această îndrăzneală, de care nu era măcar vinovat, îl tulburase. În același timp, o tristețe nespusă îi strînse inima.

– Ce-i cu tine ! Te doare ?

– Da, dar o să-mi treacă...

– Te-am lovit? Vezi ce stîngace sînt? Nici n-am băgat de seamă...

Andri tăcea.

– Tu, culcă-te, să te odihnești, iar eu mă duc la Jadwiga Bogdanovna. Gata, am și stins lumina...

Andri rămase mult timp la masă, cu capul pe brațe, copleșit de gînduri negre. Apoi se culcă jos, pe salteaua așternută de Olesia, și încercă să adoarmă.

„De ce m-oi fi ținînd eu scai de ea? Parcă nu mai sînt alte fete, tot atît de bune, pe lumea asta !"

Andri ar fi vrut să se convingă că Olesia n-are nimic deosebit. „Sînt altele și mai frumoase decît ea ! S-o luăm, de pildă, pe Pașa Sollogub sau pe Marina Konopleanskaia. Foc, nu fete ! Și se poartă drăguț cu tine, și știu de glumă... Parcă-s puține fete mîndre ? Oho ! Și eu a trebuit să mă leg taman de asta ! Rîde de mine, mă necăjește, îmi comandă !... Și să n-o atingi nici c-un deget ! Și tocmai eu să-i rabd toate astea, tocmai eu, cînd mă sorb din ochi chiar fete mai ceva decît ea !"

Gîndurile astea îl amărîră și mai mult pe Andri.

„Se vede că asta mi-e soarta !... Toate-s împotriva mea !"

Ațipi, pe jumătate furat de somn, dar gîndu-i răscolit se-ntoarse din nou, ca un vis de-o clipă : vedea tremurul genelor ei de fată, minunate, dese, și ochii-i aprigi, cu pîlpîiri batjocoritoare-n ei.

Frămîntate de un zbucium dureros, femeile stăteau tăcute la fereastră.

Jadwiga o sfătuia pe Olesia să-ncerce s-adoarmă.

– Te trezesc eu îndată, dacă aud ceva.

Din bucătărie, se auzea răsuflarea adîncă și liniștită a lui Vasiliok.

În vîrful degetelor, Olesia intră în odaie. Tăcerea din casă i se părea grea, apăsătoare. Nu-și găsea locul.

În casa lor, primejdia intrase și se-nscăunase temeinic din ziua cînd tatăl ei se-ntîlnise pentru întîia oară cu Rajewski. Olesia își iubea tatăl cu o dragoste adîncă și gingașă. Gîndul lui n-o părăsea o clipă.

Încet, ca să nu-l scoale pe Andri, fata se culcă în pat.

Dar Ptaha nu dormea. Mîinile îi ardeau și-l usturau ca focul.

– Nu dormi ? îl întrebă Olesia în șoaptă, prinzînd o mișcare de-a lui.

– Nu !

– Te dor mîinile ?

– Nu de mîini mi-e mie ! Inima nu-mi dă pace...

Se ridică-n capul oaselor și-și plecă îndurerat fruntea pe genunchi.

– Ce-i cu tine ? îl întrebă Olesia, aplecîndu-se ușor spre el.

– Mi-e ciudă că nu există fericire în viață... Numai necazuri... Și dracu știe pentru ce mai trăiesc oamenii pe lumea asta... Unde cauți, numai de nedreptate dai...

Olesia se ridică şi ea pe pat. Andri o simţea aproape şi-l cuprinse o dorinţă nestăvilită să-i împărtăşească tot ce avea pe suflet.

„Îi spun totul, şi plec. Las' să mă omoare acolo!"

Întinse mîna ca să se scoale-n picioare şi-i simţi genunchii. Mîinile Olesiei se lăsară-ndată peste mîna lui bandajată. Temîndu-se să nu-i pricinuiască durere, îi ridică uşor mîna de pe genunchii ei.

Andri uită totul : şi jignirile şi dojana. Nu mai trăia în el decît dorinţa de a-i simţi atingerea blîndă, de a auzi fie şi un singur cuvînt din gura acestei fete, atît de dragă lui, atît de minunată şi atît de apropiată.

– Olesia, spuse el încet şi trist. Olesia, de ce eşti tu aşa ?

– Despre ce vorbeşti ?

– Olesia, eu n-am altă fericire decît pe tine...

Îi cuprinse genunchii cu mîinile. Ea nu i se putea împotrivi ; cum să respingă mîinile acestea schilodite ?

– Andri, şopti ea dojenitoare.

Îi atinse genunchii cu buzele. Îl umili însă atingerea ţesăturii aspre şi groase a rochiei. Uitînd totul, o mototoli cu mîna-i rănită.

– Andri !...

Dar el îi săruta genunchii, şi ea n-avea putere să-l oprească. O dezarmase această neaşteptată izbucnire, plină de pasiune. Olesia se zăpăcise cu totul şi nu ştia cum trebuie să se poarte cu nebunul ăsta de băiat. Iar cînd îşi veni în fire, el singur îi acoperi duios genunchii dezgoliţi.

– Olesia... lumina mea.

Olesia sări-n picioare, pradă unui zbucium lăuntric. Andri o lăsă să plece la Jadwiga Rajewska.

„Ce-am făcut ? Acum totul s-a sfîrşit. Şi-i foarte bine", făcu Andri desperat.

O durere insuportabilă îi aminti de mîinile-i opărite. Căzu pe aşternut. Inima-i zvîcnea nebuneşte.

„Aşa-i întotdeauna. Toate-mi ies de-a-ndoaselea... Ei şi ! Mare pagubă ! O să plec mîine şi n-am s-o mai văd niciodată, îşi spuse el, dar se-ndoi pe loc de gîndul acesta. Doar să-mi dea cîteva palme, atunci poate că plec. Şi încă... şi-atunci mai rămîne de văzut ! Dar că umblu după palme, se vede de pe-acum !

Ce-o să creadă despre mine ?

Oamenii au plecat să lupte... Poate vor pieri... Fata se chinuieşte cu gîndul la tatăl ei, şi-o mai plictisesc şi eu. Mi-am şi găsit momentul !"

Îl cuprinse ruşinea pentru izbucnirea lui pătimaşă.

„Dar cînd era să-i spun ? Mîine poate n-o să mai fiu. Parcă şi azi n-am scăpat ca prin minune ?"

Undeva, departe, se auzi un zgomot slab, ca o trosnitură. Andri ascultă atent, apoi se ridică în genunchi.

„Să fi început ?" se întrebă el. Sculîndu-se în picioare, Andri întinse cu băgare de seamă o mînă înainte şi o porni spre uşă, pipăind.

În cealaltă odaie, amîndouă femeile nu se mai dezlipeau de lîngă fereastră.

– Eu sînt, spuse Andri, care se izbise de masă.

– Am să deschid oberlihtul, şopti Jadwiga.

În cameră pătrunse o boare umedă. Ploua. Era întuneric şi linişte. Stăteau aşa toţi trei, tăcuţi, cu auzul încordat...

– Uite, lumini ! E locomotiva ! Au izbutit deci ! strigă Olesia.

În beznă se aprinseră doi ochi de foc. Se părea că acolo sus, gîfîind şi sforăind, se tîra un monstru.

Rămaseră ascultînd huruitul ce se depărta.

Oraşul dormea.

Deodată, prin foşnetul şi murmurul ploii, răsună un pocnet scurt. Iar peste cîteva clipe se auzi un răpăit, de parcă cineva ar fi aruncat un pumn de pietricele pe-un acoperiş de tablă.

Un paznic neobosit pornise prin cartierul muncitoresc şi, bătînd toaca, ciocănind în obloanele oamenilor, ii scula din somn. Străzile mute, deşarte, prinseră grai. Licăriră lumini. Pe oameni nu-i puteai vedea. Îi auzeai doar. Prea tare răsuna vorba lor. Oricît de adînc era somnul sergentului Kobylski, dar glasurile oamenilor îl treziră şi pe el. Se repezi afară din localul statului-major, desculţ, numai în izmene. Ce să-i mai pese acum de cizme şi de manta ! De-ar da dumnezeu să scape cu viaţă !

Geamurile cădeau ţăndări... Străzile clocoteau. Pe acoperişul de tablă al clădirii statului-major părea că cineva joacă un trepac [1] sălbatic.

Prin faţa lui Kobylski trecu ceva, ca un fulger, şi pocni asurzitor.

Sergentul sărea zăpăcit de colo, colo şi, aplecîndu-se, traversă în fugă strada, spre poarta din faţa statului-major.

Peste larma haotică a străzii se auzi un ţăcănit aspru, egal. Stepovoi trăgea din ulicioară în poarta închisorii.

– Înainte, prieteni ! răsună vocea puternică a lui Rajewski.

Rajmund fugea alături de el prin piaţă, străduindu-se să nu-l piardă din ochi în această beznă adîncă. În poartă era cît p-aci să cadă, împiedicîndu-se de trupul cuiva. Apoi se repezi după tatăl său, în curte... La intrarea în clădirea închisorii, ardeau felinare.

Din uşa închisorii se trăgea în cei de afară. Tatăl său dădu buzna acolo. În urmă-i – tropot de cizme... Împuşcături dezordonate. Zăngănit de baionete... Cineva fugea. Altcineva fusese ajuns din urmă. Ţipete... O scurtă încăierare la uşă.

Rajmund izbi cu baioneta pe-un soldat din legiune care-l ochise pe tatăl său.

---

[1] Dans popular rusesc. (N. ed.)

– Dați în panii ăștia ! Omorîți-i, mama lor ! urla Ciobot, năvălind în coridor.

Soldații se risipiră care încotro, îngroziți de baioneta lui. Rajewski urcă în fugă scările. I-o luă înainte un flăcăiandru cu șapca trasă pînă peste urechi.

Vocea de bas a lui Ciobot tuna prin coridor :

– Măi Patlai, unde ești, mă ! Răspunde ! Au învins ai noștri. Pat-la-ai !

Dziobek fugea de colo pînă colo prin curtea din dos, smulgîndu-și din fugă epoleții. În capul lui se zbuciuma un singur gînd : „Mi-a venit sfîrșitul... Sfîrșitul... Acu o să ajungă și aici... unde să fug ?"

N-avea unde să fugă.

Dădu buzna-n latrină. Groaza-l îmbrîncea spre groapa care răspîndea un miros îngrozitor. Se vîrî în drojdia dezgustătoare, adînc, sub scînduri, simțind că-i gata să se-năbușe de mirosul greu, de nesuportat. N-avea decît un singur gînd : să scape cu viață.

Cancelaria directorului închisorii fu cucerită cea din urmă. Acolo-i găsiră pe proaspeții eliberați : Przygodzki, Patlai și Țibulea, țăranul acela uriaș cu care tot vorbea Przygodzki în celulă.

Stepovoi și celălalt mitralior, Gnat Verba, rămaseră la poartă.

Acum Gnat avea și el o mitralieră, luată de la soldații din legiune în timpul atacului asupra închisorii. Vînjosul Verba își făcea de lucru cu ea.

– Luați-mă la voi ! îl ruga Sarra cu sfială. Am să fac tot ce-o să-mi cereți.

Verba, care ședea aplecat și controla dacă mitraliera funcționează ușor, ridică privirea și se uită la Sarra mirat. După o clipă de gîndire, îi răspunse convins :

– Nu-i treabă de muiere aici. Asta-i mitralieră, nu mașină de cusut, domnișoară !

Răspunsul primit o jigni pe Sarra pînă-n adîncul inimii. Se trase la o parte.

– De ce-ai jignit fata? îl dojeni Rajmund pe Verba.
Pšeniček, c-un grup de muncitori, se apropie de ei în goană.

– A șters-o, blestematul! strigă el înfuriat.

– Cine? întrebă Stepovoi.

– Ticălosul ăla... cum îi zice... cioc de pasăre... Dziobek! își aduse el aminte. L-am căutat peste tot... nu e! Și arestații spun că a fost aici!...

Verba băgă banda-n mitralieră și se așeză mai bine.

– Stepovoi, acu facem proba: trag în acoperiș o rafală...

Mitraliera răpăi gureș.

– În ordine!

Stepovoi înjură.

– Pšeniček, dă tu o fugă pînă la cancelarie. Spune-le c-a fost o probă. Altminterea-i liniște, tot nu s-au dezmeticit încă panii...

De-ndată ce ajunse în coridor, Pšeniček auzi vocea lui Rajewski:

– Propunerea să ne-ntărim la închisoare și la fabrică și să așteptăm sosirea celor de la Sosnovka și de la Holmeanka nu e bună! Trebuie să acționăm fulgerător, fără să le lăsăm timp să-și vină în fire. Pînă dimineața, orașul trebuie să fie al nostru. Acum, cînd sînt zăpăciți, trebuie să lovim și să lovim mereu. Nu uitați că jumătate din soldați sînt la moșie. Curînd vor fi aici.

Fu întrerupt de cîteva glasuri, dar vocea de bas a lui Ciobot le acoperi pe toate.

– Este! Așa cred și eu. Dacă-i vorba să-i batem, apoi să-i batem pînă cad în nesimțire! Să-i alungăm pe pani spre gară!

Se sculară cu toții în picioare. Rajewski dădea ultimele ordine:

– Căruțele cu arme mînați-le încoace! Care dintre deținuți dorește să fie înarmat... Dumneata, tovarășe Țibulea, ia un cal de la fabrică și pleacă la Sosnovka. Sciabel

s-a împotmolit undeva acolo... Iar flăcăii dumitale să rămînă aci, să ne dea o mînă de ajutor. Îndată le dăm şi arme. Ciobot, ia cincizeci de oameni şi porneşte din piaţă spre rîu ! Presaţi-i înspre gară ! Iar noi atacăm primăria... Ţineţi legătura. Ştiţi parola ! Nu uitaţi : Comitetul revoluţionar se află la fabrică.

Porniră toţi spre uşă. Przygodzki se apropie de Rajewski :

– Eu unde mă duc, tovarăşe... Hmurîi ?

Tot obrazul lui era plin de vînătăi şi zgîrieturi.

– Aci ţi-au făcut-o ? întrebă Rajewski scurt, arătînd vînătăile.

– Da, răspunse Przygodzki posomorît. Daţi-mi voie să vă însoţesc.

– Bine.

– Cred c-ar trebui, tovarăşe comisar, să-i izbim pe cei de la moşie. Am prinde acolo tot cuibul. Dacă terminăm cu ei, o să meargă treaba mai cu spor, propuse el cu o voce surdă.

Rajewski simţi ce ură arzătoare îl face pe Przygodzki să-i propună un asemenea lucru.

– Nu, răspunse el, nu se poate. După ce luăm oraşul, numai atunci...

Przygodzki luă arma şi îşi strînse cu îndîrjire cartuşiera peste mijloc.

Ţibulea îl aştepta pe Rajewski pe coridor.

– Va să zică, dumneata eşti cel mai mare aici ?

– Aşa ceva, zîmbi Rajewski.

– Apoi eu nu merg la Sosnovka. Te pomeneşti că tocmai bine le cad în gheare acu noaptea... Mai bine vă ajutăm aici, iar cînd s-o face ziuă, pornim pe lumină. Se vede mai bine pe unde mergi.

„E prevăzător", gîndi Rajewski.

– Sînt vreo douăzeci de ţărani de-ai dumitale, care au fost închişi. La comanda lor...

Zaremba învîrtea furios mînerul telefonului.

– Alo! Alo! striga el, acoperind pîlnia cu mîna.

Împuşcăturile se tot apropiau.

– Alo, conacul? Tac, ai dracului! Au plecat... şi tu să răspunzi pentru toate... Alo! Conacul!... Nu s-aude nimic...

Zaremba slobozi cinic o înjurătură murdară.

În uşă răsări Wrona cu un pistol automat în mînă.

– Lasă telefonul, porucik! Au tăiat firele... Hai, repede.

Geamurile zburară ţăndări...

– Vedeţi, o să trebuiască să cedăm primăria. Altminteri o să ne prindă aci, ca-ntr-o cursă de şoareci. Ne retragem spre gară. Bestiile astea înconjură piaţa. Dacă ne strîng în cleşte, nu mai scăpăm. Şi Mogielnicki ăsta! S-a-nvăţat să plece acasă, şi jumătate din detaşament îl ţine pe lîngă persoana „domniei sale", mîrîi Zaremba înfuriat, coborînd în fugă scările.

– Îs mai dragi dinţii decît părinţii, răspunse Wrona.

Pe stradă, Zaremba se opri.

– Gîndiţi-vă numai, pan căpitan, cu cine să ducem noi războiul? Cu mucoşii ăştia? Păi... se cer toţi la oliţă... Dacă şi ăştia-s soldaţi, apoi... dracu să-i ia! scuipă el înciudat.

– Aici ai dreptate, porucik, nişte blegi! Eh, să fi avut numai o companie de bavarezi, cum le-aş mai fi pus eu pe toate bestiile astea cu botul pe labe!

Zaremba îl apucă de mînecă.

– Stai, ce-ar fi să cerem într-adevăr ajutorul nemţilor?

Împuşcăturile se-nteţeau din ce în ce.

– N-or să vrea... Dar să aranjăm o provocare...

Cîţiva soldaţi din legiunea poloneză veneau fugind spre ei:

– Au ajuns la Prirecie, pan porucik, gîfîi unul din ei.

– Gura! se răsti Zaremba la el. Ei, voi de colo, unde fugiţi, mama voastră...

Aproape de tot, acoperind toate zgomotele, țăcăni o mitralieră. Deasupra capetelor șuierară gloanțele.

Zaremba și Wrona o luară și ei la goană.

Înaintea lor fugea o gloată dezordonată de soldați. Iar în urma lor, din ce în ce mai aproape, pocneau împușcăturile.

Zaremba și Wrona se opriră în piața de lîngă gară.

– Trebuie să-i oprim pe mișeii ăștia ! strigă Wrona.

– Veniți încoace ! Încoace ! răcni Zaremba, și pe primul care se nimeri mai aproape îl izbi furios cu tocul revolverului în cap. Încotro ? Stai, îți spun ! Te învăț eu să fugi, mama ta !

Cel lovit scoase un țipăt ascuțit.

– Nu dați, pan porucik ! Eu sînt !

Zaremba înjură.

– Podporucik Zajączkowski ! Unde-ți sînt soldații ? Unde-ți sînt soldații, te întreb ? Ești un mucos, nu ofițer !... Marș de-aici !

Wrona, prin apropiere, îi oprea și el pe fugari. Încetul cu încetul, făcură oarecum ordine, ocupară gara și de-acolo începură să răspundă la împușcături.

CAPITOLUL IX

În sufrageria conților Mogielnicki se cina.

Edward, care abia sosise, le povestea despre cele întîmplate în oraș. Prezența servitorilor îl cam stingherea.

În schimb, Władisław vorbea mereu, cu obișnuitu-i aplomb.

– O să țină ei minte un an întreg ! Da, da ! Ce să spun, am lucrat frumușel...

Ludwika, tăcută, nu mînca mai nimic.

Barankiewicz, făcînd dîră cu umplutura de purcel fript pe care o ducea spre gură, se plîngea bătrînului conte :

– Ce să fac cu sfecla? Nu ştiu. Dar cu zahărul? Unde să duc zahărul? Da!... Barankiewicz îşi aduse deodată aminte de ceva atît de neplăcut, că se-necă. Ştiţi, se-ntoarse el către Edward, azi am primit un bilet prin care un subofiţer de la intendenţa eşalonului nemţesc îmi dă ordin să-ncarc imediat şase vagoane de zahăr şi să le trimit eşalonului. Ce ziceţi de asta? Şase vagoane de zahăr! Ştiţi, asta e culmea neobrăzării!

Edward se-ncruntă.

– Şi ce crede pan Barankiewicz că ar trebui să facă? întrebă iscoditor părintele Hieronim.

Această întrebare îl scoase din sărite pe fabricantul de zahăr.

– Cum, ce să fac? Nu le dau nici o bucăţică de zahăr, darmite şase vagoane!

– Atunci, o să-l ia singuri, zise părintele Hieronim mîhnit, tăindu-şi tacticos o bucată de purcel.

– Sper că pan Edward nu le va-ngădui!

Edward nu răspunse nimic.

– Şase vagoane nu înseamnă încă nimic. Nouă ne-au luat tot ce-am avut şi abia am scăpat cu viaţă, spuse plin de venin bătrînul Zajączkowski. Eu cred că pan Edward, înainte de toate, va trimite soldaţi la moşia noastră, şi-l rog s-o facă chiar mîine, pînă n-au apucat încă ţăranii să ascundă lucrurile prădate.

Barankiewicz se opri din mestecat.

– Aşadar, după dumneavoastră, şase vagoane de zahăr sînt o nimica toată? Sînt şase mii de puduri! Şase mii de puduri, horcăi el, agitînd furculiţa-n aer, şi asta-nseamnă douăzeci şi opt de mii opt sute de ruble aur...

– Da, dar nu-i decît o mică parte din averea dumneavoastră, iar nouă ne-au luat totul, îi răspunse doamna Zajączkowski, nemaiputînd să rabde.

Barankiewicz se întoarse furios spre ea:

– Să-mi fie cu iertare, he... humm... da! Dar văd că pani ştie mai bine decît mine ce avere am...

Apariția lui Józef curmă această scenă penibilă.

– Pan *Maior* și pan *Oberleutenant* cer voie să intre. Dumnealor pleacă la gară și doresc să-și ia rămas bun, anunță posac bătrînul.

Conții Mogielnicki schimbară o privire.

– Să poftească, răspunse Edward scurt.

Îi invitară pe nemți să ia loc la masă. Discuția lîncezea.

– Mă iertați, domnilor, poate știți numele comandantului eșalonului care a sosit astăzi? întrebă deodată Edward.

– Colonel Pflaumer, răspunse stăpînit maiorul.

– Nu știți, pleacă astăzi eșalonul? se mai interesă Barankiewicz, cu o rază de speranță.

Sonnenburg încercă să schițeze un zîmbet:

– De obicei nu se întreabă asemenea lucruri.

– Scuzați, am întrebat și eu așa, răspunse Barankiewicz jignit.

Józef apăru din nou.

– Vă cer iertare, dar la poartă așteaptă niște călăreți. Comandantul gărzii vă roagă, preamărite pan, să veniți pînă afară, pentru tratative, se adresă el lui Władisław.

Władisław ieși grăbit.

– Așadar, ne vindeți caii eșalonului? întrebă încet bătrînul conte, aplecîndu-se spre locotenent.

Sonnenburg ședea la distanță.

– Cum să vă spun... nu prea se poate... Domnul maior e împotrivă.

– Dar o puteți face și fără el. Dumneavoastră plecați, nu-i așa? Jumătate din soldați au dezertat, ceilalți se grăbesc să plece acasă. Unde să vă mai cărați și cu caii după dumneavoastră? Doar mergeți cu trenul...

– Înțeleg, domnule conte, dar totul e...

– Cît se plătește, îi luă vorba din gură bătrînul conte.

– Da, poate și asta! V-am spus mai întîi patruzeci de mii de mărci. Dar marca scade mereu. Mă tem că la so-

sirea în Berlin nu voi putea să-mi plătesc cu banii ăștia decît un sandviș. Recunoașteți și dumneavoastră, e prea puțin pentru nouăzeci de cai buni.

Kazimierz Mogielnicki tuși de necaz.

– Dar tot nu puteți să-i luați cu dumneavoastră ! Dacă plecați, să zicem, în noaptea asta... nu ne rămîn tot nouă caii pe gratis ?...

Antrenați de discuția lor, musafirii nu-i băgau în seamă.

Schmultke înjură zdravăn în gînd, dar se stăpîni și răspunse :

– Bineînțeles că n-o să-i luăm cu noi. E drept că aș putea foarte bine să mai rămîn aici cîteva zile. În urma eșalonului vine în formație de marș regimentul „Frankfurt", din care, după cum sînt informat, face parte și fiul dumneavoastră. Dacă nu vor fi împiedicați, în cîteva zile vor fi aici...

Bătrînul conte se neliniști. Edward îl însărcinase să cumpere neapărat caii de la nemți.

– Fie, sînt gata să vă dau și cincizeci de mii ! Așa, pentru serviciul pe care ni-l faceți... Doar sîntem cunoștințe vechi...

– Iertați-mă, conte, domnul maior îmi face semn. E timpul să plecăm. Uite ce-i : vreau și eu, la rîndul meu, să vă fiu de folos. Fac o indiscreție, dar o să vă comunic ceva : domnul maior mi-a ordonat să împușc toți caii. Dar dacă dispuneți de o mie de ruble aur, numai aur, atunci n-o să mai execut ordinul, și fiul dumneavoastră va avea caii de care are nevoie... Hotărîți-vă !

Ușa se deschise... Władek intră grăbit în odaie.

– Musafiri de seamă, Edward. E contele Roman Potocki cu tovarășii lui de drum.

Edward se ridică repede.

Comesenii începură să șoșotească între ei. Sosirea atotputernicului magnat îi tulbura pe toți.

– Pofteşte-i, ce stai? îi porunci lui Józef bătrînul conte.
În sufragerie intrară cîţiva militari. Înaintea tuturora apăru statura înaltă a lui Roman Potocki, îmbrăcat într-o tunică cenuşie de ofiţer, fără epoleţi sau alte semne distinctive; purta pantaloni de călărie de-un albastru-închis. În picioare, cizme înalte cu pinteni ficşi. Îşi lăsase sabia şi revolverul în vestibul.

Dintr-o privire, Potocki cuprinse întreaga societate. Ochii cenuşii, plini de-nfumurare, poposiră o clipă asupra Ludwikăi şi se opriră apoi asupra nemţilor. Buzele i se strînseră.

Edward se apropie grăbit de el:

– Fiţi binevenit în casa noastră.

Potocki şi tovarăşii săi fură prezentaţi tuturor.

– Cum se mai simte pan Józef?

– Mulţumesc, tata e sănătos, răspunse Potocki.

Sonnenburg se sculă de la masă.

– Bună seara, noi plecăm, spuse Schmultke bătrînului conte, întinzîndu-i mîna.

– Ah, da, îşi aduse aminte Mogielnicki. Vă rog să mai staţi cîteva clipe. Am ceva de vorbit cu fiul meu.

– Bine, pînă atunci ne punem mantalele.

Şi cu un salut adresat tuturor, nemţii plecară.

Noii sosiţi se aşezară la masă. Edward îi explica lui Potocki:

– Au stat la noi în casă. Acum pleacă la gară... eşalonul lor e acolo.

Potocki se uită cu duşmănie la uşa în spatele căreia dispăruseră nemţii.

– Ştiu. Din cauza lor a trebuit să facem treizeci de kilometri călare. Un detaşament al lui Piłsudski le-a închis drumul, aruncînd în aer un podeţ. Dar văd că voi vă-nţelegeţi bine cu ei! adăugă el cu o uşoară ironie.

Edward surprinse ironia.

– Ca să te cerţi cu cineva, trebuie să ai putere, iar eu n-o am. Şi afară de asta, avem cu cine să ne răfuim aici;

Bătrînul conte interveni în discuție :

– Iartă-mă, Eddy, că te-ntrerup. Dar locotenentul cere o mie de ruble aur pe cai. Altminteri...

Lui Edward nu-i plăcu că tatăl lui îi vorbește despre asta față de Potocki. Nu-l lăsă să termine :

– Fă tot ce trebuie.

Bătrînul se sculă gemînd. De la ușă, Józef se repezi să-i dea ajutor.

– Povestiți-ne, conte, ce mai e nou la Varșovia ? întrebă Edward.

– Ce mai e nou la Varșovia ? Mărturisesc că mi-e greu să vă răspund la această întrebare... Sînt atîtea noutăți ! răspunse Potocki evaziv și adăugă încet, ca să-l audă numai Edward : Avem de vorbit între patru ochi.

– Bine, răspunse tot atît de încet Edward.

În biroul lui Edward se adunară numai bărbați. În afară de Barankiewicz, de părintele Hieronim și de Zajączkowski, erau aici și cîțiva moșieri fugiți din Șepetovka, Staro-Konstantinovo și Antonia.

Potocki se plimba prin birou, cu mîinile în buzunarele pantalonilor de călărie, și vorbea fără să-i privească pe cei din jur, adresîndu-se numai lui Edward, parcă anume ca să arate că nu ține seama decît de el :

– Mă întrebați ce reprezintă Piłsudski ? Am stat de vorbă cu el înainte de plecare. E o personalitate puternică. Se opri o clipă lîngă masă și, ridicînd un portret în miniatură al Ludwikăi, încadrat într-o ramă de fildeș, se uită la el. Da... o personalitate puternică și trebuie să ținem seama de el...

Barankiewicz îl întrerupse, cu obișnuita-i lipsă de tact :

– Dar se aude că e socialist.

Potocki îi aruncă o privire ironică, disprețuitoare, și spuse rîzînd :

– Piłsudski, socialist? Cine v-a speriat în halul ăsta?

– Dar nu-i el acela care s-a-ncurcat în anii din urmă cu pesepiştii? întrebă Zajączkowski, simţindu-se jignit pentru Barankiewicz.

Potocki puse cu băgare de seamă portretul Ludwikăi înapoi pe masă.

– Nu ştiu ce-o fi făcut mai înainte... Parcă puţine prostii face omul în viaţă?! Eu atît ştiu – şi nu e numai părerea mea – că Piłsudski e înainte de toate un patriot polonez şi ăsta-i lucrul cel mai important. Nouă ne convine, desigur, să fie el „şeful statului" şi nu prinţul Sapega, deşi poate ar fi mai plăcut...

Părintele Hieronim, care ca-ntotdeauna şedea-ntr-un colţ, întrebă cu grijă:

– Iertaţi, mărite pan, oare nu există primejdia ca generalul Piłsudski, fără voia lui, să devină o jucărie în mîinile partidului său, în mîna demagogilor de felul lui Daszyński?

Timp de cîteva clipe, Potocki îl fixă cu o privire iscoditoare pe părintele Hieronim.

– Aha, părintele duhovnic se ocupă şi el de politică?

Lui Edward nu-i plăcu tonul încrezut al magnatului.

– Părintele Hieronim a pus o întrebare extrem de interesantă, întări el cu răceală.

– Vă faceţi o idee complet greşită şi despre Józef Piłsudski, şi despre P.S.P.! După părerea mea, el este mult mai apropiat de noi, iar P.S.P.-ul e în întregime în mîna noastră; de altfel, P.S.P.-ul e numai un mijloc de a-i crea lui o aureolă în faţa maselor. Toate astea nu sînt decît pentru plebe. Cu atît mai bine pentru noi, dacă plebea va crede în el. Din păcate, trebuie să manevrezi... Puterea pe care se sprijină la drept vorbind Piłsudski e organizaţia sa militară, aşa-zişii „pilsudişti". E drept că sînt mulţi pesepişti printre ei, dar aceştia nu sînt socialiştii care-i credeţi dumneavoastră... Şi dacă Piłsudski ţine cont de cineva, apoi numai de noi ţine, fiindcă noi

avem și putere și aur ! Ca să aveți idee de el, am să vă povestesc cum și-a alcătuit guvernul.

– Vă rugăm chiar ! Aici, în sălbăticia asta blestemată, nu știm nimic, spuse Barankiewicz, exprimînd dorința tuturor.

– Bineînțeles, ca-ntotdeauna, a început o încăierare pentru portofolii... Prințul Sapega povestea că pretendenții au fost cît pe-aci să se ia la palme – toți acești național-democrați, ludiști [1] și așa mai departe... Atunci, Piłsudski l-a chemat la el pe căpitanul brigăzii a doua de legionari polonezi, unul Moraczewski, vechi pesepist și pilsudist, și i-a spus : „Sînteți numit de mine prim-ministru. Drepți !"... Moraczewski a salutat. „Puteți pleca." Primul-ministru a făcut stînga-mprejur și a ieșit... Fiți sigur că acest Moraczewski, pe care mii de domni democrați îl privesc ca pe unul din ai lor, nu-ndrăznește nici să deschidă gura dacă nu-i ordonă Piłsudski !

Edward își strivi țigara în scrumieră.

– Și ce planuri are Piłsudski ? Cum privește activitatea noastră ?

Potocki se opri în fața lui Edward.

– Cît despre aceasta, puteți fi liniștit, conte ! Se vorbește, și asta-i chiar realitatea, că Piłsudski, atunci cînd a primit titlul de „șef al statului", a spus : „N-am să renunț la acest titlu, pînă cînd sabia poloneză nu va trasa granița Poloniei de la Marea Baltică la Marea Neagră !" Și o va face, dacă vom ști să terminăm cu plebea răsculată !

---

[1] Denumirea membrilor unor organizații ale țărănimii poloneze, înființate în ultimul deceniu al secolului trecut, care se aflau în cea mai mare parte sub conducerea burgheziei sătești. Pe vremea Poloniei burghezo-moșierești, deși conducerea organizațiilor era reacționară, marea masă a ludiștilor a participat activ la lupta contra fascismului. O dată cu instaurarea regimului democrat-popular, aceste organizații au renăscut și s-au eliberat de elementele reacționare. Ele au recunoscut rolul conducător al clasei muncitoare și al avangardei sale — P.M.U.P. (N. ed.)

Potocki se opri la fereastră şi mult timp privi afară încruntat, scrutînd întunericul.

– Oare situaţia noastră este atît de proastă? întrebă, fără să-şi ascundă teama, Kazimierz Mogielnicki, zguduit de un acces de tuse sufocantă.

Potocki aştepta ca el să termine cu tusea, dar criza devenea din ce în ce mai chinuitoare. Bătrînul îşi cuprinse gîtul cu mîna. Edward, care şedea posomorît în fotoliu, se-ntoarse îngrijorat spre el.

Potocki privea cu un dezgust rece la moşneagul zgîlţîit de tuse. În cele din urmă, Kazimierz Mogielnicki se linişti.

– M-aţi întrebat, conte, care este situaţia noastră? începu Potocki iritat, şi-n ochii lui trecu o străfulgerare de mînie. Cred că simţiţi şi dumneavoastră că pămîntul se cutremură sub picioarele noastre. E un cataclism, domnilor! Şi mai înspăimîntător e că asta nu se petrece numai la noi. Şi dacă mai înainte exista o posibilitate de scăpare, acum această posibilitate aproape că nu mai există. Nu ne rămîne de făcut decît un singur lucru: să ne ocupăm de îmblînzirea acestei turme turbate! Potocki făcu deodată un pas spre masă. Sînt unii domni în Varşovia care şi-au făcut cuferele şi şi-au cumpărat biletele... Rîse sarcastic. Numai că nu văd unde ar putea să fugă. Nu ştiu ce stare de spirit e la dumneavoastră aci; ştiu însă că noi, familia Potocki, iar cu noi şi Sanguszko, Radziwiłł, Zamojski, Cyszkewicz şi Branicki, toţi oamenii bogaţi şi nobili din Polonia, care îşi au moşiile aici, în Ucraina, nu vom lăsa armele din mînă pîn-ce nu-i vom stîrpi pe toţi cei care au îndrăznit să-ntindă mîna lor de mîrlani asupra avutului nostru! Da, vom tăia această mînă împreună cu capul!...

Edward se uită chiorîş la Potocki.

„Da, are ce să piardă; zeci de fabrici, sute de mii de deseatine de pămînt, avere de-o jumătate de miliard. Asta va lupta, fără nici o-ndoială! Dacă eu îmi risc capul pen-

tru cele cinci milioane nenorocite ale mele, apoi pe el chiar dumnezeu îl îndreptăţeşte să lupte", se gîndea contele.

– Hmm... da! Asta, halal vorbă! Tocmai aşa... mîna împreună cu capul, ha-ha-ha! Dar pentru asta ar trebui ca la Varşovia să nu fie lăsaţi la putere aceşti şnapani de socialişti. Ştiţi, cînd am aflat că Piłsudski l-a pus pe Ignacy Daszyński ministru, toată ziua m-a durut burta, îşi dădu Barankiewicz drumul la gură, ca-ntotdeauna, prea tare şi grosolan. Hait, m-am gîndit, dacă şi ăsta a ajuns ministru, nu ne putem aştepta la nimic bun! Bestia asta, şi la el acolo, la Liublin, a făcut destule isprăvi... Hm... mm... da! Ziua de muncă de opt ore! Auzi! Cum vă place? Eu dau faliment cu douăsprezece ore! Iar ei...

Cu o mişcare poruncitoare, Potocki îi făcu semn să tacă.

– Precum văd, pan Barankiewicz ia lucrurile prea uşor. Acest Daszyński, care se află-n fruntea partidului socialiştilor polonezi şi care vă înspăimîntă atîta, este în felul lui un om foarte folositor. În vîrtejul acesta nebun care a cuprins Polonia, numai oameni ca el mai pot să ne salveze, pe dumneavoastră şi pe mine. Iar dumneavoastră îl înjuraţi pe drept şi pe nedrept. Dacă Ignacy Daszyński ar fi fost cu adevărat un om primejdios, vă rog să mă credeţi că Piłsudski nu l-ar fi numit ministru, spuse el începînd să se supere.

– He... hmm... da! Dar...

Dar Potocki nu-l lăsă pe Barankiewicz să-şi spună gîndul.

– Sînteţi rigid, pan, ca un stîlp de telegraf. Vă rog să mă iertaţi, zău, n-am vrut să vă jignesc. E bine să fii ferm în convingeri, dar nu chiar într-atîta, rîse Potocki batjocoritor. Pan Barankiewicz, însă, poate fi liniştit: Daszyński a demisionat pe ziua de optsprezece noiembrie.

– De ce? se interesă părintele Hieronim.

– I se pare mai avantajos, pesemne, să nu fie ministru în momentul de faţă. Înţelegeţi... oricum, el este „reprezentant al poporului", iar P.S.P.-ul trebuie, de voie de

nevoie, să se joace de-a opoziția. De exemplu, sînt oameni cărora nu le prea convine dorința noastră legitimă de a începe acum, neîntîrziat, războiul cu Ucraina, Bielorusia și Lituania. Poporul, vedeți dvs., nu mai dorește să lupte. Dar ce să mai vorbim despre popor, cînd unii dintre burghezii și moșierii, care își au deocamdată moșiile în plină siguranță, socotesc planurile noastre prea riscante. Din fericire, însă, nu sînt prea mulți fricoși din ăștia. În orice caz, o să-i obligăm să contribuie și ei. Se-nșală amarnic dumnealor, dacă socot că noi vom înființa cu banii noștri regimente întregi, ca să le apărăm cuferele lor.

Barankiewicz crezu că este o aluzie la persoana lui.

– He... hmm... da ! Dar nu toți au aceeași avere !

Simțind că Barankiewicz e gata să-i spună lui Potocki vreo obrăznicie, Edward se amestecă în vorbă :

– Spuneți-mi, conte, dacă ăsta nu-i un secret, încotro vreți să mergeți de-aici ?

– Dumneavoastră pot să vă spun itinerariul meu. Merg la Zdolbunovo. Acolo se formează regimentul meu, pe care-l voi comanda. Ca să nu uit, mi se pare că n-ați trimis încă „șefului statului" raportul dumneavoastră și cererea de a fi confirmați ca ofițeri toți comandanții din detașamentul dumneavoastră ? spuse Potocki.

– Nu, răspunse Edward. Dar e oare obligatoriu ca Piłsudski să facă toate confirmările ?

– Da, asta însă nu trebuie să vă neliniștească. Are s-o facă fără nici o rezervă. Nu-i timpul acum pentru formalități. Vreți să formați și dvs. un regiment ? Atunci gradul de colonel în armata polonă vă este asigurat.

Edward se mînie.

– Eu, conte, am de cinci ani de zile gradul de colonel de gardă, iar în prezent de colonel al armatei franceze. Și nu am de gînd să-l întreb pe acest general nou-făcut dacă dorește sau nu să mi-l acorde.

Potocki își mușcă buza.

– Vă priveşte, conte, dar în numele bunei cuviinţe n-ar strica s-o faceţi. Aceasta întăreşte autoritatea armatei. Nici pentru mine Piłsudski nu e dumnezeu. Dar am primit gradul de colonel, fraţii mei de asemenea. Şi nu văd nimic ruşinos în aceasta, spuse el rece.

Îşi ciocni călcîiele.

– Permiteţi-mi, conte, să mă retrag. Eu şi tovarăşii mei de drum trebuie să ne odihnim. Mîine, dis-de-dimineaţă, o pornim.

Edward îl conduse personal pe Potocki în odaia pregătită pentru el. Cînd rămaseră singuri, Potocki spuse :

– N-am socotit nimerit să povestesc totul în prezenţa acestor domni. Au limba cam lungă, de aceea n-am spus principalul. Sînteţi atît de amabil să mai rămîneţi puţin cu mine ?

– Desigur, vă ascult, conte !

Se aşezară la masă.

– Ştiţi că Piłsudski a dat ordin ca nemţii să fie dezarmaţi pe tot teritoriul Poloniei ? întrebă Potocki.

– Da. Numai că aceasta nu este întotdeauna posibil... Eu, de pildă, nu dispun de forţe suficiente.

Potocki se uită cu neîncredere la Edward.

– Curînd va sosi aici prinţul Radziwiłł. Apoi, mai multe unităţi mici de soldaţi ai legiunii poloneze se-ndreaptă de asemenea încoace. Dacă reuşiţi să reţineţi eşalonul două-trei zile, îl veţi putea dezarma. Avem doar mare nevoie de tunuri şi de muniţii...

– Bineînţeles, dacă voi fi ajutat, îl voi dezarma. Dar luaţi în consideraţie faptul că în satele dimprejur a început răscoala. Aşa, de pildă, la douăzeci de verste de aci este un sat mare – Sosnovka – pe moşia lui pan Zajączkowski. A fost de ajuns ca pan Zajączkowski să le ia ţăranilor fînul şi secara, pentru care s-a judecat cu ei, ca aceşti slugoi să pună mîna pe furci. Zajączkowski n-avea decît vreo zece soldaţi acolo şi bineînţeles că n-au putut să reziste. În cele din urmă, ţăranii i-au dezarmat şi i-au bătut crîncen.

Zając̨zkowski cu ai lui abia au scăpat cu viața. În satul Holmeanka – același lucru. Iar la Pawlodz e o adevărată răzmeriță: l-au omorît pe moșierul de acolo și i-au împușcat pe toți soldații din legiune.

Potocki îl asculta, mușcîndu-și buzele.

– Toate acestea nu sînt decît neplăceri mărunte... Dar vreau să vă informez despre situația din Ucraina.

– Vă ascult.

– Știți, desigur, că la întîi noiembrie galițienii au proclamat Republica Ucraineană de Vest.

– M-a informat părintele Hieronim.

– Fiindcă veni vorba, cine este acest călugăr?

– E un iezuit... Se bucură de încrederea cardinalului. E un bun informator.

– M-da! Așa mi-am închipuit și eu. Bineînțeles, este mult mai deștept decît fabricantul acela gras. Dar ne-am cam abătut de la subiect. Cei din Varșovia socotesc că în primul rînd trebuie ocupată Galiția. Acolo se găsește și petrol, și minereu de fier... Întîi am protestat împotriva acestui plan, de vreme ce majoritatea moșiilor noastre se află în Volînia și-n Podolia, nu în Galiția. Dar pilsudiștii ne-au încredințat că, imediat după Galiția, începem cu Ucraina. Am discutat chestiunea cu multe familii cointeresate și-am ajuns la convingerea că ocuparea Galiției, nu numai că nu ne strică planurile, dar, ceva mai mult, ne asigură spatele frontului. Am căzut de acord, cu condiția ca Piłsudski să pornească împotriva Galiției cu rezervele lui și cu detașamentele moșierilor galițieni. Iar noi vom îndrepta forțele noastre împotriva Volîniei și Podoliei.

Edward dădu din cap în semn de aprobare:

– Pe bună dreptate. Fiecare o să lupte cu mai multă rîvnă pentru moșia lui, decît pentru această noțiune abstractă „Polonia Mare".

Potocki zîmbi ironic.

– Dar cu Moscova cum mai stăm? întrebă Edward.

Zîmbetul pieri de pe buzele lui Potocki.

– Cu Moscova va fi război mare. Piłsudski doarme şi visează drumul napoleonian... Fie şi numai pînă la Smolensk, dacă nu pînă la Moscova.

De astă dată zîmbi Edward.

– Nu credeţi oare că este cam de prost augur această comparaţie istorică ?

– Nu ! Atunci a fost altă situaţie. Credeţi-mă, cei din Varşovia nu sînt chiar atît de proşti. Moscova este strînsă într-un cerc de fier, iar Piłsudski este îndeajuns de şiret ca să profite de asta şi să-şi taie pentru Polonia o bună bucată de carne rusească. Păcat numai că n-avem destul praf de puşcă pentru un război mare... Şi tocmai acum vine şi problema Ucrainei.

– Da, conte, aţi promis că mă veţi informa...

– Nu ştii cum e ? Te-apuci de-o treabă, dar trebuie să te mai uiţi şi-n jur, la celelalte. Ce ştiţi despre Simon Petliura ?

– Mai nimica. În afară de faptul că acest individ e acuma în fruntea aşa-numitului directorat al Ucrainei [1], răspunse Edward.

Potocki îşi căută ceva prin buzunare.

– Trebuie să vă povestesc despre acest om. Veţi avea doar de-a face cu el. Acum bandele lui au invadat aproape întreaga Volînie şi Podolia. Acolo roşii sînt risipiţi grupuri-grupuri, prin diferite locuri... Uite ! Potocki scoase din portofel o foaie de hîrtie împăturită în patru. E o scurtă caracterizare pe care prinţul Sapega m-a rugat să v-o transmit. E copia unui raport al agenturii noastre din Kiev.

---

[1] Guvern naţionalist contrarevoluţionar, înfiinţat la 14 noiembrie 1918 de către liderii partidelor burgheze şi mic-burgheze ucrainene, în frunte cu agenţii imperialismului străin Vinnicenko şi Petliura, în scopul de a camufla ocuparea Ucrainei de către imperialiştii anglo-francezi şi a pregăti campania împotriva Rusiei Sovietice. In februarie 1919 a fost alungat de la putere de către muncitorii şi ţăranii ajutaţi de Armata Roşie. (N. ed.)

Edward luă foaia.

– Mi s-a vorbit despre el încă de cînd eram la Ministerul de Război, la Paris. Acest aventurier l-a cam dus pe generalul Tabouis anul trecut, cînd mai exista în Kiev așa-numita Rada centrală[1].

– Exact. Citiți. Portretul este destul de reușit.

Edward citi cu jumătate de voce:

„Figura lui ovală, cu trăsături regulate, nu atrage prin nimic atenția... Ochii lui cenușii – înfundați adînc în orbite – parcă se ascund, evitînd privirile. Fălci puternice, gură senzuală, cu buza de jos puțin lăsată ca de oboseală, bărbie groasă, urechi mari, ușor depărtate de cap – nimic care să exprime energie, îndrăzneală, putere de voință, adică tocmai ceea ce caracterizează un conducător. Nefiind de o inteligență extraordinară, inclină mai curînd spre intrigi decît spre mari combinații politice. Petliura este deosebit de priceput în pregătirea micilor „evenimente" subversive, în ducerea simultană a două acțiuni de sens opus, în hotărîri rapide, neașteptate nu numai pentru adversari, dar chiar pentru prietenii săi. Egoist, vanitos, pune întotdeauna interesele personale mai presus de îndatoririle de serviciu. Avînd la bază o cultură mediocră, el a rămas un om de rînd, în sensul cel mai îngust, cel mai urît al cuvîntului."

Edward îl privi cu înțeles pe Potocki, apoi continuă să citească:

„Petliura s-a născut la Poltava, în 1877, într-o familie de cazaci înstăriți, și a învățat într-unul din acele seminarii în care se pregătea mișcarea ucraineană naționalistă. Revoluția din 1905 l-a găsit în aripa de dreapta a partidului social-democrat. E un publicist neînsemnat, chiar în compa-

---

[1] Organizație contrarevoluționară a naționaliștilor ucraineni creată la Kiev, în aprilie 1917, de blocul partidelor și grupărilor burgheze și mic-burgheze. După victoria Revoluției din Octombrie, Rada a refuzat să recunoască Guvernul Sovietic. In ianuarie 1918, puterea Radei a fost doborîtă. (N. ed.)

rație cu nivelul intelectualității ucrainene de atunci, ale cărei forțe erau extrem de sărace. Articolele lui, care mai tîrziu au apărut adunate într-un volum, ne permit să-l judecăm astfel. A scos la Kiev o revistă săptămînală, *Cuvîntul*, iar mai tîrziu, la Moscova, revista *Viața Ucraineană*, care la începutul războiului a publicat o declarație de credință țarului. De aceea, Petliura n-a văzut frontul. A fost mobilizat undeva, în spatele frontului, într-o muncă administrativă, unde a așteptat liniștit ca operațiunile militare să ia sfîrșit. În iunie 1917 a ocupat postul de secretar general pentru afacerile militare în cadrul Radei centrale. A început să-l imite pe Kerenski, copiindu-l în totul, chiar în gesturi și în atitudini. Petliura apare ca orator la mitingurile soldaților, imitînd, după exemplul lui Kerenski, tradiționala poză napoleoniană. După alungarea Radei centrale din Kiev de către muncitorii și soldații răsculați, Petliura devine unul dintre cei mai activi partizani ai luptei nemiloase împotriva bolșevicilor și ia conducerea grupărilor din extrema dreaptă ale Radei centrale. La începutul anului 1918, Petliura își schimbă radical orientarea franceză cu cea nemțească și se întoarce în Kiev cu un tren regimentar al armatei germane de ocupație. Aici capătă un post destul de bun pe lîngă hatmanul Skoropadski, dar în curînd se ceartă cu el și, ca urmare, e arestat provizoriu. Mai tîrziu folosește cu multă dibăcie această împrejurare, dîndu-se drept „luptător" împotriva nemților și al hatmanului, pe lîngă care se lingușise pînă acum cîtva timp. În directorat e de extremă dreaptă, el fiind de fapt stăpînul atotputernic aici, iar nu Vinnicenko. Și-apoi, plecarea lui Vinnicenko fiind hotărîtă, Petliura urmează în mod firesc să-i ia locul. În prezent, acest aventurier și demagog utilizează mișcarea partizanilor, atît împotriva nemților, cît și împotriva moșierilor, pentru scopurile sale carieriste. Nu se dă în lături de la nimic și își aruncă-n dreapta și-n stînga lozincile : «Pentru Ucraina independentă !» «Jos cu panii polo-

nezi !», iar pe partea cealaltă : «Jos cu muscalii !», şi aşa mai departe. Agenţii noştri de pe lîngă statul-major al lui Denikin ne informează că Petliura a trimis generalului Denikin un emisar, oferindu-şi serviciile. Dar, după cîte s-a auzit, Denikin n-a binevoit să aibă de-a face cu el. Credem că Petliura poate fi cumpărat printr-o remuneraţie corespunzătoare, materială şi morală, şi că va servi Statul Polonez, bineînţeles cu condiţia unui control riguros, avînd în vedere că acest om poate să-şi vîndă orice stăpîn, în orice moment, dacă asta îi va aduce avantaje.

Rugăm ca aceasta să se ia în consideraţie la Varşovia. Repetăm, Petliura poate să servească Polonia, dar după o prelucrare corespunzătoare. Deşi armata lui, care-i formată numai din ţărani, este pornită împotriva noastră, atamanul lor şi-a dovedit de cîteva ori capacitatea de-a întoarce pe dos întreaga sa politică. Unicul duşman cu care Petliura va lupta într-adevăr sînt bolşevicii, pe care-i urăşte şi pe care umblă să-i nimicească cu o rîvnă lăudabilă. Socotim că acum este momentul cel mai potrivit pentru a ocupa cel puţin guberniile Volînia şi Podolia. Trebuie să folosim împrejurarea că Rusia îşi încordează acum toate forţele pe celelalte fronturi. Să nu uităm că ne va fi mult mai greu s-o facem mai tîrziu, cînd regimentele de partizani roşii se vor uni într-o armată unică. Trebuie s-o facem fără să se observe, respingînd detaşamentele petliuriste spre sud şi, în timp ce petliuriştii se vor mai îndeletnici acolo cu prădăciunile şi cu pogromurile evreieşti, noi vom putea curăţi partea de nord a Volîniei de bandele lui şi vom restabili dominaţia Poloniei."

Edward puse scrisoarea pe masă.

– Bine, aceasta ne convine şi nouă, spuse el după o clipă de gîndire.

– Va să zică, şi dumneavoastră sînteţi de acord cu noi ? se învioră Potocki.

– Da.

– Acum înțelegeți care trebuie să fie politica noastră : cîtă vreme avem forțe puține, să lucrăm mai domol, smulgînd județ după județ Rusiei și Ucrainei. Acolo, în Bielorusia, ei aproape că nu au armată. Deocamdată n-o să declarăm război Rusiei, dar vom profita de orice ocazie ca să izgonim unitățile roșii afară din Bielorusia și din Lituania. Pentru asta, ministrul Afacerilor Externe, pan Wasiliewski, a și pornit o campanie de presă împotriva guvernului sovietic. Din fericire avem și un motiv binecuvîntat !

– Care ? întrebă Edward.

– Cei de la Moscova au anulat privilegiile diplomatice ale panului Żarnowski, pe care ambasadorul consiliului de regență – Lednicki – l-a lăsat ca locțiitor al său la Moscova. Wasiliewski a și stîrnit zarvă, învinuindu-i pe bolșevici de încălcare a dreptului internațional, și le-a trimis două ultimatumuri, cerînd imediata repunere în drepturi a panului Żarnowski și restituirea arhivei legației.

Edward îl privi mirat pe Potocki.

– Nu vă supărați, dar n-am înțeles. Żarnowski a fost de fapt reprezentantul ocupanților germani și nu al Poloniei, nu-i așa ? Însuși guvernul nostru a declarat consiliul de regență în afara legii !

Potocki rîse.

– Noi înțelegem foarte bine. Așa este. Cine nu știe în Polonia că în consiliul de regență se adunaseră toți lacheii nemților, care le vindeau Polonia cu „de-amănuntul și cu ridicata" ! E adevărat, de asemenea, că ei au fost declarați în afară de lege. Pe baza acestei hotărîri, Moscova i-a contestat lui Żarnowski împuternicirile plenipotențiare de ambasador. Iată însă că diplomații noștri au găsit pretextul să țipe despre încălcarea dreptului internațional, oricît ar rămîne asta de neînțeles pentru o minte sănătoasă. Totul e să găsești un motiv. Ziarele noastre au și pornit să urle că bolșevicii jignesc onoarea Poloniei, că îi arestează pe trimișii ei și așa mai departe... Asta va ațîța opinia pu-

blică și va servi într-un fel și de justificare agresiunii noastre pe frontul bielorus.

Edward făcu o mișcare, ca să-și găsească o poziție mai comodă.

– Bineînțeles că față de un alt stat, așa ceva ar fi absurd, dar în lupta cu bolșevicii toate mijloacele sînt permise ! Se uită la ceas. M-da ! Am poruncit șefului de jandarmi să execute în noaptea asta nouăsprezece bolșevici pe care-i avem închiși. Îmi permiteți... trebuie să telefonez la statul-major.

Potocki se sculă în picioare.

– Ne mai vedem mîine înainte de plecare ? întrebă Edward.

– Nu cred. Plec dis-de-dimineață. Vă rog să țineți o strînsă legătură cu mine.

– Vă promit. Fiți cu băgare de seamă pe drum !

Ludwika asculta chinuită bătăile pendulei.

– Jesus-Maria ! Ce noapte îngrozitoare ! șopti ea.

Nu putea să adoarmă. Nopțile din urmă, Edward dormise în biroul său. Acum au fost instalați acolo ofițerii lui Potocki. Edward, desigur, va veni aici. Nu dorea să-l vadă. Ce-ar mai fi avut să-și spună ? Și iată că acum va veni la ea ca soț... O nouă discuție... Se-nveli strîns în plapumă, auzind zgomotul ușii deschise. Edward avea cheia de la dormitorul ei.

Altădată dorea atît de mult aceste întîlniri. Acum însă ele îi aminteau că, de fapt, ea nu este decît sclava acestui om ; o sclavă îmbrăcată în mătăsuri, o sclavă care are dreptul să poruncească slugilor, să poarte titlul, să se creadă o mică domniță, și toate acestea numai pentru ca el să-și poată impune peste tot voința...

Cît de bine era înainte și cît de greu îi vine acum !

Edward intră în dormitor.

– Rămîn aici, spuse el, convins că ea nu doarme.

Ludwika tăcea. Edward se dezbrăcă şi, după mişcările sacadate cu care-şi desfăcea cureaua, ea simţi că este înfuriat.

Se apropie de pat şi, ridicînd plapuma, spuse stăpînindu-se :

– Azi vreau să fiu cu tine...

Ludwika încercă să-şi acopere umărul dezgolit, dar el apucă plapuma de-un colţ şi o trase în jos.

– Ce-nseamnă asta, Eddy ? Nu vreau să rămîi cu mine ! strigă Ludwika jignită.

– Dar eu vreau !

Se aşeză pe marginea patului şi-i puse mîna pe sîn.

– Pleacă de-aici, Eddy ! Nu pot să te sufăr... Pleacă ! se apăra ea.

– Ascultă, Ludwis, sînt sătul de toate astea ! Nu cumva crezi că am să dorm de-acum încolo numai pe divan, aşteptînd să-ţi intru din nou în graţii ? Acest sport nu e pe gustul meu. Hai mai bine să ne-mpăcăm !

Se plecă spre ea... Ludwika îl îndepărtă cu mîinile.

– Lasă-mă !

Dar apropierea trupului ei, pe jumătate dezgolit, îl ameţi pe conte. Cu uşurinţă îi dădu mîinile deoparte, şi Ludwika îi aparţinu cu forţa... Apoi, întorcîndu-se cu spatele spre ea, adormi îndată.

Ludwika plîngea... Se simţea jignită. Plîngea cu atît mai amarnic, cu cît îşi dădea seama că e lipsită de voinţă, incapabilă să răspundă la silnicia lui grosolană altfel decît plîngînd.

Se gîndea cu silă la Edward. Cum poate să mai doarmă după ce-i jignise mîndria ei de femeie ? Cum poate să aibă sufletul împăcat, cînd la porunca lui, în noaptea asta, vor fi împuşcaţi atîţia oameni ? Se trase cu dezgust la o parte, pînă la marginea patului, şi-ncet, cu teamă să nu-l trezească, se dădu jos şi trecu în budoarul ei. Acolo, aşezîndu-se pe colţul divanului, plînse îndelung, pe-nfundate.

Adam, abia întors din gardă, își bea ceaiul rece. Nevastă-sa și Helia dormeau. Pavilionul era din nou ticsit de străini – dormeau aci cei douăzeci și trei de oameni din garda contelui Potocki.

Mesteca posomorît, mușcînd dintr-un codru de pîine, și privea, fără să vadă, înainte.

Cineva bătu-n geam. Adam se sculă anevoie și se duse să deschidă ușa.

În prag stătea Franciszka. Abia se întorsese din oraș.

Tăcut, o lăsă să treacă în odaie, închise ușa după ea și-o întrebă cu voce surdă :

– Ei, ce mai este ?

Franciszka își smulse nervos basmaua udă de pe cap.

– Nimic ! răspunse ea cu vocea stinsă. Nu l-am văzut. Nu m-au lăsat !...

Adam stătea în fața ei, cu capul plecat, cu bucata de pîine în mînă.

– Te-au căutat aici...

– Pentru ce ? întrebă cu ură Franciszka.

Lui Adam îi tresăreau mușchii obrajilor. Își feri privirea și rosti :

– Tata te-a chemat să-i faci patul lui Potocki...

Franciszka suspină adînc, parcă-i venea greu să răsufle.

– Să-i fac patul ?... Simțea că o-neacă ceva în gît. Se uită cu dispreț la Adam. Și tu ce i-ai spus ?

– Că ai să te duci... cînd te-ntorci.

Ochii mari, cenușii, ai Franciszkăi se-nverziră. Ceva sălbatic, nestăpînit, se aprinse-n luminile lor.

– Sînteți niște ticăloși !... Toți... șopti ea, plină de ură. M-auzi ? Ticăloși ! Și tu, și tat-tu... lua-l-ar moartea de hodorog bătrîn.

Adam se dădu speriat la o parte.

– De ce n-ai trimis-o pe Helia ?

– Ea nu știe... mormăi el zăpăcit.

– Las' că știe ! A-nvățat-o porcul ăla de Władisław ! Ne-ați vîndut pe toate aici... Norocul tău că Barbara ta

nu-i frumoasă, altfel s-ar fi culcat şi ea cu toţi care-ar fi poftit!...

– Ce? Ce spui?!

– Întreab-o pe Helia, o să-ţi spună ea... Ce soartă blestemată m-a mînat aici!...

Adam o privea fioros.

– Ce te zgîieşti la mine? Poate-l spînzură chiar acum pe frate-tău şi tu, ca un cîine, îi păzeşti pe conţi, ca să nu le bage careva din greşeală cuţitul în burtă! Slugoi blestemat!

Şi, îmbrîncindu-l, fugi în tindă.

Adam, înveninat de cuvintele Franciszkăi, o trezi brutal pe Helia.

CAPITOLUL X

Stăteau toţi trei în locuinţa de lîngă castelul de apă, tulburaţi şi înfioraţi, ascultînd cum se-nteţesc împuşcăturile. Acum, văzduhul clocotea în apropiere de gară. În furtuna asta, mereu crescîndă, de sunete, se simţea îndîrjirea luptei. Andri încremenise cu mîinile strînse la piept.

– De ce ne-au lăsat aici? Cum se poate una ca asta? Eu să stau aici şi să aştept, care pe care? Ce mă cred ei pe mine, un om bun de nimic? murmură el cu amărăciune.

Jadwiga, care stătea alături, îl atrase spre ea şi, ca o mamă, încercă să-l liniştească.

– Ei, ce să-i faci? Aşa e porunca, să rămînem aici.

Olesia tăcea. În curte se auziră voci şi, după cum i se păru lui Andri, sforăitul unui cal. Olesia îl apucă pe Andri de umăr.

– Andri, ce-i asta?!

„Dacă sînt polonezi?! S-a dus totul...", gîndi Ptaha. Simţi un fior rece în spate, şi inima i se strînse.

Cineva bătu în uşă. Andri se repezi într-acolo, răsturnînd un taburet. Aci, rezemat de perete, se afla toporul.

– Grigori Mihailovici, eu sînt, Sciabel. Deschide !

– A, Sciabel ! strigă Olesia, bucuroasă, şi alergă şi ea spre uşă. Sînt ai noştri... Deschid îndată ! şi trase zăvoarele.

– Cine-i ? încercă Andri s-o oprească.

– Iată-mă şi pe mine, răspunse un om înalt, pe care nu-l putea vedea.

– Ai noştri au plecat, îl dojeni Olesia.

– Aud şi eu ! Am întîrziat, c-a trebuit să ne tocmim cu ăia de la Holmeanka. Voiau să trimită solie la Mogielnicki. Dacă nu te-atingi de noi, cică, nici noi nu-ţi facem nimica. Pînă i-am convins, a trecut timpul. Aprinde lampa, Olesia, îi zise Sciabel, scăpărînd un chibrit.

O clipă, îl zări pe Andri.

– Cine-este ? întrebă el cu neîncredere.

– E Andri, spuse Olesia şi se-ncurcă, nici ea nu ştia ce. L-a lăsat tata aici.

În urma lui Sciabel, intră în odaie un ţăran scund lat în umeri.

– Bun găsit, gazdelor !

Sciabel îi strînse mîna Jadwigăi.

– Ăsta-i Evtihi Saciok, din Sosnovka, arătă el cu capul spre ţăran.

Olesia puse lampa aprinsă pe masă şi se grăbi să astupe geamul.

– Mai sînt cu noi vreo cincizeci de oameni din Sosnovka şi vreo treizeci din Holmeanka. Trebuie să le dăm arme, zise Sciabel.

Jadwiga îl luă deoparte.

– A spus tovarăşul Rajewski c-o să arunce din mers, lîngă rîu, cartuşe pentru voi. Şi-a mai lăsat vorbă să vă duceţi cu detaşamentul spre conacul lui Mogielnicki. Astfel veţi opri acolo o parte din soldaţii legiunii, pînă ce ai

noştri vor cuceri oraşul. Căutaţi şi ocupaţi în primul rînd ferma. Acolo se află caii nemţilor !

Sciabel se-ntoarse repede către Saciok.

– Luăm acum armele şi pornim spre fermă. Spune-le flăcăilor c-o să dăm acolo de nişte cai pe cinste...

– Aşa da !... se bucură Saciok. Caii mei nuşce-au, c-au început să şchioapete... şi vezi, o pereche nu mi-ar strica de fel...

– Bine, bine ! Haidem. Auzi ce-i în oraş ? Nu-i timp de pălăvrăgeală...

Ieşiră în curte, unde-i aşteptau ţăranii. Ptaha îi spuse hotărît Jadwigăi :

– Plec şi eu cu ei !

– Cum să pleci ? Dar mîinile ? întrebă Jadwiga, neştiind ce să mai spună.

– Şi pe noi să ne laşi singure ? Straşnic apărător !... Află că merg şi eu. Nu rămîn singură aici, pentru nimic în lume ! se îndîrji Olesia.

– Atunci, trebuie să plec şi eu, spuse Jadwiga încet.

– Da, da... plecăm toţi o dată. Nu vreau să rămîn. Mi-e frică aici, se-ncăpăţînă Olesia.

– Unde vrei să te duci ? Acolo e război, spuse Andri ruşinat.

– Şi ce dacă e ! Nu-i aşa, Jadwiga Bogdanovna ? Luăm cutia cu pansamente şi dăm ajutor, dacă e cineva rănit.

Andri nu mai ştia ce să răspundă :

– Şi pe urmă ce-o să-mi spună mie Grigori Mihailovici ?

– De ce să-ţi spună ţie ? Răspund eu. Hai, Jadwiga Bogdanovna.

Jadwiga tocmai îşi lua paltonul pe ea.

– Olesia, desfă-mi pansamentul de la mîna dreaptă !

– Cum s-o desfac, e opărită toată.

– Numai două degete, ăsta şi ăsta, ca să pot trage.

– Nu ţi le desfac, eşti numai carne vie...

Andri se apropie de Jadwiga.

— Te rog pe dumneata să-mi dezlegi mîna ; altfel rup pansamentul cu dinţii.

Jadwiga se uită la el cîteva clipe, apoi se apucă tăcută să desfacă pansamentul.

— Nu-l desfac de tot, uite ce-i pe mîna ta...

Sciabel intră din nou în odaie.

— Totul e in ordine : avem şi cartuşe, şi arme. Pornim numaidecît... şi ploaia-i gata să stea.

— Mergem şi noi, spuse Jadwiga.

Ptaha fugi în curte şi se-ntoarse cu o armă. Buzunarele hainei îi erau pline cu cartuşe.

— Mi-ai adus şi mie ? întrebă Olesia.

Pentru prima oară în acest timp se uitară unul în ochii celuilalt.

— Ţie ? întrebă el mirat şi zîmbi.

Îi întinse arma lui şi-ncepu să-i îndese cartuşele în buzunarele jachetei.

— Te-nvăţ numaidecît cum se-ncarcă. Apuci de-aici... aşa... gata ! Apoi tragi spre tine... A sărit cartuşul din încărcător, bată-l să-l bată ! Unu... cartuşul a intrat în ţeavă... Ocheşti... uite-aşa. Acum apeşi pe trăgaci şi... o năpîrcă mai puţin pe lumea asta... Să ţii patul puştii strîns la umăr... Ia-o, mă duc să-mi fac rost şi eu de una.

Cînd să plece, Andri îşi aduse aminte :

— Dar Vasiliok ? Ce facem cu băiatul ? Dădu fuga în bucătărie. Scoală, Vaska ! Scoală repede ! Trezeşte-te odată, bursuc ce eşti ! Plecăm... Auzi ? Plecăm... Închide uşa după noi şi dormi înainte... Ne-ntoarcem degrabă...

Vasiliok, somnoros cum era, nu-nţelegea nimic. Andri îl împingea spre uşă.

— Trage zăvorul şi culcă-te.

Vasiliok clipea, mormăia nu ştiu ce, dar în cele din urmă tot înţelese că trebuie să-nchidă uşa şi să se culce. Aşa şi făcu.

Sciabel ocupă ferma fără nici o împuşcătură. Atacul lor căzu ca o lovitură de trăsnet. La conac, Edward îi înar-

mase pe toți cei care erau în stare să țină arma în mînă și pornise spre oraș. În palat rămăsese numai contele Potocki cu garda sa. Auzind însă împușcăturile ce veneau dinspre fermă, Edward se-napoie.

„Ce-i asta? se gîndea el. În oraș sînt lupte?... Dracu știe cine cu cine se luptă! Să se fi obrăznicit oare nemții? Ei, dar la fermă cine-o fi?" Dădu ordin să fie încercuită.

Potocki îl întîmpină la poartă. Era călare.

– Ce credeți, conte? Ce să fie asta?

– Nu știu. Legătura cu orașul e întreruptă.

Dinspre fermă se auzeau împușcături răzlețe. Mogielnicki nu se-ncumetă să se ducă acolo noaptea. Hotărî să aștepte dimineața, neîndepărtîndu-se de conac nici măcar cu un pas.

La fermă, între timp, lucrurile nu mergeau bine de loc. După ocuparea ei, vrînd să-mpartă caii pe loc, cei de la Holmeanka începură a se ciorovăi cu oamenii din Sosnovka.

– Noi am intrat primii în ogradă, caii-s ai noștri! striga un țăran înalt din Holmeanka, călare pe unul din caii nemților și trăgînd alți trei de căpăstru.

Saciok sări la el:

– Lasă caii, n-auzi? Zi bodaproste că ai primit unul. Ce mai vrei? Să-i iei pe toți cu japca?... Ai mei sînt betegi de picioare, iar tu te repezi...

Peste tot, la fermă, oamenii se certau pentru cai. Sciabel se afla în lanțul care deschisese foc asupra conacului. Auzind că împușcăturile se tot răresc, își dădu seama că o parte din țărani plecaseră. Se repezi spre poarta fermei.

– Hei, băieți, ce-i cu voi?

Dar nu-l mai asculta nimeni. Pe alocuri, oamenii se băteau cu patul puștii. Țăranul înalt din Holmeanka îi ațîța pe ai lui.

– Puneți mîna pe cai și haidem acasă! Lasă-i pe ei să se descurce singuri... Ce să ne băgăm noi în bucluc? Hai-

deți acasă. Iar care ne-o sta împotrivă, trageți cu pușca-n el !...

Sciabel își dădu seama de primejdie, dar era prea tîrziu.

– Stați, măi fraților ! Încotro ? Păi așa ne-a fost vorba ? Se cheamă că ne vindeți, hai ?!

– Ferește din drum ! La o parte ! răcni la el omul cel înalt din Holmeanka.

– Să ne dea caii ăștia din Sosnovka, atunci rămînem... că pe noi ne-a despuiat de tot Mogielnicki... cel puțin cu atîta să ne alegem...

– De ce atîta vorbă ? Haideți acasă, băieți ! Că dacă ne înconjoară aici, ne pierdem și capul...

Îl îmbrînciră pe Sciabel la o parte.

Ptaha abia avu timp s-o ferească pe Olesia de copitele cailor.

Biciuind caii, înjurînd de mama focului, izbindu-se unii de alții, cei de la Holmeanka trecură în galop pe lîngă ei și peste o clipă nu se mai auziră.

De cum au răsunat primele împușcături, nemții au prins viață. Feldwebelii fugeau de-a lungul eșalonului. Se auzeau comenzi scurte. Cînd împușcăturile se înteţiră și începură să se apropie de gară, lîngă vagonul de pasageri în care se afla comandamentul eșalonului, gornistul sună alarma.

– Domnule colonel, un militar care zice că-i ofițer polonez dorește să vă vadă.

– Să intre, porunci colonel Pflaumer.

– Am onoare să mă prezint : căpitan Wrona.

– Cum se explică împușcăturile astea ? îl întîmpină colonelul amenințător.

– Să vedeți, domnule colonel. În oraș a izbucnit o răscoală bolșevică. Ne-au dat un ultimatum : să nu ne amestecăm în acțiunile lor. Vor să dezarmeze eșalonul dumneavoastră, iar pe ofițeri să-i împuște. Am luptat toată noaptea, iar acum sîntem nevoiți să vă cerem ajutorul... Am

făcut totul ca să prevenim această răzmeriță. Dar sîntem sleiți de puteri și nevoiți să părăsim orașul.

O rafală de împușcături lîngă gară păru să-i confirme spusele. În jurul colonelului se afla un grup de ofițeri germani, cu căști de oțel.

Lanțuri dese de nemți, împrăștiați în trăgători, stăteau culcați de-a lungul rampei gării de mărfuri ; alți soldați manevrau pe vagoanele-platformă pe lîngă tunuri și mașina blindată.

– Așa-a... strecură Pflaumer printre dinți și scuipă mucul de țigară. Vor să ne dezarmeze ? O să vedem noi...

– Bineînțeles, domnule colonel, dacă interveniți dumneavoastră, nu mai rămîne nici urmă din toată pleava asta.

Printre ofițeri, Wrona îl recunoscu pe Schmultke.

Locotenentul îi spuse la ureche ceva colonelului.

– Iertați, care-i numele dumneavoastră ?

– Căpitan Wrona, îi suflă Schmultke la ureche.

– Aha ! Atunci vom interveni negreșit. Fiți bun și duceți-i pe soldații dumneavoastră acolo, spuse el arătînd cu mîna spre stînga. Începem imediat operațiunea. Tunurile jos ! Dați jos mașina blindată ! Domnule președinte al consiliului de regiment, explicați-le soldaților pentru ce luptăm.

Spre ziuă, orașul fusese ocupat de muncitori. Sciabel se-ntărise puternic la fermă, imobilizîndu-l pe Mogielnicki la conac.

Dar în clipa cînd să obțină victoria deplină, dinspre gară bubuiră salve puternice de tun. Dintr-acolo, orașul era împroșcat cu foc și oțel. Vreo cincisprezece mitraliere se porniră pe lătrat, toate deodată.

Nemții începură să înainteze spre oraș.

O oră-ntreagă s-a împotrivit Rajewski, apărînd fiecare colț de stradă. Dar pe străzi circula mașina blindată, invulnerabilă, îndreptîndu-și focul mitralierelor prin curți și fundături.

– E-eh ! Să fi avut o bombă ! turba Ciobot.

Răsculații se retrăgeau, lăsînd stradă după stradă. Iar lanțurile verzi-cenușii ale nemților înaintau mereu, metodic și calculat. Tot așa de metodic bubuiau și cele patru tunuri din gară, bombardînd orașul cu obuze grele.

– Ei, Zygmunt, reiese că am pierdut partida, spuse Kovallo, pășind alături de Rajewski.

– Da, de asta m-am temut mai mult ca de orice altceva. E o provocare la mijloc... Metelski a vrut ieri să ia legătura cu consiliul regimentului, dar vîndutul ăla de președinte l-a amenințat cu arestarea. Acum trebuie să ne cruțăm oamenii ; ne vom retrage spre Sosnovka. Trebuie să plecăm cît mai repede din oraș pînă-n zori, altfel ne încercuiesc aici...

Ceața dimineții plutea deasă peste oraș. Ultimele lanțuri de muncitori părăsiră suburbia.

Sciabel ciuli urechea.

– Să știi că ai noștri părăsesc orașul... Auzi, acuma trag din suburbie. Se vede că s-au amestecat nemții în luptă. Atunci trebuie să ne retragem și noi, pînă nu se luminează de ziuă... De-ar fi fost aici și oamenii de la Holmeanka, am fi putut să ne mai răfuim cu ăia de la moșie, dar așa, n-avem încotro. Spune-le că ne retragem, se-ntoarse el spre Saciok.

– Să dăm foc fermei ?

– De ce să-i dăm foc ? Tot a noastră o să fie, le interzise Sciabel. Puneți șeile pe cai.

– Dar cu femeile cum rămîne ? bombăni nemulțumit Saciok.

– Să încalece și ele.

– Am pregătit o căruță cu ceva lucrușoare ; una din ele poate să meargă aici.

Sciabel o ajută pe Olesia să-ncalece.

– N-ai să cazi ? o întrebă el, întinzîndu-i frîul.

– Nu, am mai călărit la noi, la țară.

– Ia și arma în bandulieră. Măi, ce mai ostaș-erou a ieșit din tine! glumi el, dar îndată se întunecă la față.

Ptaha călărea alături de Olesia. Tot i se părea că fata ar putea să cadă...

Peste o jumătate de oră se întîlniră cu cei care se retrăgeau din oraș.

Edward Mogielnicki se duse la gară ca să-i mulțumească personal colonelului Pflaumer pentru ajutorul dat.

– Cu ce vă pot fi de folos? Spuneți, și voi face tot ce-mi stă în putință.

Dar colonelul Pflaumer nu voia nimic.

– Mulțumesc. Avem tot ce ne trebuie. În urma noastră vine însă regimentul de infanterie „Frankfurt". Domnul Schmultke spune că fratele dumneavoastră se află în acest regiment. După cîte știu, ei au nevoie de alimente și îmbrăcăminte călduroasă... Vine iarna. Dacă-i veți ajuta pe ei, vă vom rămîne îndatorați.

– Bineînțeles, bineînțeles! îl asigură Edward. Poate domnul colonel îmi va permite să mulțumesc eroicilor lui soldați? Vreau să le dau cîte o sută de mărci fiecăruia...

– Asta se poate. Voi transmite amabila dumneavoastră propunere consiliului de regiment. Apropo, credem că vom rămîne aici pînă la sosirea regimentului „Frankfurt" și vă rugăm să nu ne faceți greutăți cu primirea pîinii de la brutărie.

Mogielnicki duse mîna la cozoroc.

– Voi da imediat ordin să vi se aducă pîinea aici, la gară. Acum, permiteți-mi ca în numele doamnelor noastre și al întregii familii să vă invit, împreună cu domnii ofițeri, la o serată, care se organizează în onoarea dumneavoastră pe moșia strămoșească. Vom trimite trăsurile să vă ia.

– Mulțumesc, am să transmit această invitație ofițerilor mei. Dacă va fi liniște, venim.

Mogielnicki, cu statul său major, plecă.

– Trebuie să ne grăbim, îi spuse Mogielnicki lui Wrona, în drum spre oraş, altfel nu vom izbuti să le venim de hac. Trimite doi curieri la Zamojski. Să ia detaşamentul său de la Pawlodz şi să pornească încoace. Să-i spună din partea mea că, îndată ce terminăm cu nemţii, îi ajut şi eu să-i distrugem pe cei de la Pawlodz. Şi dumneata pregăteşte tot ce trebuie la gară. Dacă planul nostru se va nărui, o să trebuiască să evacuăm oraşul, şi în cazul ăsta le deschidem nemţilor drumul. Cînd vor sosi cei de la Holmeanka, vezi să nu-i scapi din ochi şi fii energic !

Potocki nu plecă în ziua hotărîtă. Îl reţinuse răscoala izbucnită în oraş. După ce liniştea se restabili, în biroul lui Edward fu întocmit planul de dezarmare a nemţilor, propus de Potocki. Acesta, înflăcărat, îşi apăra atît de aprig planul, încît Edward n-ar fi putut să ridice obiecţiuni fără să fie învinuit de laşitate.

– Spuneţi că e riscant ; dar ce se poate face fără risc ? Eu vă voi ajuta personal şi sînt convins că-i vom dezarma pe nemţi ! spunea Potocki, foarte sigur de sine.

În timpul acestei convorbiri, părintele Hieronim îl anunţă că a venit delegaţia din Holmeanka. Edward porunci să fie toţi arestaţi.

– Îi spînzur ! Ne-au distrus ferma la Holmeanka, iar aici mi-au luat caii pe care i-am cumpărat ! strigă el.

În acest moment, Potocki interveni cu totul neaşteptat :

– Îi puteţi spînzura oricînd. Dar nu i-am putea utiliza oare pentru planul nostru ?

Edward îl privi surprins.

– Credeţi ? Lepădăturile astea ?

– Ce-are a face ! Ce-are a face ! Lăsaţi să le vorbească părintele Hieronim. Spuneţi-le că, dacă pînă astă-seară vor trimite cincizeci de oameni la gară şi ne vor ajuta să-i dezarmăm pe nemţi, vor primi o parte din pradă, bani şi

iertarea contelui ! porunci Potocki, adresîndu-se părintelui Hieronim. Vă pricepeţi doar să aranjaţi astfel de lucruri...

Părintele Hieronim plecă, dar se-ntoarse curînd.

– Ţăranii cer ca preamăritul pan să le spună aceasta personal.

Edward îl privi pe Potocki.

– Duceţi-vă, duceţi-vă ! Aceasta nu vă obligă la nimic.

Edward se ridică.

Seara, cînd la conacul lui Mogielnicki se adunaseră aproape toţi ofiţerii nemţi, Edward şi Potocki, înconjuraţi de garda lor, plecară la gară.

Gazdele, împreună cu doamnele invitate în grabă pentru această serată, se ocupau în mod deosebit de musafirii nemţi. Józef, întinerit parcă, nu economisea vinul. Încetul cu-ncetul, nemţii se familiarizară cu mediul. Schmultke şi Sonnenburg îi făceau curte Stefaniei. Iar vicleana poloneză le arunca nemţilor priviri şirete şi rîdea. Nimănui nu-i trecea prin cap ce se petrece în acest timp la gară.

Un soldat neamţ, cu picioarele lungi cît două prăjini, fugea de la un vagon la altul şi striga bucuros, deschizînd uşile :

– Grăbiţi-vă să primiţi suta de mărci ! Altfel te pomeneşti că n-o să ajungă şi rămîneţi cu buza umflată ! Banii se distribuie în sala de aşteptare de la clasa întîi.

Vagoanele se goliră... O mare mulţime de soldaţi umplu sălile de aşteptare de la clasa întîi şi a doua. Un feldwebel neamţ striga soldaţii pe nume, iar trei funcţionari de la primărie eliberau fiecăruia cîte o hîrtie de o sută de mărci. Lîngă mese era îmbulzeală, strigăte şi sfadă : cineva primise de două ori banii şi fusese descoperit.

În acelaşi timp, Dziobek, care tot mai duhnea dezgustător deşi se îmbăiase de trei ori, trimis de fiecare dată la baie de Wrona, îl ducea pe Vorobeiko, păzit de cîţiva jandarmi, la locomotivă.

– Urcă-te şi apropie-te de eşalon. Cum cuplezi, dă-i viteză mare, ca eşalonul să iasă într-o clipă din gară. Îl duci aşa vreo patru verste şi opreşti. Şi vezi, nu care cumva să... şi îl ameninţă pe ajutorul de mecanic cu revolverul.

– Dar o să mă omoare pentru asta!

– N-o să-ţi facă nici pe dracu! Urcă-te şi dă-i drumul! Şi mai puţină vorbă, că-ţi fac eu de petrecanie.

Vorobeiko se urcă pe locomotivă, blestemîndu-şi zilele că rămăsese în gară.

Pe peron izbucniră strigăte sălbatice. Huruind peste schimbătorii de cale, mărind din ce în ce viteza, trenul trecu în goană prin faţa gării şi dispăru dincolo de depou.

Unii din soldaţi încercară să-l ajungă din urmă, dar, înţelegînd repede zădărnicia încercării lor, se opriră.

Cei mai mulţi dintre ei n-aveau arme; numai subofiţerii îşi mai păstraseră revolverele, iar unii dintre soldaţi – baionetele.

– Trădare! Sîntem trădaţi! răsunau de pretutindeni strigăte de revoltă.

Soldaţii, înfuriaţi, răsturnînd mesele cu bani, îi ciomăgeau pe bieţii funcţionari de la primărie, care n-aveau nici o vină.

Unul dintre ofiţerii rămaşi în gară, un locotenent blond, cu ochelari, încercă să restabilească ordinea.

– Cei înarmaţi – în spatele meu, adunarea!

Era însă prea tîrziu. Gara fusese încercuită de detaşamentul lui Mogielnicki şi oamenii lui Potocki. Iar drumul spre nord fusese tăiat de oamenii din Holmeanka, comandaţi de ţăranul acela înalt, care urma în totul ordinele lui Zaremba, prezent şi el cu douăzeci de soldaţi din legiunea poloneză.

Cîteva salve îi făcură pe soldaţii nemţi să iasă unul cîte unul din clădirea gării, după cum li se ordonase.

Peste o oră şi jumătate, nemţii, dezbrăcaţi de mantale, ba cîte unii şi desculţi, erau înconjuraţi din trei părţi de polonezi şi duşi dincolo de gară.

– Atenţie! strigă Zaremba. Vi s-a ordonat să mergeţi înainte fără să vă opriţi o clipă. Las' că ajungeţi în *Vaterland*[1] şi pe jos, n-are nimic!

Nemţii îi răspunseră printr-o tăcere mormîntală.

Cîteva sute de oameni mergeau tăcuţi prin noroi, posomorîţi, cu capul plecat, păstrînd în inima lor o ură nestinsă împotriva celor care-i înşelaseră...

– Ei, ce v-am spus eu? exclamă Potocki încîntat, jucîndu-şi calul nervos. Acum, hai la domnii ofiţeri. Cu ei vom fi ceva mai politicoşi. Nu trebuie să uităm că s-au comportat destul de bine astăzi. Am să-i scriu prinţului Zamojski să-i lase să treacă, fără nici un fel de violenţe.

– Bineînţeles, se învoi Edward.

Eşalonul zbură dincolo de halta pustie, dar nu se opri nici la patru, nici la cinci verste, şi peste o jumătate de oră intră în goană în staţia vecină. Vorobeiko opri locomotiva şi sări jos.

Din toate părţile veneau în fugă spre tren oameni înarmaţi.

– Ei, flăcăi, ce-i asta? De unde a mai apărut garnitura asta? Priviţi, doi nemţi! Şi aici, încă unul...

Îl înconjurară pe Vorobeiko. Unul din ei, îndesat, cu barbă lată, cu benzi de mitralieră petrecute în jurul taliei, cu revolverul şi cu grenada la brîu, întrebă:

– Cine eşti? Răspunde! Eu sînt atamanul Bereznia.

– Aşa, va să zică tot dintre răsculaţi? se bucură Vorobeiko. Şi eu care mă temeam să nu nimeresc iar în labele panilor. Dar iată că am nimerit la ai mei... V-am adus, tovarăşi, o maşină blindată şi patru tunuri. Acum ştiu c-o să-i treacă toate năduşelile pe pani... Noi n-am reuşit,

---

[1] Patrie (în l. ger.). (N. t.)

Ne-am răsculat, i-am liberat pe tovarăşii din închisoare, i-am făcut praf pe soldaţii din legiune şi, cînd să zicem şi noi că-i bine, şi-au băgat nemţii nasul în treburile noastre. Un regiment întreg! Bineînţeles c-am mîncat bătaie! Ai noştri s-au retras spre Sosnovka şi tocmai atunci a început o încăierare între nemţi şi leşi. Leşii m-au luat pe sus ca să le scot din gară trenul ăsta german. Şi atunci am tulit-o aici! Uite-aşa stau lucrurile, tovarăşi!...

Oamenii din jurul lui Vorobeiko îl ascultau tăcuţi.

– Nu cumva eşti dintre bolşevici? îl întrebă omul cel bărbos, care-şi spunea Bereznia.

– De fapt, sînt comunist şi membru de partid, răspunse Vorobeiko mîndru.

– Aha! Comunist! şi bărbosul trase o înjurătură murdară. Apoi pe ăi ca tine îi omorîm ca pe nişte păduchi! Luaţi-l, băieţi!

Vorobeiko îşi roti privirea zăpăcit.

– Dar cine sînteţi?

– Noi? Petliurişti. N-ai auzit de aşa ceva? Jidănitul dracului! rînji cu cruzime bărbosul.

– Va să zică sînteţi din ăia, „contra“ [1]? spuse descurajat Vorobeiko.

– Poţi s-o iei cum vrei! Duceţi-l dincolo de barieră şi trimiteţi-l la dumnezeul lor, la Karl Marx, spuse bărbosul, făcînd un gest cu mîna.

Cîţiva inşi se repeziră la Vorobeiko şi-l luară de acolo. Ceilalţi şi începuseră să prade eşalonul.

– Hai să terminăm cu el aici. Ce să-l cărăm mai departe? spuse unul dintre petliurişti.

Vorobeiko se uită cu jale-n jurul lui.

Dincolo de barieră se-ntindea cîmpul. Sufla un vînt rece. Vorobeiko se cutremură la gîndul că-l vor ucide aici, ca pe un cîine, şi nimeni n-o să afle despre asta. Totul era atît de simplu...

---

[1] Expresie foarte des întîlnită în timpul războiului civil, prescurtare a cuvîntului „contrarevoluţionari“. (N. ed.)

– Ești ortodox? Fă-ți cruce că terminăm îndată cu tine, spuse liniștit unul dintre petliuriști.

– Dar pentru ce? îi scăpă fără voie lui Vorobeiko.

– A spus atamanul să-ți facem felul, înseamnă că meriți...

– Dar ce v-am făcut eu? V-am adus un tren plin cu tot ce poftiți. Nu vă e rușine să omorîți un muncitor așa, netam-nesam?

– Păi nu ești comunist?

Vorobeiko se temea că-l vor împușca pe la spate și se tot întorcea cînd spre unul, cînd spre altul.

– Dar noi, muncitorii, sîntem cu toții comuniști! Ei, și ce-i cu asta? Tatăl meu a fost toată viața argat. Pentru ce să mă omorîți?

Unul dintre petliuriști spuse pe gînduri:

– Chiar, ce-ar fi să-i dăm drumul? Ce să facem cu el?!

Celălalt vorbi și el nehotărît:

– Ducă-se, dracu să-l ia!

Al treilea, care-și scosese arma de pe umăr, o puse la loc.

– Hai, șterge-o, dar vezi să nu te vadă atamanul! Și să ieși din „comună", mă nărodule, auzi!

– Dar nu-mi trîntiți una pe la spate? întrebă deschis Vorobeiko. Că dacă-i așa, mai bine drept în inimă, să nu mă chinuiesc. Oricum o fi, o moarte are omul.

– Hai, hai, du-te!

Primii zece pași, Vorobeiko se tot întorcea, temîndu-se că au să tragă în el. Apoi o luă la sănătoasa peste cîmp.

Dimineața, începu gerul. Băltoacele și bălțile prinseră pojghiță. În bojdeuca lui Țibulea, la Sosnovka, se adunase statul-major. Luară hotărîrea ca membrii Comitetului revoluționar să se întoarcă în oraș și să-și reia activitatea. Se vor înapoia și muncitorii care sperau că n-o să fie descoperiți. O parte din muncitori vor rămîne în detașamen-

tul lui Ţibulea. Ceilalţi vor porni la Pawlodz. Spre sfîrşitul şedinţei sosi din Holmeanka un ţăran călare, cu o veste îngrozitoare : Mogielnicki dăduse ordin ca unsprezece oameni din Holmeanka să fie spînzuraţi în oraş, în faţa primăriei.

Ceilalţi primiseră cîte cincizeci de lovituri cu vergelele de fier, li se luaseră caii şi fuseseră lăsaţi să plece acasă.

Patlai, Sciabel, Ciobot şi o parte din muncitori încărcară mitralierele într-o căruţă şi o porniră spre Pawlodz. Stepovoi nu vru să se mai întoarcă în oraş şi plecă şi el cu ei. Din cei şaizeci de cai luaţi de la fermă, după multe rugăminţi, Sciabel izbutise să capete de la ţăranii din Sosnovka numai zece. Cînd căruţele, încărcate cu lăzi cu muniţii şi armele pe care le aveau încă de cînd cu retragerea din oraş, ieşiră din sat, Sciabel cu zece călăreţi porni şi el la drum.

– Să nu plîngeţi după noi, fetelor ! Curînd ne vom întoarce şi vom trăi în belşug şi fericire, strigă el vesel, luîndu-şi rămas bun de la Olesia şi Sarra. Hotărîseră ca tinerii să rămînă la Sosnovka.

Unul după altul, Kovallo, Metelski, Jadwiga şi Rajewski se întoarseră în oraş.

Kovallo se miră foarte mult găsind în pridvorul castelului de apă o femeie necunoscută, care trebăluia pe lîngă un samovar.

„Ce-o mai fi şi asta ?" se gîndi el.

Femeia zîmbi, zărindu-l.

– A sosit stăpînul casei, pesemne. Îţi vine nu ştiu cum să gospodăreşti în casa altuia. Sînt mama lui Andreika, Maria Ptaha.

– Bună ziua ! Iată cum ne-a fost dat să ne cunoaştem. Kovallo îi strînse mîna cu prietenie.

Mama lui Andri era o femeie înaltă, voinică şi, ceea ce-l miră mult pe Kovallo, tînără.

Cînd Rajewski intră în curte, o găsi povestindu-i aprins lui Kovallo :

– Aşa că le-am spus : „Dracu ştie pe unde-o fi umblînd ! Ce-i sînt eu, dădacă ? Slavă domnului : are şapteşpe ani. Nu răspund de el ! Dar dacă-l prindeţi, din partea mea, puteţi să-l jupuiţi şi de viu !“ Iar mie, uite-aşa mi se strîngea inima. Numai că mă gîndeam : „N-o să-l prindă ei ! Nu e Andri al meu din ăia care se lasă prinşi !“... Of, mult necaz am eu cu băieţii ăştia ai mei ! Cum e unul – şi ălălalt !... Cel puţin pe ăsta mititel pot să-l mai ating, dar cu ăl mare ce să mă fac, că-i mai înalt ca mine ?

Văzîndu-l pe Rajewski, tăcu.

Trecu o săptămînă. Iarna venise deodată. Jadwiga stătea la sora ei mai mare. Marcelina era vînzătoare la cooperativa poloneză. Avea o fire închisă, era bisericoasă şi nu ştiuse niciodată să se apropie de sora ei. Ca toate fetele bătrîne, avea ciudăţenii : în odaie ţinea şapte pisici. Le dăduse nume fistichii şi îşi petrecea timpul liber, îngrijindu-le. În fiecare duminică se ducea la biserică, şi preotul polonez avea o părere bună despre ea. Uneori mergea în vizită la menajera preotului – singura ei prietenă.

În seara aceea, ducîndu-se la ea s-o vadă, Marcelina n-o găsi acasă. Îi deschise chiar preotul, un om rotofei, simpatic şi cu o chelie mare şi rotundă.

– Poftiţi, panna Marcelina, pani Wanda se-ntoarce îndată, o invită el. Ce mai e nou pe la dumneavoastră ? întrebă el, după ce Marcelina se aşeză cu modestie într-un colţ al salonului.

– Mulţumesc. Nimic nou. Doar că acum stau cu sora mea.

– Ah, aşa ! spuse el, ca să se afle în treabă. Dar de ce oare nu-mi aduc aminte de sora dumitale ?

Marcelina lăsă ochii în jos.

– Nu prea vine la biserică, părinte.

– Aha, mi se pare că e văduvă, nu-i așa? Mi-aduc aminte, m-ați rugat astă-toamnă să fac o slujbă pentru soțul ei.

– Mulțumesc lui dumnezeu, părinte, dar trăiește. S-a întors de curînd.

– Așa!

Preotul se plimba prin cameră cu pași mărunți, o întreba prietenos de una, de alta, o compătimea. Era atît de bun, încît, mișcată, Marcelina îi povesti tot ce voia el să știe, tot ce o întreba.

– Așa, așa, draga mea! Nu-i nimic, draga mea, nu fi amărîtă! E trist, bineînțeles, chiar foarte trist că s-au depărtat de dumnezeu. Dar mare e puterea lui! Se vor întoarce la el... Da, da! Ce vremuri zbuciumate trăim! rosti preotul îngîndurat.

– Bună seara, părinte Hieronim! Iată că a venit și iarna cu zăpadă. Poftiți, poftiți în casă...

– Nu vi se par cam ciudate toate astea, părinte Hieronim?

– Da, fără îndoială, mai ales acum. Și spuneți c-o cheamă Rajewska?...

Două zile de-a rîndul, îmbrăcat civil, Dziobek o urmări pe Jadwiga. Noaptea îl schimba Kobylski. De două ori Dziobek avu ocazia s-o vadă la față. Își întipărise bine în minte trăsăturile acestei femei: frumoasă, robustă, cu căciuliță albă de lînă, cu mersul mlădios și cu vorba plăcută și domoală. Putea s-o recunoască de departe. Îi dăduse la-nceput vreo treizeci de ani. Dar cînd o văzuse a doua oară, de aproape, mai adăugase cinci.

În comportarea acestei femei nu era nimic suspect. Jadwiga lucrase toată ziua într-un atelier. Seara, întorcîndu-se acasă, intrase într-o prăvălie. Apoi, pe la ora

nouă, se dusese la doctor, la pan Metelski, și se-ntorsese acasă. Noaptea nu mai ieșise nicăieri.

Spre seara zilei a doua, Dziobek se plictisi de acest umblet inutil. Trecu deci unuia din agenții săi sarcina de-a o urmări, iar el se apucă de o cercetare amănunțită.

În curînd află că Jadwiga Rajewska locuise înainte pe o altă stradă și nu singură, ci cu fiul ei. Pretextînd că vrea să-și repare o pereche de ghete, îl vizită pe cizmarul Mihelson.

Treptat-treptat, firul începea să se descurce. De la Spielman, căpitanul Wrona află și el despre Sarra.

– Lipsește și fata cizmarului, și băiatul acestei Rajewska. Aici, pan șef, nu-i lucru curat !

Cînd Barankiewicz le comunică totul despre Rajmund Rajewski, cercetarea fu preluată chiar de Wrona.

A treia zi dimineața, Jadwiga se abătu pe la nevasta lui Patlai.

– Gata ! se bucură Dziobek.

Era prima probă directă. Pe nevasta lui Patlai, care fusese eliberată în timpul răscoalei, deocamdată hotărîră s-o lase în pace. Dar casa ei era supravegheată.

– Fii cu băgare de seamă, ai putea să compromiți totul, îl preveni Wrona pe Dziobek, care-i raportă cu lux de amănunte succesele lui. Deocamdată nu știi nimic.

A doua zi dimineața, Wrona primi două telefoane aproape în același timp : unul de la uzină, iar celălalt de la secția de jandarmi din gară.

– Astă-noapte au fost din nou lipite manifeste ale Comitetului revoluționar. Numai cîteva cuvinte : „Tovarăși muncitori ! Nu sîntem învinși. Ne-am retras doar pentru cîtva timp. Așteptați-ne, ne vom întoarce curînd. S-o știe și dușmanii noștri. Trăiască puterea muncitorilor și a țăranilor ! Președintele Comitetului revoluționar, Hmurîi."

Wrona puse receptorul în furcă și rămase pe gînduri. Apoi scoase din buzunar o cutie mică de tinichea, luă cu degetele din praful alb și trase cu deliciu pe nări.

Rajewski se opri în colţul străzii, lîngă un magazin, aşteptînd-o pe Jadwiga. Pe drumul acesta trecea ea, venind de la lucru. Trebuia să-i vorbească. Pînă atunci se văzuseră numai la Metelski. Sala de aşteptare a medicului era locul cel mai nimerit pentru o întîlnire.

Alături de el stătea un om mic, îmbrăcat cu o scurtă călduroasă. După vechiul său obicei, cînd voia să nu atragă atenţia trecătorilor că stă pe loc, Rajewski se-ntoarse cu spatele la vînt ca să-şi aprindă ţigara. Vîntul mătura de-a lungul străzii ninsoarea uşoară.

– Îmi daţi voie ! ceru omul cu scurtă şi scoase, cu degetele-i înţepenite de ger, un pachet de ţigări ieftine.

– Poftim !

După accent, Rajewski cunoscu că e polonez. Pe trotuar treceau oameni. Frigul îi făcea să se zorească. În vitrina geamului, Rajewski o zări trecînd pe Jadwiga. Ea nu-l observase. Omul cu scurta îmblănită plecă grăbit. N-avusese timp nici să-şi aprindă ţigara.

Rajewski privi în urma lui şi, trăgînd din ţigară, fără grabă, porni după el. Astfel văzu că Jadwiga intră într-o brutărie. Omul în scurtă se opri lîngă prăvălie. Rajewski se opri şi el să citească un afiş. Cînd Jadwiga ieşi, omul în scurtă o urmă. Rajewski trecu pe celălalt trotuar, pe lîngă casa în care stătea Jadwiga, şi nici măcar nu se uită în direcţia ei.

Într-o ulicioară, omul cu scurta se tocmea fără grabă cu un birjar.

Rajewski continua să meargă, gîndindu-se mereu. Îşi simţi gura amară şi-şi scoase ţigaretul dintre dinţi : fumase pînă la sfîrşit ţigara, şi ţigaretul îi luase foc.

Privirea lui iscoditoare descoperi un om străin lîngă casa doctorului Metelski.

În casa doctorului se afla şapirograful.

„Kovallo e acum la Metelski. A, iată încă o iscoadă. Ei bine, ăsta se comportă absolut ca un idiot. N-au avut încă timp să găsească oameni cu experienţă !“

Rajewski mai merse două străzi și coti într-o ulicioară. Se convinse că nu era urmărit...

„Jadwiga, Kovallo, Metelski – care dintre ei fusese imprudent?" Pe nici unul nu-l mai putea preveni. „E clar – Jadwiga nu trebuia să vină în oraș..." Simți o greutate și o durere în inimă. „Jadwiga!" Se izbi cu umărul de-un stîlp de felinar și îndată își veni în fire. Grăbit, apucă drumul cartierului muncitoresc. Trebuia să-i prevină pe ceilalți...

Gnat Verba trecu pe la toți, sfătuindu-i să plece, cît mai repede, din oraș. Apoi, Rajewski îl trimise în oraș. Peste o oră se reîntoarse cu o veste tristă.

De cum se întunecă, Rajewski și Verba ieșiră din oraș. Un țăran, care se-ntorcea de la tîrg, îi luă în sanie. Nu se întîlniră în drum cu Sciabel, care o pornise spre oraș pe jos, lăsîndu-și calul în satul vecin.

Noaptea, în cartierul muncitoresc începură arestări în masă.

CAPITOLUL XI

Viscolea cumplit... Vîntul șfichiuia cu zăpadă ferestrele morii din pădure. Pădurea vuia, răscolită...

Lui Andri îi înghețase pînă și inima. Se lipise cu spatele de-un stejar; strîngînd carabina în mînă și încordîndu-și văzul pînă la durere, privea în bezna nopții. Orice trosnet de crengi rupte părea să fie pași omenești. Ori de cîte ori se simțea obosit de această încordare nervoasă, Andri ocolea stejarul și-și odihnea ochii, privind ferestrele luminate ale vechii mori.

Luminile acestea îi vorbeau de viață, de oamenii care se adăposteau de furia viscolului în odăile călduroase ale morarului.

„Te pomenești că iar le-ndrugă Pšeniček verzi și uscate despre mine... Și Olesia poate rîde... Las' să rîdă!"

Fără să-și dea seama, Andri zîmbi. Un val de căldură

îi năvăli la inimă, ca de fiecare dată cînd se gîndea la Olesia. Oamenii spun că asta e dragoste. Fie și dragoste!

Andri stătea așa, furat de gînduri, de vise... Ce-ar fi să ajungă el un erou vestit? Prin sate și cătune să se povestească legende despre el, numele lui să-i îngrozească pe dușmani, iar el, tînăr și cutezător, să galopeze în fruntea escadroanelor sale, curățind pămîntul patriei de panii polonezi. Iar pan Barankiewicz, căutînd să scape din calea lui, o să-i spună nevesti-si, pisicii aceleia leșinate cu gîtul subțire: „Păi e Ptaha, mama lui!... ăla care a fost fochist la noi la fabrică".

Olesia o să-i urmărească și ea succesele și desigur că se va mîndri în sinea ei că acest flăcău, despre care vorbește o lume-ntreagă, i-a sărutat genunchii și i-a spus vorbe înflăcărate... Și n-o să mai facă glume pe socoteala lui, iar el n-o să mai citească în ochii ei batjocura aceea abia ascunsă.

Și atunci... Olesia va privi la cel acoperit de glorie, și pentru prima oară va vedea el în ochii ei admirație și iubire...

Undeva, aproape de tot, trosniră niște vreascuri. Mîinile lui duseră singure carabina la ochi, și-un strigăt strident îi izbucni din piept:

– Stai că trag! Cine-i?

O siluetă înaltă și întunecoasă se mișcă înaintea lui, și o voce răgușită din cauza gerului spuse:

– Ei, cine-i aici, la moară? Eu sînt Sciabel!

Andri lăsă carabina în jos. Recunoscuse vocea.

– Sînt eu, Ptaha! strigă el.

Zări la cîțiva pași capul calului, iar călărețul, în cojoc și-n căciulă de oaie, se și aplecă spre Andri, ca să-l vadă.

– Unde să las calul? Cine-i în casă? Țibulea-i înăuntru? întrebă Sciabel.

– Sînt toți acolo! strigă Ptaha. Ce mai e la Pawlodz?

– Vin din oraș... Acolo-i jale... Au arestat Comitetul revoluționar...

Ptaha se dădu speriat înapoi :
– Ce mai e şi asta ?

Au discutat aprins pînă noaptea tîrziu. Vestea despre arestarea Comitetului revoluţionar îi apăsa greu pe toţi. Scoţîndu-şi cojocul, Sciabel spuse :
– I-a vîndut cineva ! I-au luat pe toţi...
Sciabel nu ştia că Rajewski a izbutit să plece la Pawlodz.
Mult, foarte mult timp, o tăcere apăsătoare domni în odaie. Obrazul lui Rajmund se făcuse palid-cenuşiu. Namila de Ţibulea se trăgea posomorît de barbă. Privea undeva într-un colţ, sub bancă, de parcă ar fi fost ceva acolo, în întuneric, care-i atrăgea privirile.
Cu capul pe genunchi, ca să-şi ascundă lacrimile disperării, Olesia se trăsese într-un ungher, lîngă sobă. Nu de mult rîsul ei argintiu îi înviorase pe toţi. Cu ochii mari, larg deschişi, plini de groază şi tristeţe, Sarra îl privea pe uriaşul Ţibulea, cercînd în zadar să descopere în comportarea lui ceva care să-i dea o fărîmă de speranţă. Dar faţa partizanului din Sosnovka rămînea întunecată.
Ptaha, pe care Pšeniček tocmai îl schimbase din post, sări deodată de pe bancă şi aruncă furios pe masă căciula lui turtită.
– Ce staţi, moşnegilor ? Trebuie să-i scăpăm pe cei din Comitetul revoluţionar ! Să izbim oraşul cu tot detaşamentul... Şi s-a isprăvit cu ei ! Îi tăiem pe toţi panii şi-i scăpăm pe ai noştri !
Ţibulea întoarse încet spre el capul său uriaş :
– Cu ce să-l izbeşti, sugaciule ? Mai bine ai sta liniştit acolo... mai deştept ai fi !
Andri sări ca ars :
– Cum cu ce să-i izbim ? Am spus doar : pornim cu tot detaşamentul. Îi mobilizăm pe ţăranii din sate. Şi să nu mă faci pe mine sugaci că... ia vezi ! Nu mă uit că ai barbă pînă-n brîu şi-ţi trag una că...

– Andri ! îl mustră încet Sarra.

Ptaha își veni în fire. Saciok mîrîi cu răutate.

– Mai încet, țîncule ! Pentru asemenea vorbe poți să încasezi cîteva vergele. Deși nu sîntem în armata țarului, dar comandantul e și la noi comandant, și dacă el spune ceva, trebuie să-l asculți și să-nțelegi. Cînd ăi fi tu mai mare, poate că te alegem pe tine comandant, și atunci să te arăți cît ești de mintos.

– Cît despre vergele, las-o mai ușor ! mormăi Przygodzki. Ți-au mai rămas ceva apucături de feldwebel.

– Tovarășe Țibulea, nu ești deci de părere să atacăm orașul sau cel puțin închisoarea ? Mai bine zis, nu vrei să pornim cu tot detașamentul să-i scăpăm pe cei din Comitetul revoluționar ?

Țibulea se lăsă cu toată greutatea trupului său pe masă și tuși încurcat.

– Ce vorbă-i asta ? Am spus eu că nu vreau ? Dar cum să pornim ? Știți și voi – cincizeci de oameni călări, din care douăzeci cu arme, ceilalți cu puști de vînătoare... Hai să zicem că mai încărcăm douăzeci și cinci pe sănii. Vorbesc despre ai noștri, despre cei din Sosnovka, că-n celelalte sate nu prea-i rost să te bagi. Acolo-s de capul lor. Dacă, să zicem, i-ar presa legiunea poloneză, și-ar arăta și ei colții. Dar n-o să meargă nimeni să-i scape pe cei din oraș ! Asta nu cred s-o facă... În oraș e mai multă oaste decît sîntem noi. Cine are poftă să se arunce sub focul mitralierelor ?

– Va să zică, dai îndărăt ? îl luă-n primire Sciabel, întăritat.

Țibulea se cătrăni la față.

– Măi ! Da' aprigi sînteți voi, orășenii ! Credeți că bateți din palme și gata... Hai să zic că merg cu voi... Eu unul nu mă dau în lături... Țin minte binele pe care mi l-ați făcut. N-am uitat încă cine m-a scăpat de pani cînd erau să mă împuște ; dar celorlalți țărani ce le pasă de asta ? Apoi ascultați-mă pe mine, o să ne omoare ca pe

nişte iepuri, pîn' la unul ; n-o să ajutăm pe nimeni să scape, şi nici nouă n-o să ne mai rămînă capul pe umeri, iar eu, comandantul vostru, o să trebuiască să răspund pentru tot.

Sciabel i-o tăie scurt.

– Lasă, măi Ţibulea, că ştim noi. Asta-i basmul cu cocoşul roşu. Zi mai bine că sînteţi slabi de îngeri, voi ăştia – partizanii. Dincolo de poarta ogrăzii nu mergeţi să vă luptaţi ! Ce faceţi, cum o potriviţi, că tot aproape de muierile voastre rămîneţi ! Puţin vă pasă vouă de revoluţie ! E-eh ! Şade-n voi mica burghezie, fir-ar ea de trei ori afurisită !

– Zău ? Noi sîntem burghezi ? se miră Saciok.

– Apoi ce alta eşti ? îi strigă Ptaha. Cînd i-am scos pe ai voştri din închisoare, abia am scăpat cu viaţă. Iar acum, cînd panii ridică spînzurători pentru Comitetul revoluţionar, voi : „Nu ştiu, n-am văzut !"

– Andri, nu e timpul de ceartă. Doar tovarăşul Ţibulea n-a spus chiar aşa ! E drept, Emilian Zaharovici ? interveni Sarra, apropiindu-se de partizan.

Ţibulea se mişcă greoi pe laviţă şi, vîrîndu-şi din nou degetele în barbă, mormăi :

– Dacă-s burghez, apoi degeaba mai vorbim... Iar dacă veniţi la mine ca tovarăşi, apoi eu nu mă dau în lături să ajut... În oraş însă nu mă duc. Ne omoară ! pronunţă el hotărît şi răspicat ultima vorbă.

– Atunci înseamnă că-i lăsăm pe ai noştri să moară ! spuse Sciabel cu voce surdă.

– Nu ! Cît trăim noi, n-o să se întîmple aşa ceva ! sări Rajmund.

– Rajmund, dacă ei nu vor, pornim singuri, rosti Olesia indignată.

– Şi eu merg... spuse încet Sarra.

– Nu ţi-e ruşine, Ţibulea ? Îi laşi pe copii să meargă la moarte ? nu mai putu să rabde Przygodzki.

– Am spus : eu la oraş nu mă duc ! Cine are poftă, n-are decît să meargă... O să mai prindă ăia vreo şapte...

– Ia duceţi-vă dracului cu toţii ! strigă Ptaha. Haidem, fraţilor ! N-avem ce căuta aici ! Să mă toace ca pe varză şi tot n-am să stau să aştept pînă ce îi spînzură pe-ai noştri ! Mai bine n-aş mai trăi pe lumea asta !...

Atît Sciabel, cît şi Przygodzki, înţelegeau că nu au ieşire din această situaţie. Era limpede că fără ajutorul partizanilor orice încercare de a elibera Comitetul revoluţionar e sortită eşecului. Przygodzki cunoştea îndărătnicia lui Ţibulea. Era peste putinţă s-o înfrîngi. De aceea căuta o altă cale. Şi deodată tocmai Ptaha îi arătă, fără să vrea, această cale.

– Tu ce crezi, Sciabel, o să-i judece sau nu ? întrebă Przygodzki.

– Ce judecată ! Poate doar aşa... de ochii lumii... Tribunalul militar extraordinar... Sfîrşitul e acelaşi. Dacă nici mîine nu facem nimic, cred c-o să fie prea tîrziu.

– Cum, prea tîrziu ? şopti Olesia, simţind că-ngheaţă toată de groază.

Tăceau cu toţii... şi tăcerea deveni de nesuportat.

– Păi dacă mor ai noştri, s-a terminat, nu mai cruţ pe nimeni ! Chiar de mi-ar trebui un an, tot adun eu oamenii şi atunci o să vie timpul răsplatei ! De trei ori blestem pe capul meu, dacă nu-i tai pe toţi Mogielnicki ! Năvălesc la conac şi-i stîrpesc din rădăcină ! Sînge pentru sînge ! strigă Ptaha cu înflăcărare.

– Stai, băiete, ştii că se cam potriveşte ! strigă Przygodzki cu bucurie.

– Ce să se potrivească ? întrebă Ţibulea dispreţuitor, neînţelegîndu-i încă gîndul. Să tai tot neamul lui Mogielnicki ? Ai vrea tu, dar nu se poate !

Dar Przygodzki nici nu-l mai asculta. Îi învălui pe toţi într-o privire plină de bucurie.

– Ascultaţi aci cît de bine se potriveşte, începu el. Cum se poartă cu noi toţi aceşti pani şi ofiţeri ? Ca fiarele săl-

batice ! O dată căzut în labele lor – ia-ţi rămas bun de la viaţă ! Nu vrei să tragi la jug – un glonţ în frunte ! Apoi noi ce sîntem ? Sfinţi, hai ? Nu te repezi cu mîna goală să prinzi un şarpe care stă să muşte.

– Şi ce legătură are asta ? îi întrerupse Saciok.

– Are, că astăzi, înainte de răsăritul soarelui, vom ataca nu oraşul, ci conacul conţilor, înţelegeţi ?

– Vrei să te războieşti cu muierile ? Contele e dus doar în oraş, n-ai cum să-l ajungi !

– Ia mai taci din gură, Saciok !

– Va să zică, atacăm moşia. Ocolim straja lor din Malaia Holmeanka... O să fie un ocol ca de douăsprezece verste. Pe un timp ca ăsta n-o să ne vadă nici dracul ! Aşa... O să-i venim de hac pazei lăsată la palat. Lui Mogielnicki n-o să-i treacă prin minte să ţină acolo, în spatele lui, o unitate mare. Cunoaşte doar obiceiul partizanilor, să nu iasă din bîrlogul lor.

– Ei, pe asta am mai auzit-o. Mai departe ? se oţărî Saciok.

– Mai departe... le luăm nevestele, ba pe deasupra şi pe ticălosul de bătrîn. S-ar putea chiar să punem mîna şi pe Mogielnicki în persoană... Că vine des pe-acolo, de la oraş. Iar eu cunosc toate intrările şi toate ieşirile. Îi ridicăm pe toţi. Îi urcăm în săniile lor, şi haida ! Ia-i de unde nu-s ! Îi ascundem departe, într-un loc potrivit, iar lui – dacă nu ne cade şi el în mînă – îi dăm un telefon şi-i spunem : „Dacă te atingi numai c-un deget de vreunul dintr-ai noştri, nu-i cruţăm nici noi pe-ai tăi"... Ei ?

– Bravo, Przygodzki, asta-mi place şi mie ! Şi cît de simplu e, al naibii ! strigă Ptaha încîntat.

Cu toţii se uitau la Ţibulea, aşteptîndu-i părerea.

Dar uriaşul nu se pripi cu răspunsul. Lua întotdeauna cu greutate o hotărîre. Chiar şi tăcerea lui era însă încurajatoare.

– Da... Aşa mai merge. Despre asta putem să mai vorbim... E mai cuminte decît să te duci în oraş... Mi-e teamă

numai că ne repezim la palat şi nu găsim pe nimeni... şi o să fie... degeaba... tot se mai codea Ţibulea.

– Ne-am înţeles, va să zică? îl îmboldi Sciabel.

– Tu ce crezi, Saciok?

– Eu, Emilian Zaharovici, cred ca şi dumneata... Altfel nu-i o idee rea... Că vezi... le mai cade şi oamenilor cîte ceva în mînă...

– Fără asta! Te rog! rosti încet Rajmund, dar atît de hotărît, încît Saciok se fîstici şi-ncepu a clipi din ochi.

– Parcă ce! Tot de la noi au jefuit!

– Uite la ce i-e gîndul. Noi nu ştim cum să scăpăm Comitetul revoluţionar, iar el!... se revoltă Sciabel.

– Lasă, fie şi-aşa, ne-am înţeles, îşi termină tare gîndul Ţibulea. Şi pe un ton liniştit, de comandant, ordonă: Du-te, Saciok, în sat şi peste o oră să-ncalece toţi. Să-i iei numai pe cei călări... ceilalţi să rămînă. Avem oameni destui pentru o asemenea treabă. Aşadar, peste o oră...

Ludwika stătea în faţa ferestrei mari de la bibliotecă. Viscolul de peste noapte se potolise. Fulgi răzleţi se lăsau alene peste covorul pufos de zăpadă.

...Edward plecase seara tîrziu, fără să-şi fi luat măcar rămas bun de la ea.

Ce se întîmplase? De ce se simţea atît de singură în casa asta mare şi dintr-o dată atît de neprietenoasă?

Atîtea lucruri îi păreau acum neclare. Atîtea gînduri se-nvălmăşeau în mintea ei, fără speranţă de-a le lămuri. Toţi – şi Edward, şi Potocki, şi părintele Hieronim – vorbesc într-una despre lupta pentru Polonia liberă, dar în loc de eroism, nobleţe şi spirit de sacrificiu, nu vezi la ei decît trădare, bătăi şi spînzurători. Aceasta în ce priveşte politica. Dar viaţa ei personală? Da. Ea se simte aici ca o străină.

E drept că nici mai înainte nu se simţise aci ca-n casa părintească. Numai Edward o făcea să mai simtă căldura şi dragostea.

Putea oare să se apropie sufletește de bătrînul acela dezgustător, de știrbul acela vicios, a cărui josnicie nici n-o bănuise pînă cînd povestea cu Franciszka nu-i deschisese ochii?

Și Władek?

Sau Stefania...

Dar Eddy, Eddy al ei?

„Doamne, se gîndea Ludwika, oare nu-l mai iubesc?"

Și cine-i de vină că-i așa? El, numai el... sau poate că e ea de vină... Iată, acum descoperea că nu-și cunoaște bărbatul! Dar a fost o vreme cînd îl credea un erou, un cavaler fără frică și fără de prihană. Ar fi putut vreodată să-l creadă în stare de atîta josnicie? Se cutremură, amintindu-și spînzurătorile de lîngă primărie... Și tocmai el, Edward, poruncise să fie spînzurați acești oameni prinși prin trădare, acești oameni care s-au încrezut în cuvîntul lui. Cine-l împinsese la așa ceva? Wrona? Ei i-era frică de acest om!...

Ludwika plecă de la fereastră.

Rafturile mari de stejar, pline de cărți, se înșiruiau de-a lungul pereților. De cîte ori s-a refugiat ea în bibliotecă și s-a lăsat dusă-n lumea fantasticului, a aventurilor, a romantismului.

Venise și acum tot din dorința de a uita.

Se apropie de dulapul deschis și-și aruncă privirea nepăsătoare peste cotoarele aurite ale cărților. „Scrisori din trecut", citi ea. Gîndul i se-ntoarse din nou la Edward.

Își aduse aminte de-o scrisoare veche, uitată, pe care o descoperise zilele trecute într-unul din volume. În această scrisoare, răposata contesă, mama lui Edward, scria medicului casei despre „isprăvile tinerești" ale fiului ei mai mare, „care o neliniștau grozav". Băiatul putea să capete o boală deocheată. Bătrîna contesă îl ruga pe stimatul pan doctor să examineze pe camerista Vera, căreia i se va încredința „supravegherea permanentă" a odăilor tînărului conte...

Ruşinea şi mîndria rănită, gelozia şi indignarea o cuprinseră din nou, şi Ludwika izbucni în plîns. Dar lacrimile îi secară curînd. Să plîngă pentru atîta lucru, cînd totul se năruie, cînd el doar a zîmbit cu dispreţ după ce-a citit această scrisoare!

„Trebuie să plec la mama. Şi acolo, departe de el, să mă gîndesc la toate astea şi să iau o hotărîre..."

Afară se auzi un foc de armă. Ludwika fugi spre geam şi încremeni. Prin curte galopa un om călare, cu un cojoc de oaie pe el. Ţinea în mînă o carabină scurtă, din care, după cum se vedea, abia trăsese un foc. Pe alee, spre palat, veneau în goana cailor alţi călăreţi. Din parc apărură încă doi, galopînd spre intrarea principală. Aceştia, sărind de pe cal, se năpustiră în palat.

În cîteva clipe, curtea se umplu de călăreţi înarmaţi. Erau conduşi de un uriaş cu barbă mare. Cu o mişcare a mîinii, îi făcu să se risipească, înconjurînd conacul din toate părţile. Vocea lui răzbi pînă la Ludwika. Apoi auzi ceva răbufnind de două ori în casă.

Nu mai încăpea nici o îndoială: oamenii aceştia care năvăliseră la conac erau partizani. O cuprinse groaza.

Să-i fi sunat ceasul morţii? Iată, acum o să năvălească aici. Unul din ei va trage-n ea... şi gata!... Să le ceară îndurare, după toate cîte s-au săvîrşit?... După atîtea execuţii şi înşelăciuni? Să plătească ea, cu viaţa ei, cruzimile lui Eddy? O clipă nu putu să se mişte de groază: apoi, instinctul de conservare o-mpinse spre uşă... voia s-o închidă. Dar, după cîţiva paşi, se opri... Mîndria şi gîndul că pentru ea nu există scăpare o opriră pe loc. Rămase aşa, în mijlocul bibliotecii, aşteptînd, pierdută şi îngrozită, ca uşile să se deschidă. Şi ele se dădură în lături, izbite cu putere de piciorul cuiva. În bibliotecă năvăli un flăcău înalt, cu un cojoc scurt de blană de oaie şi cu căciula dată pe-o ureche.

Aruncă o privire prin cameră şi, văzînd-o pe Ludwika, puse arma la ochi:

– Mîinile sus! Ce dracu? Iar o muiere?!

Lăsă jos carabina și, gîfîind, strigă:

– Spune, unde se ascund bărbații voștri? Cheamă-i aici, că tot îi găsim! Și adăugă îndată mai blînd, observînd figura albă ca varul a Ludwikăi: Sîntem partizani roșii, ai înțeles? Așa că nu te teme. Îi căutăm pe bărbații voștri, pe ofițeri... Nu ne luptăm cu femeile. Iar pe dumneata trebuie să te iau ca ostatecă. Hai!

Ludwika întîlni privirea senină a ochilor lui cenușii, plini de bărbăție.

– Ori poate că nu ești „burjuică"?

– Sînt contesa Mogielnicki.

– A-a-a! Atunci să mergem! și-i arătă ușa.

Prin coridor fugeau oameni înarmați, cercetînd cameră cu cameră. Ludwika îl întîlni pe părintele Hieronim. Îl duceau doi partizani.

– A, Ptaha! Ai prins și tu o păsărică? strigă unul din ei.

– Noi, uite ce pasăre am prins! L-am găsit la telefon... telefona la statul-major! spuse al doilea, ținîndu-l, pentru orice eventualitate, pe părintele Hieronim de sutană.

Pšeniček, care tocmai trecea în fugă, auzi ultimele cuvinte și strigă rîzînd:

– Chiar atît de proști nu sîntem, sfinția ta. Am avut noi grijă să tăiem firele! Așa că degeaba te-ai ostenit, părințele!... Acum, că ne-ai căzut în mînă, nici sfîntul duh nu te mai poate ajuta!

Pe scară urca un tînăr înalt, într-o scurtă vătuită, strînsă peste mijloc cu o cingătoare de care atîrna o sabie. Ținea mîna pe mînerul pistolului vîrît după cingătoare. Ludwika își dădu seama că l-a mai văzut o dată, dar nu-și putea aminti unde.

Jos, în vestibul, Ludwika o zări pe Stefania, gata îmbrăcată cu o șubă; erau aici și servitorii, zăpăciți. Pe scări, de la etaj, coborî în fugă Przygodzki, izbind zgomotos cu patul armei. Se răsti turbat către lachei:

– Ei, neam de cîini, ce stați cu gura căscată! Dați șubele boierilor încoa! Iute! Că de nu... Și-l străpunse cu o privire rea pe Józef: Să-mi spui unde s-a ascuns ticălosul de Władisław! Știu că-i aici, în casă. Unde s-a vîrît? Vorbește! Tu știi sigur unde s-a ascuns bestia! strigă Przygodzki la tatăl său.

Chipul bătrînului se schimonosi.

– Nu știu nimic... Pan Władisław o fi plecat... Dar după tine se vede că tînjește spînzurătoarea, adaugă el încet.

– Bine, nu stau să-mi murdăresc mîinile cu tine! îi răspunse fiul. Mi-ar pare însă rău dacă e aici și nu l-am găsit! Ei, băieți, aduceți-l încoace pe hodorogul ăla bătrîn! strigă el, privind în sus, pe scări.

Cîțiva partizani îl duceau în brațe pe bătrînul conte înfășurat în blănuri, care damblagise de frică. Ușile înalte ale vestibulului, care dădeau în curte, erau larg deschise. Țibulea intră în vestibul, așa călare cum era... Vocea lui umplu toată casa:

– Iute, băieți, terminați mai iute! Mișcă! Iute, vă spun!

Przygodzki se mai repezi o dată să controleze camerele. Sus, în biroul lui Edward, Sciabel și Saciok umpleau un geamantan al contelui cu hîrtiile găsite acolo. Rajmund termina scrisoarea către colonel.

Peste cîteva minute, două sănii acoperite cu învelitori din blană de urs ieșeau pe poarta palatului. În prima ședea Ludwika, Stefania și Franciszka, pe care Przygodzki o silise s-o însoțească pe contesă, în cea de-a doua – bătrînul conte și preotul.

O dată ajunse la drumul mare, troicile zburară înconjurate de călăreți.

Lîngă intrarea principală mai rămaseră, călări, Rajmund, Ptaha și Pšeniček. Peste vreo douăzeci de minute, părăsiră și ei conacul.

Hotărîră să-i ascundă pe ostateci într-un vechi pavilion de vînătoare, care aparținea unui vecin, moșierul Manerzkiewicz.

Pavilionul se afla într-un desiș de netrecut. De jur împrejur, pe o rază de cîțiva kilometri, se-ntindea o pădure de pini.

Sătucul cel mai apropiat – Gnilîie Vodî – se afla la șapte kilometri depărtare.

– E un loc liniștit... Și lui Mogielnicki nici prin gînd n-o să-i treacă să-i caute aici, sub nasul lui... O să-i caute la Sosnovka, spuse Țibulea prevăzător.

Olesia și Sarra, care ajunseseră acolo dis-de-dimineață, începură prin a-l închide pe pădurar și pe nevastă-sa într-o magazie, lămurindu-i că acest arest, în care sînt nevoite să-i țină, n-o să dureze mult.

Un partizan șchiop de piciorul drept, poreclit din cauza asta „Șontorogul", le dădea ajutor. După ce băgă caii și sania în grajd, intră și el în casă, își luă căciula de pe cap, se închină în fața crucifixului din sufragerie și își scoase încet arma de pe umăr.

– Ești credincios, nene? îl întrebă Olesia, mai în glumă, mai în serios.

– Da... adică nu pentru că aș crede sau n-aș crede, dar așa-i obiceiul creștinesc, răspunse „Șontorogul". Apoi și sfinții lor se cam potrivesc cu ai noștri, măcar că sînt de credință poloneză...

Făcură foc și-n soba mare, și-n cămin. În afară de sufragerie, în casă mai erau trei camere și o bucătărie. În sufragerie, pe pereți, atîrnau capete de fiare. Pînzele de păianjen și stratul gros de praf, care de mult nu mai fusese șters, dovedeau că această cameră n-a fost locuită timp îndelungat.

Moșia lui Manerzkiewicz era la treisprezece kilometri depărtare. În pavilion nu locuia decît pădurarul cu nevastă-sa.

Cînd „Şontorogul" ieşi din nou la cai, Olesia îi spuse încet Sarrei :

– Ce-o fi acum acolo ? Ce crezi, Sarra dragă ?

Sarra se aşeză în tăcere pe marginea laviţei de stejar. Olesia, pe gînduri, rătăcea prin camere, oprindu-se la geam şi uitîndu-se dacă nu se zăreşte cineva pe drumul din pădure. Nu-şi scoase cojocelul alb, argăsit, pe care i-l dăruise nevasta lui Ţibulea. Îşi pusese pe cap, în grabă, o broboadă de lînă. Încălţată cu pîslari, mergea ca un ursuleţ.

– Dacă ai şti cît mi-e de grea inima ! Aş da totul numai să aflu ce-i cu tata, spuse ea, aşezîndu-se lîngă Sarra. De ce taci ? O să-i omoare ? Ce zici ?

Amuţi, cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele. În sufletul ei, cînd se aprindea, cînd se stingea speranţa. Se istovise, aşteptînd zadarnic vreo veste. Tăcută, Sarra o trase spre ea, şi Olesia i se lipi, supusă, de umăr.

– Nu se poate aşa, Olesia. Tu cînd crezi, cînd te laşi cuprinsă de deznădejde. Ori una, ori alta... Nu ştiu de ce, dar cînd te văd aşa, parcă mă zăpăcesc şi eu.

Cuprinse de flăcări, lemnele trosneau în cămin.

În căsuţă era linişte. Doar în magazia depărtată, bătrînii şoşoteau speriaţi.

– Aha ! Bine v-am găsit. Bucuroşi de oaspeţi ? le strigă Ptaha, intrînd în sufragerie.

Într-o clipă, pavilionul se umplu de lume. Le aduseseră aici numai pe femei. De la jumătatea drumului, Ţibulea îi luase cu el, la Sosnovka, pe bătrînul conte şi pe părintele Hieronim.

– E mai sigur aşa, că se pot întîmpla cîte şi mai cîte... Eu unul n-are rost să mă duc cu detaşamentul la Manerzkiewicz. O să lăsăm acolo cinci oameni de pază. Lasă-i pe tinerii voştri să păzească, iar noi o să mergem la Sosnovka. Mogielnicki o să se repeadă într-acolo, cum

mă vezi şi cum te văd. Ne-am făcut datoria şi nu se cade să lăsăm satul fără apărare. Nu-i aşa? spuse Ţibulea, adresîndu-se lui Sciabel.

Sciabel se gîndi şi-i dădu dreptate.

Le instalară pe Ludwika şi pe Stefania în odaia de lîngă sufragerie, unde se aflau două divane largi de piele şi un pian.

Tot acolo îşi făcu şi Franciszka un culcuş.

Rajmund, Ptaha, Pšeniček, Olesia şi Sarra rămaseră în sufragerie.

Dezgheţat cum era, Leon făcuse din primul ceas cunoştinţă cu bătrînul paznic şi cu nevastă-sa. Stătuse cu ei prieteneşte de vorbă, îi liniştise cum se pricepuse mai bine şi le plăcuse atît de mult bătrînilor, că aceştia îl ospătară din rezervele lor. Şi aceste rezerve, după cum află curînd, erau destul de însemnate.

Leon îşi făcu apariţia în cameră cu un jambon mare cît toate zilele, care mirosea minunat. Fu întîmpinat cu strigăte de mirare. Le spuse rîzînd şi stîlcind, ca de obicei, cuvintele :

– Zău că-s simpatici moşnegii ! Uite ce mi-au dăruit : o şuncă întreagă. Ce te uiţi aşa la mine, Andri ? Crezi c-am şterpelit-o ? Du-te şi-ntreabă ! Păi vezi ?

In odaie intrară Przygodzki şi Sciabel.

– Totul pare să fie în ordine, răspunse Sciabel la privirea întrebătoare a lui Rajmund. Sania şi caii sînt în grajd, santinelele la locul lor. S-a pornit o ninsoare deasă ; peste un ceas are să acopere toate urmele. Iar Ţibulea o s-o ia dinadins pe-aproape de Holmeanka. O să-l vadă oamenii pe acolo, o să dea de ştire, are să ni se piardă urma. A chibzuit-o bine, ursul !...

– Cum ţi se pare călugărul ? îl întrebă Rajmund.

– Se cunoaşte după privire că-i o pramatie, intră în vorbă Ptaha. Nu se uită-n ochii omului. Eu, cum văd un om, şi ştiu ce-i în sufletul lui...

– Dacă-i aşa, apoi vezi pesemne că n-am mîncat nimic de dimineaţă şi că-mi ghiorăie maţele, îl întrerupse Leon cu nerăbdare.

– Tu n-ai mîncat? N-ai obraz, Lionka! Bine a zis cine-a zis că cehii sînt mincinoşi! spuse Andri supărat.

– Iar eu am auzit că cehii au învăţat de la hoholi să mintă, i-o întoarse Leon.

După ce se aşezară cu toţii la masă, „Şontorogul", care era întotdeauna prevăzător, scoase din desagă o pîine mare şi o împărţi frăţeşte-n opt.

Sarra tăie şunca.

Przygodzki se sculă de la masă, se apropie de uşa care ducea în camera vecină, o crăpă puţin şi strigă răstit:

– Franciszka!

– Ce vrei? îi răspunse ea, după un răstimp.

– Vino-ncoace să mănînci, spuse el aspru.

– Nu viu!

Atunci Mieczysław deschise uşa mai mult, trecu pragul şi repetă, şi mai aspru:

– Poate totuşi ai să vii?

Ludwika şi Stefania priveau această scenă. Stăteau pe divan, fără să-şi scoată hainele – Ludwika, tristă şi indiferentă, Stefania, speriată şi zăpăcită.

Numai Franciszka îşi lepădase haina-i sărăcăcioasă. In odaie era cald. Stătea lîngă o măsuţă, cu frumoasele-i braţe pline încrucişate pe pieptul înalt.

– Mănîncă tu... Mie nu mi-e foame, răspunse ea cu îndîrjire.

Mieczysław se simţi prost să fie tratat aşa de nevastă-sa, în faţa celor două femei care-l duşmăneau. Se şi căi că a încercat să se împace cu Franciszka.

Dar îi venea greu să plece.

Deodată, Stefania se ridică de pe divan şi se apropie grăbită de ei.

– Spuneţi, pan Przygodzki, ce ne-aşteaptă? întrebă ea încet, plină de zbucium.

– Nu-s „pan", ci grăjdar, contesă, îi răspunse el tot atît de încet.

– Nu voiam să vă jignesc. Sînteţi doar polonez şi-nţelegeţi că aşa se obişnuieşte la noi. Dar nu despre aceasta vreau să vă vorbesc. Eu şi contesa Ludwika vrem să ştim ce ne aşteaptă... Vocea ei se frînse. Frica o îndemna să folosească ameninţarea ca mijloc de apărare. Ascultaţi, pan, scuzaţi... se încurcă ea. Cum trebuie să vă spun?

– Noi ne spunem unul altuia tovarăş, răspunse Mieczysław, căutînd să fie politicos.

Stefania îşi strînse dispreţuitor buzele vopsite.

– Doar înţelegeţi prea bine că eu nu vă sînt tovarăşă... Dar n-are importanţă! Noi vă cerem să ne spuneţi ce vreţi să faceţi cu noi. Să nu uiţi, Przygodzki, că pentru toate astea veţi plăti cu vîrf şi îndesat.

– Lăsaţi c-o să ne socotim noi! i-o tăie Przygodzki.

– Mai bine ţi-ai aduce aminte de tatăl şi de fratele dumitale!...

– N-am să-i uit nici pe ei...

– N-ai obraz! Familia dumitale ne-a servit cu credinţă atîţia ani de zile, şi-acum îi faci de ruşine, înhăitîndu-te cu banditii ăştia! nu se putu stăpîni Stefania.

– Stefa! o opri Ludwika.

– Ţine minte, Przygodzki, că dacă nu ne daţi imediat drumul, nu veţi scăpa de spînzurătoare. Trebuie să-nţelegi, contele n-are să vă ierte...

– Stefa! spuse de astă dată revoltată Ludwika.

Îngrijorată, Franciszka începu să se foiască. Citea pe obrazul lui Mieczysław că e în stare să facă ceva îngrozitor. Se apropie grăbită de el:

– Hai să mîncăm!

Uşa se închise in urma lor. Din nou frica puse stăpînire pe Stefania.

– S-a sfîrşit cu noi, Ludwis! Nimic nu-i poate opri pe tîlharii ăştia! Sfîntă Maria! spuse ea-n şoaptă.

– De ce-i stîrneşti cu astfel de discuţii?

– N-ai vrea cumva să plîng în faţa bădăranilor ăstora?

– Nu trebuie să plîngi, dar nici să le spui obrăznicii.

– Obrăznicii! Dar e un slugoi! Păcat că Schmultke nu l-a spînzurat încă de atunci! Cîtă dreptate are Edward! Bestiile astea nu merită decît spînzurătoarea! Ai văzut cum mi-a vorbit? spuse Stefania în şoaptă, aşezîndu-se lîngă Ludwika.

CAPITOLUL XII

Spre seară, între Sosnovka şi Malaia Holmeanka începură tratativele. Scrisorile le duceau ţăranii care nu făceau parte din mişcarea partizanilor. Prima scrisoare primită de Ţibulea avea următorul conţinut:

„Satul Sosnovka. Comandantul mişcării de partizani, Emelian Ţibulea.

Scrisoarea dumneavoastră mi-a fost adusă azi la ora unsprezece dimineaţa. Propun pentru persoanele luate ca zălog o răscumpărare în valoare de cinci mii ruble aur. Suma urmează a fi plătită în monedă ţaristă de cinci ruble. Banii se vor număra imediat ce se va face schimbul. Felul în care se va realiza schimbul şi plata banilor urmează să fie fixat de dumneavoastră. Dar acest schimb trebuie să aibă loc neapărat mîine. Vă previn pe dumneavoastră şi pe toţi ceilalţi părtaşi la răpire că, dacă vă atingeţi măcar de un fir de păr din capul femeilor, al tatălui meu sau al slujitorului bisericii, nimeni din voi nu va scăpa de o pedeapsă cruntă. În afară de aceasta, îi vom împuşca pe toţi bolşevicii arestaţi de noi în oraş, pe care înainte de atacul vostru ne pregăteam să-i judecăm şi pe care – vă aduc la cunoştinţă – nu-i ameninţă

pedeapsa cu moartea, nici chiar în cazul cînd voi răscumpăra cu bani pe membrii familiei mele. Nu vor suferi decît pedeapsa cu închisoarea. Aștept răspunsul imediat. Promit că nu voi începe nici o acțiune militară pînă la terminarea tratativelor.

Colonel Mogielnicki, 21 decembrie 1918."

Saciok îi citi această scrisoare lui Țibulea. Erau numai ei doi în casa lui Emelian Zaharovici.

– Ei, ce spui despre asta? îl întrebă Țibulea pe ajutorul său.

Saciok clipi des din genele-i rare și răspunse rînjind:

– Dacă-l mai strîngem cu ușa, o să dea el și zece mii.

Țibulea îl privi atent, parcă l-ar fi văzut pentru întîia oară.

– Zi așa, zece mii?

– Se prea poate să dea...

– Dar cu cei de la oraș cum rămîne? întrebă Țibulea.

– Îți spun doar, dacă-l mai strîngem oleacă, dă și zece mii în aur. Las' că are el, mai mult decît mine și decît tine. Cîte veacuri i-au tot încălecat p-ăștia de teapa noastră, se grăbi Saciok, mulțumit că Țibulea i-a ascultat atît de liniștit aluzia. Cît despre cei de la oraș... Vezi că scrie aici – îi bagă la gherlă, mai trece ce mai trece și poate vine vreo schimbare... Închisoarea nu-nseamnă că-i împușcă. Poate ni s-or înmulți și nouă forțele. Ține seama că și atamanul Bereznia ne-a trimis vorbă să ne unim. Sînt și ei împotriva panilor... numai că nu prea se au bine cu bolșevicii. Dar ce ne privește asta pe noi?

– Așa, așa... mormăi Țibulea și se apucă din nou să se tragă de barbă. Dar îmi pare mie că ne cam minte colonelul cu închisoarea. Le cunosc eu apucăturile! Cei din Holmeanka l-au crezut, iar el drept mulțumire i-a spînzurat.

Țibulea se-ntunecă din ce în ce mai mult, și Saciok își dădu prea tîrziu seama de greșeala pe care o făcuse.

– Iar tu, Saciok, ești un cîine! Mi-au mai spus-o băieții... dar nu-i credeam... Acum însă văd... ești gata să-l vinzi și pe tat-tu!

– Vai de mine, Emelian Zaharovici! Se poate? O spusei și eu așa... Dumneata fă cum crezi... cum voiești...

– Așa, așa... Ia o foaie de hîrtie și scrie: „Nu vindem pe bani"... Ai scris? „Aduceți-l la Holmeanka pe Rajewski, pe nevastă-sa, pe Metelski și pe Kovallo." Ai scris? Așa. „Atunci facem schimbul în cîmp, și o să fie treabă cinstită, fără înșelăciune. Că de nu, îi împușcăm pe ai voștri. Noi nu sîntem ca ăi din Holmeanka." Să-i scrii întocmai așa. Gata? Acu citește... Așa... Dă-ncoace să semnez.

Seara, „Șontorogul" se-ntoarse în pavilionul de vînătoare și aduse cele două scrisori de la Mogielnicki. În cea de-a doua colonelul îi răspundea scurt lui Țibulea:

„Sînt de acord să schimb bolșevicii cu familia mea. Schimbul se va desfășura în felul următor: în cîmp, între Sosnovka și Holmeanka, la o verstă depărtare, se vor opri detașamente mici, de vreo zece oameni, din partea noastră și a dumneavoastră, împreună cu cei care urmează a fi schimbați. Prima trebuie să fie schimbată soția mea – contesa Ludwika Mogielnicki. O lăsați să plece, ea va porni pe cîmp spre detașamentul nostru, iar noi, din partea noastră, vom elibera pe unul dintre cei pe care doriți să-i eliberăm; pe urmă procedăm la fel și cu ceilalți."

– Ura-a! strigă Ptaha și începu să țopăie ca un sălbatic.

Bucuria îi cuprinse pe toți. Chiar Sarra, de obicei atît de stăpînită, bătu din palme și se repezi cu brațele deschise la Olesia, care se luminase și ea la față.

– Vezi, Olesia, ce bine! În curînd îți vei îmbrățișa tatăl...

– Doamne, să fie oare adevărat? întrebă Olesia, zîmbind.

Ptaha se opri deodată din țopăit:

– Ascultă, Lionka, se repezi el spre Pšeniček, nu găsim oare la bătrînei ceva, așa, știi, care să-ți facă viața mai frumoasă ?

Și Andri făcu un semn cu ochiul spre Rajmund, care zîmbise pentru prima oară.

– Lapte de vacă turbată ? îl înțelese pe loc Leon. Cred că au de toate. Doar și panii, cînd vînează, se încălzesc cu rachiu. Uite-acuși mă duc, dar să vedem dacă-mi dă voie comandantul. Poate că nu intră în program, se opri Leon, care pornise spre ușă.

– Eu cred că nu trebuie ! rosti Rajmund, cam încurcat că el e primul care se-mpotrivește, părînd astfel că-și ia chiar în serios rolul de șef.

– Nu, băieți, mai bine nu ! îl susținu și Sarra.

– Ei, dacă nu trebuie, nu trebuie, se răsti deodată Ptaha.

– Ce stai să-l mai lămurești, Sarra dragă ? Nu vezi că și-a șters nasul cu mîneca ? Înseamnă c-a înțeles, rîse Olesia răsunător.

– A-a ! În sfîrșit ți-aud iar clopoțelul, zîmbi Sciabel. Chiar și Przygodzki, posomorît de felul lui, se mai luminase la față.

– Ce oameni veseli, tinerii ăștia ai noștri ! Cu ei nu-ți mai vine să mori ! îi spuse el încet lui Sciabel.

Sciabel se plecă spre el și-l întrebă, tot atît de încet :

– Ce zici, tovarășe Przygodzki, n-ar fi bine să dăm o raită pe la Țibulea ? Îi lăsăm aici pe copii și vreo trei partizani de schimb, pentru gardă. Ai citit doar... Mogielnicki le oferă bani... Să nu iasă cine știe ce. Mergem ? Ce zici ?

Przygodzki se învoi, după o clipă de gîndire.

– Ascultați, băieți, eu plec cu tovarășul Przygodzki la Sosnovka, spuse Sciabel tare, sculîndu-se de la masă. Să fiți cu băgare de seamă aici. Rajmund, îți predăm ție comanda micului vostru detașament. Spre ziuă ne întoar-

cem și-i ducem la Sosnovka, zise el, arătînd cu mîna spre ușă.

Sciabel încălecă, și lîngă poartă, înainte de plecare, îl mai povățui o dată pe Rajmund :

– Să fii cu băgare de seamă... Și astupați geamurile. Controlează chiar tu santinelele. Pentru orice eventualitate, să aveți sania pregătită ! Și caii ! Cum simte ceva santinela, vreun detașament de-al lor sau vreo recunoaștere, urcă-le pe contese în sanie, încălecați, și iute la Sosnovka, drept pe drumul din pădure. În sfîrșit, ai să vezi tu cum e mai bine.

În același timp, în capătul celălalt al ogrăzii, Przygodzki își lua rămas bun de la Franciszka :

– Tu ce faci ? Pleci cu ele dacă vă schimbă ? întrebă el cu voce surdă.

– Poate că plec... Unde să mă duc în altă parte ?

– Lasă-le dracului ! Du-te la taica, la Sosnovka.

– Vrei să zici – la tine ! Să mă bați iarăși ? Nu, nu-s chiar atît de proastă ! Nu vreau să mai trăiesc cu tine, înțelege ! Nu vreau !...

– Franciszka !

– Să nu mă amenințí ! Nu te-am luat ca să-mi zdrobești oasele !

Vîntul înghețat le biciuia fețele-nroșite de mînie.

– Przygodzki ! strigă Sciabel.

– N-am să te mai bat, du-te la taica. Acolo mai stăm noi de vorbă. Dar cu ele să nu pleci... că te omor...

După ce astupară bine toate ferestrele pavilionului, Rajmund și Ptaha mai făcură o dată ocolul clădirii. Ninsoarea contenise. Noaptea era senină. Luna se furișa pe după vîrfurile copacilor. Pinii aruncau umbre uriașe.

În pădure era liniște. Zăpada scîrțîia sub apăsarea piciorului... Învelise parcă totul cu o plapumă călduroasă, vătuită, acoperind și pavilionul, și acareturile.

Din grajd se auzea mestecatul liniștit al cailor.

— Fiţi cu băgare de seamă, tovarăşi, le zise Rajmund celor trei partizani. Spre ziuă o să vă schimbăm. Dacă observaţi ceva, daţi-ne de ştire. Duceţi-vă la posturile voastre.

Cînd Rajmund şi Andri intrară în sufragerie, Pšeniček, care abia fusese schimbat din post, se şi apucase să le spună fetelor ceva hazliu.

— Iar umbli cu palavre? întrebă Ptaha, descheindu-şi cartuşiera.

— Spune că ai fugit după umbra ta, crezînd că-i un soldat din legiunea poloneză. Aşa să fie? Olesia rîdea.

De data asta Ptaha zîmbi cu bunătate şi făcu din mînă un gest de neputinţă.

— Ce să-i faci, dacă asta i-e meseria. Dacă nu mai coace pîine, a-nceput „să toarne gogoşi"!

— Noi ce facem acum, Rajmund? întrebă Sarra.

— Eu cred că dumneata şi Olesia aţi putea să vă culcaţi, iar noi trebuie să veghem în noaptea asta. Mai stăm... mai discutăm cîte ceva...

— Mie nu mi-e somn, spuse Sarra.

— Nici mie, zise Olesia.

— Atunci trebuie să facem ceva. O să ni se urască să stăm aşa o noapte întreagă. Andri o să-nceapă iarăşi să se lege de mine, iar... mie o să-mi sară ţandăra, şi-o să iasă cu scandal! îşi începu iarăşi jocul de-a „pisica şi şoarecele" Leon.

— Ia nu te mai umfla să cînţi cocoşeşte, că nu te prinde, îl necăji Andri.

— Ei, şi ce? Eu poate vorbesc prost ucraineana, dar tot o vorbesc, pe cînd tu parcă ştii ceha?

— Iar începeţi? Ne-aţi plictisit! se supără Olesia.

— Ehei, să am eu acum mandolina... spuse Andri. Ce-aş mai cînta o polcă, iar voi aţi juca. O dată moare omul! Iar mîine-i sărbătoare pentru noi! Ce-o să se bucure Grigori Mihailovici cînd ne-o vedea pe tine şi pe mine, Olesia! strigă el.

– Pe Olesia... înţeleg, dar tu ce-i eşti? De ce să se bucure? întrebă Leon.

Andri îl privi cîteva clipe în tăcere, apoi spuse:

– Mda, n-ai face o afacere proastă!

– Ce vorbă-i asta? ciuli urechile Leon, presimţind o şotie a lui Ptaha.

– Ziceam că nu ţi-ar strica să te-nsori cu o fată de morar... Socrul o să-ţi macine făina, dînsa – apăsă el dinadins pe cuvîntul „dînsa" – o să-ţi facă aluatul, iar tu o să tot torni gogoşi... o adevărată fabrică!

– De ce-i laşi pe ăştia doi împreună, Rajmund? Trimite-l pe unul în gardă, să avem şi noi linişte! propuse Olesia.

– Chiar aşa! Eu am făcut de gardă, ţi-a venit rîndul şi ţie să stai cu arma pe umăr, protestă Leon.

Sarra stătea la masă, cu capul sprijinit în palme.

Rajmund se odihnea într-un fotoliu adînc, lîngă cămin. Nu-şi scosese nici sabia, nici *mauserul*.

– În a treia cameră de aici, am văzut într-un dulap nişte chitare şi mandoline, spuse Sarra.

– Şi taci, hai? se bucură Ptaha, sărind de la locul lui.

– Nu prea aveam chef de muzică... Şi chiar acum, parcă-i prea devreme să ne veselim, răspunse fata.

Ascultîndu-i glasul domol şi catifelat, Rajmund îşi închipui expresia chipului ei, ochii negri, mari, cu privirea cam rece, şi linia dreaptă a buzelor, ce exprima hotărîre, încăpăţînare chiar. E ciudat, şi totuşi el înţelegea atît de bine de ce Andri o ascultă numai pe ea. Rajmund nu-şi amintea ca vreodată acest flăcău atît de neastîmpărat să fi fost obraznic cu ea.

– Ia lampa, Lionka, şi haidem să ne uităm la strumente, spuse Ptaha.

Uşile tuturor încăperilor dădeau într-o sală comună. Leon o porni înainte cu lampa în mînă. Ptaha, după el, Andri trase cu urechea spre magazie.

„Dorm bătrîneii."

În camera unde se aflau Ludwika, Stefania şi Franciszka se auzeau şoapte înfundate.

– De ce-am lăsat noi cheia în broască? spuse Andri şi o băgă în buzunar.

– Tot una-i : ca să iasă, trebuie să treacă prin odaia noastră... şi-apoi, unde să fugă? vorbi şi Leon, încercînd totuşi dacă uşa e închisă.

Se-ntoarseră peste o clipă, aducînd trei chitare şi o mandolină.

– N-a mai cîntat nimeni la ele de vreo douăzeci de ani, de la toate abia putem alege strune pentru una singură! Uite, acu o potrivesc, spuse Andri şi se apucă îndată de lucru.

– Sarra, le-aţi dat ălora ceva de mîncare? întrebă Rajmund, arătînd cu mîna spre uşă.

– Nu, grăsuna aceea n-a vrut să primească masa, răspunse Olesia.

– Atunci cum să facem? întrebă Rajmund.

– Ce? O să mă rog de ea? S-a uitat la mine de parcă... făcu Olesia.

– Nu-i nimic, o să ceară singură cînd i s-o face foame, o linişti Andri, răsucind cu multă pricepere strunele pe chei.

Rajmund se apropie de masa pe care se afla o farfurie cu şuncă şi pîine. Se uită întrebător la Sarra. Fata stătea pe gînduri, privind flăcările din cămin, şi nu-l băgă în seamă.

– Totuşi, trebuie să le dăm asta, spuse el şi luă farfuria în mînă.

Sarra se uită la el cu o ironie abia vizibilă.

– Tu ce crezi, Rajmund, tatălui tău tot şuncă îi dau? Şi tatăl tău refuză tot aşa, ca şi ele? îl întrebă ea.

– Ai dreptate... Numai că el se află în mîinile panilor... Cum poţi să-i compari cu noi? Dacă refuză şi acum, le las farfuria şi să facă ce-or vrea... hotărî Rajmund şi se îndreptă spre odaia vecină.

Franciszka îi deschise ușa.

Ludwika, care stătea pe jumătate culcată pe divan, se ridică în capul oaselor. Stefania nici nu se clinti măcar.

– V-am adus masa, de ce nu vreți să mîncați ? o-ntrebă el pe Ludwika, oprindu-se în fața ei.

– Mulțumesc, nu ne este foame, răspunse Ludwika șovăielnic. Îi era foame, dar se jena de Stefania, care refuzase categoric să primească ceva din mîinile „mîrlanilor".

Rajmund puse farfuria cu șuncă și pîine pe masă.

– Pot să vă comunic că mîine veți fi schimbate cu tovarășii noștri arestați de jandarmi.

– Vom fi schimbate ? Adevărat ? „se trezi" deodată Stefania, care se prefăcuse pînă atunci că doarme.

– Se vede că aveți rar de-a face cu oameni în care vă puteți încrede, răspunse Rajmund cu răceală.

Acum, cînd nu avea pe cap căciula de iepure, și Stefania și Ludwika îl recunoscură.

– Spuneți-mi, Przygodzki mai este aici ? Parcă nu i-am auzit vocea, întrebă Stefania neliniștită.

– Nu ! E dus să pregătească schimbul.

– Mulțumesc lui dumnezeu ! răsuflă Stefania, ușurată, și deodată deveni cu totul alta.

Îl mai măsură pe Rajmund din cap pînă-n picioare și, căutînd să pară cît mai blîndă, îl întrebă :

– Spuneți-mi, cum ați nimerit în această adunătură atit de îngrozitoare ?

Temîndu-se ca Stefania să nu spună iarăși ceva lipsit de tact, Ludwika își luă farfuria cu șuncă pe genunchi :

– Hai să mîncăm, zîmbi ea.

Rajmund făcu un pas spre ușă. Stefania îl opri :

– Vă rog, cum ne puteți confirma că spusele voastre sînt adevărate ?

Rajmund scoase din buzunar scrisorile lui Mogielnicki și le întinse Ludwikăi.

– Eu vă cred, protestă ea.

Dar Stefania luă scrisorile și le citi cu lăcomie.

– *Matka boska częstochowska!* [1] De-ar trece o dată această noapte, strigă ea și-i dădu scrisorile Ludwikăi.

– I-ați pus contelui din primul moment condiția să fim schimbate pe tovarășii dumneavoastră? întrebă ea.

– Da, chiar eu i-am scris scrisoarea.

– Și pot să aflu ce i-ați răspuns la prima sa propunere?

– De ce nu? Am spus că nu vă schimbăm pe bani... Nu vrem decît să ne salvăm tovarășii...

Rajmund ieși, lăsînd ușa întredeschisă.

– Gata! Am acordat-o! strigă Ptaha și luă primul acord.

Peste o clipă degetele-i zburau pe gîtul instrumentului, și mandolina prinse glas în mîinile lui.

– Hai, Olesia, ia și tu chitara și să cîntăm cîntecele noastre cele mai dragi, spuse Ptaha, întrerupînd preludiul său muzical.

Olesia luă chitara-n mîini, atinse ușurel bașii cu degetul, și-n gîndul ei reînviară serile pe care le petreceau în trei, acolo, în micul castel de apă de lîngă rîu. „Ce faci tu acuma, tată drag? Dac-ai ști că mîine ne vom revedea..."

– Hai odată, Olesia!

Și începură o melodie tristă, care, cînd se stingea undeva departe, printre movilele stepei, cînd se apropia din nou, adusă parcă de vînt, de undeva, de departe... În melodia duioasă se împletiră deodată sunete pline de bucurie.

În acorduri de marș triumfal cobora primăvara pe pămînt, și la marginea satului voci tinere cîntau:

Hei, la Dunăre colea!...
Colo unde-i Dunărea...

Apoi izbucni, zglobie și cochetă, o polcă. Andri uitase de toate. Cînta cu atîta pasiune, încît frumusețea cîntecului mișcă pînă și sufletul Stefaniei.

---

[1] Maică precistă din Częstochom! (în lb. pol.). (N. t.).

– Ce-i drept, cîntă admirabil, recunoscu ea.

Ludwika îi admira măiestria. Muzica îi răscolea durerea, care parcă se mai potolise puțin.

– Rajmund, pentru cine cînt eu? se revoltă Andri.

Leon se repezi spre Sarra.

– O, făptură visătoare! Scumpă tovarășă! Dați-mi voie să vă invit la dans în contul zilei de mîine.

Sarra dădu numai din mînă în semn de protest.

Și din nou Andri atinse strunele din care răsună un vals. Leon o luă blînd de mînă pe Sarra.

– Doar un dans, te rog! De ce să fim triști?... Ori poate nu vrei să dansezi cu mine?

Chitara Olesiei se alătură mandolinei printr-un minunat acord de bași.

Sarra se ridică.

Leon îi cuprinse mijlocul cu gingășie și-o învîrti cu mîna-i puternică în jurul său.

Ce minunat e cînd dansează o pereche tînără și frumoasă!

Rajmund urmărea zîmbitor mișcările lor ușoare și mlădioase.

„Frumos mai dansează, al naibii ceh!", îl invidie Ptaha. Franciszka stătea rezemată de ușă, privind jocul. Ochii ei se-ntîlniră cu ai lui Rajmund. Amîndoi zîmbiră, fără să vrea, ca atunci cînd s-au întîlnit prima dată.

Rajmund șovăi puțin. „Dar și Sarra dansează...", se gîndi el. Își scoase hotărît cureaua, puse sabia și *mauserul* pe masă și apoi, înroșindu-se tot de emoție, se apropie de Franciszka. Fără să stea pe gînduri, Franciszka-i puse mîna pe umăr, și o a doua pereche începu să se-nvîrtească prin odaie.

– Auzi, Ludwika, dansează... Și Franciszka-i cu ei... Prin deschizătura ușii, Stefania vedea toată camera. Știi că nu cîntă flăcăul acela care ne-a adus mîncarea, el dansează cu Franciszka...

Olesia își lăsase de mult chitara și pîslarii și juca în cipici moi. Numai Ptaha nu dansa. Trebuia să cînte, ca să nu le strice cheful celorlalți. În cele din urmă se plictisi și el.

– Asta-i bună ! Numai eu să cînt ? Nu-i drept !

– Ce să-i faci, Andriușa ! Dacă noi nu ne pricepem !

– Hai, încă puțin. Să treacă noaptea mai iute.

Atunci, spre mirarea tuturor, Andri se îndreptă spre odaia vecină.

– Vă rog să mă iertați, spuse el. Am auzit și eu că oamenii învățați știu să cînte din drăcovenia asta, și arătă cu degetul spre pianină, așa că vă rog să fiți drăguță și, dacă vă pricepeți, să ne cîntați din acest strument, poate o polcuță... că vedeți, joacă toată lumea, numai eu trebuie să cînt, se adresă el Ludwikăi.

Simplitatea și sinceritatea lui, și dorința-i copilărească de a dansa o convinseră pe Ludwika. Zîmbind, se apropie de pianină și, pregătindu-se să cînte prima melodie care-i veni în gînd – polca italiană a lui Rahmaninov – atinse clapele cu degetele. Pe neașteptate Ptaha se întoarse către Stefania.

– Vă cer iertare și să nu vă supărați, dar pentru seara veselă de azi și-n cinstea zilei de mîine... vă rog să dansați cu mine.

În fața ei stătea și o privea cu ochii-i cenușii acest flăcău, cu niște dinți de-un alb orbitor și cu un cîrlionț unduind pe frunte. Stefania hotărî că pentru planurile ei e mai bine să primească.

Andri băgă de seamă că Olesia se făcuse foc... Sarra se supărase și ea... Dar asta nu-l împiedică să danseze.

Numai tîrziu, noaptea, se făcu liniște în pavilionul de vînătoare. Adormiră toți...

Dormea și Ludwika și visa că așa și trebuia să fie : tocmai așa, în împrejurări puțin obișnuite, trebuia să se-ntîlnească în acest pavilion din pădure cu acești oameni. Ce bine că nu s-a înșelat : acești oameni pe care i-a apărat,

pe care i-a simpatizat erau într-adevăr nişte oameni minunaţi.

Dormeau duşi ostatecii şi păzitorii lor.

Pe o laviţă largă, dormeau îmbrăţişate Sarra şi Olesia; Andri le acoperise grijuliu cu cojocelul său.

Dormea şi el, culcat jos pe podea, cu mîna sub cap; dormea şi Leon, pe masă. Rajmund îşi făcuse culcuşul pe cealaltă laviţă.

Partizanii de afară se plictisiseră să tot umble singuratici în jurul pavilionului. Se strînseră toţi trei în grajd. Acolo era cald. Doi dintre ei se urcară în sanie, iar pe „Şontorog" îl trimiseră să păzească. Lui i se făcu sete şi, intrînd în casă, bău o cană mare de apă din butoiul care se afla în sală, se aşeză apoi acolo, lîngă sobă, să se-ncălzească, şi nici nu băgă de seamă cînd adormi.

Noaptea, Stefania se sculă, îşi luă şuba pe ea, îşi puse căciuliţa de blană şi ieşi în odaia vecină.

De obicei, pe drumurile acestea pînă-n fundul curţii o însoţea una din fete. Acum însă dormeau cu toţii. Stefania deschise încet uşa spre sală. Acolo, lîngă sobă, dormea dus, cu braţele căzute-n lături, un partizan. Arma lui se afla alături, rezemată de perete.

Cîteva momente, Stefania rămase neclintită, apoi întredeschise uşa. Nu văzu pe nimeni afară... Cu inima zvîcnind de emoţie, ieşi în curte, cercetă în jur cîteva clipe şi apoi porni repede spre poartă. „Dacă mă opreşte cineva, spun că am o nevoie", se gîndea ea, simţind cum îi bate inima.

Dar nimeni n-a oprit-o. Iată şi drumul din pădure care duce spre Gniliie Vodi. De cîte ori n-a venit ea aici cu Stanisław să bea cvas în timpul vînătorilor organizate de el.

Cu cît se depărta mai mult de pavilionul de vînătoare, cu atît îşi iuţea pasul, şi în cele din urmă o luă la fugă, poticnindu-se în şoşonii nepotriviţi pentru un asemenea drum. Şi încă nu-i venea să creadă că este liberă. Numai

după ce ajunse la vreo doi kilometri depărtare de pavilion, simţi că-i obosită. Nu mai putea să alerge. O durea inima. Lepădă şoşonii şi o porni numai în ghetele-i înalte. În cele din urmă auzi un lătrat de cîine şi, cînd se apropie de marginea satului, o opri un strigăt în limba poloneză :

– Stai ! Cine-i acolo ?

De după un gard de nuiele săriră doi oameni înarmaţi. Erau soldaţi din escadronul lui Zaremba.

– Să nu se necăjească preamărita pani ! Sergentul meu vă va duce pînă la oraş. E aici, aproape de tot... Drumul este sigur, abia am sosit de-acolo. Gata, porneşte !

Zaremba îi făcu un semn sergentului.

Acesta strînse hăţurile. Caii porniră... Stefania privi înapoi, plină de nelinişte. Escadronul lui Zaremba ieşi din sat şi porni în trap spre pădure. Se crăpa de ziuă...

„Şontorogul", care dormise în sală, se trezi cel dintîi. Îngheţase de frig. Uşa lăsată deschisă de Stefania răcise încăperea. Strigătul lui speriat : „Fugiţi, băieţi, vin leşii !" îi trezi pe toţi. Mai mult n-apucă să spună, că Zaremba îl împuşcă în cap.

Rajmund se repezi să-şi ia arma. Soldaţii din legiune năvăliseră în sală. Ptaha, ca o pisică, sări-n picioare. Dintr-un salt, ajunse în colţ, unde-şi avea carabina. Leon, care sărise jos de pe masă, nu-nţelegea nimic ; era încă buimac de somn. Nici fetele nu-nţeleseseră nimic în primul moment. Andri se repezi spre uşă. O deschise şi sări înapoi, trîntind-o la loc. Cîteva împuşcături răbufniră pe coridor. Din uşa ciuruită de gloanţe zburau aşchii.

Numai un noroc orb îl scăpă pe Andri de la moarte. În cele din urmă, Leon înţelese ce se petrecuse. Dintr-o mişcare, răsturnă masa şi o lipi de uşă. Apoi sări să-şi ia arma. Andri trăgea prin uşă dintr-un colţ al camerei.

– Înapoi ! tună vocea lui Zaremba. Încetaţi focul. Aci se află contesa ! Cîinilor, mama voastră !...

Coridorul se goli.

– Oricum, îi prindem. Nu-s decît vreo trei băieţandri... iar dacă trageţi, puteţi s-o omorîţi pe contesă, explică Zaremba soldaţilor retragerea sa. Dacă n-ar fi fost puturosul ăsta, şi Zaremba lovi furios cu piciorul în trupul neînsufleţit al „Şontorogului", i-am fi prins dormind.

– Ce s-a întîmplat, pan porucik ? De ce vă retrageţi ? Şi Władisław, călare, se apropie de Zaremba, deoarece-i văzuse pe soldaţi retrăgîndu-se spre inima pădurii.

– Trebuie să-i ademenim fără luptă. Au avut timp să se trezească, îi răspunse înciudat Zaremba lui Władisław Mogielnicki.

– Dar aţi fost în casă ? se-nfurie Mogielnicki.

Jignit de exclamaţia acestuia, Zaremba îşi pierdu cumpătul.

– Bineînţeles că am fost înăuntru, podporucik, numai că, după cîte ţin minte, dumneavoastră nu vă aflaţi acolo. Vă rog să vă vedeţi de plutonul dumneavoastră şi să nu mai faceţi observaţii jignitoare celor mai mari în grad. Eu ştiu ce am de făcut !

Władek, furios, îşi întoarse calul şi plecă.

– Puneţi laviţa în fereastră ! porunci Rajewski.

Cei din sufragerie se baricadară.

Rajmund alergă în sala ostatecelor. O văzu numai pe Ludwika, palidă de frică, şi pe Franciszka, care se zăpăcise cu totul.

– Pentru numele lui dumnezeu ! Ce s-a întîmplat ? Unde-i Stefania ? se repezi Ludwika speriată spre el.

Rajmund aruncă o privire rapidă prin odaie.

– Cum unde ? Aici trebuie să fie ! strigă el.

– Uite ce-am păţit ! A fugit năpîrca ! Ne-am pierdut onoarea şi cinstea dormind, Rajmund, spuse în spatele său Ptaha, cuprins de remuşcări.

– Ce faceţi acum ? îl întrebă Ludwika, apucîndu-l de mînă.

Ptaha îşi smuci mîna.

— Ne apărăm pînă la ultimul om. Jos ! Culcați-vă pe podea. Vom trage prin această fereastră ! strigă el. Vii tot n-o să ne predăm ! Dacă e să murim, apoi să nu murim degeaba.

Împinse înfuriat divanul greu spre fereastră.

— Dumneata de ce n-ai fugit ? o întrebă Rajmund pe Ludwika.

— N-am știut nimic de fuga ei, răspunse Ludwika abia auzit.

— Pan porucik, am prins doi aci în grajd, îi raportă lui Zaremba caporalul și-i arătă cu degetul pe partizani.

Zaremba făcu un gest grăitor cu mîna.

Cei din pavilion auziră o salvă scurtă. Leon și Ptaha stăteau la fereastră, gata să tragă în oricine le va cădea în bătaia armelor.

— Hei, voi din pavilion, să nu trageți ! Pan porucik vrea să vă vorbească ! se auzi o voce răsunătoare din curte.

Cei din casă tăceau...

— Ascultați, voi, care v-ați baricadat în casă... Eu, locotenentul Zaremba, sînt trimis aci de colonelul Mogielnicki... Auziți ? strigă Zaremba de-afară.

— Auzim ! Ei și ce-i cu asta ? îi răspunse Pšeniček.

— Vă propun să vă predați.

Nimeni nu răspunse. Femeile ședeau, după cum li se poruncise, jos, pe podea. Rajmund, cu *mauserul* în mîna întinsă, supraveghea ușa.

— Repet, vă propun să vă predați. În cazul cînd contesa Mogielnicki, pe care ați luat-o ostatecă, e vie și sănătoasă, promit că nu vă omorîm. Dacă nu vă predați, vă împușcăm pe toți pînă la unul. Vă dau cinci minute de gîndire.

Cei din pavilion tăceau. Rajmund, Ptaha și Pšeniček schimbară o privire. Din privirea lor, Ludwika înțelese că n-au de gînd să se predea. Cei din curte așteptau... Moar-

tea dădea tîrcoale căsuței, undeva aproape de tot, căutînd o crăpătură să intre...

– Ei, voi, cei din casă, vă predați ?

– Du-te dracului, cîine ! Luptăm pînă la unul ! Trăiască comuna ! strigă Andri.

Sfîrșitul cărții întîi

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL I*

Pesemne că cei din curte se sfătuiau. Apoi, Zaremba strigă :

– Pentru ultima oară vă întreb : vă predați, ori nu ? Casa este încercuită de un escadron... Nu scapă nici unul cu viață. Predați-vă, pînă nu mă răzgîndesc ! La dracu, promit că vă las să vă duceți fiecare unde vreți... Numai să vă predați și s-o lăsați pe contesă să plece !

Acum toți cei din casă se uitară unul la altul.

– Cine-i crede pe ăștia ? spuse Ptaha cu o voce surdă.

Ludwika se ridică deodată de jos.

– Dați-mi voie să vorbesc eu cu acest ofițer și vă voi obține libertatea. Vă rog să mă credeți, pe cuvînt de onoare, că n-o să vă înșel ! Doar e inutil să vă împotriviți. O să vă omoare. Vă implor, pan Rajewski ! se adresă ea lui Rajmund, tot mai zbuciumată.

Acesta, abătut, nici nu se uită la ea.

– Puteți s-o credeți pe pani contesă. E o femeie bună, nu ca doamna Stefania, interveni pe neașteptate pentru ea Franciszka. Ea este cea mai cinstită, cea mai bună dintre toți...

Cîtva timp Ptaha se uită atent la Ludwika. Ea-i răspunse printr-o privire deschisă.

– Fie, să vorbească. Om vedea noi cum se vor întoarce lucrurile, se învoi el în cele din urmă.

---

* Cu acest fragment se termină lucrul lui N. Ostrovski la romanul „Născuți în furtună". (N. ed. sov.)

Nimeni nu se opuse. Înțelegeau cu toții că nu există nici o altă ieșire din această situație.

– Vorbiți, se-nvoi și Rajmund.

– Pan Zaremba, eu vorbesc, Ludwika Mogielnicki!

– Sînteți în viață, preamărită pani? Nu fiți îngrijorată, vă scăpăm numaidecît! strigă Zaremba.

– Sînt vie și sănătoasă. Pan porucik, promiteți că îi veți lăsa liberi pe toți cei ce se află aici? Atunci se vor preda fără luptă...

– Îi lăsăm să plece... Să se predea.

– Vă dați cuvîntul de nobil? De ofițer? Eu am garantat pentru dumneavoastră cu onoarea mea. Nu mă veți dezonora? Spuneți drept!

– Să se predea. Îi las să plece unde-or voi.

– Am încredere în cinstea dumneavoastră, pan Zaremba, și am să-i rog pe cei care se află aici să se predea.

Ludwika se-ntoarse spre Rajmund.

– Îl știu pe Zaremba. E un ofițer cinstit. O să-și țină cuvîntul. Depuneți armele, și-o să vă lase să plecați. Cred în cuvîntul lui, îi spunea Ludwika, implorîndu-l.

– Tu ce spui, Sarra? întrebă Rajmund, aplecîndu-se spre Sarra, care ședea jos, pe podea.

– Ne înșală, Rajmund... Ce rușine! Ce-am făcut!...

– Nu, n-o să îndrăznească s-o facă. Am să vă apăr, căuta s-o convingă Ludwika.

După o scurtă consfătuire, hotărîră să se predea. Ptaha fu primul care ieși în sală și dădu peste cadavrul partizanului șchiop. Și pentru prima dată, îl cuprinse frica.

Pavilionul era înconjurat de soldați. Lîngă peron stătea Zaremba cu revolverul în mînă. Ptaha îl privi în ochi și înțelese că nu va mai ieși din această curte... Și-i păru rău de el...

Femeile ieșiră cele din urmă; printre ele, și Ludwika. Pe flăcăi începură îndată să-i percheziționeze. Cîțiva soldați dădură buzna în casă, ca să ia armele.

– Vă felicit, contesă, pentru că totul s-a terminat cu bine ! o salută cu mîna la cozoroc Zaremba, pocnind din pinteni.

– Bună ziua, pan Zaremba ! îi strînse mîna Ludwika.

– Luați-i pe ăștia de-aci ! ordonă el și se întoarse spre Ludwika. Spuneți-mi, cum s-au purtat cu dumneavoastră acești nemernici ?

– Foarte bine. Îi eliberați acuma ?

Zaremba rîse disprețuitor :

– Nu face să vorbiți despre această pleavă ! Slavă domnului că sînteți în viață ! Pan colonel n-a dormit toată noaptea. Permiteți-mi să vă conduc spre sanie... Și pan Władisław este aici. M-am cam certat cu el... spuse Zaremba, și-i oferi Ludwikăi brațul.

– Pan Zaremba, vreau să-i eliberați în prezența mea. Bineînțeles, nu mă îndoiesc de cuvîntul dumneavoastră, dar ei m-au crezut numai pe mine și mă simt obligată față de ei, insistă Ludwika, care-și pierduse liniștea.

– Despre ce cuvînt mai poate fi vorba ? Ne-ați ajutat, și vă sîntem foarte recunoscători. Dar cu mîrlanii ăștia nu trebuie să umblăm cu mănuși !

Ca și cum i-ar fi ilustrat vorbele, unul din soldați o lovi pe Olesia cu patul puștii.

– Mișcă-te o dată ! se răsti el la fata care nu voia să plece.

Olesia căzu. Ptaha se repezi spre soldat.

– Să nu dai în ea !

Cu o lovitură îngrozitoare, cu patul armei peste obraz, sergentul Kobylski îl zvîrli pe Ptaha la pămînt.

– Asta vi-i cinstea, asasinilor ! strigă Sarra.

Unul din soldați o lovi cu nagaica peste față. Trîntindu-l pe soldatul care stătea în fața lui, Rajmund sări s-o apere. Zaremba trase-n el, dar nu-l nimeri. O grindină de lovituri se abătu asupra lui Rajmund. Îl izbeau cu patul puștii, cu nagaicele...

Leon, dezarmat, sări în această învălmăşeală să-şi scape tovarăşul.

În timpul acestei încăierări, sergentul de jandarmi Kobylski şi încă doi soldaţi o apucară pe Olesia, care se ridicase de jos, şi o tîrîră deoparte. Franciszka fugi după ei.

– Unde o duceţi, bestiilor? Pani contesă, salvaţi-o, strigă Franciszka înnebunită, ţinînd-o cu desperare pe Olesia de mînă.

– Zaremba, opriţi imediat această mişelie! Vă dispreţuiesc! Sînteţi o... canalie! izbucni Ludwika.

Obrazul locotenentului se făcu stacojiu.

– Opriţi! Treceţi la locuri, mama voastră, urlă el. Kobylski, ţi-am spus să laşi fata-n pace!

Soldaţii încetară cu loviturile şi se traseră încet la o parte. Jandarmii îi dădură drumul Olesiei. Dîrele însîngerate de nagaică de pe faţa lui Rajmund şi a Sarrei, chipul plin de sînge al lui Ptaha, care zăcea nemişcat pe zăpadă, şi toate cîte se petrecuseră i se păreau Ludwikăi un coşmar.

Ptaha, desfigurat, mişcă. Îşi veni în simţire. Ludwika se plecă peste el, plîngînd cu hohote. Îl ajută să se ridice. Flăcăul se sculă, clătinîndu-se pe picioare, se uită la ea cu o ură sălbatică şi, tuşind convulsiv, abia mişcîndu-şi buzele zdrobite, scuipă-n palmă trei dinţi însîngeraţi.

– Să mergem, contesă. Aici nu-i locul pentru dumneavoastră, spuse Zaremba cu răceală.

– Nu mă mişc nici un pas de aici, pînă nu-i eliberaţi pe aceşti oameni, rosti Ludwika cu dezgust, întorcîndu-i spatele.

– Vă rog, preamărită pani, să părăsiţi acest loc. Vă aşteaptă sania. Iar cu oamenii aceştia vom proceda conform legii, spuse şi mai rece Zaremba.

Ludwika se întoarse brusc spre el, şi Zaremba citi în ochii ei atîta dispreţ, încît i se făcu ruşine.

– Zaremba, sînteți un nemernic ! Și să știți că dacă omorîți pe unul din ei, eu mă sinucid. V-o jur !

– Vă dau cuvîntul meu de nobil, contesă, că pe nici unul din ei n-o să-i împușcăm, zise el, dîndu-se cîțiva pași înapoi. Dar să-i las liberi, n-o pot face, n-am dreptul.

Înconjurați de soldați, ei mergeau în grup strîns. Ptaha tot mai tușea, scuipînd sînge și lăsînd pe zăpadă pete de-un roșu-aprins. Nu-i mai băteau, fiindcă în urmă venea sania în care ședea Ludwika, istovită de atîta chin. Franciszka ședea pe capră, alături de soldat, înrăită și tăcută. Rajmund strîngea cu putere cotul lui Ptaha la pieptul său. Mergeau la braț. Ptaha era foarte slăbit.

– Ne-am pierdut cinstea dormind, Rajmund ! Iar dinții, bine au făcut că mi i-au scos : trebuia să-mi dau seama cu cine dansez !...

Soci-Moscova, 1934–1936.

CUM VEDEA N. OSTROVSKI VIITOAREA SA MUNCĂ LA ROMANUL „NĂSCUŢI ÎN FURTUNĂ"

Ce se mai întîmplă cu eroii romanului „Născuţi în furtună" ? Credem că nu există cititor care, întorcînd ultima filă a primei părţi din roman, să nu se gîndească la asta.

În muzeele „N. Ostrovski" din Moscova şi Soci se păstrează diferite materiale în ciornă care îngăduie, într-o oarecare măsură, să se răspundă la această întrebare. Sînt adunate aci stenogramele interviurilor acordate de autor, unele însemnări, note, presupuneri referitoare la linia generală a romanului şi la viaţa eroilor lui.

„În volumul al doilea, spunea scriitorul, vor fi arătate, pe de o parte, concentrarea forţelor duşmanului, ocuparea unei părţi din Ucraina de către Polonia panilor şi înţelegerea acestora cu Petliura ; iar pe de altă parte, organizarea Armatei Roşii din mici detaşamente de partizani, lupta maselor ţărăneşti împotriva moşierilor, răscoalele spontane care se transformă într-o mişcare a întregului popor îndreptată împotriva ocupanţilor străini. Armata Roşie distruge bandele petliuriste."

În volumul al treilea, N. Ostrovski avea de gînd să arate intervenţia făţişă, de astă-dată, a armatei lui Pilsudski împotriva tinerei Republici a Sovietelor, rezistenţa ostaşilor sovietici, puţini la număr : treisprezece mii de ostaşi roşii împotriva a şaizeci de mii de duşmani, înarmaţi pînă-n dinţi. Armata lui Pilsudski ocupă Kievul. Burghezia triumfă. Lîngă Uman se comasează cavaleria roşie care, întocmai ca un pumn uriaş, se pregăteşte să lovească în vrăjmaş. O lovitură crîncenă – şi duşmanul o ia la sănătoasa. Înaintarea victorioasă a Armatei Roşii şi izgonirea intervenţioniştilor din Ucraina. Vandalismul fasciştilor, dărîmarea unor clădiri minunate,

distrugerea absurdă şi barbară a tot ce le cade în mîini, incendierea satelor, aruncarea în aer a gărilor, iată drumul sîngeros al fiarelor care se intitulau „apărători ai culturii".

Ostrovski trăia prin viaţa eroilor săi – Rajmund, Andri, Pšeniček, Olesia...

– Gîndurile mele sînt îndreptate spre aceşti oameni apropiaţi şi dragi mie, spunea el adeseori.

Soarta lor, viitorul lor prindeau contur în mintea lui.

Trecînd cu cinste prin încercarea grea a războiului civil, eroii romanului „Născuţi în furtună" vor deveni constructori activi ai vieţii noi, pentru care au luptat cu atîta abnegaţie.

Iată cum vede Ostrovski viitorul Olesiei :

Urmîndu-şi tatăl, mecanicul Kovallo, Olesia se înrolează în Armata Roşie. Tăindu-şi minunatele ei cozi şi îmbrăcîndu-se în haine bărbăteşti, ea se transformă într-un tînăr zvelt şi atrăgător. Olesia devine un cavalerist neînfricat în divizia pe care o comandă Sciabel. El îi mărturiseşte dragostea, şi Olesia primeşte să se căsătorească cu el, dar numai după ce Ucraina va fi cu totul eliberată. Fata îi spune lui Sciabel : „Am să fiu a ta, numai cînd se va termina războiul".

Iubitul ei, însă, nu se ţine de cuvîntul dat. Olesia află despre legătura lui trecătoare cu o altă femeie, nu-i iartă faptul că a înşelat-o şi rupe pentru totdeauna cu el.

Întorcîndu-se după război în oraşul natal, fata află despre faptele eroice săvîrşite pe front de Andri, care îşi cucerise faima de neînfricat luptător.

Curînd se întoarce în oraş şi Andri Ptaha...

Aflînd mai demult despre hotărîrea Olesiei de a-şi lega viaţa de Sciabel. Andri Ptaha nu poate îndura pierderea fetei iubite. Desperat, işi caută moartea în lupte. Firea lui aprinsă, furtunoasă şi ura faţă de pani îl îndeamnă la fapte excepţional de îndrăzneţe, uneori lipsite de raţiune. Descurcîndu-se din situaţii foarte grele, el scapă pînă la urmă nevătămat. Cînd se întoarce acasă, pe pieptul lui străluceşte Ordinul Drapelul Roşu.

Cu o bucurie de nedescris, Andri află că Olesia e în oraş şi că nu s-a măritat... Ei se întîlnesc ca vechi prieteni. Pe Olesia o mişcă

devotamentul şi fidelitatea lui Andri. Ea simte că acum, cînd tatăl ei nu mai e în viaţă, Andri Ptaha a rămas pentru ea omul cel mai drag şi mai apropiat.

Ostrovski vorbea cu bucurie şi duioşie despre viaţa lor fericită şi armonioasă, despre băieţaşul lor drăguţ, cu ochii negri, şi despre dragostea plină de duioşie a lui Andri pentru fiul său.

Ostrovski îşi amintea deseori şi despre Vasiliok. În acest personaj a introdus mult din autobiografia lui. Şi el, Ostrovski, pe cînd era băieţandru, lipea – din însărcinarea Comitetului revoluţionar ilegal – manifeste, aşa cum Vasiliok, neînfricat şi îndrăzneţ, împarte sub privirile jandarmilor apelurile bolşevicilor. La fel ca şi Kolea Ostrovski, Vasiliok fuge de acasă şi se înrolează în Armata Roşie, devenind copilul îndrăgit al unei unităţi de cavalerie.

Andri Ptaha nu ştie multă vreme unde se află îndrăzneţul lui frăţior şi este foarte îngrijorat. Cu totul întîmplător, îl întîlneşte pe front.

Iată cum se petrec lucrurile.

Primind sarcina să treacă de urgenţă cu un grup de ostaşi peste un rîu şi ajungînd în galop la pod, Andri vede că pe pod înaintează o unitate de cavalerie. Andri se strecoară călare în coloană, amestecîndu-se printre ostaşi. Îşi face cu greu drum. Simte dintr-o dată că-l atinge cineva cu nagaica pe spate. Întorcîndu-se, gata să-l înfrunte pe cel care-l lovise, încremeneşte cu mîna ridicată ; în faţa lui se află Vasiliok. Cu căciula căzăcească lăsată pînă peste sprîncene, într-o manta prea lungă şi largă pentru el, Vasiliok arată atît de caraghios, încît, înainte de a-şi îmbrăţişa frăţiorul, Andri izbucneşte într-un rîs puternic, din toată inima.

După această întîlnire se despart pentru multă vreme. Vasiliok rămîne tot în regiment. El creşte acolo. Iar cînd se termină războiul şi ajunge la vîrsta recrutării, intră într-o şcoală de aviaţie.

Ce se întîmplă cu Rajmund Rajewski ? Despre asta Ostrovski n-a pomenit niciodată nimic. Poate nici el nu vedea viitorul lui destul de limpede. Un singur lucru ştia cu fermitate : Rajmund avea să urmeze drumul tatălui său, luptător dîrz şi călit al măreţului partid bolşevic.

Educat în familia unui revoluționar de profesie, Rajmund nu cunoaşte şovăiala. El se găseşte întotdeauna acolo unde-i lupta mai primejdioasă, lucrează în organizațiile comuniste ilegale din Polonia şi Cehoslovacia. El întruchipează schimbul devotat şi curajos pe care l-a crescut şi l-a educat vechea gardă bolşevică.

La început, viața lui Pšeniček a fost tragică. Chiar în primele lupte, el îşi pierde un picior. Conştiința infirmității lui îl apasă. Căutîndu-şi de lucru, nimereşte la o moară de apă şi rămîne acolo. Aici se întîlneşte cu Franciszka. Neputînd să rabde despotismul şi ursuzenia bărbatului ei, Franciszka îl părăseşte şi pleacă la rudele ei, proprietarii morii.

Şi iată că Leon Pšeniček se îndrăgosteşte de Franciszka. Inima ei bună se înduioşează de durerea lui. Fericirea lor însă nu ține mult : ea nu poate să rămînă cu el ; îşi simte jignită mîndria de femeie atunci cînd prietenul ei şi ea, femeie tînără şi sănătoasă, sînt priviți cu compătimire de cei din jur.

Pšeniček înțelege suferințele Franciszkăi. Şi cu toate că îi vine foarte greu, el nu caută s-o oprească, atunci cînd ea îi spune că-l părăseşte. Pšeniček ia hotărîrea să se întoarcă în armată. Aici însă găseşte oameni care îl resping cu brutalitate şi-şi bat joc de el. „Du-te să paşti gîştele, băiete ! N-avem timp de pierdut cu un olog ca tine !" El izbuteşte totuşi, prin rugăminți stăruitoare, să fie luat ca bucătar într-un detaşament de partizani (era doar cofetar de meserie). Este adus într-o tabără şi începe să le fiarbă o caşă atît de gustoasă şi să le coacă plăcinte cu mere atît de bune, încît cucereşte dragostea tuturora.

În el bate însă o inimă de luptător. El nu se poate împăca de loc cu soarta lui. După luptă, bucătarul curăță cu sîrguință mitralierele ostaşilor, îi ajută să le monteze şi să le demonteze şi, pînă la urmă, îşi însuşeşte cu desăvîrşire arta de mitralior. Îl roagă pe comandant să-l ia şi pe el în luptă. Ca şi înainte, Pšeniček nu ştie ce-i frica. Mitraliera lui îl seceră pe inamic fără să greşească ținta. Eroul este decorat, la început cu unul, apoi cu al doilea Ordin Drapelul Roşu.

La sfîrşitul războiului i se face o proteză atît de reuşită, încît invaliditatea lui rămîne neobservată.

Se întîlneşte iarăşi cu Franciszka. Sînt amîndoi oameni care au trecut prin multe încercări şi suferinţe. Franciszka este un activist sovietic energic şi plin de iniţiativă. Pšeniček conduce cu pricepere o întreprindere mare.

Toată familia Mihelson cade victimă pogromului. Numai Sarra scapă datorită unei întîmplări fericite. Lîngă cadavrele celor dragi, Sarra jură să nu-şi precupeţească forţele în lupta pentru libertatea poporului. În numele măreţului scop, ea renunţă la bucuriile vieţii. Se dăruieşte cu totul activităţii revoluţionare şi devine un însemnat activist de partid. Principialitatea ei, exigenţa severă faţă de ea însăşi îi creează o uriaşă autoritate în rîndul maselor.

Durerea înspăimîntătoare pe care a trăit-o în tinereţe i-a lăsat o rană adîncă în inimă ; tristeţea îi va umbri pentru totdeauna ochii, iar zîmbetul se va înfiripa rar pe chipul ei minunat.

Kazimierz şi Władisław Mogielnicki îşi încheie fără glorie viaţa. Pe „bătrînul cîine", contele Kazimierz, şi pe fiul lui mai mic, Ostrovski n-avea de gînd să-i lase în viaţă.

Există cîteva variante.

După ultima din ele, bătrînul conte trebuia să moară ucis de mîna lui Mieczysław Przygodzki, care îi plăteşte astfel, cu mare satisfacţie, pentru toate batjocurile aduse Franciszkăi.

Władisław cade în mîinile partizanilor. El renunţă la titlu şi la toate bogăţiile lui, îşi trădează prietenii şi făgăduieşte partizanilor „mari recompense", vrînd să scape de moarte. Dar moare ca cel din urmă laş şi ticălos.

Ce se va întîmpla cu Ludwika ?

„Ce fiinţă romantică", se gîndeşte cu un surîs indulgent Edward Mogielnicki despre soţia sa. Într-adevăr, educată de romanele lui Sienkiewicz şi Żeromski, Ludwika e ruptă cu totul de realitate. În naivitatea ei, ea îl crede pe bărbatul său un luptător pentru o cauză. Viaţa îi deschide necruţător ochii. Ludwika nu va trece în lagărul revoluţionar, aşa cum se aşteaptă poate unii cititori. „Umanismul ei pasiv" nu-i îngăduie nici o dezvoltare în viitor. Ea pleacă în Anglia, ca să se izoleze de ororile războiului.

În lupta împotriva poporului, pentru fostele sale domenii, Edward Mogielnicki îşi arată adevărata sa faţă şi e atît de dezgustă-

tor, încît soția lui, care îl iubea cu devotament, nu mai poate rămîne cu el.

Ostrovski a spus despre Ludwika : „Mulți au primit cu rețineri și au ridicat obiecțiuni cu privire la dezvoltarea ei ca personaj. Dar n-am s-o înalț mai sus. Ea a atins culmea umanismului său."

Despre contele Edward Mogielnicki, Ostrovski spunea că după războiul civil va ocupa un însemnat post diplomatic în Franța.

Ar fi fost nejust să-l omoare pe Edward. El n-o să moară în războiul civil, pentru ca tineretul să știe că nu toți dușmanii poporului au fost nimiciți, că au mai rămas unii ca Edward, dușmani primejdioși, necruțători, care sînt gata să facă orice ca să-și recapete moșiile și bogățiile pierdute. Tineretul trebuie să știe că îl mai așteaptă o luptă crîncenă cu acești dușmani !

Iată, în linii generale, însemnările lui Ostrovski asupra unor eroi ai romanului „Născuți în furtună".